محەمەد حەمەساڵح تۆفیق

ئـەمـەیـە ئـەمـەریکـا

یادەوەریی کوردێك لە ئەمەریکادا

لە بڵاوکراوەکانی خەندان بۆ پەخش‌و وەشاندن

سلێمانی ٢٠٠٦

پێشکەشە بە:

خاتوو شێڵبی کرێن Shelby Crain و خاتوو میشێڵ وارد Michele Ward و سەرجەمی ئەو ژن و پیاوە ئەمەریکیانەی شاری ڕۆزوێڵ - جۆرجیا، کە وەك خزم و کەسی زۆر نزیك بە دەممانەوە دەهاتن لە ژیانی دوورەوڵاتیماندا.

محەمەد

- **ناوی کتێب: ئەمەیە ئەمریکا**
- **ناوی نووسەر: محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق**
- **چاپ:**
- **پیتژنین: تریفە فایەق**
- **هەڵەچن: هێمن یەحیا**
- **دیزاین و بەرگ: شۆرش ئەحمەد**
- **چاپخانە: چاپخانەی ڕەنج**
- **زنجیرە (٣) لە بڵاوکراوەکانی خەندان بۆ پەخش و وەشاندن**

وتەیەکی پێویست

خوێنەری بەڕێز

ئەمەی دەیخوێنیتەوە ئەزموونی ژیانی نزیکەی دوو ساڵێکمە، بە خێزانەوە، لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا ساڵانی ١٩٩٦ – ١٩٩٨. ئەمەی من گەشتی خۆشی نەبوو بۆ وڵاتێك کە تێیدا بێجگە لە ئوتێل و سەیرانگە و مۆزەخانە و چێشتخانە و شتی لەم جۆرە هیچیتر نەبینم. ئەمە گەشتێکی ناچاری بوو کە لە دووتوێی کتێبەکەدا شتێکی لە بارەوە دەخوێنیتەوە. ئەم گەشتە یەکسەر تێکەڵی خەڵکی ئاسایی ئەو وڵاتەی کردم و لە گەڵیاندا بووم بە کرێکار و هاوڕێ و هاودەم. لەوێ ژیانم بە بێ ئارایشت وەك خۆی بینی، چاك و خراپی، جوان و ناشیرینی، هۆکارەکانی پێشکەوتنی ژیان، باری ئابووری و کۆمەڵایەتی و دەروونی و فەرهەنگیی خەڵکەکە. دەسرۆیشتن و پۆشتە و پەرداخیی هەندێك و ڕاکە ڕاکە و وێڵبوونی بەردەوامی خەڵکێکی زۆری وڵاتەکە بە دوای نان و کاردا. تەلاری هەوربڕ و ڕێگاوبانی پانوپۆڕ و ڤێلای قەشەنگ، لەولاشەوە خانووی زنج ئاسا لە شارێکی گەورەی وەك ئەتڵەنتادا کە خۆمی لێبووم.

لێرە ژیان زۆر ئاڵۆز بوو، چەندە لایەنی ڕازاوە و جوانی تێدابوو هێندەش لایەنی خراپ و پڕ گرفت. من لێرەدا بە پێی توانا و تێگەیشتنی خۆم هەوڵمداوە شتەکان و دیاردەکان وەك خۆیان بخەمە ڕوو، بێویژدانانە هەوڵ و تەقەلای چەند سەد ساڵێکی ڕەنجی مرۆڤ بۆ دروستکردنی شارستانیەتێکی زەبەلاح بە هیچ دەرنەکەم و لە هەمان کاتیشدا لایەنە دزێو و مرۆڤپڕووکێنەکانی سیستەمی سەرمایەداریی ئەو شارستانیەتە بە جوان لە قەڵەم نەدەم. منێك کە تا ئێستاش بڕوای قووڵم بە

پێشبینییەکانی جاك لەندەنە لە "پاژنەی ئاسنین"دا، ناتوانم ئەم لایەنە فەرامۆش بکەم و ئەوەش دەزانم کە بنیاتنانی جیهانێکی ئاسوودە کە چیتر بنیادەمی تێدا نەچەوسێتەوە هێشتا هەر خەونێکی خۆشە و ڕەنگە وا زووش نەیەتەدی.

ئەم بابەتانەی لێرەدا دەیانخوێنیتەوە زۆربەیان پێشتر لە ڕۆژنامەی "ئاسۆ" دا بلاّوکراونەتەوە و ڕاستێکەشی هەر لە سەر ڕوولێنانی کاك سترانی سەرنووسەری ڕۆژنامەکە بوو کە وردە وردە و بە شێنەیی دەستم دایە نووسینی بابەتەکان و پاشتر پێمدەگەیشتەوە کە مایەی ڕەزامەندیی زۆر کەسە و بە پەرۆشەوە دەخوێنرێتەوە. بێگومان هەوڵمداوە تا بتوانم لە گەڵ خۆمدا ڕاستگۆ بم و ڕەنگە ئەوەی من لێی دوابێتم لە دیدی کەسێکی ترەوە جیاواز بێت و ئەو وای نەبینێت. بە هەرحاڵ ئەمە تەنها ڕاوبۆچوون و ئەزموونی خۆمە و من لەو دەمەدا هەر ئەوەندەی لێتێگەیشتووم. بۆ گەلێ شوێن و بابەتیش کە بینێبێتم یان مامەڵەم لە گەڵ کردبێت یان شتێکم لە سەر خوێندبێتەوە و بە باشم زانیبێت خوێنەر شتێکی لە بارەوە بزانێت و زانیارییەکەش ڕاست و دروست بێت پەنام بردووەتە بەر سایتەکانی ئینتەرنێت لە بارەی ئەو شوێنەوە یان سوودم لە هەندێ سەرچاوەی وەك گۆڤاری ناشناڵ جیۆگرافیك وەرگرتووە. بە هیوام خزمەتێکی بچووکم گەیاندبێت.

نووسەر

گەشتنامەی ڕۆژنامەوانی

ئەدەبی گەریدەیی یان گەریدەناسی ئەمڕۆ لە نێو ڕاڕەوی کەلتوورو فەرهەنگی میللەتە پێشکەوتووەکاندا نێو دێڕی کتێبە کۆنەکانی سەر ڕەف، کتێبە گەورە و قەبەکانی کتێبخانە ناودارەکانی جیهانی بەجێهێشتووە و وەك ژانرێکی ڕۆژنامەوانیی تازە ڕۆحسووکانە خۆی لە سەر پەڕەی ڕۆژنامە نەتەوەیی و بان نەتەوەییەکان دەنوێنێ. لە هەموو شوێنێکی دونیادا ڕەنگە خوێنەرەکانی ڕۆژنامەیەك کە تامەزرۆی ئەدەبی گەشتنامە و گەڕانی گەریدەی وڵاتەکانن، خۆیان گەشتی هەمەجۆریان کردبێ و لەوانەشە زیاتر لە گەشتنووسەکان مەملەکەت و مەڵبەندە جیاکانی ئاوەدانیان دیبێت، بەڵام شێوازی گێرانەوە و ڕاستگۆیی هێنانەگۆی ئەو دیمەن و دونیایەی گەڕیدە بینویێتی هونەر نواندنێکی دەوێت، کە لە هونەرمەند دەوەشێتەوە، وەستاییەك دەخوازێ کە سەنعاتکارێکی کارامەی گێڕانەوە و وەسفکردن بێت. وادەزانم کاك محەمەد حەمەساڵح تۆفیق گەشتیاری ئەم کتێبەمان وەسفی سەنعاتکار و هونەرمەندێکی ئەدەبی گەریدەیی بەسەردا جێبەجێ دەبێت بۆیە خوێنەران وەختێك ئەم زنجیرە یادەوەرییەی سەفەری سەرهەڵگرتنی کوردێکیان لە ڕۆژنامەکەماندا خوێندەوە، چێژیان لێ وەرگرت و هەڕمێنی بۆ (ئاسۆ)ش پەیداکرد وەختێك لە سەرەتای دامەزراندندا بوو.

گێڕانەوەی بیرەوەریی گەشت و گەڕانی کوردێك کە لەگەڵ سەدان کوردی کارگێڕ و تەکنیکار و شارەزا لە ڕێکخراوە ناحکومییەکاندا کە لە دوای ڕووداوەکانی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٦دا گوێزرانەوە بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا، پەند و

ئەزموونێکی دەوڵەمەندە بۆ هەرکەسێك بخوازێت لە ژیانی بەهەشتی هەندەران و تەنگوچەڵەمەکان و هەروا خۆشی و ناخۆشیی ژیانی ئاوارەیی تێبگات. دەرفەتێکە تا باشتر لە چیرۆکی بەشێك لە هاونیشتمانیانمان بگەین کە لە وڵاتی خۆیاندا بژاردەی توانا سەنگینەکانی کوردەواری بوون و لەناکاودا دوورگەیەکی بێگانە، گوام، لە دووریی هەزاران کیلۆمەتر فووتیدان. ئەگەر قەراریشە کۆچیرۆکی ژیانی هەر نەتەوەیەك کەشفکردنی سەربوردەی ڕۆڵەکانی بێت لە ناوەوە و لە تاراوگە، لە ڕێی بیرەوەریی تاکەکەسێکەوە، ئەوا ئەم یاداشتانەی کاك محەمەد ڕووناکییەکی پرشنگدارە بەو ئاڕاستەیە.

ئێمە لە دەزگای خەندان بۆ پەخش و وەشاندن بە چاپکردنی ئەم زنجیرە بیرەوەرییە ڕیپۆرتاژ ئامێزە خۆشحاڵ دەبین کە بتوانین بچووکترین بەشداری بکەین لە گەشەپێدانی ئەدەبی گەشتنامە لە ڕۆژنامەوانیی کوردی و لە کتێبخانەی کوردیدا.

لەگەڵ پیرۆزبایی و ئومێدی سەرکەوتن بۆ گەشتە لەمەودواکانی مامۆستا محەمەد حەمەساڵح تۆفیق.

لەجیاتی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی
خەندان بۆ پەخش و وەشاندن
ستران عەبدوڵڵا

یادەوەریی کوردێکی ڕەهەندەی دوورگەی گوام

لـە ئـاخۆران و بخـۆرانی دوای ئـابی سـاڵی ١٩٩٦دا ئـەو کەسـانەی لـە ڕێکخـراوە ناحکوومییەکانـدا کاریـان دەکـرد چ بیـانی و چ خۆمـاڵی و بـە تایبـەتی کارمەنـدانی ئـەو ڕێکخراوانەی لە کوردستاندا بە پارەی ڕێکخراوی ئۆفدا OFDA ی ئەمـەریکی پرۆژەکانیـان ئەنجامدابوو، کە هی وای تێدابوو تەنها پرۆژەیەکیشی بەو پارەیـە جێبـەجێ کردبـوو، هـەر هـەموو بـە خاوخێزانــەوە پێچــرانەوە و بـەرەو ویلایەتــە یــەکگرتووەکانی ئەمــەریکا بەڕێخران و بەندەش یەکێك بووم لەو نزیکەی حەوت هەزار کەسـەی کـە بـەر ئـەو لێشاوە کەوتم و بە ماڵ و منداڵەوە جلەوی خۆم دا بە دەست ڕێگـەی هاتونەهاتـەوە. ئـەو کـەین و بەینە کاتی خۆی هەڵاوبگرێکی زۆری نایەوە و هەرکەس بە جـۆرێ لێکیـدەدایـەوە. تـەواوی مەسەلەکەش لە هەڕەشە و گوڕەشـەکانی ڕژێمـی عێراقـی سـەدام حوسـێنەوە سەرچاوەی گرتبوو گوایە تەواوی کارمەندانی ئەو ڕێکخراوانە ئامانجی ڕژێمە بۆ لـەناوبردنیان چونکە بەشــدارن لــە ئاوەدانکردنـــەوەی کوردســـتانی وێــران و خــاپووردا. ئەڵبەتــە ڕاپــۆرتی بەرپرسەکانی ئۆفدا بۆ وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا لە سەر ئەو تەمومژ و پشێوییەی ئـەو دەمـە بـاڵی کێشابوو بـە سـەر وڵاتـدا ڕۆڵـی خـۆی هـەبوو لـە قایلکردنی کاربەدەسـتاندا بـۆ وەرگرتنی بڕیارێکی لەو جۆرە. لە سەرێکی تریشەوە، دواتر بۆمان دەرکەوت، ئەمە کـارێکی ئاساییە و ساڵانە ٥٠ – ٦٠ هەزار کەس بە شێوەیەکی قـانوونی مـافی کۆچکردنی دەدرێتـێ بۆ ئەو وڵاتە و ئەم ژمارەیە لە سەرانسەری وڵاتانی گۆی زەوی هەڵدەبژێرێت بە تایبـەتیش لە وڵاتانی ئاسیای ڕۆژهەڵات و ئەفریقا و ئەمەریکای لاتین. بێجگە لـەو ژمارەیـەش سـاڵانە دوو ئەوەنـدە و بگـرە سـێ ئەوەنـدەش لـە سـنوورەکانی کەنـەدا و مەکسـیك و کووبـاوە بـە قاچـاخی خۆیـان دەکـەن بـە ئەمـەریکادا و بـۆ خۆیـان کـار و کەسـابەت دەکـەن. خـۆ بـە زیادەڕۆیی ناڵێم نیوەی خەڵکی ئەو مەکسیکە کاولە ڕوویـان کردووەتـە ئەمـەریکا هـەر بـۆ ئەوەی بژین (دواتر دێمە سەر هەندێ وردەکاریی ئەم باسە). کەواتە بردنـی حـەوت هـەزار کەسێك بۆ ئەمەریکا لە ساڵی ١٩٩٦دا کارێکی ئاسایی بوو، بەڵام لای خۆمان نامۆ بوو چونکە کە سەرمان لە هێلکە جووقاوە خۆمـان لـە وڵاتێکی تەلبەنـد و بەندیخانـەدا بینیـوە و ئـەم هەقی سەفەر و ژیانە لە شوێنێکی تری سەر ئەرزدا لـە فەرهـەنگی ئێمـەدا نـەبووە. کەچـی ئـەم فەرهەنگە لای ڤێتنـامی و هنـدی و کـەمبۆدی‌و پاکسـتانی زۆر ئاسـاییە و لـە سـەرێکی

تریشـەوە لەودەمـەوە کـە کەشـتییەکەی کۆلـۆمبس لـە کـەنارەکانی ئـەو وڵاتـە پـانوپۆڕە لەنگـەری گـرت و پاشـان لـە ئـەوروپا و دواتـر هـەموو شـوێنێکی سـەر زەوییـەوە خـەڵکی کۆچیان بۆ کرد، ئیتر ئەمە بوو بە نەریت و سـەرجەمی خـەڵکی وڵاتەکە لە مێـژوودا لـەو کۆچبەرانە پێکهاتووە و بێجگە لە "هندییە سوورەکان" کە خەڵکی ڕەسەنی ئـەو وڵاتـەن و ئێستا خەریکە تاقیر دەبن، کەسی تر هیچ ڕەگێکی قووڵی لەو وڵاتەدا نیە.

به کورتی، خەڵکەکە پۆل پۆل لە زاخۆوە دەبرانە تورکیا و لەوێ تەنها شەوێك یان دوان لە سلۆپی دەمانەوە و پاشان لە فڕۆکەخانەیەکی سـەربازیی شـاری باتمانـەوە، کـە زۆر دوور نەبوو لە دیاربەکرەوە، ڕەوانەی دوورگەی گـوام دەکـران لـە ژێـر نـاوی پرۆسـەیەکدا کـە بـە پەناگەی ئارام Safe Haven ناودەبرا. ژمارەیەك فڕۆکەی زەبەلاح بۆ ئەم پرۆسـەیە بـەکرێ گیرابـوون. ئێمـەیان بـە فڕۆکەیـەکی فەرەنسـی گواسـتەوە کـە نزیکـەی چوارسـەد کەسـی دەگرت و ماوەی بیست سەعاتی برد تا گەیشتینە دوورگەی گوام و لەو ماوەیـەدا تـەنها دوو سەعات لە ئەبووزەبی و دوو سـەعات لـە شـاری کۆلۆمبـۆی وڵاتـی سـریلانکا نیشـتینەوە بـۆ پاککردنـەوەی فڕۆکەکـە و بـەنزین وەرگـرتن، واتـە شـانزە سـەعاتی ڕەبـەق بـە ئاسمانـەوە بووین. ئەو ماوەیە دەتوت خۆڵی مردووت کـردووە بـە سـەر ئـەو خەڵکـەدا، هـەموو مـات و بێـدەنگ، نەمانـدەزانی بـۆ کـوێ دەچـین و چـیمان بەسـەردێت، ئـەوە نـەبێت کـە لـە نـاو فڕۆکەکـەدا نامیلکەیـەکی دوو سـێ لاپـەڕەییان داینـێ لـە بـارەی گـوام و مانـەوەی کاتیمـان لەوێ.

ئێمە زۆربەمان یەکەمجار بوو سواری فڕۆکە ببین و زۆریش ترسـناك بـوو، بـە تایبـەتی کـە یـانزە هـەزار مـەتر بـەرز بووبووینـەوە و زۆربـەی کـات بـە سـەر دەریـای عـەرەب و ئۆقیانووسی هندی و پاسیفیکدا دەفڕین. دەمە و بەیانییەکی زووی زستانی ١٩٩٦ گەیشتینە مەنزڵ و لە فڕۆکەخانەی گـوام سـەربازانی ژن و پیـاوی ئەمـەریکی بـە ڕوویـەکی خـۆش و سێو و پرتەقاڵەوە لە پێشوازیماندا بـوون و بەمـە ئاسـوودە بـووین و پـاش حەوانەوەیـەکی کەم بردینیان بۆ ئەو شوێنانەی بۆمان دیـاریکرابوو، لـە بنکـەی هێـزی ئاسمـانی و دەریـایی ئەمـەریکا لـەو دوورگەیـەدا. ئێمـە بـەر کـەمپ و خانووەکـانی هێـزی دەریـایی (مـارینز) کەوتین و هەر دوو یان سێ خێزان لە خانوویەکی قەشەنگی بنکەکەدا جێگیرکراین کە بە تایبەتی بۆ ئێمە چۆڵکرابوو.

گوام دوورگەیەکی سەوز و جوان و قەشەنگی ئۆقیانووسی پاسیفیك بوو. ئەم دوورگەیـە لـە سـاڵی ١٨٩٨ وە بووبـووە کۆلـۆنیی ئەمـەریکا. ڕووبەرەکـەی هـەر لـە سـلێمانییەوە تـا

عەربەت و لە چیای گڵەزەردەوە تا گۆیژە دەبوو و نزیکەی سەد و حەفتا هەزار کەسێکی لە سەر دەژیا کە تێکەڵەیەکی فلیپینی و دوورگەکانی دەوروبەری بوون. هەڵکەوتی جوگرافیی گوام، دەکەوێتە سەر هێڵی پانی ١٣ ی سەروو هێڵی کەمەری زەوی و یەکێکە لەو دەیان دوورگە بچووك و گەورانەی لە ڕووی جوگرافییەوە زنجیرە شاخ و وشکایی ماریانای باکوور پێکدێنن Mariana Trench کە لە کلکەی خوارووی ژاپۆنەوە بەرەو ئوستڕالیا درێژ دەبێتەوە و گەورەترین دوورگەشی مارشاڵە. هەر دوورگەیەکیش لەوانە بۆ خۆی قەوارەیەکی سەربەخۆیە و لە فیدراڵیەتێکدا لەگەڵ حکومەتەکانی دوورگەکانی تردا یەکیانگرتووە و بە پێی هەل و مەرجێکی تایبەت لە قەڵەمڕەوی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادان.

کەشوهەوای گوام گەرم و شێداری ئیستیوائییە و ساڵ دوانزەی مانگ بارانی لێدەبارێت و کەم ڕۆژ خۆش و بێبارانە و لە مانگی دیسەمبەر بۆ تەمووز کە گوایە کەشی وشك و کەمبارانیی ناوچەکەیە، کەچی ڕۆژی حەوت جار دەباریّ و هەر تۆزێك هەڵم و تەم کەوتە ئاسمان خێرا دەبێتە هەور و بارانی لێدێتە خوارەوە. ئەو خانووانەی ئێمەی تێدا نیشتەجێ کراین، هەم ئامێری فێنککەرەوە و هەم شێ دەرکەریشی تێدابوو، بەلام لە دەرەوە گەرم و چەند دەقیقەیەك هەتاو دەرکەوتایە هێند گەرم بوو دەیبرژاندی، لەبەرئەوە هەموو سەربازانی کەمپەکە، کە بۆ خزمەت و ڕاییکردنی کاروباری ئێمە دانرابوون، هەریەکە بوتڵێك ئاوی پێبوو و هەر تاوناتاوێك قومێکی لێدەدا بۆ ئەوەی گەرما وشکی نەکاتەوە.

ئەو دوورگەیە هەموو شوێنێکی سەوزایی و دارودرەخت بوو. یەك دوو شاخی بەرزی پڕ دارودرەختیشی تێدابوو کە هەرە بەرزەکەیان چیای لاملام Lamlam بوو، بە ئەندازەی شاخی بەرانان (گڵەزەردە) بەرز دەبوو. دارگوێزی هندیی زۆربوو، ئەو دار لاستیکەی "مطاط" لای خۆمان ساڵی دوو سێ گەڵا بکات پێمان خۆشە، لەوێ بە ئەندازەی دارتووی کۆنەساڵ بەرز دەبوو و بگرە زیاتریش و لە سەریشەوە ڕەگی هەوایی شۆڕبووبۆوە و پاشان چووبوو بە زەویدا و هەر دارمەتاتێك دەیان قەدی ئەستووری هەبوو، ڕووەکی گوێچکە فیل و قەفەزەی سنگیش دنیایان داگیر کردبوو. دوورگەکە هەندێك کانیاوی شیرینیشی تێدابوو و چواردەوری تا چاو بڕبکات شەپۆلەکانی ئۆقیانووسی پاسیفیك بوو. ئەو ئۆقیانووسەی لە ئاسمانی بەرزەوە بە شین دەمانبینی لە نزیکەوە یەك پارچە شەپۆلی بۆر و تەڵخە و زیاتر لە هەردە و هەڵەتی پێدەشتەکانی لای خۆمان دەچێت. گوام

مێژوویەکی دوورودرێژی داگیرکاری و کۆلۆنیالیی هەیە، لە سەدەی شانزەدا ماجەلانی پێدا تێپەڕیوە و ماوەیەکیش لەوێ ماوەتەوە. ماجەلان دەریاوانێکی بەناوبانگی ئیسپانی بووە و لەو چەرخ و ڕۆژگارەدا ئیسپانیا و پورتوگال میری دەریا و زەریاکان بوون و زۆربەی دوورگە و وڵاتانی سەر دەریا کۆلۆنیی ئەمان بوون، بە گوامیشەوە کە کۆلۆنییەکی ستراتیجیی ئیسپانیا بووە و ماوەی سێ سەد ساڵ زیاتر لە ژێردەستیدا بووە.

ساڵی ١٨٩٨ جەنگێك بەرپا بووە لە نێوان ئەمەریکا و ئیسپانیادا و ئەنجام ئیسپانیا جەنگەکەی دۆڕاندووە و گوامی لە دەست دەرچووە و بووە بە کۆلۆنیی ئەمەریکا. بەڵام سەیر لەوەدایە، تا ئێستاش کولتوور و فەرهەنگی خەڵکەکە هەر کاریگەریی فەرهەنگی ئیسپانیی لە سەرە و تا ئێستاش فەرهەنگی ئەمەریکایی بە تەواوەتی جێی خۆی نەکردووەتەوە لە نێو خەڵکی گوامدا کە چەمۆڕۆیان Chamorrow پێدەڵێن و بە ڕەچەڵەك دەچنەوە سەر ڕەگەزی مالیزی – فلیپینی و تێکەڵەی خەڵکی ئەو سەدان دوورگەیەی ئەو ناوە. (لە لاپەڕەکانی داهاتوودا وردەکاریی زیاتر لە سەر گوام دەخوێنیتەوە).

ئێمە لە گوام کرابووین بە دوو بەشەوە، نزیکەی هەزار کەسێکمان بەر کەمپ و خانووەکانی هێزی دەریایی (مارینز) کەوتبووین لە شوێنێکی بەرزی زۆرخۆشی دوورگەکەدا و دەیڕوانییە سەر ئۆقیانووسی پاسیفیك و شاری ئەگاناشدا، کە پێتەختی دوورگەکە بوو. ئەم بەشە پێیان دەوت تیجان یان تییان Tiyan. ئەودوای خەڵکەکە کە ماوەی ١٠ – ١٢ کیلۆمەترێك لە باکووری ئێمەوە بوون لە کەمپی بنکەی هێزی ئاسمانی کە ناوی ئەندەرسن ساوس Anderson South بوو، لە بەر تەختیی شوێنەکە و قەرەباڵغیی خەڵکەکە لێرە نارەحەت بووبوون. لە هەردوو شوێنەکە نەیاندەهێشت تێکەڵی شار و خەڵکی دوورگەکە ببین و هەموو پێداویستیی خۆراك و پۆشاك و شوێنی حەوانەوەیان بۆ خەڵکەکە دابین کردبوو. هەر دوو ماڵ و سێ ماڵ لە خانوویەکی سێ چوار هۆدەییدا خەڵکەکەی وەڕس کردبوو و گەڵێ کێشەش دروست دەبوو لە سەر خواردن و چێشتلێنان و قسە و قسەلۆکی ژنان. لێرەوە پرۆسێسی موعامەلاتی خەڵك ڕایی دەکرا، لە ڕێگەی دەزگای کۆچی ئەمەریکییەوە Immigration Naturalization Service کە کورتەکەی بە INS دەناسرێ و ژمارەیەکی زۆر کوردی پێشتر نیشتەجێی ئەمەریکایان هێنابوو بۆ کاروباری وەرگێڕان و ڕاییکردنی موعامەلاتی نیشتەجێکردن لە ویلایەتەکانی ئەمەریکادا. ئەوجا لە پاش نزیکەی سێ مانگ وردە وردە و بە وەجبە گواستنەوە دەستی پێکرد بۆ ناو ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا.

وەك پێشتر باسم كرد قەدەغە بوو تێكەڵی خەڵك بین، چونكە جاریَ لە ڕووی قانوونییەوە هیچ بارێكمان ساغ نەبووبۆوە، بەلاّم هەندیَ جار خەڵكێكی ئەوان بۆ ئەنجامدانی هەندیَ كاروبار دەهاتنە كەمپەكانەوە و چەند جارێك هەندێك كچ شوویان دەكردە كوردی لای خۆمان بۆ ئارایشت لەگەڵ كۆمەڵێكی تردا دەیانبردنە ناوشار و هاوكاریی دەكران، یان هەندێك ژن بۆ منداڵبوون دەبرانە نەخۆشخانەكان. بەلاّم بەردەوام ڕۆژنامەیەكی سەرەكیی دوورگەكەمان پێدەگەیشت وابزانم ناوی پاسیفیك نیوز بوو و هەواڵی جۆراوجۆری دورگەكەی لەخۆ دەگرت. یەك لەو هەواڵە سەیرو سەمەرانە باسێكی ئێمە بوو كەوا "چەند هەزار كوردێك لە باكووری عێراقەوە، لە دەست سەدام حوسێن هەلاّتوون و لە ڕێگەكاندا بەرەو ئەمەریكا هێنراونەتە ئێرە و بێئەوەی بیانبینین یان تێكەڵیان بین ڕێژەی دانیشتوانی دوورگەكەیان لە سەدا ١٠ بەرزكردووەتەوە"، هەروەها لە سەر ڕووپەڕی ڕۆژنامەكە گەڵێ سكالاّ و نارەزایی دەبینرا لە سەر داگیركردنی ئەمەریكا بۆ جزیرەكە و شێوازی بەڕێوەبردنی، كە جارێك وەك موقاتەعەیەكی تایبەت territory حیسابی بۆ دەكرا و جارێك دەكرا بە پاشكۆی ویلایەتی هاوای كە حەوت سەعاتی فڕۆكە لێیەوە دووربوو. تەنانەت حاكمی دوورگەكە لەو دەمەدا، كارڵ گۆیتەڕێز، داد و بێدادی بوو لەو بارودۆخە. ئەو دەمە ئێمە لەویَ بووین تەكنیكی پەیوەندی كردن وەك ئێستا نەبوو و زۆر بەكەمی بە تەلەفۆن دەمانتوانی پەیوەندیی بكەین بە ئەمەریكا و ئەوروپاوە و زیاتر نامە ناردن بوو، ئەویش زۆر سست و خاو بوو. تەلەفزیۆنیش تەنها CNN كەڵكی هەبوو ئەویش بۆ ئەو ناوچانەی ڕۆژهەلاّتی ئاسیای دوور و پاسیفیك تەنها هەواڵەكانی ئەو شوێنانە و هەندێكیش ئەمەریكا و جاروبارێكی كەم هەواڵی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاستی پەخش دەكرد و تا ڕادەیەك دابڕابووین. نەشماندەزانی كەی موعامەلاتمان تەواودەكریَ و ئایا دەچینە ئەمەریكاوە یان نە، لەویَ چیمان بەسەردیَ و چۆن دەژین. ئەمانە هەموو پرسیاری بیَ وەلاّم بوون و بەتەواوی نیگەرانیان كردبووین و ئەو چاوەڕوانیە بێزاری كردبووین. ئەو كوردانەی كە لە ئەمەریكاوە هێنرابوونە ئەویَ بۆ كاروباری موعامەلات و وەرگێڕان وەلاّمێكی وایان دەدایەنەوە كە زۆر دڵخۆشكەر نەبێت و دەیانوت خۆت و بەختت بەر كویَ دەكەویت، ڕەنگە بەر شار و ویلایەتێك بكەویت ڕێكخراوی خۆبەخش یان كەنیسەكان هەموو شتێكت بۆ مەیسەر بكەن یان بەر شوێنێك بكەویت مقەبا شرەیەكیشت پیَ ڕەوا نەبینن و ناچاربیت خۆت كاری خۆت مەیسەر بكەیت. ئەمەریكییەكان خۆیشیان هەر وایان پێدەوتین. ئێمە ئەوكاتە بڕوامان بەم قسانە نەدەكرد و دەمانوت ئەمانە درۆمان

لەگـەڵ دەکـەن، کەچـی دواتـر کـاتێ چـووینە ئەمـەریکاوە بۆمـان دەرکـەوت وایـە و ئەولاتریش و ئێرە وەك ئـەوروپا نیـە هـەموو شـتێکت بـۆ دابـین بکـەن. بەهـەرحاڵ دواتـر دێمە سەر ئەم باس و خواسە.

مـن مانـەوەی نزیکـەی چـوار مـانگم لـە گـوام بـە هـەل زانـی و کەوتمـە تـەواوکردنی وەرگێڕانـی کتێبـە ناوازەکـەی میـدڵ ئیسـت ووچ "جینۆسـاید لـە عێراقـدا و پـەلاماری ئەنفال بۆ سەر کـورد"، کـە تـا ئێسـتاش بابـەتیترین و زانسـتیترین کـارە لـە سـەر ئـەنفال ئەنجامـدرابێت. ڕۆژانـە ١٠ – ١٢ سـەعات کـارم تێـدا دەکـرد بـەو هیوایـەی کـە چـووینە ئەمـەریکاوە ئـەو دەزگایـەی دەریکـردووە زۆر کـەیفخۆش دەبێـت و یەکسـەر وەرگێڕانـە کوردییەکـەی چـاپ دەکـات و ستایشـی منـیش دەکـەن، کەچـی بـە پێچـەوانەوە تووشـی سەرئێشەشی کردم. لـە گـوام ڕاسـتە خـواردن زۆر بـوو و یانەیـەکیش تـەرخان کرابـوو بـۆ پشوودانو کات بە سەربردن و تەماشای تەلەفزیۆن و خوێندنـەوەی کتێبـی جۆراوجـۆر و "تاقە ڕۆژنامەکەی گوامیش"، بەلام من لەو ماڵەدا کە تێیدا لەگەڵ ماڵی کـاك حەسـەن و کاك دڵشاد نیشتەجێ کرابووین کورسی و مێزێکم دەست نەکـەوت لـە سـەری بنووسـم و کاری ڕاست بێت مامۆستا ئەرشـەدی شـێخ حەسـەن کارتۆنـە مقەبایـەکی ئەسـتووری بـۆ پەیـداکردم لـە سـەری بنووسـم. لـەوێ دەبـوو هـەر دوو ڕۆژ جارێـك بچیت لـە گەنجینـە سـەموون و خـۆراکی وشـکە و گۆشـت و مریشـك و سـەوزە و میـوەی ئـەو دوو ڕۆژە وەربگریت بۆ ئەو کەسانەی لەو خانووەدا نیشتەجێن و ئێمەش ئەم کارەمـان کردبـوو بـە نۆرە لە ناو خۆمانـدا، بـەلام هـەردوو دراوسـێکەم فرەجار منیـان لـەو ئەرکـە دەبـوارد بـۆ ئەوەی خەریکی وەرگێڕانی جینۆساید بم. تـەنها شـتێك کـە ئاسوودەی دەکـردم ئـەوەبوو ژوورەکەم لە نهوومی دووەم بوو و دەیڕوانییە سـەر پانتـایی ئۆقیانووسـی پاسـیفیکدا، کـە فرەجار دیمەنی پاپۆڕێکی کێوئاسا یـان نەهـەنگێك لـە دوورەوە ئاسـوودەی دەکـردم. وەك وتم من سەرومڕ ئەو کاری وەرگێڕانەم دەکرد و تەنها ئێـواران مـاوەی نزیکـەی سـەعاتێك دەچوومە یانەی حەوانەوە و لەوێش پرسیاری ناوی ئەو شاخ و گونـد و شـوێنانەم دەکـرد کـە لـە دەقـە ئینگلیزییەکـەدا بـە هەنـدێك شـێواوی نووسـرابوون و ئـەوی خـۆم شـارەزای نەبوومایە لە زاری ئـەو دۆسـتانەمەوە کـە خـەڵکی ناوچـە جیاجیاکـانی کوردسـتان بـوون ڕاستم دەکردنەوە.

ئێمـە دواتـر بیسـتمانەوە کـە لـە وڵاتـی خۆمـان قـاو داکـەوتووە گوایـە بردووینیـان بـۆ جزیرەیەکی دوور و لەوێ زۆربەمان هەر مـەیموون خـواردووینی و ئەمـەش کەسـوکارمانی

زۆر نیگەران کردبوو. ڕاستە جزیرەکە دوور بوو و لە دیدی وڵاتی خۆمانەوە لەوپەڕی دنیابوو، بەڵام ئێمە لەم جەنگەڵستانی دوورگەیەکی ئیستیوائیدا یەك مەیموونیشمان نەبینی، بەڵکو منداڵە بچووك و لاسارەکانمان بووبوونە مەیموون و بە دارگوێزی هندیدا هەڵدەزنان. لە ئاژەڵ و گیانداری کێویدا ئەوەی سەرنجی ڕاکێشاین ئەم دوورگەیە جۆرە مارێکی زۆری تێدابوو پێیان دەوت ماری قاوەیی و گەلێ جار لە کەمپی ئەندرسن ساوس دەچوونە ماڵەکانیشەوە بەڵام لە کەس نەبیستراوە هیچ زیانێکیان بۆ بنیادەم بووبێت. جارێکیان من لە ڕۆژنامەکەی گوامدا خوێندمەوە کە ئەم مارانە جێی مەترسین بۆ مراوییە کێوییەکانی دوورگەکە چونکە بەزۆری دەیانخۆن.

لە گوامدا زۆربەی خانووەکان نزم دروست کراون و یەك نهۆم یان دوو نهۆمن لەبەر جۆرە زریان و گەردەوێك کە دەریای چین و ئۆقیانووسی پاسیفیك و وڵاتانی فلیپین و چین و ژاپۆن و تایوان و دوورگەکان بە دەستیەوە دەناڵێنن. ئەم زریانە ناوی تایفوونە ساڵی هەشت نۆجار لەم ناوچانە دەداتو گەلێ زیانی مادی و گیانییان لێدەکەوێتەوە. لەم جۆرە زریانەدا خێرایی با دەگاتە نزیکەی ٣٠٠ کم لە سەعاتێکدا و تا ئەو خێراییەش زیاتر بێت زیانی زۆرتری لێدەکەوێتەوە. چەقی زریانەکە پێی دەڵێن چاو، با توندەکەش بەدەوریدا دەسووڕێتەوە و هەرچییەکی بەرکەوێ رایدەماڵێ و تێکیدەشکێنێ و شەپۆلە بەرزەکانی دەریاش لە دوورگەکاندا گەلێ شوێن ژێر ئاو دەخەن. لێرە پەنجەرەی خانووەکان لە پشت شووشەکانەوە بە دەرابەی ئاسن گیراوە و لە کاتی تایفووندا دادەدرێتەوە سەر پەنجەرەکان نەوەك ڕەشەبای توندی زریانەکە بیانشکێنێ. پێش بەرپابوونی گەردەوەکە بە میدیا بانگەواز بڵاودەکرێتەوە کە ئاو و خواردنی نزیکەی ٤ – ٥ ڕۆژی ماوەی زریانەکە هەڵبگیرێت و کەس لە ماڵ نەچێتەدەر و هەرچی دامودەزگایە خۆیان ئامادە دەکەن بۆ بەرەوڕووبوونەوەی هەر پێشهات و کارەساتێك. ئەو دەمە ئێمە لەوێ بووین تایفوونێك هەڵیکرد چاوەکەی لە نزیك دوورگەی سایپانەوە بوو کە نزیکەی ٣٠٠ کیلۆمەتر لە گوامەوە دووربوو کەچی لەوێ باوبۆران کارێکی پێکردین با بە دەواری شڕی نەکات و خەڵکی دوورگەکە و ئێمەش لەترسا گیان گەیشتبووە کونە لووتمان. لە مێژووی ئەم دوورگەیەدا تایفوون و جۆرێکی تریش کە پێی دەڵێن سوپەر تایفوون و زۆر بەهێزترە، گەلێ زیانیان داوە بەتایبەتی لە خانووبەرەی نەریتی و کۆنی خەڵکی ڕەسەنی دوورگەکە (چەمۆرۆ) کە ژیانیان لە سەر ڕاوە قرژاڵ و ماسی و هەندێ کشتوکاڵی ئیستیوائیە و بەو خانووانەدا دیارە گوزەرانیان زۆر خۆش نیە. بەڵام لە شاری ئەگانا بینای بەرز و جوان هەن و خانووبەرەش

له سەر مۆدێلی نوێو فرەجاریش له سەر مـۆدێلی چینی و ژاپـۆنی دروسـتکراون و باکیـان بە تایفوونو باوکی تایفوونیش نیە. ئەوەی لەگوامدا زۆر سەرنجی ڕاکێشام و له ڕۆژنامەکە (کـە بـە زمـانی ئینگلیزییـە) و ئـەو چـەند کەسـە کەمـەی دەمبیـنین پاراسـتنی فەرهـەنگی ئیسپانی بـوو. لای دانیشـتووان بێجگە لـە زمـانی چـەمۆرۆ زمـانی ئیـسپانی دووەم زمانـە و ئینگلیزی، هەرچەندە زمانی ڕەسمیشە، بەڵام دوای ئەو دێت. له ڕۆژنامەکەدا کاتێ هـەواڵی مردنی کەسێکیان بڵاودەکردەوە چارەکە لاپەڕەیـەکی دەگرتـەوە بـەم مانایـە: "فـلان کـەس بەر ڕەحمەتی خودا کەوتووە و باوکی فلان و فیسارە و خەزووری فلان و فیسارە و زاوای فـلان کەسـە و پـوورزا یـان ئـامۆزای ئـەم و ئـەوە و ئـیتر بەتانیـدا دەڕۆیشـت تـا دەگەیشـتە ئەوەش کە بە خوێی چێشت پێیـان دەگـاتو پاشـان دەیـوت لـە فـەلان کەنیسـە ڕاکشـاوە بـۆ ماڵئاوایی کردن". لـە بەشـی ئـاین و بـاوەڕی ڕۆژنامەکەشـدا هەرچـی ئـاین و مـەزەبی سـەر ئەرزە لەم دوورگەیەدا جاڕ بۆ خۆیان دەدەن بە مەسیحی و جوولەکە و ئیسلام و بـووزی و کۆنفۆشیۆسـی و کاسـۆلیك و پرۆتسـتانت و نـازانم چـی و چـییەوە. بـەڵام ئـەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام جاڕدانی کۆمەڵێکی بەهائی بوو بۆ ئایین یان ئاینزاکەیانو ناوەکانیشی لە عـەرەبی دەچـوون و ئەمـەم لـە هـیچ شـوێنێکی تـری سـەر ئـەرزدا نـەبینیوە. ئـەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام و یەکەمجار بوو چاوم پێبکەوێت شۆرت لەپێکردنی ژنان بـوو. لـەوێ ئـەو ژنە ئەفسەر و سەربازانەی بـۆ بـەڕێوەبردنی کەمپەکـەی ئێمـە هەڵدەسـووڕان بـەیانیان بـە جلـی خـاکیی سـەربازییەوە و گەلێکیشـیان ئێـواران نیـوەڕووت و بـە شـۆرتێکی کورتـەوە دەسووڕانەوەو ڕانە سپی و ناسکەکانیان ئاوی چاوی دەبرد و لیکی پیاوانی ئێمەی بۆ دەڕژا. لە ناو ئەوانەدا ئەفسەرە ژنێکی زۆر جوان هەبوو ناوی کاپتن کۆرین بوو، ئێـواران هەرچـی کوردە دەبوو بە تەماشاکەری پاو پووزە خڕومڕەکانی کاتێ کـە شـۆرتی لەبـەردەکرد. لـەوێ خەڵك لـە کۆرسـی جۆراوجـۆری فێربـوونی زمـان و موحـازەرات لـە سـەر ژیـان و گـوزەرانی ئەمـەریکا بەشـداری دەکـرد و ئـەو هۆڵـەی کـەوا کـاپتن کـۆرین موحـازەرەی تێـدا دەوتـەوە بەرنەدەکەوت و زۆر قەرەباڵغ بوو لەبەر جوانیەکەی. ماوەیـەك کـاپتن کـۆرین دیارنـەما و پاشـان گـرژ و مـۆن دەردەکـەوت. قـاو داکـەوت، گوایـە کـوردێکی دۆنـەدیو داوای ماچـێکی لێکردووە، بەڵام بۆم ساغ نەبوەوە ڕاست بوو یان درۆ!

هەندێك زانیاری لە سەر دوورگەی گوام

خوێنەری بەڕێز

لە دوادوایی ساڵی ١٩٩٦دا کاتێ نزیکەی حەوت هەزار کورد لە کوردستانی عێراقەوە گوێزرانەوە بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و قۆناخی یەکەمی سەفەرەکە و نیشتەجێکردنی کاتیمان دوورگەی گوام بوو، کە دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و ئۆقیانووسی پاسیفیکەوە، کەسوکار و خەڵکی وڵاتی خۆمان دەستیان لێشۆردین و هەر یەکە قسەیەکی کردبوو، وەك فڕێیانداونەتە دوورگەیەك و خەریکە لە برسا دەمرن و مەیموون و تیمساح هەموویانی خواردووە.

ڕاستێکەی ئەم شوێنە تا بڵێی دوور بوو بەڵام دەتوانم بڵێم خۆشترین شوێنی سەر ئەرز بوو. لێرەدا هەندێك زانیاریی لە سەر ئەم شوێنە بۆ نموونە دێمەوە وەك بەراورد کدێك لە گەڵ وڵاتی خۆماندا، بۆ ئەوەی بزانرێ چەندمان جیاوازیی هەیە لە ڕووی تۆماکردن و بە دۆکیومێنت کردنی ورد و درشتی بوارەکانی ژیاندا. کەسێکیش بیەوێ شتی زیاتری لە سەر بزانێ دەتوانێ بچێتە سەر سایتەکانی ئینتەرنێت و بەراوردی خۆی بکات.

- دوورگەی گوام لە ساڵی ١٥٢١ دا لە لایەن فێردیناند ماجەلانی Ferdinand Magellan دەریاوانی ئیسپانییەوە دۆزرایەوە.
- دەکەوێتە سەر هێڵی پانی ١٣ ی سەروو کەمەری زەوییەوە، لە ڕۆژهەڵاتی ئاسیای ئۆقیانووسی پاسیفیکدا و یەکێکە لە دوورگەکانی ماریانای باکوور. ماوەی نزیکەی ٢٣٠٠ کم لە ڕۆژهەڵاتی فلیپین و باشووری ژاپۆنەوەیە.
- ڕووبەری ٥٤٩ کیلۆمەتری چوارگۆشەیە، درێژیی ٤٥ و پانیی نزیکەی ١١ کیلۆمەترە.
- ژمارەی دانیشتوانی ١٦٨ هەزار کەسە.
- بەرزترین شاخ: لاملام Lamlam ٤٠٦ مەتر.
- سەرچاوەی سروشتی: ڕاوەماسی و گەشتوگوزار (بە تایبەتی ژاپۆنی).
- زریانی زۆر لە وەرزی باران بارینددا و بە تایبەتی تایفوونی ترسناك لە مانگەکانی (حوزێران – دیسەمبەردا).

- ژینگە: لەناوچوونی باڵندەی دوورگەکە لەلایەن ماری قاوەییەوە کە حاڵی حازر زۆر بە خێرایی زاوزێ دەکەن و زیاد دەکەن.
- تێکڕا ڕێژەی تەمەنی دانیشتوان: ٦٥ ساڵ.
- تێکڕا ڕێژەی زیادکردنی دانیشتوان: ١،٤٦٪.
- تێکڕا ڕێژەی مردن: ٤،٤١ لە هەزاردا.
- تێکڕا ڕێژەی مردنی منداڵ: ٦،٩٤ لە هەزاردا.
- گرووپی ئەتنی: چەمۆڕۆ ٣٧٪، فلیپینی٢٦٪، خەڵکی دوورگەکانی تری پاسیفیك ١٢٪، سپی پێست ٧٪، ئاسیایی ٧٪، تێکەڵە ١٢٪.
- ئاین: کریستیانی کاسۆلیك ٨٥٪، هیتر ١٥٪.
- زمان: ئینگلیزی ٣٨٪، چەمۆڕۆ ٢٢٪، زمانەکانی فلیپین ٢٢٪، زمانەکانی تری دوورگەکانی پاسیفیك ٧٪، زمانە ئاسیاییەکان ٧٪، هیتر ٤٪.
- ڕێژەی خوێندەواری: ٩٩٪.
- حاڵەتی سیاسی دوورگەکە: هەرێم یان موقاتەعەیەکە سەر بە کاروباری دوورگەکان لە وەزارەتی ناوخۆی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا.
- پایتەخت: شاری ئەگانا Agana.
- پشووی نیشتمانی: ڕۆژی دۆزینەوەی دوورگەکە لە ساڵی ١٥٢١ (کە دەکاتە یەکەم دووشەممەی مانگی مارتی هەموو ساڵێك).
- دەنگدان: تەمەنی ١٨ ساڵ، هەموو دانیشتوان هاوڵاتی ئەمەریکین، بەڵام لە هەڵبژاردنی سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکاندا مافی دەنگدانیان نیە.
- ئەنجومەنی یاسادانان: ١٥ کەسە و هەردوو ساڵ جارێك هەڵبژاردنی گشتی بۆ دەکرێت. حیزبی دیموکرات ٦٪ و کۆماری ٩٪.
- ئاڵا: لە پاڵ ئاڵای ویلایەتە یەکگرتووەکاندا ئاڵای دوورگەکەش هەڵدەکرێت کە بریتییە لە ڕەنگی شینی تێر و چوارچێوەیەکی سوور و لە ناوەڕاستدا کەشتییەکی چارۆکەدار و داری گوێزهندێك.
- ئابووری: خەرجی سوپای ئەمەریکی، گەشتوگوزار، ڕاوەماسی و کشتوکاڵ.
- هێزی کار: ٦٠ هەزار کەس.
- بودجە: داهات ٣٤٠ ملیۆن دۆلار خەرج ٤٤٥ ملیۆن دۆلار (کە ئەمەریکا هاوتای دەکاتەوە).

- بەرهەمی کشتوکاڵ: میوە، گوێزهندی وشککراوە، سەوزە، هێلکە، گۆشتی بەراز، پەلەوەر(دەواجن)، گۆشتی مانگا.
- پیشەسازی: سوپای ئەمەریکی، گەشتوگوزار، بیناسازی، کەشتیسازی، چیمەنتۆ، چاپ و بلاوکردنەوە، پیشەسازیی خۆراك، چنین.

بەرهەمی کارەبا: ٨٣٥ ملیۆن کیلۆ وات (کە ٧٧٦ی سەرف دەبێت).

- بەکارهێنانی بەرهەمی نەوت: ٢٠ هەزار بەرمیل ڕۆژانە.
- کاڵای هەناردە: گواستنەوەی بەرهەمە نەوتییەکان، کەرەستەی بیناسازی، ماسی، بەرهەمی مەشروبات وخۆراك.
- کاڵای هاوردە: بەرهەمەکانی نەوت، خۆراك، کەلوپەلی پیشەسازی. لە سەنگافوورە، ژاپۆن، کۆریای باشوور، هۆنگ کۆنگەوە.
- یارمەتی ئابووری: گوام لە گەنجینەی حکومەتی فیدرالی ویلایەتە یەکگرتووەکانەوە ساڵانە نزیکەی ١٥٠ ملیۆن دۆلار یارمەتی وەردەگرێت و بەپێی یاسایەکی تایبەتی کۆنگرێس خەڵکی گوام باجی دەرامەت نادەن.
- ڕێگاوبانی سەرەکی: ٩٦٢ کم قیر، ١٥ کم قیرنەکراو.
- بەندەر: بەندەری ئەپرا Apra harber.
- شار و شارۆچکە: ئەگانا Agana (پایتەخت)، تامونینگ Tamuning پێگۆ Pego، ئاگات Agat مێریزۆ Merezo.

چەردەیەك لە مێژووی گوام

- **چەمۆڕۆی کۆن:**

دانیشتووانی گوام پێیانوایە باوباپیرانیان دوو هەزار ساڵی پێش مەسیح لە هندستان و مالیزیاوە هاتوون و زمانەکەیان لە گرووپی زمانەکانی مالیزیا، ئیندۆنیسیا و فلیپینە. یەکەم کەسی ڕۆژئاوایی کە باسی چەمۆڕۆی کردبێت لە ساڵی ١٥٢١دا پیگافێتای مێژوونووسی گەشتی دەریایی فەردیناند ماجەلان بووە کە بە دەریادا چواردەوری گۆی زەوی گەڕاوە. چەمۆڕۆ میللەتێکن بە ڕاوەماسی و باخدارییەوە خەریکبوون و شارەزای دەریا و دەستڕەنگینی کارامە بوون لە گۆزەکاری و کەشتیوانی و خانووی جیاکاردا کە بۆ ئەم ژینگە و ناوچەیە بگونجێت. چەمۆڕۆ بە قۆناخێکی بەهێزی دایکسالاریدا

تێپـەڕیون و ژن بایـەخێکی گـەورەی هـەبووە لـەم کۆمەڵگایـەدا و داگیرکـەر ئیسپانەکان درکیان بەم ڕاستییە کردووە و ئەمەش وایکردووە کەوا فەرهەنگی چەمۆڕۆ بە زمان و گۆرانی و سەما و نەریتیانەوە تا ئەمڕۆ بە زیندوویی بمێنێتەوە.

چەرخی داگیرکردنی ئیسپانی ١٥٦٥ ـ ١٨٩٨

یەکەم پەیوەندیی دوورگەی گوام و ڕۆژئاوا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕۆژەی کەوا فەردیناند ماجەلان بە سێ کەشتییەوە لە ٦ ی مارتی ١٥٢١ و لە کەنداوی ئوماتاگی دوورگەکەدا لەنگەری گرت، کاتێ کە بە چواردەوری جیهاندا گەشتی دەریایی دەکرد. لەم کاتەدا چەمۆڕۆ پەلاماریاندان و خەریکبوو لەناویانبەرن بەڵام گرمەی تۆپە گەورەکانی ترینیداد ترساندنی و ناچاری پاشاکشێی کردن بۆ بێشە و جەنگەڵستانی دەوروپشت.

گوام و دوورگەکانی تری ماریانا لە ساڵی ١٥٦٥ دا بە ڕەسمی خرانە ژێر ڕکێفی تاجی پاشایەتیی ئیسپانیاوە. لە ساڵی ١٦٦٨ دا مسیۆنێرە مەسیحییەکان بە ڕابەریی سان ڤیتۆرس گەیشتنە گوام و مۆرکی ئەورووپایی شارستانی و مەسیحییەت و بازرگانییان تێدا دامەزراند. ئیسپانەکان چەمۆڕۆیان فێری کشتوکاڵی گەنمەشامی (زوراٹ) و بەخێوکردنی ئاژەڵ و ڕەشەوڵاخ و خۆشەکردنی پێستە کرد. بەم جۆرە مەسیحییەکان گوامیان کردە پردی هاتوچۆی ئۆقیانووسی پاسیفیك لە مەکسیکەوە بۆ فلیپین.

بە درێژایی ساڵانێکی دوورودرێژ چەمۆڕۆ لەگەڵ هێزە داگیرکارە ئیسپانەکاندا کەوتنە شەڕی بەردەوامەوە و بەجارێ قڕیان تێکەوت، تا وایلێهات لە ساڵی ١٧٤١ دا لە کۆی زیاد لە ١٥٠ هەزار کەس پێنج هەزاریان مانەوە کە زۆربەیان ژن و منداڵ بوون و ناچار کران لە پێنج گوندی دوورگەکەدا؛ ئەگانا، ئەگات، ئوماتاك، پاگۆ، فێنا بمێننەوە لە ژێر چاودێریی توندی قەشە و سەربازدا و بەزۆر هەموو ڕۆژێ دەیانبردنە کەنیسە بۆ فێربوونی زمان و دابونەریتی ئیسپانی. هەروەها سەربازی ئیسپانی و خەڵکی فلیپینیان دەهێنا بۆ ئەوەی تێکەڵیان بن و بەمجۆرە کۆتاییان بە "خوێنی پاك" ی چەمۆڕۆ هێنا. لە ساڵی ١٧٤٠دا زۆربەی چەمۆڕۆی دوورگەکانی

ماریانـای باکووریـان ڕاگواسـت بـۆ گـوام. ئـەم دوورگەیـە نزیکـەی ٣٥٠ سـاڵ لـە ژێـر دەسەڵاتی ئیسپانیادا مایەوە و تا ئێستاش کاریگەرییـەکی زۆری کولتـووری ئیسـپانیی بەسەرەوەیە.

- **چەرخی بەستنەوە بە ئەمەریکا تا ئەمڕۆ ١٨٩٨ ـ تا ئێستا:**

بە پێی ڕێکەوتننامەی پاریس و لە ئـەنجامی جـەنگی ئەمـەریکا – ئیسـپانیاوە لـە ساڵی ١٨٩٨دا ئەمەریکا بە ڕەسمی گوامی لە ئیسپانیا کڕی بـە ٢٠ ملیـۆۆن دۆلار و لـەم کاتەدا دانیشتوانی گوام ١٠ هەزار کەس بوون و لەو کاتـەوە گـەلێ بـواری گەشـەکردنی بەخۆوە دیوە.

لـە کـاتی جـەنگی جیهـانی دووەم و لـە ١٠ ی دیسـەمبەری ١٩٤١دا هێزەکـانی ژاپـۆن گوامیـان داگـیر کـرد و مـاوەی ٣١ مـانگ بـەمجۆرە مایـەوە و نزیکـەی ٦٠٠ کەسـی چەمۆڕۆی لە سێدارەدا.

لە ٢١ ی تەمووزی ١٩٤٤دا هێزەکانی ئەمەریکا بە خەستی بۆمبـارانی دوورگەکـەیان کـرد و هـەزاران کەسـی ژاپـۆنی و چـەمۆڕۆ گیانیـان لەدەسـتدا و لـە پـاش هێرشـێکی توند گرتیەوە و ئەنجام کوژرانی حـەوت هـەزار سـەربازی ئەمـەریکی و یـانزە هـەزار ژاپـۆنی لێکەوتـەوە و هێزەکـانی ژاپـۆن تێکشـکان و تاکوتەرایـەکیان مایـەوە لـە دوورگەکەدا پەرتوبلاو بوونەوە، کە سێرجنت شۆیچی یۆکۆی یـەکێك بـوو لەوانـە و ماوەی ٢٨ ساڵ لە ئەشکەوتێکی دوورگەکەدا خۆی شاردەوە.

گـوام ئێسـتا یەکێکـە لـە گـەورەترین بنکـەی سـەربازیی ئەمـەریکا لـە ڕۆژهـەڵاتی ئاسیا و ئۆقیانووسی پاسیفیکدا.

تـــا ئێســـتاش گوامییـــەکان شـــانازیی بـــە ئەفســـانە و فۆلکلۆریانـــەوە دەکـــەن و لـــە گـــەلێ بـــواری ژیانـــدا پاراســـتوویانە وەك دەســـت ماچـــکردنی بەساڵداچـــووان، ئەفســـانە، گـــۆرانی، ســـەما، نـــەریتی یـــەکتر دوانـــدن، کـــاری دەستڕەنگینی، ڕێوڕەسمی مردوو ناشتن، بەکارهێنانی گژوگیا وەك دەرمـان و داوای بەخشین لە ڕۆحی باوباپیران کاتێ کە دەچـنە نـاو بێشـە و جەنگەڵەوە. ئێسـتاش چارەنووسی ئەو دوو دڵدارەی لە لووتکەی چیاوە خۆیـان هەڵدا دەریـاوە و خنکـان بابـــەتێکی تایبەتـــە لـــە کولتـــووری چـــەمۆڕۆدا. کوڕەکـــە نـــاوە پونتـــان دۆس

ئەمانتێس و کچەکەش سیرێنا، کەوا کیژێکی جوان بووە و لە ئەفسانەیاندا بووە بە حۆریی دەریا.

مانەوەی ئیسپانیا لە گوامدا بۆ ماوەی ٣٥٠ ساڵ کاریگەرییەکی زۆری بەجێهێشتووە و بە تایبەتی کەنیسەی کاسۆلیکی لە سەدەی حەڤدەوە ڕۆڵی خۆی بینیوە.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

** **تێبینی:** بێجگە لە گوام نزیکەی دە دوورگەی تر هەن لە دەڤەری ماریانای باکووردا، هەر یەکەیان بە قەبارە و ڕووبەر و دانیشتووان لە گوام بچووکترن و تێکڕا ڕووبەریان ٤٧٧ کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و دایشتووانیان نزیکەی هەشتا هەزار کەسە و بە سیستەمی بەڕێوەبردنی کۆمنوێلس چۆرە فیدراڵییەت و سەربەخۆییەکیان هەیە بەلاّم لە ژێر ڕکێفی ویلایەتە یەکگرتووەکاندان.

دوورگەکان ئەمانەن: سایپان Saipan (کە لە هەموویان گەورەترە و شاری تینیانی پایتەختی دوورگەکان دەکەوێتە ئێرە)، ڕۆتا Rota، ئەناتاهان Anatahan، گوگوان Guguan، پاگان Pagan، ئەگریهان Agrihan(دوو لووتکە چیای بەرز لێرە هەن هەر بەم ناوانە و بورکانیان لە سەرە و گەلێ جار دەتەقنەوە)، ئەسانسیۆن Acancion، ماوگ Maug تاد..

لووتکەی دوو دڵخواز و ئەشکەوتی عەریفە ژاپۆنییەکە

لە چیرۆکە سەیر و سەمەرەکانی دوورگەی گوام: کەمێك دوور لە شوێنەکەی ئێمەوە لووتکە شاخێك بە ڕاسەری پاسیفیکەوە بوو پێیاندەوت لووتکەی دوو دڵخواز یان دوو ئاشق و دەگێڕنەوە کەوا لە زەمانی کۆنی دوورگەکەدا کاتێ لە ژێر دەستی ئیسپانیادا بووە فەرماندەیەکی هێزی دەریاوانیی ئیسپانی لەوێ کەڵکەڵەی ژنهێنانی دەکەوێتە سەر و دەستوپێوەندیش کچێکی جوانی جووتیارێکی هەژاری دوورگەکەی بۆ دەدۆزنەوە و باوکی ڕازی دەبێت و شیربایی مۆڵی خۆی وەردەگرێت، بەڵام کچەکە کوڕە هەژارێکی خۆشدەویست و بەم شووکردنە قایل نابێت و کاتێك بێ خواست و ڕەزای خۆی دەیگوێزنەوە بۆ فەرماندە، کە بەوپەڕی کەیفخۆشییەوە خۆی بۆ شەوی زاوابوون ئامادە دەکات، گوایە بووکی رازاوەی خەیاڵ لەئامێز بگرێت، کەچی هەر ئەو شەوە کچە لە گەڵ کوڕە دڵخوازەکەی خۆیدا دەچنە سەر ترۆپکی ئەو لووتکەیە و خۆهەڵدەدەنە نێو ئاوی ئۆقیانووسی پاسیفیکەوە و دەبنە قوربانی خۆشەویستییەکەیان. کوڕەکە ناوی پۆنتان و کیژە جوانەکەش ناوی سیرێنا دەبێت و بە پێی ئەفسانەی گوامییەکان تا ئێستاش لە شێوەی حۆریی دەریادا خۆی دەنوێنێت.

چیرۆکێکی تری خۆشتر کە بە واقیع ڕوویداوە. لە باکوری دوورگەکەدا ئەشکەوتێك هەیە پێی دەڵێن ئەشکەوتی عەریف شۆیچی یۆکۆی Shoichi Yokoi. وەك پێشتر ئاماژەم بۆ کرد ژاپۆن لە گەرمەی جەنگی جیهانیی دووەمدا ماوەی ۳۱ مانگ (۱۹٤۱ – ۱۹٤٤) ئەم دوورگەیەی داگیرکرد و ساڵی ۱۹٤٤ ئەمەریکا پاش شەڕێکی قورس سوپای ژاپۆنی لێرە تێکشاندووە و ئەوی ڕایکردووە دەرباز بووە و ئەوی کە ماوەتەوە بە نەریتی هاراکیریی ژاپۆنیەکان خۆی هەڵداوەتە ئاوی زەریاوە و خنکاوە. پاش ئەو شەڕە ئەمەریکا گوامی گرتەوە. عەریفێکی سوپای ژاپۆن کە ناوی شۆیچی یۆکۆی دەبێت خۆناداتە دەستەوە و لە بەشی باشووری دوورگەکە و لە ناو جەنگەڵ و دارستانێکی چڕ و بێشەلاّندا لە سەر چەمێك کە پێی دەڵێن تالۆفۆفۆ کونێك هەڵدەدرێ بە لقی دار حەیزەران دەیتەنێت و دوور لە چاوی خەڵك و ئاوەدانی ژیانی تێدا دەگوزەرێنێت و لە سەرخواردنی گژوگیا و بەری دار و درەخت و مشك و مارماسی هێلکە شەیتانۆکە دەژی، جلوبەرگیش لە تویکڵەدار بۆ خۆی دروست دەکات، چونکە پێشتر بەرگدروو بووە لە وڵاتی خۆی.

ئەم پیاوە ماوەی بیست و هەشت ساڵ لەم کونە ئەشکەوتەدا خۆی دەشارێتەوە و کەس پێی نازانێ تا لە ٢٤ کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٧٢دا دوو ڕاوچی دەیدۆزنەوە و بە ئامادەبوونی کونسوڵی ژاپۆن لە گوام لێکۆڵینەوەی لە گەڵ دەکرێت و دەردەکەوێت پاش هەشت ساڵ لە پارچە کاغەزێکی دۆزراوەدا هەواڵی کۆتایی جەنگی خوێندووەتەوە بەڵام باوەڕی پێنەکردووە و هەر بە تەما بوو سوپای ژاپۆن دوورگەکە بگرێتەوە و ڕزگاری بکەن. شیاوی باسە لە کاتی دۆزینەوەیدا پزیشك فەحسی دەکەن و بە سەرسامییەوە تەماشا دەکەن تەندروستیی زۆر باشە. ئەم ڕووداوە کاتی خۆی لە سەر شاشەی تەلەفزیۆن بەزم و ڕەزمێکی خۆشی دروست کردبوو.

پاشان یۆکۆی دەبەنەوە بۆ ژاپۆن و ئاهەنگی گەورەی بۆ ساز دەکەن و بوو بە قارەمانی جەنگ و هاوڵاتیانی بایی نزیکەی هەشتا هەزار دۆلار دیاری و خەڵاتی پێدەبەخشن و پارەشی بۆ کۆدەکەنەوە و خانوویەکی بۆ دەکڕن و خاتوو میهۆکۆ هاتاشین دەخوازێ، چونکە پێشتر ژنی نەهێنابوو و کاتێ دۆزراشەوە تەمەنی ٥٨ ساڵ بوو. ساڵی ١٩٩١ ئەکیهیتۆی ئیمپراتۆری ژاپۆن بە ڕەسمی چاوی پێدەکەوێت. شیاوی باسە تا هەشت ساڵ پێش دۆزینەوەی یۆکۆی دوو سەربازی تری پەڕاگەندەی ژاپۆنی، بە ناوی جیجی و ناکاهادا، لە ئەشکەوتێکی تری نزیکی ئەوەی ئەمدا خۆ دەشارنەوە و سەردانی یەکتر دەکەن. بەڵام دواتر ئەمان لە برسا دەمرن و ئەم بە تاقی تەنها دەمێنێتەوە. یۆکۆی ساڵی ١٩٩٧ لە تەمەنی ٨٢ساڵیدا بە نەخۆشیی دڵ کۆچی دوایی دەکات لە گۆڕستانی شاری ناگۆیای زێدی لە پاڵ گۆڕی دایکیدا دەنێژرێت.

تا ئێستاش هەر کەسێك سەردانی گوام دەکات دەچێتە سەر ئەو شوێنەی یۆکۆی خۆی تێدا شاردبۆوە و لە مۆزەخانەی شاری ئەگانای پایتەختیشدا تەواوی ئەو کاسە و کەویلە دارین و کانزاییانە پیشاندراون کەوا یۆکۆی لە ماوەی ٢٨ ساڵی خۆشاردنەوەکەیدا بەکاریهێنابوو.

له گوامه‌وه بۆ ئه‌مه‌ریكا.. به سه‌ر ئۆقیانووسی پاسیفیكدا

وا زیاد له سێ مانگه له دوورگه‌ی گوامین و خه‌ڵكه‌كه به‌ته‌واوی بێـزارن و كـه‌س نازانـێ لـه‌و ولاّتـه پـان و پـۆڕه‌ی ئه‌مـه‌ریكادا چی به‌سـه‌ردێت و چۆن ده‌ژی. هه‌ریه‌كه قسـه‌یه‌ك ده‌كـات و ئـه‌و وه‌رگێـڕه كوردانـه‌ی لـه‌وێوه هێنابوونیـان بـۆ كـاری وه‌رگێـڕان و ڕاییكردنـی موعامه‌لاتی خه‌ڵك گه‌لێكیان بووبوون به دۆستمان. یـه‌ك له‌وانـه هونه‌رمه‌نـدی سـینه‌ماكار جانۆ ڕۆژبه‌یانی بوو كـه‌وا مایـه‌ی پێزانینـه خزمـه‌تی كـردم و گـه‌ڵێ نامـه‌ی بـۆ گه‌یانـدم و زۆری حه‌ز ده‌كرد كالیفۆرنیـام به‌ربكـه‌وێ، چونكه خـۆی لـه‌وێ ده‌ژیـا و هاوكـاری هۆڵیـوود بوو، هه‌روه‌ها حه‌زیشی ده‌كرد سوود له كتێبی "جینۆساید له عێراقدا و پـه‌لاماری ئـه‌نفال بۆ سه‌ر كورد" وه‌ربگرێ بۆ به‌رهه‌مهێنانی فیلمێك لـه سـه‌ر ئـه‌نفال. بـه‌لاّم به‌داخـه‌وه ئـه‌و ویلایه‌ته‌م به‌رنه‌كه‌وت و له گوام به‌دواوه هه‌واڵی كاك جانۆم نه‌زانی.

له‌وێ، واته له گوام، ده‌كرا په‌یوه‌ندی به خزمێكت یان دۆستێكته‌وه بكه‌یت كه پێشتر لـه ئه‌مه‌ریكا نیشته‌جێ بووبێت بۆ ئه‌وه‌ی ببێته سپۆنسه‌رت، یان بـه پێـی كولتـووری ئیـداریی لای خۆمـان شـێوه كه‌فالـه‌تێكت بكـات. ئه‌گـه‌ریش كه‌سـی وات شـك نه‌بردایـه ده‌كـرا چـه‌ند كه‌سێكی خزم و دۆست ناویان به یه‌كه‌وه بنووسـیایه بـۆ ئـه‌وه‌ی پێكـه‌وه بـه‌ر یـه‌ك شـوێن بكه‌ون و دواتر ده‌ركه‌وت له ده‌زگای كۆچی ئه‌و ولاّته‌وه زۆر كاریان به‌مه‌ی دوایـی كـردووه. من یه‌كه‌مجار په‌یوه‌ندیم كرد به كاك تیشكۆ زه‌نده‌وه، كه دۆستی كوڕێكی ژنبرام بوو، به‌لاّم من نه‌مدیبوو و نه‌مده‌ناسی. خواهه‌ڵناگرێ زۆر پیاوانه به‌ده‌ممه‌وه هات و به‌ڵێنی دا ببێته سپۆنسه‌رم و ڕامكێشێ بۆ كالیفۆرنیا، كه خۆیشی له‌وێ بوو. هه‌ر له‌و ده‌مه‌شـدا په‌یوه‌نـدیم كرد به هاوڕێیه‌كی سه‌رده‌می قوتابێتیمه‌وه له كفری، كه ناوی عه‌لی زه‌ندی بوو و لـه سـاڵی ١٩٧٦ه‌وه په‌ڕاگه‌نـده‌ی ئـه‌و ولاّتـه و لـه شـاری سـاندیاگۆی باشـووری كالیفۆرنیـا نیشـته‌جێ بووبوو. كاك عه‌لی به ده‌ستوورێكی عه‌شایه‌رانه و كوردانه‌ی لای خۆمان پێی وتم عه‌یبه تۆ ته‌له‌فۆنت بۆ خه‌ڵكیتر كردووه ببێته سپۆنسه‌رت ئه‌ی من چیم لێره، خۆم هـه‌موو كارێكت بـۆ مه‌یسـه‌ر ده‌كـه‌م و هـه‌قت نـه‌بێ. ناچـار منـیش بـه سوپاسـه‌وه سپۆنسـه‌رییه‌كه‌ی كـاك تیشكۆم ڕه‌تكرده‌وه و به ته‌مای كاك عه‌لی دۆستم بووم.

ده‌بێ ئاماژه بۆ ئـه‌وه بكـه‌م كـه‌وا زۆربـه‌ی خه‌ڵكه‌كـه لـه گوام كالیفۆرنیایـان نووسـیبوو، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ویلایه‌تێكی خۆشه و چوار وه‌رزه بـه‌هاره. بێجگه لـه‌وه‌ش كاروبـاری سۆشـیاڵ

لەم ویلایەتەدا وەکو ئەوروپا وایە و ئەگەر کاریش نەکەیت ژیانت هەر مسۆگەرە. ئەوجا لەو شارەشدا "ساندیاگۆ" کە من بەتەمابووم بۆی بچم وەك باس دەکرا کوردێکی زۆری سالآنی پێشتری لێ دەژیا و لەوێ کەمتر هەستت بە غەریبی دەکرد.

لە گوام هەر دوو سێ ڕۆژ جارێك وەجبەیەکی ٨ - ٩ خێزانییان دەگواستەوە و ئەوی ناوی دەهاتەوە زۆر خۆشحاڵ دەبوو. کاتی خواحافیزیش خۆشی و گریان تێکەڵ دەبوون و ئەوی دەڕۆیشت ئیتر هەواڵمان نەدەزانی، چونکە وەك پێشتر باسم کرد لە سەرێکەوە هۆکاری پەیوەندیی وەك ئێستا نەبوو لە سەرێکی تریشەوە لەبەر ئەوەی گوام دوو پێگەی زۆر گەورەی هێزی دەریایی و ئاسمانی ئەمەریکای لێبوو بە هۆی باروودۆخی ئەمنی سەربازییەوە پەیوەندیکردن ڕەها نەبوو.

ئێمە زۆر دڵمان بەوە خۆش بوو کالیفۆرنیا چاوەڕێمان دەکات و زۆر لە برادەرەکانم بەغیلییان پێدەبردم کە دۆستێکی وەك کاك عەلی زەندیم لەو وڵاتە هەیە. ڕۆژی ٢٥ ی مارتی ١٩٩٧، هەواڵیان داینێ خۆمان کۆبکەینەوە و بەیانیی زووی ٢٦ ی مانگ خۆمان و جل و جانتایان بردین بۆ فڕۆکەخانەی گوام و کاتێ تەماشامان کرد بە خەتی گەورە لە سەر جانتاکان نووسراوە "ATL" و کاتێ پرسیارمان کرد ئەمە چ شوێنێکە وتیان شاری ئەتڵەنتای ویلایەتی جۆرجیایە و بەجارێ نیگەران بووین، باشە خۆ ئێمە بە تەمای ساندیاگۆ ـ کالیفۆرنیا بووین، گوایە بۆچی وایلێهات! بەهەرحاڵ تازە چارنیە و بەیانیی زووی ئەو ڕۆژە گواممان بەجێهێشت و بە سەر شینایی ئاوی ئۆقیانووسی پاسیفیکدا دەفڕین و دڵەڕاوکێ و نیگەرانی سەرتاپا مێشکی گوشیبووین. فڕۆکەکەمان پانزە هەزار مەتر بەرزبووبۆوە. کاتێ تەماشای شینایی خوارەوەمان دەکرد زەندەقمان دەچوو، چونکە ئەو پاپۆڕانەی لە گوام دەمانبینین بە قەد کەژێك دەبوو، لە ئاسمانەوە بە قەد چۆلەکەیەکیان دیاربوو. باشە بۆ ATL و کێ لەوێ چاوساغمان دەبێت و کێ بە هانای غەریبی و پەڕاگەندەییمانەوە دێت! ئێمە بیستبوومان لە سەر خاکی ئەمەریکا کەنیسە و ڕێکخراوی خۆبەشی زۆر بۆ یارمەتیدانی پەنابەر هەن و ئەوەشمان دەزانی کە هی وایان تێدایە باشە و جێگە و ڕێگەی گونجاوت بۆ دابین دەکەن و هەشیانە لە ژوورێکی ڕەق و تەق بەولاوە هیچی ترت بۆ دابین ناکەن و ڕۆحمان لەمەیان چووبوو. بەڵام چارچیە چی دەبێ بابێ، خۆمان بە خۆمانمان کردووە و کەس زۆری لێنەکردووین.

ماوەی نزیکەی حەوت سەعات بە ئاسمانەوە بووین و لەپڕ لە تاقمی فڕۆکەکەوە ئاگادارییەك بڵاوکرایەوە کە لە دوورگەکانی هاوای نزیکبووینەتەوە و خۆتان ببەستنەوە

کەمێکی تر لە فڕۆکەخانەی شاری هۆنۆلۆلۆی هاوای دادەبەزین. هۆنۆلۆلۆ Honolulu جوانترین شاری سەر ئەرزە لە ئاسمانەوە بینیبێتم، زۆربەی ماڵەکانی شارەکە بە لاپاڵی شاخێکی بەرزی پڕ دارودرەختەوە چین لە سەر چین دروستکراون و تا چاو بڕبکات جزیرەکە شاخ و سەوزایی و دارە. ماوەی چوار پێنج سەعاتێك لە فڕۆکەخانەی هۆنۆلۆلۆدا ماینەوە و لێرە فڕۆکەکەیان گۆڕین و خۆشمان نەمانزانی چۆن جانتاکانیان گواستەوە بۆ فڕۆکەیەکی تر. لێرەدا بۆیە باسی گواستنەوەی جانتا دەکەم، چونکە دواتر کە گەڕاینەوە بۆ کوردستان لە فڕۆکەخانەی ئەستەمبووڵدا بە جۆرێك مامەڵەیان لەگەڵ گواستنەوەی جانتادا دەکرد، کە زیاتر لە خان دەچوو نەك فڕۆکەخانە. ئەمجارەیان سێ یان چوار خێزان بووین و گوێزراینەوە فڕۆکەیەکی گەورە کە چەند سەد کەسێکی تێدابوو، زۆربەیان کوڕ و کچی گەنج بوون سەیرانی هاواییان کردبوو دەگەڕانەوە. ئەمجارەشیان حەوت سەعات بە ئاسمانەوە بووین تا گەیشتینە ویلایەتی کالیفۆرنیای ڕۆژئاوای ئەمەریکا و لە فڕۆکەخانەی شاری سان فرانسیسکۆی بە ناو و شۆرەتی ئەو وڵاتە نیشتینەوە و لێرەش وەك هاوای کەسانێك پێشوازییان کردین، کە سەر بە دەزگای کۆچی ئەمەریکی بوون INS و وردەکاریی بەرنامەی گەشتەکەی ئێمەیان لابوو. ئێمە شەو گەیشتین و خێرا بردینیان بۆ ئوتێلێکی قەشەنگی ئەو شارە کە ناوی ڕێد ڕووف Red Roof بوو جێگەی حەوانەوە و خزمەتی باشیان بۆ دابینکردین و ڕێبەرەکە پێی وتین سبەی نیوەڕۆ دێمەوە شوێنتان و لە فڕۆکەخانەوە ڕەوانەی جۆرجیاتان دەکەین. شەو لە ئوتێلەکەوە تەلەفۆنم کرد بۆ عەلی زەندی لە ساندیاگۆ و پێم وت کاکە بەر جۆرجیا کەوتووین تۆ بۆچی دەستت بڕین، نە خۆت پیاوەتیت پێکرا و نە هێشتت خەڵکی تریش ببنە سپۆنسەرمان. زۆری پۆزش بۆ هێنامەوە گوایە چووەتە دەزگای کۆچی ئەو شارە قڕە و دەماقاڵەی لەگەڵ کردوون و مەسەلەکە لە دەستی ئەودا نەماوە و کالیفۆرنیا چونکە زۆر داخوازیی لە سەرە بەرمان نەکەوتووە و زۆر خۆی سەغڵەت کردبوو کە هەوڵدەدا لە جۆرجیاوە بمانگێڕێتەوە بۆ کالیفۆرنیا. بەهەرحاڵ من دواتر زانیم کە درۆکردن لە ئەمەریکادا ئاوخواردنەوەیە و کاك عەلی نزیکەی چارەکە سەدەیەك بوو لە وڵاتی خۆمان هەڵکەنرابوو و سەرباری ئەوەش ژنێکی مەکسیکیی هێنابوو. بێجگە لەوەش لە دەزگای کۆچەوە وابزانم لە سپۆنسەریان دەپرسی ئەگەر بۆمان نەلوا جێگە و ڕێگە بۆ ئەم خێزانە دابین بکەین تۆ دەتوانی بیانبەیتە لای خۆت؟ ڕەنگە کابرا لێرەدا دوودڵییەکی دەربڕیبێت، یاخوا کەس لە ئاوارەییدا ئەم دەردەی بەسەر نەیەت. بۆ نیوەڕۆی ڕۆژی دواتر ڕێنماکە پاسێکی بچکۆلەی هێنایە شوێنمان و ئێمە سێ خێزان مابووینەوە: ماڵی ئێمە کە شەش کەس بووین و بۆ جۆرجیایان دەناردین لەگەڵ ماڵی کوردە خان و باوك و دایکی و برایەکی و خێزانێکی تر

باشـم نەدەناسـین و لـە گوامـەوە بووبوونـە هاوڕێگـەمان و بـۆ شـاری دێنڤـەری ویلایـەتی کۆلۆرادۆیـان دەنـاردن. لـە فرۆکەخانـە تـا دوای نیوەڕۆیـەکی دەرەنـگ چـاوەڕێ بـووین، فرۆکەخانەی چی شارێك بوو بـۆ خـۆی، سـەدان کـەس دەهـاتن و دەچوون. مـن خـۆم وەك کوێر نەشارەزا بـووم تەماشـا دەکـەم ژنێکی چینی ونبـووە و بـە ئینگلیزییـەکی شەقوشڕ قسـەم لەگـەڵ دەکـات کـە پـتر لـە چینی دەچـوو نـەك ئینگلیـزی و دەیـەوێ بیبەمـە ئـەو بیرۆیـەی ئیشـەکەی بـۆ ڕایـی دەکـەن، کـاری ڕاسـت بێـت پۆلیسـێك خۆبەخشـانە بـوو بـە ڕێنمای و لە کۆڵی منی کردەوە. بۆ دوای نیوەڕۆ چووینە فڕۆکەیـەکی مامناوەندییـەوە کـە بۆمـان دەسنیشـان کرابـوو و بـەرەو شـاری هیوسـتن دەڕۆیشـت لـە ویلایـەتی تەکساس. مـن پێشتر بیستبووم خەڵکی تەکساس مڕومۆچن، هەرواشبوو ئەو تەکساسیانەی لـە فڕۆکەکـەدا بینـیمن هـەموو ڕووگـرژ بـوون و بزەیـەك نەدەکەوتـە سـەر لێـوی کەسـیان. لـە هیوسـتن نزیکەی سێ چوارسەعاتێك ماینەوە پاشان بەڕێکەوتین بـەرەو ئەتڵەنتا و تێکڕا نزیکـەی شـەش سـەعاتێك بـە ئاسمانـەوە بـووین و دەمەوبەیانییـەکی زوو گەیشـتینە فڕۆکەخانـەی هارتسفیلد لە ئەتڵەنتا و تەماشامان کرد برادەرێکی کوردی هەولێری کە ناوی شـێروان بـوو لەگەڵ مـاڵی کـاك ئـازاد و ئاشـنا خـانی خێزانـی و تـەلار خـانی خوشـکی و ئاریـانی بـرای و کۆمــەڵێك ژن و پیــاوی ئەمــەریکی لــە پێشــوازیماندان. ئــەم ماڵــە لــە ســەری ژنــەوە خزمایەتییەکیان لە گەڵمان هەبوو و چەند ڕۆژێك پـێش ئێمـە گەیشـتبوون. کـاك شـێروان کۆمەڵەکـەی پێناسـاندین کـە سـەر بـە کەنیسـەی ئیپیسـکۆپاڵ Episcopal بـوون کـە لـە چوارچێوەی ڕێکخراوی کەنیسە لووسەرییەکانی جۆرجیـادا Lutherian Ministries Georgia بوون. ئەمە مستەر سنۆ و سارای ژنێتـی، مسـتەر ڕیچـارد و سـوزان پێرشـینگی خێزانـی، مسـتەر لاری و سـوزان شۆدرۆفسـکی، خـاتوو شـێلبی و بـۆبی هاوسـەری، خـاتوو میشـێل و ڕۆبەرتی هاوسەری، مستەر لویس و لیندای خێزانیو چـەند کەسـێکی تـر. هـەموو زۆر بـە گـەرمی بـەخێرهاتنیان کـردین و پێیانڕاگەیانـدین کـەوا لەخزمەتمانـدا دەبـن تـا چـاو دەکەینەوە و کارمان بۆ دەدۆزنەوە. ڕاست.. درۆ، ئێمە بە تەمای ئەم پێشوازییە نەبووین و کاك شێروان زۆری دڵداینەوە کە کۆمەڵـە خـەڵکێکی باشـمان تووشـبووە و خـەممان نـەبێت. پاش کەمێك حەوانەوە لە فڕۆکەخانەدا سواری پاسـێکی بچکۆلەیان کـردین و خۆشـیان بـە مەوکیبی ئۆتۆمبێلەکانی خۆیان شوێنمان کـەوتن و مـاوەی نیـو سـەعاتێك بـەڕێوەبووین و هێشتا مەلای بەیانی بانگی نەدابوو، بووین بە میوانی ماڵی مستەر کلۆد سنۆ.

ویلایەتی جۆرجیا و میوانە کوردەکانی ماڵی مستەر سنۆ

مستەر سنۆ یەکێك بوو لە دەوڵەمەندەکانی ئەو ویلایەتە و ماڵە گەورەکەی دەکەوتە شارۆچکەیەکی نزیك ئەتڵەنتاوە کە ناوی ڕۆزوێڵ Roswell بوو، لە شوێنێکی تەریك و لە ناو باخێکی گەورە و پانوپۆڕدا، چەشنی گەلێك لە ماڵە دەوڵەمەندەکانی ئەو وڵاتە. خانووەکە دوونهۆم و گەورە و لە تەختەدار دروستکرابوو. بۆ ئێمە دوو ژووریان لە نهۆمی دووەم ڕازاندەوە و چوار منداڵەکەم لە ژوورێکدا، من و دایکیشیان لە ژوورێکدا بە هەموو پێداویستییەکانی حەوانەوەوە. بە هەمان دەستوور ماڵی خزمەکەشم ژوورێك بۆ ژن و مێردەکە و ژوورێکی تریش بۆ خوشك و براکە ڕازێنرایەوە. لە پاش بەرچاییکردن داوایان لێکردین داب و دەستووری نانخواردنی خۆمانیان بۆ باس بکەین و بە پێی ئەوە درێغییان نەدەکرد لە خزمەتکردنمان و زۆربەی ژنەکانی سەر بەو کەنیسەیە ڕۆژانە لە بەیانیی زووەوە تا شەو بە دەممانەوە دەبوون و دەیانبردین بۆ پیاسە و ڕێستۆرانتو شوێنی گەشتوگوزار.

حەز دەکەم لێرەدا باسی ئەوە بکەم کە لەم وڵاتەدا، وەك پێشتر ئیشارەتێکم بۆ کرد، گەلێ لە کەنیسە و ڕێکخراوی خۆبەخش هاوکاریی دەزگای کۆچ INS و حکومەتی فیدراڵیی ویلایەتە یەکگرتووەکان دەکەن بۆ ڕاهێنان و نیشتەجێ کردنی پەنابەر و پاشانیش کار دۆزینەوە بۆیان و دەسگرۆیی کردنیان تا سەر پێی خۆیان دەکەون و چیتر پێویستیان بە خەڵك نامێنێ. پێمەوابێ ئەم ڕێکخراو و کەنیسانە بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە پارەیەك لە حکومەتی ئەمەریکی وەردەگرن، جا هەیانە بە ویژدانەوە خەرجی دەکەن و پارەی گیرفانی خۆشیانی دەخەنە سەر، هەشیانە فڕوفێڵ و چاوبەستی دەکەن و پارەکە بۆ خۆیان دەبەن. لەم ڕووەوە ڕێکخراوە خۆبەخشە ئاساییی و بەتایبەتی ڤێتنامیەکان ناوبانگیان خراپە. قسەی خۆشمان بێت ڕێکخراوێکی کوردیش هەبوو لە ڤەرجینیا و واشنتۆن کە خانمێکی کورد بەرپرسی بوو دەیانگوت لە ڤێتنامیەکان زۆر خراپتر بووە. ئالێرەوە وەڵامی ڕاستەقینەی ئەو پرسیارەی گوامان دەستکەوت کە

ڕێکخراو هەیە مقەبا شرەیەکت پێ ڕەوا نابینێ و هەشە کورد واتەنی خەنیت دەکات. ئەوەی ئێمە خۆشبەختانە دەستنوقاو نەبوون بەلاّم خەنیشیان نەکردین وەك لە هەندێ ویلایەت ڕوویدا کەوا هاوقەدەرە کوردەکانمان بە سەر خێر و بەرەکەتی باشدا کەوتن. سەبارەت بە کەنیسەش، لەم ولاّتەدا دەیان مەزەب و ڕێبازی مەسیحییەت وەك باپتیست و مێتودیست و لووسەری و ئیپیسکۆپاڵ و تاد، کە زۆربەی زۆریان پرۆتستانتن و لە زەمانی زەبروزەنگی کەنیسەی کاسۆلیك و پاپا و دادگاکانی پشکنیندا باوباپیرانیان لە دەست زوڵم و زۆری کەنیسە لە ئەوروپاوە هەڵهاتوون بۆ ئەمەریکا و لێرە بە سەربەستی ڕێوڕەسمی ئاینیی خۆیان پراکتیزە کردووە. ئەمانە ئێستا هەر یەك بە ڕەنگێ ڕۆڵی خۆی دەبینێ لەجێگیرکردنی پەنابەردا. هەیانە تەنها مەبەستی مرۆڤدۆستییە و هیچیتر، هەشیانە لەپاڵ ئەو مەبەستەدا مسیۆنێرن (تەبشیرین) و دەخوازن خەڵك بچێتە سەر دینیان و گەلێ لەخەڵکی باشوور و ڕۆژهەلاّتی ئاسیا و ولاّتانی ئەفریقا، لەوانەی بوودین یان هەر لە بنەڕەتدا بێدینن دەبنە مەسیحی. بەلاّم کەم کەسی خەڵکی ڕۆژهەلاّتی ناوەڕاست یان ئەوانەی بە ئاین ئیسلامن ئەو کارە دەکات و ئەگەریش هەندێ کەسی هەلپەرست و بەرژەوەندخوازی لەو بابەتە هەبن ئەوە جێی بێزلێکردنەوەی ئەودوای خەڵکەکەن.

ڕاستێکەی ئەندامانی ئەو کەنیسەیەی دەسگرۆیی ئێمەیان دەکرد لە مرۆڤدۆستی بەولاوە هیچم لێنەبینین و تەنانەت ژنێکیان پێیوتین ئێمە ڕۆژانی یەکشەممە دەچینە کەنیسە بۆ نوێژ و پاڕانەوە، بیستوومە ئێوەش ڕۆژانی هەینی ئەو ڕێوڕەسمەتان هەیە، ئەگەر دەتانەوێ من دەتانبەم بۆ ئەتلەنتا و لەوێ مزگەوتی موسوڵمانی لێیە نوێژی خۆتان بکەن. ماڵتان ئاوا پێویست بە ئەزێتدانتان ناکات و ئەگەر هەر کەسێکمان نوێژ بکات لە ماڵی خۆیەوە دەیکات. لە ناو ژنانی ئەو گرووپەی بەدەممانەوە بوون زیاتر شێڵبی، میشێڵ، سوزان پێرشینگ و سوزان شۆدرۆڤسکی و لیندا لویس بەرچاو بوون و هەر یەکە بەکارێکمانەوە خەریك بوون. یەکێك بۆ خانوو بەکرێگرتن و شوێنکەوتنی موعامەلاتمان لە دەزگای کۆچ، یەکێك بۆ کاروباری بازاڕ و یەکێك بۆ مەسەلەی

خوێندن و قوتابخانەی منداڵەکانی من. ماڵی مستەر سنۆ زۆر بە وێڵ و ماریفەت بوون و بۆ هەر ژەمێك لێیان دەپرسین چیمان بۆ بکەن. بەڵام ئەوەی کە زۆر نیگەرانی کردبوون سەگەکەیان بوو. ئەم ماڵە توولە سەگێکی بچکۆلەی ڕەشی گوێ شۆڕیان هەبوو، زۆریان خۆشدەویست و خۆشەویستییەکەیان گەیشتبووە ڕادەیەکی وا کە لە چەندین شوێنی ماڵەکەیاندا وێنە و پۆرترێت و پەیکەری ئەو سەگەیان دانابوو، تەنانەت قاپ و کووپ و پەرداخیشیان وێنەی ئەو سەگەی پێوە بوو. دوو منداڵی تەمەن ٦ و ٨ساڵی من بوون لەو سەگە دەترسان و جاروبار ڕاویاندەنا. سارا خانم کە ئەو سەگەی لە باوکی و بگرە لە حەزرەتی عیساشی زیاتر خۆشدەویست نەیدەزانی چیبکات. ناچار تا ئەو ماوەیەی ئێمە لەوێ میوان بووین سەگەکەی لە ژوورێکی ڕازاوەی ماڵەکەی خۆیاندا دانا. ماڵی مستەر سنۆ زۆر لەوە سەریان سوڕدەما کە ئێمە خێزانێکین و چوار منداڵمان هەیە و پێیان سەیر بوو. ئەوان خۆیان تەنها ژن و مێردێك و کوڕێکی ١٧ – ١٨ ساڵیان هەبوو. کوڕە لەگەڵ کچە هاوڕێکەیدا ڕۆیشتبوو. دەیانگوت کوڕێکی تریش ناوی خێزانی ئێمەی هەڵگرتووە و بە پێی ئاینی مەسیحی ئەوە پێی دەڵێن منداڵی تەعمید و هەر بە ناو منداڵی ئەو خێزانەیە. مستەر سنۆ پیاوێکی تا بڵێی ئەرباب و خۆش مەشرەب بوو. دوو منداڵە بچووکەکەی من لە گوام فێری هەندێ سروودی ئەمەریکی بووبوون بۆیان دەوتەوە و ئەمیش بۆیان هەڵدەقونی و چەپڵەی بۆ لێدەدان. مستەر سنۆ بە ڕەچەڵەك ئێرلەندی بوو و گەلێ شانازیی بە باوباپیرانیەوە دەکرد و ساڵانە ئاهەنگیان ساز دەکرد و هەر بنەماڵەیەك شتی کۆنینەی خۆی بە جلوبەرگ و چەك و کاسە و کەویل و دەستووری ژیانەوە دەخستەڕوو.

لە پاش حەفتەیەك هەر لە شاری ڕۆزوێڵ خانوویان بۆ گرتین و سێ مانگیش کرێیان بۆ داین. ئەوی ئێمە شوقەیەکی قاتی دووەم بوو لە شوێنێکی ئەمینی ئەو شارەدا و مانگانە کرێی شوقەکەم بە کرێی خزمەتگوزاریی کارەبا و ئاو و غاز و تاد.. دەگەیشتە هەزار دۆلار و ماوەی ئەم سێ مانگەش هەفتانە دەهاتنە شوێنمان و چی خواردن و پێداویستیی بازاڕمان بوو بۆیان دەکڕین و ڕۆژانەش

یەك دوانێك لەو ژنانە سەردانیان دەکردین. بێجگە لەوەش هەر کەسێك لە ماڵی خۆی پێداویستییەکی ناوماڵی بۆهێناین و سەرجەمی جل و پێخەفیشمان بە تازەیی لە بازاڕ بۆ کڕدرا. لەو ماوەیەشدا دەورەیەکیان بۆ کردینەوە بۆ فێربوون و ڤاڵبوون لە زمانی ئینگلیزیدا و ڕۆژانە بە ئۆتۆمبیلی خۆیان دەیانبردین بۆ دەورەکە. هەر چەندە لە ماڵی ئێمەدا من و لەو ماڵەکەش هەمویان ئینگلیزییەکەمان باش بوو بەلاَم دەبوو هەر بچووینایە بۆ ئەو کۆرسە.

ڕاستێکەی ئەوەی مەسیحییەکانی کەنیسەی سانت دێڤیدی شاری ڕۆزوێل بۆیان کردین لە هیچ برا و خوشك و خزمێکی ولاَتی خۆمان نەدەوەشایەوە. ئەمانە و بەتایبەتی ژنەکانیان، کە گەلێکیان تەنها پیاوەکانیان کاریان دەکرد و ژنەکان بۆ کاروباری خۆبەخشی و خێرخوازی خۆیان تەرخان کردبوو، یەکێك سەرقاڵ بوو بەوەی کارمان بۆ بدۆزێتەوە، یەکێك هەموو هەفتەیەك دەیبردین بۆ بازاڕی خواردەمەنی و چیمان پێویست بوایە دەمانکڕی و ئەوان پارەکەیان بۆ دەدواین، یەکێکی تریان بە کاروباری خوێندنی چوار منداڵەکەی منەوە خەریك بوو، کە هەریەکەیان پاش تاقیکردنەوەیەکی هاکەزاییو بە پێی تەمەنیان لە قۆناخی ڕاست و دروستی خوێندنی خۆیان وەرگیران. قەشەی کەنیسەکەش، کە ناوی هێندری هاریسۆن بوو و بە فازەر هاریسۆن Father Harrison واتە باوکە هاریسۆن بانگ دەکرا و پیاوێکی تەمەن شەست ساڵی بەڕێز و ڕووخۆش بوو. چەند جارێك لە ماڵەوە سەردانی کردین و هەر هەموویان زۆر جەختیان لە سەر ئەوە دەکردەوە کە داب و نەریتی خۆمان بپارێزین و کولتووری ولاَتی خۆمان لەبیر نەکەین. گەلێك لەوانە کە پرسیارمان لێدەکردن بە ڕەچەڵەك خەڵکی کوێیە لە وەلاَمدا دەیوت باپیرە گەورە گەورەم لە ئەڵمانیا، بەریتانیا، فەرەنسا، ئێرلەندا..تاد هاتووەو شانازیشی بەو ڕەگوڕیشە دوورەیەوە دەکرد. ئێمە گەلێ جار هەندێ دیاردەی کۆمەلاَیەتی و ژیاریی ئەو ولاَتەمان پێ سەیر بوو یان پێ نەشاز بوو کاتێ دەرمان دەبڕی بە بزەیەکەوە دەیانوت "ئەمە ئەمەریکایـــــە! This is America". ئەم قسەیەم لە دەیان کەسی ئەو ولاَتەوە گوێ لێدەبوو و زۆر جار بە تەوس و ناڕەزاییەوە دەیانوت، یان لە ڕووی کۆبوونەوەی ئەو هەموو

جیاوازییە کۆمەڵایەتی و ئیتنی و ئاینی و مەزهەب و هەزار ڕەنگەوە بوو کە لە هەموو شوێنێکدا هەستت پێدەکرد.

با بێمەوە لای کەنیسە. ئەو هەموو ژن و پیاوەی خۆیان خستبووە خزمەتی ئێمەوە دەیانزانی ئێمە موسڵمانین، هەرچەندە کەس لەو وڵاتەدا لە ئاین و نەتەوەی کەسی تر ناپرسێ و پرسیار کردنیشی بەجێ نیە.

جارێکیان پێیانوتین پێمانخۆشە ڕۆژێکی یەکشەمە، کە ڕۆژی کۆبوونەوە و نوێژی ئەوانە، سەردانێکمان بکەن و بۆ خۆتان تەماشای ڕێوڕەسمی نوێژ و پاڕانەوەی ئێمە بکەن وەك میوان و ئێمەش بەخۆشحاڵییەوە بانگهێشتەکەمان قوبووڵ کردن. پاش بەینێك من پێموتن ئێمە بە ناوی دوو بنەماڵەکەوە کە ئەم هەموو هاوکاری و دەسگرۆییەتان کردووین پێمان خۆشە لە ڕۆژێکی یەکشەمەدا کە نزیکەی دووسەد کەسیان لە هۆڵێکی گەورەی ئەنجامدانی نوێژ و پاڕانەوەیاندا کۆدەبوونەوە، سوپاسێکتان بکەین. بۆ ئەم مەبەستە نزیکەی پێنج شەش دەقیقەیان دا بە من کە بە ناوی هەردوو بنەماڵەکەوە سوپاس و منەتباریی خۆمانم دەربڕی بۆ ئەو باوەش کردنەوەیە و ئەو خزمەتەی کە کردینیانو هەندێك باسی جینۆسایدی کورد و زوڵم و ستەمی ڕژێمی عێراقم کرد و ئەو گیانی مرۆڤدۆستیو خێرخوازییەی ئەوانم شوبهاندە گیانی عیسای مەسیح و بە ڕاستیش هەروا بوو. بە خوێندنەوەی وتەکە زۆربەیان کەوتنە گریان و فرمێسك ڕشتن.

هەندێ دۆست و برادەرمان لە شار و ویلایەتەکانی تر کە کەنیسە و مەزهەبی مەسیحیی تر بووبوون بە سپۆنسۆریان جارجار بە تەلەفۆن سکاڵای ڕەفتاری هەندێك لەو کەسانەیان دەکرد کەوا هەڵسوکەوتی مسیۆنێرییان لەگەڵ نواندوون. برادەرێکم تووشی مەسەلەیەکی وا بووبوو، ڕێکوڕەوان پێی وتبوون لە وڵاتی ئێمە ئەوەی بەزۆر یان بە دەمچەورکردن ببێتە بەعسی ئێمە وایدادەنێین کەسێکی ڕەوشت نزم بێت و لە کۆمەڵدا بە خراپ تەماشا دەکرێت و ئەمەی ئێوەش هەمان مەسەلەیە بۆ ئێمە. ڕاستێکەی ئەوەی ئێمە لە ژن و پیاوەکانی کەنیسەکەی شاری ڕۆزوێڵمان بینی لە مرۆڤدۆستی و ڕەوشتبەرزی بەولاوە هیچیتر نەبوو.

ئەو ژنەی کە سۆراخی ئیش دۆزینەوەی بۆ دەکردین، گەلێجار دەیبردین بۆ نووسینگەکانی کار دۆزینەوە و فێری دەکردین چۆن فۆرم پڕبکەینەوە و مێژووی کارکردن و شارەزایی پێشوومان بخەینەڕوو بە سیستەمێك کە لەو ولاتە پێی دەوترێ ڕیزیومی resume، واتە کرۆنۆلۆجیای کارکردنت لە شوێنی جۆراوجۆر، ئەمە لە ئەوروپا و ئەوە چەند ساڵێکە لێرە CV یان Corriculum Vitae ی پێدەڵێن. ئێمە بیستبوومان خەلك لە ئەوروپا هەندێ کاری وەك پاککردنەوەی پیر و پەککەوتە دەکەن و بڕیارمان دابوو ئەگەر لەبرسا مردووین کاری لەو جۆرە نەکەین. ڕۆژێکیان ئازاد بە ژنەکەی کەنیسەی وت هەموو کارێك دەکەم ئەوەیان نەبێت، ئەویش بزەیەك گرتی و وتی جا خۆ من خۆم ئەو کارە دەکەم!

سەردانێك بۆ مەزاری مارتن لووسەر كینگ

ئەم پیاوە ڕابەرێكی گەورەی ڕەشپێستەكانی ئەمەریكا بوو، لە هەمان كاتیشدا پیاوێكی ئاینی مەسیحییەت بوو، لە ویلایەتە یەكگرتووەكان زۆرێك لەو ڕەشپێستانە بە دڵسۆزییەوە پابەندی مەسیحییەتن، هەشیانە موسڵمان بوون و هاتوچۆی گەرمی مزگەوت دەكەن.

هەموو كەسێك لەو وڵاتە ئاشنای ناوی مارتن لووسەر كینگە Martin Luther King Jr. و لە ناخیدا ڕێزی زۆر بۆ خەباتی ئەو پیاوە دادەنێت. ئەم پیاوە گاندی ئاسا ڕێبەرایەتی بزووتنەوەیەكی ئاشتیانەی دەكرد، بۆ دابینكردنی گەلێ مافی زەوتكراوی ڕەشپێستەكان، كە تا ئاخروئۆخری شەستەكانی سەدەی بیستەمیش بۆیان نەبوو تێكەڵی سپیپێستەكان ببن و پاس و شەمەندەفەری هاتوچۆكردنیان جیابوو، چێشتخانە و قاوەخانەیان جیابوو. زۆر ڕەگەزپەرستانە لێیان دەڕوانین و تەنانەت زۆر بە زەحمەت كاریان دەستدەكەوت، بێبەری بوون لە خوێندن و ئەگەریش بۆیان بڕەخسایە قوتابخانەیان جیابوو و نەدەبوو منداڵیان تێكەڵی منداڵانی سپیپێست بن. ڕەشپێستەكان بە زۆریی لە ویلایەتەكانی باشووری ئەمەریكا دەژیان و بەتایبەتی سەنتەری كۆبوونەوەیان لە ویلایەتەكانی جۆرجیا و ئەلەباما و فلۆریدا و تەنەسی و كارولاینای باشوور و چەند ویلایەتێكی تر بوون. ئەگەرچی بە ڕادەیەكیش لە هەموو ویلایەتەكانی ئەمەریكادا پەرش و بڵاوبوون و بە تایبەتی لە شارە گەورەكاندا بە دوای نان و كار پەیداكردندا وێڵبوون. زۆرێك لەوانە، بە ئێستاشیانەوە، ئاستی دەرامەتیان نزمە و كاری باشیان دەست نەدەكەوت و ئاستی خوێندنیان باش نەبوو و لە خانووی زنج ئاسادا دەژیان.

ڕەشپێست لە ئەمەریكادا مێژوویەكی دوورودرێژی پڕ لە مەینەتی و چەوسانەوەیان هەیە و باوباپیرانیان لە سەدەكانی ڕابوردوودا و پاش دۆزینەوەی ئەمەریكا وەك كۆیلە هێنراونەتە ئەم وڵاتە و لە ژێر باری زەوی كێڵان و كاری قورسدا پساندوونیان. كاتێ كە ئەوروپاییەكان لە دەست زوڵم و ستەمی كەنیسە هەڵدەهاتن و ڕوویان دەكردە ئەو جیهانە نوێیەی ئەمەریكا، بە دوای نان و ژیاندا، دیاردەیەكی هێجگار قێزەون لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هاتە ئاراوە، ئەویش بازرگانی كردنی كۆیلە بوو. وڵاتە كۆلۆنیالیستەكانی ئەوروپا، بە تایبەتی بەریتانیا، فەرەنسا، پورتوگاڵ، ئیسپانیا، ئیتاڵیا زۆربەی خاكی

ئەفریقا و ئاسیا و ئەمەریکای لاتینیان بە دەستەوە بوو و چی سەروەت و سامانیان هەیە بە تالانیان دەبرد و خەڵکەکەیان بە برسی و ڕەش و ڕووتی دەهێشتەوە. کاتێکیش سپیپێستی ئەوروپایی بە لێشاو ڕوویانکردە خاکی بە فەڕو پیتی تازە دۆزراوەی ئەمەریکا و وردە وردە شاریان دروستکرد و شارستانیەتیان بنیاتنا و ئەوانەی پێیاندەوترێ "هندییە سوورەکان" دەرکران و قڕکران. ئەوان لەم وڵاتە پان و پۆڕەدان زۆریان پێویست بە هێزی کار بوو، لەبەر ئەوەی کە ئەو وڵاتانەی ناوم بردن ئەفریقای ڕەش و ڕووتیان لە بن دەستدابوو، کەوتنە پاکۆدان و ڕاوکردنی خەڵکە هەژارەکەی و پاپۆڕ لە دوای پاپۆڕیان لێ پڕدەکردن و ڕەوانەی ئەمەریکایان دەکرد و لەوێ وەك کۆیلە بە هەرزان دەیانفرۆشتن و لە ژێر کاری تاقەت پڕووکێنی قورسدا گەلێکیان لەناوچوون. پاشان کە وردەوردە ڕەوتی سەرمایەداری چەسپاو ئابووری بەهێز بوو و ویلایەتەکانی ئەمەریکا خۆیان لە ژێر دەستی بەریتانیا ڕزگاریان بوو و بنەماکانی حوکمی دیموکراتی لە سەر شێوازی ئەوروپا چەسپا و شەڕی ناوخۆی باشوور و باکووری ویلایەتە یەکگرتووەکان (١٨٦١ – ١٨٦٥) بە قازانجی باکوور کۆتایی هات و سیستەمی کۆیلەیی هەڵوەشێنرایەوە، ڕەشپێستەکان ئازاد بوون، بەڵام فەرهەنگی دزێوی جیاوازی لە سەر بنەمای ڕەگەز و ڕەنگ هەر مایەوە و کۆیلەکانی جاران بە هەزار و یەك شێوە دەچەوسێنرانەوە.

ئەم بارودۆخە بوو کە وای لە مارتن لووسەر گینگ کرد بزووتنەوەیەکی یاخیبوونی مەدەنی دروست بکات، بە مەبەستی نەهێشتنی جیاوازیی ڕەنگ و ڕەگەز و خەڵکێکی زۆری ڕەشپێست شوێنی کەوتن و لە ویلایەتەکانی تەنەسی و جۆرجیا و ئەلەباما خۆپیشاندانی گەورە گەورەی ڕەشپێستەکان سازدەکرا وگەڵێ جاریش سپیپێستە دیموکراتخواز و مرۆڤدۆستەکانیش بەشدارییان دەکردن. بزووتنەوەکە لە سەرەتای ساڵانی شەستەوە دەستی پێکرد و سەرانسەری ئەمەریکا و بگرە بەشێکی زۆری جیهانیشی سەرقاڵ کردبوو.. حکومەتی ئەمەریکا چەند ویستی بە پارەی زۆر و بە پلەوپایە ڕابەری بزووتنەوەکە بە لای خۆیدا ڕابکێشێت، بەڵام نەیتوانی و "مارتن لووسەر کینگ" بەردەوام بوو لە سەر بانگەشەی مافە مەدەنیەکانی ڕەشپێست و وتارە ئاگرینەکانی لە سەرانسەری دنیادا دەنگی دەدایەوە و خەڵکی لە دەوری بزووتنەوەکە کۆدەکردەوە و تا دەهات خۆپیشاندان زیاتر دەبوو.

لەولاشەوە سپیپێستە توندڕەوەکان باند و بزووتنەوەی تایبەتی خۆیان دروستکردبوو و بە ڕاست و بە چەپدا گورزی ڕەگەزپەرستانەیان دەسرەواندە ڕەشەکان و دەیانکوشتن و

دەیانسووتاندن و پەتپەتێنی دنیایان پێدەکردن. لەم بوارەشدا باندەکانی کوکلوکس کلان Ku Klux Klan (کە لە دوادوایی شەڕی ناوخۆی ئەمەریکاوە دروستبووبوو لە دژی ڕەش و جوولەکە و کاسۆلیك و کۆچبەر و دروشمیان خاچی سووتاو بوو) زۆر پەرگرانە دەستی لە ڕەش نەدەپارست و بارودۆخی ویلایەتەکانی باشوور بە تەواوی شپرزە و شێوابوو، تا لە ڕۆژێکی پایزی ساڵی ١٩٦٨دا زەفەریان بەو پیاوە کۆڵنەدەرە برد و لە شاری مەمفیس لە ویلایەتی تەنەسی کوشتیان، بەڵام لەم کاتەدا گەلێك لە ئامانجی خەبات و تێکۆشانەکەی سەپاندبوو بە سەر حکومەتی ئەمەریکادا و گەلێك یاسا لە بەرژەوەندی ڕەشپێستەکان تەشریع کرابوو، لەوەدابوو تاڕادەیەکی باش بەری ڕەنجی ئەو و هەزاران بەشخوراوی ڕەشپێست بێتەدی کە بریتیبوو لەو خەونەی گەڵ جار لە وتارەکانیدا دووپات دەبوونەوە و بوون بە مۆرکی ئەو پیاوە کە بە "من خەونێکم هەیە I have a Dream" دەستپێدەکات و دەڵێت: "من خەونێکم هەیە کەوا ڕۆژێك دێت لە سەر گردە سوورەکانی جۆرجیا، ڕۆڵەی کۆیلەکانی جاران لە گەڵ ڕۆڵەی خاوەن کۆیلەکانی جاراندا پێکەوە لە سەر مێزی برایەتی دادەنیشن. من خەونێکم هەیە کەوا ڕۆژێك دێت چوار منداڵە بچکۆلەکەم لە وڵاتێکدا دەژین بە پێی ڕەنگی پێستیان تەماشا ناکرێن و مامەڵەیان لە گەڵ ناکرێت، بەڵکو بە پێی ئاستی سیفەت و کەسێتییان هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکرێت. من ئەمڕۆ ئەو خەونەم هەیە!".

بەڵێ باندەکانی سپیپێست مارتن لووسەر کینگیان کوشت و لە شاری مەمفیسەوە سەدان هەزار کەس شوێن تەرمەکەی کەوتن بۆ ویلایەتی جۆرجیا و لە ناوجەرگەی گەورە شاری ئەتڵەنتادا، کە زێدی خۆی بوو، بە خاکیان سپارد.

ئەمڕۆ گۆڕەکەی مارتن لووسەر کینگ مەزارێکی گەورەیە لە شاری ئەتڵەنتادا و هەرکەسێك هەستێکی مرۆڤدۆستی و نیشتمانی و نەتەوەیی تێدابێت و ڕێی بکەوێتە ویلایەتی جۆرجیا و شاری ئەڵتەنتا دەبێ سەر لەم مەزارە بدات. گۆڕەکە لە سەر شەقامێکە ناوی مارتن لووسەر کینگی هەڵگرتووە، بە مەرمەڕی سپی هەڵبەستراوە و لە ناوەڕاستی حەوزێکی ئاودایە. لە نزیکیەوە سەنتەر و مۆزەخانەی دژە توندوتیژی Antiviolence هەیە کە تەواوی نووسین و یادگار و ڕۆژانی خەباتی ئەو پیاوەی پاراستووە و ژنەکەی و کوڕەکەی بەڕێوەی دەبەن. مەزارەکە و بینای سەنتەری دژە توندوتیژی و مۆزەخانەکە، بە شێوازێکی کاریگەر و گونجاو لەگەڵ خەباتی ئەو پیاوەدا دروستکراون.

من پاش ئەوەی لە شارۆچکەی ڕۆزوێڵ Roswell ی نزیك ئەتڵەنتا جێگیر بووم ڕووم لە دۆستێکی ئەمەریکی نا، کە پیاوێکی تەمەن ٦٥ ساڵ بوو و ناوی "بیل کایم" بوو، سپی

پێست بوو و سەر بە کەنیسەی سانت دێڤیدی مەزەبی ئێپیسکۆپاڵ Episcopal ی مەسیحی بوو، کە زۆر مرۆڤدۆست و بە خزمەت بوو، ڕووم لێنا بمبات بۆ سەر ئەو مەزارە وەك شارەزا و چاوساغ. خوا هەڵناگرێ بێدڵیی نەکردم و بە ئۆتۆمبیلەکەی خۆی بردمی و گەڵێ وێنەم لە سەر مەزارەکە گرت، بەڵام ئەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام و سەیر بوو لەلام کاتێ بە "بیلم" وت با پێکەوە وێنەیەك لە سەر مەزارەکە بگرین، ئەو زۆر بە ئەدەبەوە داواکەمی ڕەتکردەوە و هیچ هۆیەکی پێ نەوتم. دوای تێکەڵبوونم بە ژیانی ئەو وڵاتە، وەڵامەکەم هاتە دەست و زانیم هێشتا لەگەڵ یەکتر پاك نەبوونەتەوە و سەرباری گەڵێ گۆڕانی بنەڕەتی لەو کۆمەڵەدا هێشتا هەر نەریتی لە ژێرەوە حەز بە یەکتر نەکردن کاری خۆی دەکات.

با بیرم نەچێت، نەریتێك هەیە کە دەچیتە سەر مەزاری ئەو پیاوە تاقە سەنتێك فرێدەدەیتە ناو گۆماوی دەوری گۆڕەکە و ئاواتێك دەخوازیت. ئێمە لەمەودوا کە خۆمان شارەزا بووین و لەگەڵ ماڵ و منداڵدا سەردانی ئەو مەزارەمان دەکرد، هەریەکەمان سەنتێکمان هەڵدەدا ئاوەکەوە و دوعای ئەوەمان دەکرد زوو بگەڕێینەوە بۆ وڵاتی خۆمان، چونکە غوربەتێکی هێجگار سەخت لە ناخەوە کاری تێکردبووین.

مارتن لووسەر کینگ لە ١٥ ی کانوونی دووەمی ١٩٢٩ لە شاری ئەتڵەنتا لەدایکبووە و باوکی و باپیریشی قەشەی کەنیسەی باپتیست بوون لەو شارەدا. لە تەمەنی ١٥ ساڵیدا خوێندنی ئامادەیی تەواوکردووە و ساڵی ١٩٤٨ یش بەکەلۆریۆسی ئادابی لە کۆلێجی مۆرهاوس وەرگرتووە، کە ئینستیتۆیەکی تایبەتی ڕەشپێستەکان بووە لە ئەتڵەنتادا و هەر لەو شوێنەش باوکی و باپیری خوێندنیان تەواوکردووە. ساڵی ١٩٥١ خوێندنی لاهووتی لە پەنسلڤانیا تەواوکردووە و ساڵی ١٩٥٣ بڕوانامەی دوکتۆرای بەدەستهێناوە. ساڵی ١٩٥٥ خاتوو کۆرێتا سکۆتی خاستووە و دوو کوڕ و دوو کچی لێ هەبوو.

ساڵی ١٩٥٤ بووە بە قەشەی کەنیسەی باپتیست لە شاری مۆنتگۆمەری لە ویلایەتی ئەلەباما. کینگ هەمیشە بە توندی داکۆکیی لە مافە مەدەنییەکانی هاوڕەگەزەکانی دەکرد و لەم ماوەیەدا ئەندامی کۆمیتەی ڕاپەڕاندنی ڕابیتەی نیشتمانیی پێشکەوتنی خەڵکی ڕەشەپێست بوو، کە ڕێکخراوێکی ڕابەر بوو لە وڵاتدا. لە دیسەمبەری ١٩٥٥دا بوو یەکەم خۆپیشاندانی ناتوندوتیژی ڕەشپێستەکان لە مێژووی نوێی ئەمەریکادا و وەك نارەزاییەك ماوەی ٣٨٢ ڕۆژ سواری ئەو پاسانە نەبوون کە بە تایبەتی بۆ ڕەشپێستەکان تەرخانکرابوون. لە ٢ ی دیسەمبەری ١٩٥٦دا دادگای باڵای ئەمەریکا بڕیارێکی دەرکرد کەوا

ڕەش و سپی دەتوانن پێکەوە لە یەك پاسدا سەربکەون. لەم ماوەی بایکۆت کردنـەدا کینـگ گیرا و ماڵەکەی بەر نارنجۆك درا و دەسدرێژیی شەخسیی کرایە سەر، بەڵام لە هـەمان کاتـدا وەك ڕابــەرێکی ڕەشپێســتەکان دەرکــەوت. ســاڵی ١٩٥٧ بــە ســەرۆکی کــۆنگرەی ڕابــەرە مەسیحییەکانی باشوور هەڵبژێردرا کە دواتر بزووتنەوەی مافە مەدەنییـەکانی لێکەوتـەوە. کینگ ئایدیای ئەم بزووتنەوەیەی لە مەسیحییەت و مهاتما گاندییەوە وەرگرت و لە مـاوەی یانزە ساڵی نێوان ١٩٥٧ – ١٩٦٨ دا نزیکەی شەش ملیۆن میل ڕێگاوبانی بـڕی بـە گەشـتگردن بۆ شار و شوێنی جۆراوجۆر و زیاد لە دوو هەزار و پێنجسـەد وتـاری داوە و لـەو شـوێنانەدا دەردەکەوت کەوا کاری ناعەداڵەتی و دەربڕینی ناڕەزایی تێدا بەرپادەکرا.

لـەم ماوەیـەدا پێـنج کتێبـی دانـا و ژمارەیـەك هێجگـار زۆر بابـەت و وتـاری نووسـی و ڕابەرایەتیی پرۆتێستە جەماوەرییەکانی دەکرد لە شاری بیرمینگهامی ئەلەباما و سـەرنـج و سـۆزی تـەواوی دنیـای بـە لای خۆیـدا ڕاکێشـابوو. بابـەتی "نامەیـەك لـە زینـدانی بیرمینگهامەوە" ی کینگ ئیلهامبەخش بوو بۆ شۆڕشی نیگرۆکان، هەروەها کاری بـۆ ئـەوە دەکرد کە ڕەشپێستەکان وەك دەنگدەر تۆمـار بکـرێن و ڕابـەرێتیی ئـەو ڕێـڕەوەی کـرد بـۆ واشنتۆن کە دوو سەد و پەنجا هەزار کەس بەشدارییان تێدا کـرد. ئـەم پیـاوە لـەو تەمەنـە کورتـەی ژیـان و خەباتیـدا کـەوا نەگەیشتە چل سـاڵ، بیسـت و چـوار جـار گیـراوە و چـوار جاریش دەسدرێژیی کراوەتە سەر و بوو بە ڕابـەری ڕەمزیـی ڕەشپێسـتە ئەمەریکییـەکان و هەموو کاتیش کەسایەتییەکی جیهانی بووە.

مارتن لووسەر کینـگ لـە تەمـەنی ٣٥ سـاڵیدا گـەنجترین پیـاو بـووە کـە خـەلاتی ئاشـتیی نــۆبڵی دراوەتــێ و پــارەی خەلاتەکــەی، کــە نزیکــەی ٥٤ هــەزار دۆلار بــوو، بەخشــییە بزووتنــەوەی مافـە مەدەنییـەکان. لـە ئێـوارەی ٤ ی نیسـانی ١٩٦٨ دا لـە شـاری مەمفیسـی ویلایەتی تەنەسی و لە کاتی ڕابەریکردنی خۆپیشاندانێکی ناڕەزاییدا لەو شارە تیرۆرکرا.

ڕەشپێستەکان (یان نیگرۆکان) لەوێ زۆریـان پێناخۆشـە بـە ڕەش black ناویـان بێنیـت، بەڵکو زیاتر وایان پێباشە بـە ئەمەریکیـە ـ ئەفریقیـەکان American African نـاوبهێنرێن. گەلێکیان خەڵکی باش و بێوەی و ڕەوشت بـەرزن و دۆسـتایەتییان خۆشـە و مـن بـەش بـە حاڵی خۆم تا ئێستا یادگاریی کەسانی وەك "دێریك و میشێل و لیزا و سینتیا"م پاراستووە، بـەڵام پیـاو ڕاسـت بڵـێ زۆرێکـی زۆریـان لـە ئـەنجامی نـەریتی مێـژوویی چەوساندنەوە و بێبەشبوون لە گـەڵێ مـافی ژیـان زۆر توندوتیـژ و دڕ و گـەوج و ناحـاڵین. هـەر ئەوەنـدەی تێکچوون لەگـەڵت دۆ و دۆشاو تێکـەڵ دەکـەن و بـە تـەواوی وەڕسـت دەکـەن. لـە هەنـدێ گـەڕەکی ئەتڵـەنتا بووبوونـە دوژمنـی ئاسـیاییە چاوتەسـکەکانی وەك ڤێتنـامی، چـینی،

کـەمبۆدی، چـونکە ئەمانـە ئیشـکەر بـوون و هـەموو خـاوەن کۆگـا و بـازاڕ و کارگەیـەك دەیخواست کاریان بداتێ. لە کاتێکدا ڕەشەکان بە ئاسانی ئیشیان دەست نەدەکەوت، لـە بـەر ڕەفتاری توند و فڕوفێڵیان، گەلێ جاریش لـە نێوانیانـدا (واتـە ئاسـیایی و ڕەشـەکان) شـەڕە گەڕەك دروست دەبوو.

ڕەشپێست ئێستا لە ئەمەریکادا ژمارەیان زیاد لـە ٣٠ ملیـۆن کەسـە و لـە هـەموو شـوێنێ دڕ و بێحـەیا و چەقاوەسـوون (ئەڵبەتـە وەك وتم خـەڵکی باشیشـیان زۆر تێدایـە) و ئێسـتا سپیپێست زۆریان سڵ لێدەکەنەوە. ئەگەرچی هـەموو کـەس لـەو وڵاتـە پابەنـدی قانوونـە، بەڵام ئەمان هەندێ جار لە داخی دڵی خۆیان سەرپێچی لێدەکەن و چـەندین جـار دیومـە منداڵی خۆیان داوەتە بەر زللە و کەسیش نەیوێراوە پێیان بڵێ لەل.

ئەو ڕەشپێستانەی تازە لـە وڵاتـانی ئـەفریقیاوە دەهـاتن و هێشـتا کـورد واتـەنی چـاویان نـەکرابووەوە، زۆر هـێمن بـوون و هەلسـوکەوت لـە گـەڵیان خـۆش بـوو. ئـەمڕۆ ڕێـژەی ڕەشپێست لە ئەمەریکادا، زیادبوونێکی بەرچاو بەخۆوە دەبینێ و زۆربەی کچەکانیان شـوو دەکەن بە پیاوێکی خەڵکی ئەفریقا و بەمجۆرە هەلی بۆ دەرەخسێنن بـە شـێوەیەکی یاسـایی کۆچ بکات بۆ ئەم وڵاتە. هەموو کەس لێرە شـانازی بـە ڕەگ و ڕیشـەی خۆیـەوە دەکات، بـە ئەمەریکییە ئەفریقییەکانیشەوە. لێی دەپرسی لە بنەڕەتدا خەڵکی کوێی، پێت دەڵێ باپیرە گەورە گەورەم لە بریتانیا، ئەڵمانیا، فەرەنسا و نـازانم کوێـوە هـاتوو. ئـەمانیش لـە وەڵامـی ئـەو پرسـیارەدا دەڵـێن بـاپیرە گـەورە گـەورەمان بـە کۆیلـەیی لـە کۆنگـۆ، سـەنیگال.. تـاد هـاتووە و هـەموو کـەس هەوڵـدەدات ئـەو فەرهەنگـە دێرینـەی بپارێزێـت و هـەر ئەمەریکییـەکیش ببێتـە دۆسـتت پێـت دەڵـێ ئاگـات لێبێـت کولتـوور و فەرهـەنگی خـۆت بپارێزە و لە دەستی نەدەیت.

جارێکیان ژن و مێردێکی ڕەشپێستی خەڵکی کۆلۆرادۆ بوون بە ئاشنام، ئەمانە منداڵێکی کچی سێ چوار ساڵیان هـەبوو ناویـان نـابوو "سـەکیرە مـەئاد". ناوەکـە سـەرنجی ڕاکێشـام و پێموتن مانای چیە؟ وتیان نازانین ڕەنگە عەرەبی بێت، چونکە باپیرە گەورە گەورەی ئێمە پێش سەد ساڵێك لە ناوچەی نووبەی نێوان سوودان و میسرەوە هاتووە و ڕەچەڵەکی ئێمـە دەچێتەوە سەر خێڵێکی ئەفریقی، کەوا کولتووری عەرەب و ئیسلام زۆر کـاری تێکـردووە و ئێمەش تا بتوانین نامانەوێت پاشماوەی ئەو کولتوورە لەدەسـت بـدەین. کاتـێ پێمـوتن ئـەم ناوەی ئێوە لە "الصغیرة معـاد"ەوە هـاتووە و ماناکـەیم بۆیـان لێکدایـەوە زۆریـان پێخـۆش بوو.

سەگی براوە.. جەنەراڵی دۆڕاو

خانمی هێژا ڤێرای سەعید پوور، بە تەمەنی سەروو حەفتا ساڵیەوە، چالاکانە و بە گیانێکی گەنجانەوە دەستی داوەتە کارێکی گەورەی فەرهەنگی و ڕۆشنبیری بۆ کورد. ئەم خانمە ئەمەریکییە نووسەر و ڕۆشنبیرە، وەك وەفایەك بۆ یادی مێردە كوردە كۆچكردووەكەی، لە ساڵی ١٩٨٦ەوە لە شاری نیویۆرکی ئەمەریکا دەزگایەکی دامەزراندووە بە ناوی کتێبخانەی کوردی Kurdish Library کەوا مۆزەخانەیەکی کوردەواریش لەخۆ دەگرێت. ئەرکی ئەم دەزگایە ناساندنی فەرهەنگ و کولتووری کوردە بە زانستگە و نێوەندە ڕۆشنبیرییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و زانکۆی هارڤاردی بەناوبانگی ئەمەریکی هاوکارێکی باشێتی. دەزگاکە گۆڤارێکی وەرزانەی توێژینەوە دەردەکات بە ناوی "توێژینەوەی کوردی Kurdish Studies" بە زمانی ئینگلیزی و بە سەرپەرشتیی خاتوو ڤێرا و ئەندامانی دەستەی نووسەرانیشی ئەم بەڕێزانەن: عەزیز باوەڕمەند، ڕێبیکا بیۆدین، پۆڵ بلۆم، لوقمان محۆ، کێرل نێستۆر، فەرهاد شاکەلی. ئەم گۆڤارە گەلێ توێژینەوەی کوردیی لەخۆگرتووە بە زمانی ئینگلیزی و تا ئێستاش بەردەوامە. هەروەها وەرزانەش بڵاوکراوەیەکی ٢٠ – ٣٠ لاپەڕەیی دەردەکات لە سەر بارودۆخی کوردستان بە ناوی "ژیانی کوردیی Kurdish Life".

کە ساڵی ١٩٩٦ چوومە ئەو وڵاتە، کاك فەرهاد شاکەلی، باسی منی بۆ کردبوو و تەلەفۆن و ناونیشانیشمی دابوویە. کاری ڕاست بێت زوو پەیوەندیی پێوە کردم و زۆری ڕێز لێنام، ماشەڵای لێبێت کە تەلەفۆنی بۆ دەکردم لە سەعات زیاتری پێدەچوو و زۆر خەمخۆری هەموو بوارێکی ژیانی کورد بوو و بەردەوام خەمی بۆ هەڵدەڕشتم و زۆر نیگەرانی خۆخۆری و شەڕی ناوخۆکەمان بوو. ماڵی ئاوا بێت ئەویش زۆر بە توندی دەنگی خۆی خستە پاڵ کۆششی داواکاریمان لە ڕێکخراوی هیومان ڕایتس ووچ – بەشی میدڵ ئیست بۆ ئەوەی مۆڵەتی چاپکردنی وەرگێڕانە کوردییەکەی کتێبی"جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد"مان بداتێ، کە ئەو دەمە هەلێکی چاپکردنی بۆ هەڵکەوتبوو لە ئەوروپا.

کاتێ کە باسی ئەوەم کرد کەوا دەستنووسێکی کۆکردنەوەی هۆنراوە و چیرۆکی فۆلکلۆریی کوردەواریم لایە و بەری ڕەنجی گەڕان و کۆکردنەوەی نزیکەی ١٥ ساڵمە زۆری پێخۆشبوو بۆی بنێرم، بۆ ئەوەی لە ڕێگای شارەزا و پسپۆڕەکانی هاوکاریەوە وەریگێڕێتە سەر زمانی ئینگلیزی و بڵاوی بکاتەوە، هەر واشی کرد و بەشی چیرۆکە فۆلکلۆریەکانی لە

لایەن پرۆفیسۆر ویلەر تاکستۆن Wheeler Thackston ی بەرپرسی دیراساتی ئێران و لوڕستان لە زانکۆی هارڤارد کرا بە ئینگلیزی و بەرگێکی تەواوی گۆڤاری "لێکۆڵینەوەی کوردی Kurdish Studies" ی بۆ تەرخان کرد لەگەڵ پێشەکییەکی تێروتەسەلی پرۆفیسۆر تاکستۆندا و لە پایزی ساڵی ١٩٩٩دا لە نیویۆرك بە چاپ گەیشت. بەشی هۆنراوەکانیشی تا ئێستا لەو دەزگایە چاوەڕێی وەرگێڕێکی کارامەی چەشنی دوکتۆر تاکستۆنە بیکاتە ئینگلیزی و بڵاوی بکەنەوە. شایانی باسە دەزگاکەی ڤێرا خانم بە پیتاك و یارمەتیی شارەوانیی نیویۆرك بەڕێوەدەچێت. تەنانەت کە من دەسنووسەکەم بۆ ناردن داوای لێکردم بە خەتی خۆم بۆی بنووسم کەوا پێشکەشم کردوون و داوای هیچ خەڵات و بەراتێك ناکەم. وەی بە سەرچاو منیش بۆم نووسین "وا ئەم دەسنووسەم پێشکەش کردن و ڕێگەتان دەدەم وەریبگێڕنە سەر زمانی ئینگلیزی و هەر زمانێکی تری دنیا و بەڵێن بێ لە پارەی کارکردنی خۆیشمی بخەمە سەر". ڤێرا خانم دەقی ئەم پێشکەشکردنەی لە کتێبەکەدا بڵاوکردووەتەوە، ئەمە دنیایە نەوەك من بڵێم وامنەگوتووە!

بێینەوە سەر ئەسڵی مەبەست. بەهاری ساڵی ١٩٩٨ من خۆم ئامادە دەکرد لە هاوینەکەیدا خواحافیزیی یەکجارەکی لەو وڵاتە بکەم و ڕۆژێکیان سندووقی پۆستەم کردەوە تەماشا دەکەم ڤێرا کارتێکی بۆ ناردووم وێنەی سەگێکی ناوقەد باریکی تووکنی لە سەرە و لە ژێریەوە نووسراوە تانجیی کوردی و ناواخنەکەشی ئەمەی خوارەوەی تێدایە:

"بڕوا دەکەیت یان نە، لە ساڵی ١٨٦٣دا تانجییەکی کوردی خەڵاتی یەکەمی بردووەتەوە لە پێشانگای نێودەوڵەتیی سەگدا لە پاریس. وێنەی تانجییەکە بە چاپی بەردین یان لیتۆگراف lithograph کێشراوە لەگەڵ سەگە براوەکانی تردا و لە ڕۆژنامەی ئەو دەمەی (لەندەن ئیللەستڕەیتد نیوزدا London Illustrated News) دەرچووە. تانجییەکە یەکێك بووە لە شەش جۆری سەگ کەوا لە بەر قەشەنگترین شێوە و ڕوخسار و خاسیەت هەڵسەنگێنراوە. بیری لێبکەرەوە، پێش زیاد لە سەدەیەك سەگێك خەڵاتی براوەیی و ڕێزلێنان بە چنگ دێنێت بۆ ئەو میللەتەی بایەخی بەخێوکردن و چاککردنی جۆری ڕەچاوکردووە. هاوکاری کردنت لەڕووی داراییەوە یارمەتیمان دەدات پەردە لە سەر ئەو ساتانەی مێژووی کورد هەڵدەینەوە کە تاریکی دایپۆشیون. هیوادارین بۆ ساڵی ئایندە بەردەوام بیت لە پشتگیریماندا."

لە گەڵ ڕێزی

کتێبخانە و مۆزەخانەی کوردی

ڕاستێکەی منیش بە چەردەیەك پارە هاوکارییەکی بچووکم کردن و لای خۆشمەوە وتم هەر لە سەگمان کەم بوو! پێموایە پشتگیریکردنی ئەو دەزگایە و ئەو پیرەژنە ڕۆح گەنجە، لەو وڵاتە جەنجاڵ و پڕ سەیر و سەمەرەیەدا، کارێکی پێویست بێت.

پێش ئەوەی بە ماڵ و منداڵەوە بگەڕێمەوە بۆ وڵات، لەگەڵ ماڵی شیرین خان و کاك هوشیاری دۆستماندا، کە لە ناوچەی جۆنسبۆرۆی باشووری ئەتڵەنتا جێگیر بووبوون، چووینە سەیرانگایەکی جوان و قەشەنگ و مێژوویی نزیك ئەو شارە. من لێرەدا لایەنە مێژووییەکەی ئەو سەیرانگایە باسدەکەم، دەنا کەسێك لەو خاریجستانە دەچێتە سەیرانگا یان ناچێت، مەسەلەیەك نیە بۆ خەڵکی بگێڕێتەوە. بەڵکو دەمەوێ لەوە بدوێم کە چۆن ڕووداوێکی مێژووی ئەو وڵاتە تا ئێستا مامەڵەیەکی زیندووی لەگەڵ دەکرێت و هەموو کەس ئەوەندە ئاشنایەتی وا دەزانێت دوێنێ ڕوویداوە، کەچی زیاد لە ١٤٠ ساڵی بەسەردا تێدەپەڕیوە. ساڵانی ١٨٦١ – ١٨٦٥، ساڵانی شەڕی ناوخۆی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکایە و ئەوانیش ئەو بەزمەیان بووە، خۆ هەر ئێمە نین و بۆ کەس و لایەنی پاساو حازر ئەمە پاکانە و پاساوێکی باشە! ئەو ساڵانە کە ئەمەریکا لە سیانزە ویلایەت پێکدەهات، خەڵکی ویلایەتەکانی باکوور و باشوور نیشتبوونە سکی یەك. شەڕەکەش هەر لە نێوان سپی پێستەکان خۆیاندا بوو، ئەگەرچی خەڵکی ڕەشپێست و ڕەنگاوڕەنگیشیان بەجۆرێك لە جۆرەکان تێوەگلاندبوو. هۆکاری بەرپابوونی ئەو جەنگە بە دووروودرێژی لە مێژووی ئەو وڵاتەدا باسدەکرێت و دەخوێنرێتو یەك لەوانە مەسەلەی ئازادکردنی کۆیلە ڕەشپێستەکان بووە، کەوا حکومەتی فیدراڵیی لە باکوور ویستوویەتی بیکات و دەسەڵاتدارە خاوەن زەوییەکانی باشووریش ملیان پێنەداوە و بەرهەڵستیی بڕیار و فەرمانەکانی حکومەتی باکووریان کردووە و بۆ خۆیان حکومەت و دامودەزگایان جیاکردووەتەوە.

لەو شەڕە پێنج ساڵییەدا خوێنێکی زۆر ڕژاوە و ماڵوێرانییەکی زۆر دروستبووە و بە دەستووری نەریتی جەنگکردنی جاران لەشکری هەردوولا ڕیز ڕیز بەرانبەریان لە یەك گرتووە و کەوکوژی تەقەیان لە یەکتر کردووە و ئەڵبەتە بەچەکی ئەو سەردەمە، کە ئەویش هەر تفەنگی بابەتی یەکتیر و پێنجتیر و یانزەتیری لای خۆمانیان هەبووە و بێگومان تۆپیش لە دێرزەمانەوە هەبووە. لەو جەنگەدا ڕیز ڕیز یەکیان قڕکردووە و ئەنجام لایەکیان بەزیون و ئەویتر چنگ لەسەرشان کەوتووەتە کۆڵی و بێجگە لە تفەنگ بە کێرد و خەنجەریش یەکتریان داپاچیوە. ئێستاش لە ناوەڕاستی شاری ئەتڵەنتادا گۆڕەپانێکی گەورە هەیە کە شەرگەی ئەو دوو بەرەیە بووە و شارەوانیی هەموو یەك شەممەیەك گوڵی تەڕوبڕ و ڕەنگاوڕەنگ لە شوێنی پێکران و کوشتنی ناودارانی ئەو شەڕەدا دادەنێت و مەیدانی شەڕەکە بە گوڵ دادەپۆشرێت و هیچ کاتێ ئەو نەریتە پشتگوێ

ناخەن. ئەنجامی شەڕەکە وا کەوتەوە کە لەشکری باکوور سەرکەوتن بەدەستبێنێ و لە هەر چوارلاوە هێرش بکەنە سەر شاری ئەتڵەنتا، کە مەڵبەندێکی سەرەکی حکومەتو لەشکری باشوور بوو بە سەرکردایەتیی جەنەراڵ ڕۆبەرت لی Robert Lee (١٨٠٧ – ١٨٧٠). شەڕەکە کوشتارێکی گەورەی لێکەوتووەتەوە و دوا نووچدان و بەزینی جەنەراڵ لی و لەشکرەکەی لە ڕۆژهەڵاتی ئەو شارەدا بووە، لە ساڵی ١٨٦٥دا، لە شوێنێکدا کە پێی دەوترێ ستۆن ماونتەین Stone Mountain، واتە شاخەبەردین. جەنەراڵ لە دوای بەزینی لەشکرەکەی خۆیداوەتە دەست هێزەکانی باکوور، بەڵام لەجیاتی کوشتنی دەسبەجێ فەرمانی بۆ دەرچووە هەر بە پلەی جەنەراڵی لە لەشکری ئەمەریکادا بمێنێتەوە و لەم شوێنەدا پاشماوەی بەزیوی لەشکری باشوور تێکەڵ بە هێزەکانی ئەمەریکا بوونەتەوە و شەڕ تەواو بووە. ئەم شوێنە تاقە یەك بەردی زلە بە قەد نیوەی شاخی گۆیژە دەبێت و ئێستا پەیکەری جەنەراڵ لی و دوو جەنەراڵی هاوەڵی، کە لەو شەڕەدا دۆڕان، لە سەر هەڵکۆڵراوە و هەموو خەڵکی ئەمەریکا و بەتایبەتی باشوورییەکان زۆر بە ڕێزەوە تێیدەڕوانن و بە ڕەمزی نیشتیمانی خۆیانی دەزانن و شوێنەکەش هەر لە بەر خاتری ئەو کراوەتە سەیرانگایەکی زۆر گەورە و یەکێکە لە شوێنە گەشتوگوزارییە ناودارەکانی ئەو وڵاتە کە هەموو کەس حەزدەکات ڕووی تێبکات و ڕووبەری ٣٢٠٠ ئەیکەر زەویی داگیر کردووە، کە هەر ئەیکەرێك چوار هەزار مەتری چوارگۆشەیە.

هێڵێکی شەمەندەفەر بە دەوری شاخە بەردەکەدایە کە نزیکەی ڕووبەرێکی وەك شاری سلێمانی داگیرکردووە. دەریاچەیەکی گەورەش لایەکی دامێنی شاخەکەی گرتووە و چواردەوری دارستان و تەختایی و سەوزاییە. لە سەیرانگاکەدا کۆمەڵێك ساختمان و هۆڵ هەن، یەکێکیان پانورامای شەڕەکەی ئەتڵەنتا نمایشدەکات و ئۆدیتۆریۆم یان هۆڵێکی سینەماش لەولاوە هەموو نیوسەعات جارێك فیلمێکی جەنگی ناوخۆ و شەڕە بەناوبانگەکەی ئەتڵەنتا نمایش دەکات. لە لایەکی ترەوە بازاڕێك کەرەستەی ستۆن ماونتەینو پەیکەرەکانی جەنەراڵ لی و هاوەڵەکانی لە سەر شمەك و کاڵای جۆراوجۆر دەفرۆشێت هەر لە کووپ و ژێرپیاڵە و شووشەواتەوە بیگرە تا چنین و کاری دەست و جلوبەرگ و هەزار شتی تر. پەیکەرێکی گەورەی جەنەراڵ لی لە ناو هۆڵی پانوراماکەدا بە سەر ئەسپەکەیەوە دروستکراوە.

لە باخچەکانی دەرەوەی هۆڵ و بیناکاندا خەڵك بۆ خۆی کۆمەڵ کۆمەڵ دانیشتووە و لە چەندین دووربینی گەورەوە تەماشای ڕیلیفی جەنراڵ لی و هاوەڵەکانی دەکەن کە لە شوێنێکی بەرچاوی شاخە بەردەکەدا هەڵکۆڵراوە و تەلەفریکیش بەردەوام خەڵك دەگوێزێتەوە بۆ سەر شاخ بە ڕاسەری نەخشی هەڵکۆڵراوی جەنەراڵدا.

ئەمـــــەریکــــا و ململانێی کارپەیداکردن

کاتێ لە گوام هەندێك موحازەراتیـان داینـێ لـە سـەر چـۆنێتی کاردۆزینـەوە لـە ئەمـەریکادا و کورتەکـەی ئـەوەبوو تاچـەند زیـرەك و بەهەلـپـەی بـۆ ئـەوەی بـە کرێیـەکی بـاش کارێـك بدۆزیتـەوە و شـێوەی دانوسـتان لەگـەڵ خـاوەن کـاردا و نـەریت و ئـادابی ئـەو دانوسـتانە، واتـە ئەگـەر کـارێکی باشـت دۆزییـەوە یەکسـەر ناڵێی مانگی یان هەفتەی یان سەعاتی چەندم دەدەنێ بۆ ئـەوەی بچمە سـەر ئـەو کـارە، بـەڵکو مەسـەلەکە دەیـان موجامـەلات و دیپلۆماسـیەتو ڕاوە ڕێـوی لـەخۆ دەگرێت. ئەڵبەتە ئەمـە بـۆ کارێـك کـە پسـپۆڕی و شـارەزایی گـەرەك بێـت و ئـەو کاتە تۆ واخۆت پیشان دەدەی کە ئەوان پێویستیان بە تۆیە نەك تۆ پێویستت بـە کـار و کرێـی ئەوانـە و دەبـێ خـۆت وا دەربخـەیت کـە تـۆ کێشـە و گرفتـی ئـەوان چارەسـەر دەکـەی لـە ئیشـدا و دەبـێ ڕزیومییەکـەت resume، واتـە مێـژووی کارکردن و شارەزایی پێشووت پاڵپشتی گفتوگۆ و پێداگرتنت بێت لەگەڵ خـاوەن کاردا. بـەڵام ئێمـە کـە یەکـەمجار چووینە ئـەوێ ئەمـەیان نەیگرتینـەوە، چـونکە کاری بـاش پێویسـت بـەوە دەکات زمـانێکی ئینگیلیزیـی ئەمـەریکیی - American English پاراو بزانیت و چاك لە گفتوگۆی زمـانی ڕەشـەخەڵکەکە (عـامی slung) بزانیت و ئێمە لە وڵاتـی خۆمـان، خۆمـان بـە ئینگلیزیـزان دەزانـی، کەچـی لـەوێ زۆر دادی نەداین، چونکە زۆربەی ئەمەریکییەکان دان نانێن بە قسەدا و زۆربـەی هەر قووتدەدەن و قورعان بە هەفت کاتێ ڕەشپێستەکان لـە ناوخۆیانـدا قسـەیان دەکـرد مـن بـە هـەزار حـاڵ شـتێکیان لێتێدەگەیشتم، بێجگـە لـەوەش لـە هەنـدێ ویلایـەتی وەك کالیفۆرنیـا دەبـوو لـە پـاڵ ئینگلیزییەکـەدا ئیسـپانیش بزانـی، کـە زمانی دووەمی ئەو وڵاتەیە، بۆ ئەوەی ئیشی باشت دەست بکەوێت. ئەڵبەتـە گـەڵێ شوێن کارت نادەنێ ئەگەر گرین کارتت نەبێ، واتە بەلای کەمـەوە دووسـێ سـاڵێك لە ئەمەریکا نەژیابێتی.

ڕاسـتێکەی ئێمـە لـە هەوەڵـەوە لووتمـان بـەرز بـوو و بـە پێـی باسوخواسـە نەزەرییەکە حەزمان لە ئیشی باش بـوو. تەنانـەت جارێکیـان تـاقمی کەنیسـەکەی یارمـەتییان دەدایـن بردینیـان بـۆ ئەتڵـەنتا بـۆ لای سپۆنسـەری یەکـەمجارمان،

گرووپی کەنیسە لووسەرییەکانی جۆرجیا، چونکە کەنیسەکەی لای خۆمان زۆر کۆڵ بوون لەو بوارەدا. لەوێ بەرەورووی کابرایەکی ئەفغانییان کردینەوە، ناوی عوبێد ڕەسووڵ بوو، گوایە پسپۆڕو شارەزای ئەم بوارەیە. من پێموت کتێبی جینۆسایدم کردووەتە کوردی و حەز دەکەم لە بواری مافی مرۆڤ و بەگژداچوونەوەی ستەم و جینۆسایددا کاربکەم. کابرا بزەیەك گرتی و وتی ئێرە ئەمەریکایە و کارکردن لەو بوارانەدا هێند ئاسان نیە. ئەو کاتە زۆر لەو کابرا ئەفغانییە پەست بووم و وامزانی درۆم لەگەڵ دەکات. بەڵام دواتر و بە ئەزموونی خۆم بۆم دەرکەوت زۆر ڕاست دەکات. ئەڵبەتە لە هەندێ ویلایەت و شار برادەر و دۆستی کوردمان هەبوو تەلەفۆنیان بۆ دەکردین کە تووشی ڕێکخراوی سپۆنسەری باش بوون و تا بە دڵی خۆیان ئیشی باش نەدۆزنەوە ئەمان هەر خەرج و مەسرەفیان دەکێشن. بەڵام ئەمانی ئێمە، ئەگەرچی لە سپۆنسەری خەڵکیتر باشتر بوون، کەچی بەرنامەکەیان بۆ یارمەتیدانی ئێمە هەر سێ مانگ بوو و ئیتر دەبوو خۆمان کار بۆ خۆمان بدۆزینەوە بەڵکو بتوانین ئەو کرێ زۆرەی خانوو و ژیان و گوزەران دابین بکەین. کەنیسەکە بە ئاشکرا پێیان وتین بەرنامەی ئێمە تەواو، ئیتر خۆتان مشووری خۆتان بخۆن. ئەو شارەی منی لێبووم، واتە ڕۆزوێل، دەکەوتە بازنەی شار و گەڕەکە پان و فراوانەکانی ئەتڵەنتای گەورەوە Greater Atlanta، کە بە پایتەختی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئەمەریکایان لەقەڵەم دەدا و ڕووبەرێکی هێجگار گەورەی گرتبۆوە. لێرە بەو شار و شارۆچکە و ناوچانەی کە دەکەونە نزیك شارێکی گەورە دەوترێ میترۆپۆڵیتان و وەك لای خۆمان سیستەمی قەزا و ناحیە نیە و سیستەمی ئیدارەش دوورە لەوەی کە لە فەرهەنگی خۆماندا باوە. ئێرە، واتە میترۆپۆڵیتانی ئەتڵەنتا، وەك خۆیان باسیان دەکرد ناوچەیەکی گەشەکردوو بوو و تەنانەت خەڵکی ویلایەتەکانی تریشی بۆ دەهات بۆ کارکردن. دەیان بازاڕی گەورە و کارگە و بیزنێسی تێدابوو. هەموو شوێنێك لەوانە کە دەچوویت یان بەلایدا تێدەپەڕیت لە سەر دیوار و جامخانەکانی نووسرابوو "پێویستمان بەخەڵکە بۆ کارکردن" بە گوزارشتی جوانو ناسك، وەك Help Wanted واتە پێویستمان بە یارمەتیتانە، یان Now Hiring واتە ئێستا خەڵك دەخەینە سەر ئیش. ئێمەی نەشارەزا و چاونەکراوە بەم جۆرە جاڕنامەیە دڵمان خۆش دەبوو، بەڵام کە

دەچووینە ئـەو شـوێنانە فۆرممـان پڕدەكـردەوە و چـاوەڕێی ئـەوە بـووین، وەك خۆیـان دەیـانوت، تەلـەفۆنمان بـۆ بكـەن بـۆ چـاوپێكەوتن كەچـی ئـەو تەلەفۆنـە هەرنــەدەكرا. دواتــر كــە چـاومان كـردەوە بۆمــان دەركـەوت هـەر لـە دوكـانێكی بچووكەوە بگرە تا كارگـە و بـازاڕە گـەورەكان بـەردەوام فۆرمیـان لەلایـە و خـەڵك پڕیاندەكاتەوە و ئەوانیش بە پێی پێویستیی خۆیـان و هـەر كاتێـك كارمەنـد یـان كرێكارێكیـان ڕۆیشـت فۆرمێـك هەڵدەبـژێرن و تەلـەفۆن بـۆ خاوەنەكـەی دەكـەن. بەردەوامیش خەڵك و بەتایبەتیش ئەوانەی كاری ئاسایی دەكەن كە پێویسـتی بـە پسپۆڕی و شارەزایی زۆر نیـە لـە پـاڵ كارەكـەی خۆیانـدا فۆرمیشـیان لـە چـەندین شـوێن پڕكردووەتـەوە و هـەر شـوێنێك كرێكـەی كـەمێك زیـاتر بـوو بـۆی دەچـن. شیاوی وتنە ئەمە لەو وڵاتەدا زۆر باوە و تۆ ئەگەر لە ئیشێكدا بیت و بەڕێكـەوت لـە كـارێكی باشـتر وەرگیـرای ئـەوە دەبـێ پـێش دوو هەفتـە خـاوەن كـاری یەكـەم ئاگادار بكەیت ئـەوجا بـۆت هەیـە بـڕۆیتـە سـەر كـاری دووەم، خـۆ دەشـتوانی هـەر دەسبەجێ وازبێنیت و بڕۆیت بەڵام لـەم حاڵەتـەدا لـەو شـوێنە دەكەویتـە لیسـتی ڕەشەوە و بۆت نیە جارێكیتر داوای كاریان لێبكەیتەوە.

بەم ڕەنگە، من لـە بـازاڕی مارشـاڵ وەرگیـرام و كەوتمـە كـاركردن. ئـەم بازاڕانـە لای خۆمان و لە ئەوروپاش پێیاندەوترێ سوپەرماركت و لەوێ پێیانـدەڵێن سـتۆر Store. جا هەیە تایبەتە بە جل و پۆشاك و پـێڵاو هـەموو بابـەتێكی كـەمالیات و هەشە تایبەتە بە خواردەمەنی. ئەم جۆرە بازاڕانە زۆر گەورە و بەرفراوانن و دوو بەقەد ڕووبەری خۆیان و زیاتریش پاركی ئۆتۆمبیلی لەبەردەمدایە. یان كۆمەڵە بـازاڕێكی جۆراوجـۆر لـە سـەر گۆڕەپـانێكی زۆر گـەورەی پـاركی ئۆتـۆمبیلن و بـە گشتی بەم كۆمەڵە بازاڕ و پاركە دەوتـرێ مـۆڵ یـان پـلازای فلانـە شـوێن، پـلازا plaza لە بنەڕەتدا ئیسپانییە و واتای شوێن دەگەیەنێ. بازاڕەكانی جل و پۆشاك، خواردەمــەنی، ناوماڵـە.. تـاد هـەموو لـە شـێوەی كۆمپانیـای زەبـەلاح و گـەورە گـەورەدان و لـە هـەر بازاڕێـك دەیـان و سـەدان جـۆری هـەمان سیسـتەمی كـار و شێوەی خستنەڕووی شمەك هەن لە سەرتاپای وڵاتەكەدا. بـۆ نموونـە مـن لـە لقـی بازاڕی مارشاڵ Marshals ی شاری ڕۆزوێڵ وەرگیرام كـە ژمارەكـەی ٣٥١ بـوو. لـەم جۆرە بازاڕە كە لەبنەڕەتدا هی یـەك كـەس یـان یـەك كۆمپانیـا بـوو نزیكـەی ٦٠٠ دانـە لـە سەرانسـەری ویلایەتـە یەكگرتووەكانـدا هـەبوو. هـەر لـە میترۆپۆلیتـانی

ئەتڵەنتا کە منی لێبووم بیست بازاڕی لەم چەشنە هەبوو، بە یەك دیکۆر و یەك سیستەمی کارکردن و هەمان گرووپی کەل و پەل و شمەك لە هەر ٦٠٠ بازارەکەدا.

لێرەدا، بۆ بەرچاوڕوونیی خوێنەر و ئاشنابوونی بە کەش و هەوای کارکردن لەم وڵاتەدا، جێی خۆیەتی ئاماژە بەوە بکەم کەوا کارکردن لەم وڵاتەدا بەهایەکی بەرزی هەیە و دەگمەنن ئەو کەسانەی کار ناکەن، چونکە لە سەرێکەوە جۆرە شوورەییەکە کەسێك بێکار بێت و لە سەرێکی تریشەوە ئەگەر کار نەکەیت ناژیت و پارەی سۆشیاڵ یان وێلفێر شتێکی کەم و بێبایەخ بوو لەم ویلایەتەی ئێمە و زۆربەی ویلایەتەکانی تریشدا، هەندێکی لێبەدەر وەك کالیفۆرنیا و نیومەکسیکۆ و کۆنێکتیکەت و چەند ویلایەتێکی باکوور. ئێمە کە خێزانێکی شەش کەسی بووین ئەو دووسێ مانگەی کارم نەبوو ٤١٠ دۆلاریان دەداینێ لە گەڵ نزیکەی ٣٥٠ دۆلار بە شێوەی پسووڵەی خۆراك food stam، لەکاتێکدا کەوا کرێی خانووەکەم بە خەرجی ئاو و کارەبا و گاز و تاد خۆی لە هەزار دۆلار دەدا. ئەڵبەتە هەرکەسێکیش کاری دەست بکەوێ ڕازی نابێت بەو پارە کەمە کە بە هیچ جۆرێ بەشت ناکات. لێرە کارت هەرچییەك بێت کارە و ئیترخەڵك لێت ناپرسێ کارەکەت چیە، کۆڵکێش بیت یان بەڕێوەبەر وەك یەك وایە. جا لەبەر ئەوە زۆر ئاساییە کەسێك بەیانیان لە فەرمانگەیەکی حکومەتدا بەڕێوەبەر بێت و لە سەعات چوار و پێنج بەدواوە تا سەعات ١٠ و ١٢ و نازانم کەی لە کارگە یان بازاڕێکدا، کە هەمووشیان ئەهلین، پاڵ بە عەرەبانەوە بنێت یان گسك بدات یان هەر کارێکی تر بکات.

ئەو دەمە من لەوێ بووم نزمترین کرێی هەر کەسێك لە هەر ئیشێکدا نەدەبوو لە چوار دۆلار و حەفتا و پێنج سەنت کەمتر بێت بۆ یەك سەعاتی کارکردن و پاش ماوەیەك بوو بە پێنج دۆلار و پێموایە ئێستا زیاترە، بە پێی یاسای کارکردنی حکومەتی فیدراڵی لە سەرانسەری ئەمەریکادا. ئەڵبەتە کەس کاری بەو کرێیە نەدەکرد و وەك عورف سەعاتی لە شەش دۆلار کەمتر نەبوو، گەلێ کەس بە هەشت و نۆ و بگرە دە دۆلاریش کاری ئاساییان دەست دەکەوت لە هەندێ کارگە و چێشتخانە و شوێنی تردا. بەڵام بە گشتی لەو بازاڕە گەورانەدا و بۆ کاری عادەتی کە پێویستی بە شارەزایی و پسپۆڕیی نەبوو کرێی سەعاتێك لە نێوان

٦,٥ – ٧,٥ دۆلاردا بوو. ئەمە و هەندێ جاریش فێڵ لە خەڵك دەكرا و كەمتری دەدرایە، بێگومان وەك گرێبەستێك و بە ڕەزامەندیی خۆی. ئەڵبەتە هەندێ كار هەن لەو وڵاتە كرێی زۆر باشیان هەیە وەك فیتەری و بۆیاخچی و ئیشی كارەبا و ئاو بەستن. هەندێك دۆستی من هەبوون كاری فیتەرییان دەكرد و سەعاتی ١٤ دۆلاریان هەبوو. هەر لەو كۆمەڵە خەڵكەی لەگەڵ ئێمەدا چوونە ئەمەریكا هی وایان هەبوو هەل و دەرفەتی زۆر باشی بۆ هەڵكەوت و بە ئاسانی بە پێی شارەزایی و پسپۆڕیی خۆی لە شوێنی شیاودا دامەزرا و هەشیانبوو لە هەندێ ڕێكخراوی ناحكومیی ئەو وڵاتە و كاری باشی دەستكەوت بە پارەی باش.

ئێمە لە گوام و تەنانەت كە لە وڵاتی خۆشمان بووین گەلێ جار گوێبیستی ئەوە دەبووین كەوا ئەمەریكا وڵاتی هەل و دەرفەتە بۆ هەندێ لەوانەی كۆچی بۆ دەكەن و لە هەمان كاتیشدا وڵاتی هەڵپە و ڕەنج و كلۆڵییە بۆ كەسانی تر. ئێمە ئەو كاتە ئەم قسەیەمان زۆر بەئەقڵدا نەدەچوو كەچی وا ئێستا بە چاوی خۆمان دەیبینین و ڕێكوڕاست وا دەرچوو و ئەولاتریش.

بابێمەوە لای بازاڕی مارشاڵ و كورتەیەك لەو بارەوە باس بكەم. ساڵی ١٩٥٦ بازی بەخت نیشتەوە بە سەر باڕۆن مارشاڵەوە لە ویلایەتی مەین لە باكوور و بە بازاڕێكی بچووك دەستی پێكرد و وردە وردە قازانجی كرد و پەرەی بە كارەكەی داو وا ساڵی ١٩٩٧ ە و منی كوردی ڕەهەندەی وڵاتی خۆم و تازە جێگیری وڵاتەكەی ئەو لە بازاڕی ژمارە ٣٥١ ی ئەو پیاوەدا كە ناوی خۆی هەڵگرتووە كار دەكەم نازانم ناوم كرێكارە، كارمەندە، مووچەخۆرە چیەو تەنها بە ئیستیلاحی ئەو بازارە مونتەسیب associate یان كلاركم clerk كە لای خۆمان بۆ بنووس یان كاتب بەكاردێت. ئەو شوێنە ٦٠ – ٧٠ كەسێك كاریان تێدا دەكرد و كاری كەسیش قورس نەبوو. سەعاتی كرێكەی من حەوت دۆلار بوو، كارەكەشم پڕكاری یان فوڵ تایم بوو، واتە هەفتەی چل سەعات كارم دەكرد بەڵام نزیكەی پێنج یەكی داهاتەكەم باج دەیبرد و ئەویش لەبەرئەوەی خاوەن منداڵ بووم دەنا بۆ كەسێك منداڵی نەبوایە ئەوە چواریەكی داهاتی بۆ دائیرەی باج بوو. ئەمەو بەشێكی تری بۆ تەئمینی تەندروستی دەچوو، كە دواتر دێمە سەر وردەكارییەكانی. بەڕێوەبەری ئەم بازارە پیاوێكی سپی پێستی ئەمەریكیی زۆر بەڕێز و بەئەدەب بوو، هەر لە تەمەنی خۆمدا و ناوی براد جۆنسن بوو، هەندێ باسم لە بارەی

ولاّتی خۆمانەوە بۆ کردبوو، بەلاّم کەسێکی ئەمـەریکیی ئاسایی هێنـدە بایـەخ بـە کێشە و مەینەتیی تۆ و ولاّتـی تـۆ نـادات بەقـەدەر ئـەوەی بـیری لای سـەگەکەی و ژیانی تایبەتی خۆیەتی. کـە پرسـیاری لێکـردم و پێمـوت خـەڵکی کوردسـتانم، بـە موجامەلـەوە سـەرێکی بـۆ لەقانـدم و لەناخیشـیدا ئـەم نـاوەی لەگـەڵ پاکسـتان، هندسـتان و ئەفغانسـتاندا لـەلا یـەك بـوو و تەقـەی سـەری دەهـات لـە بـارەی ئـەم جۆرە ولاّتانەی ئێمە و هەموو ستانەکانیەوە.

کەم کەس هەیە لە ئەمەریکادا دوو ئیش نەکات

لەم ولاتەدا پرسیارێك هەیە خەلك لە یەكتری دەكەن و هێندە دووبارە دەبێتەوە وەك پەندی لێهاتووە ئەویش بەمجۆرەیە "کاری ترت هەیە بۆ ئەوەی پارەی خزمەتگوزاریی پێبدەیت؟"

لێرە مەگەر خەڵکی دەوڵەمەند، کە کاری باشیان هەیەو سەرمایەگوزاری دەکەن بتوانن زۆر باش بژین، دەنا خەڵکە ئاساییەکە بە کۆچبەر و ئەمەریکیی ڕەسەنەوە بەردەوام لە هەڵپەی کارکردندان. گەلێ جار یەك ئیش داد نادات و دەبێ لە شوێنی تر کاربکەیت بۆ مسۆگەرکردنی خەرج و مەسرەف و پارەی دکتۆر و دەرمان. لەبەرئەوە بەردەوام خەڵکەکە ماندووە و لە بەیانیی زووەوە دەچێتە سەر کار و زۆر کەس دوای هەشت سەعاتی کارکردنی سەرەکیی خۆی، پاشنیوەڕوان و شەوان لە شوێنی تر کار دەکات بۆ بەدەستهێنانی پارەیەکی زیاتر و بۆ ئەوەی بتوانێ کرێی خانوو و خزمەتگوزاری و تەندروستی و خوێندن و پۆشاك و خواردن دابین بکات. بۆ ئێمەمانان کارکردنی تاقە کەسێك لە خێزانێکی گەورەدا بەشی ئەو خەرج و مەسرەفەی نەدەکرد. من لەبەرئەوەی چوار منداڵەکەم هیچیان ئەو کاتە نەگەیشتبوونە تەمەنی ١٦ ساڵ، چونکە لەو تەمەنە بەدواوە بە پێی یاسا ڕێگەی کارکردن دەدرێ و لە سەرێکیشەوە هەر هەموویان قوتابی قۆناخەکانی خوێندن بوون، ئەوە بەناچاری هەر خۆم کارم دەکرد و فریای هیچ نەدەکەوتم. دایکی منداڵەکان دەبوو ئاگای لێیان بێت و دوانە وردەکەیان، کە لە قوتابخانە دەگەڕانەوە و لە ماڵەوە دەبوون، دەبوو کەسێکیان لەگەڵدا بێت. بەلام وا من فریا ناکەوم، ناچار هەر لە بازاڕی مارشاڵ کارێکی سێ چوار سەعاتی ڕۆژانەم بۆ دایکیان پەیداکرد، لەو ماوەیەی کە منداڵەکان دەچوونە مەکتەب. ئەم جۆرە ئیشە پێی دەوترێ پارت تایم، واتە کارکردنی چەند سەعاتێك و پابەند نابیت بە ڕۆژی هەشت سەعات کارکردنەوە. ئەو کارەی دایکیان ڕۆژانە لە کاتژمێر ١١ – ٢ یان زیاتر و کەمتر بوو، بەلام دەبوو کاتژمێر سێی دوای نیوەڕۆ لە بەردەرگای کۆمپلێکسی نیشتەجێکەمان (گەڕەکەکەمان) چاوەڕێی بکردایە تا پاسی مەکتەب منداڵەکانی دەهێنایەوە و ئەم وەریدەگرتن و لەگەڵیاندا دەگەڕایەوە بۆ شوقەکە. ئەمە خۆی دەردێکی سەخت بوو تووشمان بوو و زۆر بە دەستیەوە دەمانناڵاند. ڕۆژانی شەمە و یەکشەمە بۆ خەڵکی تر پشوودان و حەوانەوە بوو، بەلام بۆ ئێمە کارکردنی

سەرومڕ بوو. ئێمە هەردوکمان ئەو دوو ڕۆژەمان بە جەژن دەزانی چونکە لەماڵەوە منداڵە گەورەکان، کە لە قۆناخی ناوەندی و دواناوەندیدا بوون لەگەڵ دوو بچووکەکەی قۆناخی سەرەتایی دەمانەوە و ئێمەش لە سەر ئیش بووین.

ڕاستێکەی ئەمەش دەرینەهێنا و خێزانێکی شەش کەسی دەبوو بەلای کەمەوە سێ کەسیان فوڵ تایم، واتە ڕۆژی هەشت سەعات کاربکەن ئەوجا بە باشی گوزەران دەکەن، بەڵام ئێمە یەك و لەتێك کارمان دەکرد و خەرج و مەسرەف و ئەو کرێ خانووە قەبەیەی دەرنەدەکرد، چونکە مانگانە دەبوو زیاد لە هەزار دۆلار کرێی شوقە و خزمەتگوزاری بدەین بەم جۆرەی خوارەوە: کرێ خانوو ٦٨٥ دۆلار، کارەبا ١٠٠ دۆلار، ئاو هاوینان ١٠٠ دۆلار و زستانان ٥٠ دۆلار، غاز ٦٠ دۆلار، تەلەفۆن (تەنها بۆ ویلایەتەکان و کەنەدا و ئەوروپای ڕۆژئاوا) ١٣٠ دۆلار بەڵام ئەو دەمە تەلەفۆن کردن یان فاکس ناردن بۆ کوردستان زۆر گران دەکەوت لە سەرمان و بە کارتی تایبەت بوو، تەماشاکردنی تەلەفزیۆن کە من تەنها لە سی کەناڵدا بەشداریم هەبوو بە کێبڵ ١٥ دۆلار و ئەگەر بتکردایەتە ٦٠ یا ١٠٠ کەناڵ کرێکەی زۆر زیاتر دەبوو. ئەڵبەتە بۆ خێزانێکی وەك ئێمە هەفتانە دەبوو ١٥٠ – ٢٠٠ دۆلار بدەینە خواردن و پۆشاك و پێداویستیی جۆراوجۆریش خەرجی خۆی دەویست و ئەو پارەیەی هەردوکمان لە کارکردن دەستمان دەکەوت زۆر کورتی دەهێنا. ئەمە و گیانیشمان بەوە بوو کە بایی نزیکەی ٣٥٠ دۆلارێکیش مانگانە پیتاقەی خۆراکمان هەبوو Food Stam و لەبەر ئەوەی چوار منداڵی خوار شانزەساڵمان هەبوو پسووڵەی یارمەتیی تەندروستیمان هەبوو Medic Aid، واتە دوکتۆرمان بەخۆڕایی بوو، دەم و ددانی لێدەرچێت کە ئەوە خۆی لەخۆیدا قوڕبەسەرییەکە بۆ ئەمەریکییەکان خۆیشیان و پڕکردنەوەی ددانێك زیاد لە ٣٠٠ دۆلاری تێدەچێت.

ئەو خێزانە کوردانەی کەوا منداڵی وردیان نەبوو یان خەڵکی ئیشکەریان زۆر بوو، نانیان لە ڕۆندا بوو، چونکە ئەگەر لە ماڵێکی شەش کەسیی وەك ئێمەدا سێ یان چوار کەسیان کاری فوڵ تایم بکەن ئەوە بە پارەی دوو کەسیان بە باشی دەژیان. گەلێك لەوانەی خەڵکی ئیشکەریان زۆر بوو هەر یەکە ئۆڤەر تایم، واتە کاری زیادە و بێجگە لە ئیشە سەرەکیەکەشیان ئیشی تری فوڵ یان پارت تایمیان دەکرد و لەڕاستیدا ئەگەر کەسێك بیویستایە دەیتوانی لە شەو و ڕۆژێکدا، واتە بیست و چوار سەعات ١٤ – ١٥ سەعات کار بکات و دەشمانبیست هەندێ کورد ١٨ سەعاتیش کاردەکەن و ئەوە بەتایبەتی بۆ کاری فیتەری و کارەبایی و بۆریچی و کاری لەم چەشنە غەزنەیەك بوو بۆ خۆی، کە بە زۆری

مەکسیکیەکان ئەو کارەیان دەکرد. بەڵام بۆ ئێمەمانان کە دەرەقەتی کاری قورس نەدەهاتین و دەبوایە لە کارگە و بازاڕەکاندا کاری هاکەزایی بکەین، ژیانمان زۆر خۆش نەبوو. ڕاستیێکەی ئێمە تووش بووین، چونکە ئەو کۆمەڵە خەڵکەمان کە شەهادەی زانکۆمان هەبوو و لە وڵاتی خۆمان مامۆستا و ئەندازیار و شتی لەم جۆرە و دواتریش لە ڕێکخراوە ناحکومییە لۆکاڵ و نێودەوڵەتیەکاندا کاری باشمان دەست کەوتبوو و بووبووینە جێی بەغیلیی خەڵك خۆشمان دەگوزەراند، کەچی لە ئەمەریکا هیچ حیسابێك بۆ پلەی خوێندن و شەهادەمان نەکرا و وتیان ئەمە ئەمەریکایە و بەخێربێن سەرچاو بڕۆن کار بۆ خۆتان بدۆزنەوە و چۆن ژیانی خۆتان مەیسەر دەکەن بیکەن. ئێمەش دەستێکمان کەوتە ئەملا و دەستێکیش ئەولا، خوا بە زیادی خێرمان نەکرد چیمان بەخۆمان کرد! ئێرە تەنانەت وەك ئەورووپاش نەبوو کە خەڵکە پەنابەرەکە و بەتایبەتی ئەوانەی منداڵدارن قاچیان خستبووە سەر قاچ و بۆ خۆیان لە تەڕ دەیانخوارد و لە وشك دەخەوتن و پارەی سۆشیاڵ هەموو شتێکی بۆ دابین دەکردن. کەواتە چارچیە و تازە ڕیش بوو بەڕیشەوە و دەبێ شانەی بۆ هەڵگرین.

منێکی ڕۆژهەڵاتیی خوێندنی زانکۆ تەواوکردوو، لە قۆناخێکی ژیاندا مامۆستای دواناوەندی و پاشتریش کارکردن لە ڕێکخراوە ناحکومییەکاندا، ئەگەرچی وەك هەموو یان زۆربەی خەڵکی وڵاتەکەم چەند ساڵێك بە دەست شەڕوشۆڕ و ئابلۆوقەی ئابووری و هەژارییەوە ناڵاندمان، بەڵام هەرگیز ئەو ساڵانە پەنای پێ نەبردمە بەر کارێك کە بە کولتووری وڵاتی خۆم کاری من نەبێت و پێی سەغڵەت بم، کەچی ئەمەریکا ئەو کارەی پێکردم و هەر لە یەکەم ڕۆژی کارکردنمەوە لە بازاڕی مارشاڵ لەگەڵ ژنێکی خەڵکی کۆلۆمبیادا، کە ناوی مارتا بوو و تەمەنی لە پەنجا ساڵ وەبان بوو کاری ڕێکخستنی جلوبەرگ و شمەکیان پێسپاردم، لە کارتۆن دەریبکەین و نایلۆنی لێداماڵین و بە پێی جۆری پیاوانە و ژنانە و منداڵانە جیایانبکەینەوە و پاشان بیانئێرینە نمایشگای بازاڕەکەوە. مارتا ئافرەتێکی ڕووخۆش و سوعبەتچی بوو، ۱۵ ساڵ بوو لە ئەمەریکا بوو بەڵام هێشتا هەرئینگلیزییەکەی تۆزی دەکرد و خواخوای کەسێکی ئیسپانی زمانی بوو بۆ خۆی دەمی لەگەڵ بداتە چەرخ. خەڵکێکی هێجگار زۆری مەکسیکی و ئەمەریکای لاتین ڕوویانکردووەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بۆ ژیان و کارکردن، چونکە وڵاتەکانیان چەشنی کاولە وڵاتەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی لەمەڕ خۆمان گرفتاری دەستی حوکمی ملهوڕی و دکتاتۆریی بوون و لە ئەنجامدا بوون بە وێرانە. ئەو خەڵکە زۆرەی

لەویّ ڕەویان کردووە و زمانیشیان ئیسپانییە، چونکە کاتی خۆی هەموو کۆلۆنیی ئیسپانیا بوون، بەرازیلی لێبەدەر کە زمانیان پورتوگالییە، لەم ولاتەدا لە گەڕەك و شوێنی کار و خوێندندا بەزۆری پێکەوەن و بە باشی فێری ئینگلیزی نابن. مارتاش یەکێك بوو لەوانە و پاش پانزە سالیش لەبەر ئەوەی ئینگلیزییەکەی ڕەوان نەبوو مافی هاولاتیبوونی ئەمەریکای نەدرابوویە، کە بە پێی یاسا دەبوو پاش ٥ – ٦ سالّ وەریبگریّ.

بەڕێوەبەری بازاڕەکەمان، وەك پێشتر گێڕامەوە، ناوی مستەر جۆنسن بوو، گەنجێکی سپیپێستی لەسەرخۆ و قسەخۆش بوو، زۆر ڕێزی من و خێزانمی دەگرت چونکە دەسپاك و ئیشکەربووین. کە ئەمەیان دەلێم لەبەرئەوەیە کەوا لەو ولاتەدا خەلکێکی زۆری تەمەلّ و دەسپیس و دز و بێکەلك هەبوون و بەداخەوە خەلکە ڕەشپێستەکەی ئەو ولاتە گەلێکیان لەم جۆرە بوون، هەر چەندە خەلکی زۆر باشیشیان هەبوو و گەلێ ژن و پیاوی ڕەشپێست دۆستی باشم بوون و ئەم خووە خراپەش هۆکاری خۆی هەبوو، دواتر بە وردی دێمە سەر باسکردنی.

ئەمەیە ئەمەریکا .. بەخێربێن بۆ ئەمەریکا

مارتای هاوڕێم، کە هەموو جارێ من بێزار دەبووم و دەردەدڵی خۆم بۆ دەکرد، لەڕووی تەوسەوە ئەو قسەیەی سەرەوەی پێدەوتم "ئەمەیە ئەمەریکا.. بەخێربێن بۆ ئەمەریکا This is America, welcome to America". نەك مارتا، گەلێ لە ئەمەریکیەکان خۆیشیان هەر ئەم قسەیە دەڵێنەوە و بووە بە وێردی سەر زمانی خەڵك و لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کەوا کەسانێکی زۆری سەر ئەم گۆی زەویە چوونە ئەمەریکا بە خەون و خەیاڵێکی خۆش دەزانن و ئاواتەخوازن ڕۆژێ لە ڕۆژان بەدیبهێنن. کاتێکیش بازی بەخت بە سەریانەوە دەنیشێ و دەچنە ئەو وڵاتەوە و لووتیان لە بەردی واقیعە تاڵەکە دەدا تووشی شۆك دەبن و بە دەست مەینەتی کار و کارپەیداکردنەوە گرفتار دەبن و پاشان وردە وردە تێکەڵی ئەو ژیانە پڕمەینەتییە سەیر و سەمەرەیە دەبن و بۆ خۆیان ئاشی کار و ژیان دەیانهاڕێ و لە هەزارا یەکیش بۆ خۆی پێدەگات و دەبێتە ملیۆنێر! سەیر ئەوەیە ٩٩٩ کەسەکەش هەر بەو خەیاڵەوە دەڕەتێن و تا ڕۆژی نەفخی سوور هیچیان بە هیچ نابێت!

لە مارشاڵ، هەرچەندە پەگی ئەو پیرەژنە ڕەقەڵە پیسەی جێگری بەڕێوەبەری بازاڕەکە بوو لەگەڵمان خراپ بوو، بەڵام مستەر جۆنسنی بەڕێوەبەری گفت شیرین و قەشەنگ هەتا بڵێی دڵنەوایی دەکردین و قەرەبووی ڕەفتاری ناشیرینی پەگیی ڕیوەڕیوکەری بۆ کردبووینەوە. ئەم پیاوە چاوترووکانێك چیە لە سەر کورسی دانەدەنیشت و بەردەوام لە ڕەفەکاندا کاڵا و جل و پێڵاو و کەمالیات و تەتکە و لەرزانەی ڕیزدەکرد، کە بەردەوامیش مشتەرییەکان بە سەر یەکدا تێکیاندەدا و دەیانشێواند لە کاتی تاوتوێکردنیاندا بە مەبەستی کڕین و کەسیش نەیدەتوانی پێیان بڵێ وا مەکەن نەوەك دڵیان بڕەنجێ و لە بازاڕەکە بتەکێنەوە. بەیانیان سەعات نۆ بازارەکە دەکرایەوە و ئەو لە سەعات هەشتەوە لەوێ بوو بە دەستی خۆی گسکی دەدا و مێزو ڕەفە و ئاوێنەی پاکدەکردەوە و لە هەر کەسێکی کارمەندی ئەو بازاڕە زیاتر ئیشی دەکرد و دیاربوو بەرپرسەکانیشی زۆریان بەدڵبوو، چونکە دواتر بیستمەوە کراوە بە بەڕیوەبەری ئیقلیمیی هەموو بازاڕەکانی مارشاڵ لە ناوچەی ئەتڵەنتادا کە ژمارەیان زیاد لە بیست بازاڕ بوو.

بەیانیانێکیان من کەمێك زووتر ڕۆیشتم و تەماشام کرد مستەر جۆنسن ماسیحەی بە دەستەوەیە و خەریکە کاشیی بازاڕەکە دەسڕێ و دوای بەیانی باش وتی محەمەد نایەی یارمەتییەکم بدەیت و گسکم لەگەڵ بدەیت؟ ئەلهەقی منیش لەو ساتەدا دەمار گرتمی و بە مۆنییەکەوە لێی چوومە پێشەوە و بە تووڕەییەوە وتم تۆ سەعاتی چەند کرێ بە من دەدەی؟ کابرا بە سەرسوڕمانێکەوە وتی حەوت دۆلار، بۆ ئەو بەرپرسیارە دەکەی!؟ وتم نەك حەوت دۆلار لە سەعاتێکدا، حەوت سەد دۆلاریشم بدەیتێ من ئەو کارە ناکەم، چونکە لە وڵاتی ئێمە و کولتووری ئیمەدا ئەوە تەنها کاری ژنە و بۆ پیاو عەیبە بیکات. لێرەدا زۆر دڵی دامەوە و داوای لێبووردنی لێکردم و وتی مەبەستم هیچ نەبووە و لێرە تەنها پیاو گسك دەدا و بۆ ژن عەیبە ئەو کارە بکات. با ئەوەش بڵێم لەوێ ژن چێشتیشی لێنەدەنا، بەڵکو ئەگەر لە ماڵەوە چێشتیان لێبنایە، ئەوە پیاو ئەو کارەی دەکرد. مستەر جۆنسن تا هەفتەیەك هەموو ڕۆژێك پۆزشی بۆ دەهێنامەوە لەبەر ئەوەی بەو قسەیەی ئەو نیگەران بووم.

وەك پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، لە هەموو بازاڕ و کارگە و شوێنێکی کارکردندا بەردەوام کۆمەڵێك فۆرم دانراوە و خەڵکی جۆراوجۆر دەچن پڕیدەکەنەوە و بە تەمان ڕۆژێك تەلەفۆنیان بۆ بکرێت و پاش چاوپێکەوتن لەو کارە وەربگیرێن. لەمەدا کەس بە شوێنێك و دوان و سیانەوە ناوەستێ و بەردەوام لە ئیش گۆڕیندایە و بە تایبەتی ئەوانەی کە هێشتا جێگیرنەبوون و بە دوای ئیشی باشتردا دەگەڕێن. ئەڵبەتە باشتر لەڕووی کرێ و بارودۆخی کارەوە. لە هیچ شوێنێکیش کەس بۆی نیە ڕێگریت لێبکات ئەو ئیشە بەجێبێڵێت و تەنانەت بۆی نیە پێت بڵێ بۆ. خۆ ئەگەر لە پێش دوو هەفتەدا خاوەن یان بەڕێوەبەری کار ئاگادار بکەیتەوە بۆت هەیە هەرکاتێکی تر ویستت لەو شوێنە ئیش بکەیتەوە فوڵ یان پارت تایم بێت. لە کڵێشەی فۆرمەکانیشدا نووسراوە ئێمە کار بە هەموو کەس دەدەین بێ جیاوازیکردن لە ڕەنگ و ڕەگەز و ڕەچەڵەك و ئاین و زمان و کورە نازانم هەزار شتی تردا و ئەڵبەتە ئەمەش بە پێی قانوونی حکومەتی فیدراڵییە لەو وڵاتەدا کەوا هەموو کەس بۆی هەیە کاربکات بە بێ جیاوازی. من لێرەدا مەبەستم کاری سپییە کە هەر پێت نایە ئەو وڵاتەوە کارتێکت دەدرێتێ بە ناوی کارتی مۆڵەتی کارکردن Employment Authorization Card.

بەڵام هەندێ برادەر و دۆستمان لە کالیفۆرنیا پارەی سۆشیاڵیشیان وەردەگرت و لە پەناوە هەندێ کاریشیان دەکرد، بە دزیی دەزگای کۆچەوە، کە ئەمەیان پێی دەوترێ کاری

ڕەش. لەو وڵاتەدا هەموو پەنابەرێك یان کۆچبەرێك لـە فەرمانگەی کۆچـەوە کەسـێکی بـۆ دیاری دەکرێت بەتایبەتی موتابەعەی ئەوە بکات ئایا کاری هەیە یان نە. کە کارت نەبوایـە شتێکی کەمی مەمرە و مەژییان دەدایتێ و هەر کە کارت دەستکەوتایە و داهاتـت کـەم یـان زۆر بوایـە دەیـانبڕی و ئەمـەیان وەك ئـەوروپا نـەبوو بـۆت هاوتـا بکەنـەوە. بـەم کەسـەش دەوتـرا کـەیس وۆرکـەر Case Worker و بەگشـتی ئـەم جـۆرە کەسـانە جێـی ڕق و بێـزی پەنابـەر بـوون و پـتر لـە سـیخوڕ دەچـوون وەك لـە یارمەتیـدەر. کـەیس وۆرکەرەکـەی مـن کابرایەکی کەمبۆدی بوو ناوی سۆخان کات بوو، پیاوێکی زۆر بەدفەساڵ و هیچوپووچ بـوو، یەکەم ڕۆژ کە بیسمیلام لە کارە کەمدەرامەتەکەم کرد ئـەو پـارە کەمـەی بـڕی کـە دەزگـای کۆچ دەیاندامێ.

ڕاستە بە پێی قانوون کەس بۆی نـەبوو فۆرمـت لێوەرنـەگرێ بـەڵام خـاوەن کـار کـەیفی خۆی بوو پاشتر تەلەفۆن بۆ کێ بکات و کێ وەربگرێت. لەم بوارەدا ڤێتنامی و کـەمبۆدی و چـینی و کـۆری بـەخت یاوەریـان بـوو و ئـەمڕۆ فـۆرمی پڕبکردایەتـەوە بـۆ سـبەینێ وەردەگیرا و بەتایبەتی ڤێتنامیەکان کە زۆر ناوبـانگێکی باشـیان هـەبوو لـە بـواری پـاکی و دڵسۆزییان لەکاردا و پیاو ڕاست بڵێ هـەر هـەموو ئاسـیاییە چاو تەسکەکان لـە کارکردنـدا چەشنی مێرووله بوون.

منیش، وەك هەر کەسـێك لـەو وڵاتـەدا بـژی، لـە چـەند شـوێنێك فـۆرمم پڕکردبـۆوە و ڕۆژێکیـان لـە بـازاڕی کرۆگـەرەوە Kroger تەلـەفۆنیان بـۆکردم و چـووم چـاوم کـەوت بەخانمێکی قەڵەوی بەڕێوەبەری ئەو بازاڕە و لەگەڵی کەوتمە دانوستانی چۆنێتی کارکردنم وەك کاشێر (ژمێریار) لەوێ و سەعاتی بە حەوت دۆلار و نیو، بە فوڵ تایم و بـەیانیان لـە کاتـژمێر دەوە بـۆ هەشـتی ئێـوارە و هەنـدێ ڕۆژیـش لـە کاتـژمێر دووەوە بـۆ دەی شـەو. ئەڵبەتـە مـن ڕۆژانـە دەبـوو هەشـت سـەعات و نیـو کـاری فیعلـی بکـەم، کـە نیـو سـەعات پشوودانی نانخواردنە لە سەر حیسابی خـۆم و لـەو ماوەیـەدا خـاوەن کـاریش یـەك چـارەك پشووت دەداتێ لە سەر حیسابی شوێنەکە، واتە بۆت حیسابە و بـۆ هـەردوو کاتەکـە دەبـوو کارتی کارکردنت بهێنایە بە ئامێرێکی کۆمپیوتەریدا بۆدیاریکردنی کاتی کارکردنت.

نیو سەعاتەکەی پشوودان ئیلزامی بوو بەپێی یاسای کاری حکومەتی فیدراڵی و نەدەبوو لەوە کەمتر وەربگریت و ئەگەر ئەو نیو سەعاتە ٢٨ یان ٢٩ دەقیقە بوایـە کێشـەی قـانونیی بۆ دروست دەکردن و دەبوو بە کۆمەڵێ ئیمزا و ئیمزاکاری چاك بکرایەتـەوە، بـەڵام دەکـرا ٣٥ دەقیقە وەربگریت و کێشە نەبوو هەرچەندە لەوە زیاتر بوایە، واتە لـە نیـو سـەعاتەکە

ئەوە لە حیسابی خۆت دادەشکا و بێجگە لەوەش بەچاوی کەسێکی ئیشکەری باش تەماشا نەدەکرای.

ئەمە لە مارشاڵ و کرۆگەر و هەموو شوێنێکی تر وابوو. بەهەرحاڵ داوای مۆڵەتی دوو هەفتەم کرد و ئیدارەی بازاڕی مارشاڵم ئاگادار کردەوە کە لە هەفتەیەکدا چەند سەعاتێکی پارت تایم لای ئەوان وەردەگرم و کاری فوڵ تایمم دەگوێزمەوە بۆ شوێنێکی تر. لەو ماوەیەدا چەند ڕۆژێك خۆم ڕاهێنا لە سەر ئامێری کۆمپیوتەری کاشیەری و پاش تەواوبوونی ماوەکە چوومەوە بۆ لای بەڕێوەبەری بازاڕی کرۆگەر، کە بازاڕێکی زۆر گەورەی خواردەمەنی بوو بیست و چوار سەعات دەرگای کرابۆوە و قەرەباڵغ بوو. بە بەڕێوەبەرم وت من ئامادەم و ئەویش دوو ڕۆژ دواتری دیاریکرد بۆ دەستبەکاربوونم. لەم دانیشتنەدا خانم زۆری موجامەلە کردم و پرسیاری لێکردم خەڵکی کام وڵاتم و کاتێ وتم کوردستان زۆر گەشایەوە و وتی زۆر چاکە دووسبەی چاوت بە هاوڵاتییەکی خۆت دەکەوێت و بە هەمان زمانی تۆ دەئاخڤێ و لێرە کار دەکات، منیش زۆر دڵخۆش بووم بەوە و لە دڵی خۆمدا وتم چی لەوە خۆشترە هاوڕەگەزێکی خۆتت لەگەڵ بێت!

ڕاستێکەی لەم شارەی من، واتە ڕۆزوێڵ، بێجگە لە ماڵە ناسیاوەکەم یان بابڵێین خزمەکەم کە لە ماڵی مستەر سنۆ بەیەکەوە بووین و ئەوانیش گەنج و بێ منداڵ بوون و بەردەوام لە کارکردن بوون و بە کەمی یەکترمان دەبینی، هیچ ماڵە کوردێکی تر نەبوو. پەیوەندی من بە کوردەکانی دۆستمەوە زیاتر بە تەلەفۆن بوو و جارجارەش لەگەڵ ماڵی کاك شیروان و کاك هوشیار و چەند دۆست و برایەکی تردا کە لە باشووری ئەتڵەنتا بوون و هاتوچۆیەکی درەنگ درەنگی یەکترمان دەکرد بە پێی ئەو دەرفەتە کەمەی کەوا کاری بەردەوام بۆی هێشتبووینەوە. پەیوەندیشمان لەگەڵ ئەودوای برادەرەکانماندا کە لە زۆربەی ویلایەتەکاندا پەرشوبڵاو بووبوونەوە، هەر بە تەلەفۆن بوو. هی واشبوو گرفتاری دەردی خۆی بووبوو و پاش ماوەیەك وازی لەو تەلەفۆن کردنەش هێنا.

ژمێریـــار له بـــازاڕی كــــرۆگـــەردا

غەریبی دەردێكی هێند سەختە لە گێڕانەوە نایەت و تەنها ئەو كەسە هەست بە تاڵی و ناسۆریەكانی دەكات كە خۆی بینیبێتی، دەنا هەزار ساڵ باسی بكەیت كەس لێت تێناگات. ئێمە لە ڕۆژوێل دەتوانم بڵێم تاقە ماڵی كورد بووین، چونكە ماڵەكەی تر بەردەوام سەرقاڵی كار بوون و كەم دەبینران. وامان لێهاتبوو عەرەب و فارس و تەنانەت هندی و پاكستانیشمان بە كەسی خۆمان دەزانی. كەواتە چی لەوە خۆشترە بچیتە سەر كارێك و خاوەن كار پێت بڵێ دووسبەی وەرەوە دەستبەكاربە و هاوڕەگەز و هاوزمانێكی خۆشت لێرە كاشێرە و ئەگەر پێویستت بوو یارمەتیت دەدا و بێجگە لەوەش كارەكە خۆی لەخۆیدا باش بێت و بە ئاسانی دەست هەموو كەس نەكەوێت. وا خواخوامە دووسبەی زوو بێت و بزانم ئەم هاوڕەگەزە كوردەم كێیە و ڕۆژی دیاریكراو ئامادەبووم و خانمی بەڕێوەبەر لەگەڵم هات و لەگەڵ مستەر جاندرا ڕامش بە یەكتری ناساندین و وتی: ئەمەش هاوولاتی و هاوزمانی خۆتە. هەردوكمان لە گەڵ تەوقەكردندا دەستمان كردە پێكەنین و وتمان خانم هندستان و كوردستان حەوت ساڵە ڕێ لە یەكەوە دوورن. وادیارە خانم وەك هەر ئەمەریكییەكی گەوج جیاوازیی نێوان ولاتە پاشكۆ ستانەكان ناكات و هەمووی لەلا هەر یەكە. ڕامش پیاوێكی شكۆداری سەر ماش و برنج و لە شاری بۆمبای قازی بووە و خەون و خەیاڵی ئەفسووناویی ئەمەریكا كەمەنكێشی كردبوو. ئەلهەقی هەرچەندە وەك زۆربەی هندییەكان كەللەڕەق بوو، بەلام پیاوێكی باش بوو و لە سەرەتای كارەكەمدا زۆری یارمەتی دام.

بەمجۆرە من ڕۆژانە هەشت سەعات و نیوم لە كرۆگەر بەسەردەبرد و پاشانیش دەبوو بە پاس بچوومایە بۆ مارشاڵ و لەوێش ٣ – ٤ سەعات كارم بكردایە و بە هاتوچۆوە دەبوو ڕۆژانە ١٣ – ١٤ سەعات كارم بكردایە و شەو سەعات دە كە دەچوومە ماڵەوە هەناسەم لەبەر بڕابوو و شلكوتی عەمرم كرابوو. ڕاستە كاشێریی كارێكی باشە، بەلام ڕەنگە خوێنەر وابزانێ من لە پشتی ئامێرێكی كۆمپیوتەرەوە لە سەر كورسییەك دانیشتووم و ناوبەناو كەسێك دێت هەندێ شتی كڕیوە و پارەكەیم دەداتێ، یان پارەیەكم دەداتێ و باقیەكەی بۆ دەگێڕمەوە و بۆ خۆم دادەنیشمەوە و ئاو بێنە و دەست بشۆ. ئەمە لە ولاتی خۆمان ئاوهایە و كەس ناهەقی نیە وا بیربكاتەوە. بەلام وا دەرنەچوو، چونكە ئەو بازاڕە نەگریسە

هێندەی گەڕەکێك دەبوو، ئەمسەر و ئەوسەری دیارنەبوو، لە خواردن و میوە و سەوزە و کورد واتەنی سەری مار و شیری چۆلەکەشی تێدابوو، بەردەوام جمەی دەهات لە خەڵکدا و بازاڕیان دەکرد و عەرەبانەیان پڕ دەکرد و دەیانهێنایە بەردەمت و تەواوی ئەو بازاڕە نەهەنگە دەهاتنە بەردەمی ١٠ – ١٢ کاشێر و لە بەردەمی هەر یەکەماندا هیچ کاتێك لە دە دوانزە عەرەبانە کەمتر ڕیز نەبووبوون و ئەمە تەواو دەبوو ئەوەندەی تر ڕیز دەبوون و دەرفەتی هەناسەدانیش نەبوو. دەبوو ئێمە بەردەوام بۆ ماوەی هەشت سەعات بە پێوە ڕاوەستین و بۆ تەنها یەك دەقیقەش بواری دانیشتن نەبوو. هەر هەموو مەعمیلەکانیش دەبوو بە ڕوویەکی خۆشەوە پێشوازیی بکرێن و یەك بە یەك شمەکەکانیان بکێشرێت یان بە ئامێرێکی لیزەریدا بهێنرێت و زیکەی لێهەڵسێت و لەوسەری مێزەکەوە پیرێك یان مێرمنداڵێکی سەروو شانزە ساڵ بۆیان بکاتە کیسەوە و لە عەرەبانەکەدا ڕیزی بکات و ئەگەریش پێویستی کرد بۆی بباتە دەرەوە بۆ لای ئۆتۆمبیلەکەی و بۆی بار بکات. خەڵکی ئەو وڵاتە بە چەندین شێوە پارە دەدەن و کەمجار کاشە، ئەویش مەگەر مەکسیکییەك یان کۆچبەرێکی تازە هاتوو، دەنا خەڵك بە چەك و ATM و کرێدیت کارت Credit Card و شتی تر پارەیان دادە. جاری وا هەیە بایی ١٥٠ دۆلار شتی کڕیوە و چەکێکت بۆ دەنووسێ بە ٢٠٠ دۆلار و تۆ دەبێ چەکەکەی لە ڕێگەی کۆمپیوتەرەکەتەوە بەراورد بکەیت لەگەڵ حیسابی بەنکەکەیدا کە بە تۆڕێك گرێدراوی هەموو حیسابی خەڵکی وڵاتەکەیە و پاشان ئەگەر ڕێك و بێگرفت بوو پەنجا دۆلاریش باقی بدەیتەوە، خۆ ئەگەر گرفت هەبوو دەبێ دەسبەجێ بەرپرسەکەت ئاگادار بکەیتەوە نەوەك چەکەکە ساختە بێت و فێڵت لێبکات. لە هەمان کاتیشدا دەبێ ئاگاداری پارە کاشەکانت بیت و هەر هەڵە و ناتەواوییەك بەرۆکی خۆت دەگرێت و دەبێ بیبژێریت. لەبەر ئەوە ناچاری هەر چاوێکت بکەی بە هەزار چاو و پاش تەواوبوونی شەفتی کارەکەت لەگەڵ بەرپرسەکەت حیساب دەکەیت و ئەگەر هەڵەیەکت کردبێ خۆت بەرپرسیاری. لە سەرێکی تریشەوە ئەرکی کارەکەت ئەوەت دەخاتە سەرشان کەوا دەبێ هەمیشە دڵی مشتەری ڕابگریت و بە هیچ جۆرێك هەستی نەڕووشێنی دەنا لەو شوێنە دەتۆرێ و ڕوو دەکاتە بازاڕێکی تر. لە بازاڕەکەدا بەرپرسێکی کۆمپیوتەری کاشێرەکان هەبوو هەر کامێکیان بە هۆی چەك یان ژمارە حیسابێکی گوماناوییەوە تێکچوایە خێرا بانگت دەکرد override و ئەویش تە دەمتەوە دەهات.

لە مارشاڵ کە بازاڕی جلوبەرگ و کەمالیات بوو جاری وابوو دوای دوو هەفتە بگرە زیاتریش جلیان دەهێنایەوە و لێیان وەردەگرتنەوە و بە کۆڵێ سوپاسیشەوە پارەکەیان

دەدانەوە هەر لەبەر ئەوەی نەڕەنجێن و نەچنە شوێنی تر. لە بازاڕە زەبەلاحەکەی کرۆگەر بۆ خواردەمەنی کە بیست و چوار سەعات دەرگای کراوە بوو، لەم موجامەلە و موجامەلەکارییەدا دەبوو هەر کەسێ بە عەرەبانەکەیەوە بهاتایەتە بەر مێزەکەت بەخێراتنێکی گەرمت بکردایە و پاشانیش خواحافیزییەکی دۆستانە و حیسابی بەیانی و نیوەڕۆ و ئێوارە و پشووی هەفتە و جەژن و بۆنەکانت بەچاکی ڕەوان بوایە. ئەمەریکی ئادابی موجامەلەیان زۆر خۆشە و لە گفت و لفتا پیاو خەجاڵەت دەکەن و لای خۆمان واباوە ئێرانیەکان ئەو بەزمەیان زۆرە کەچی لەچاو ئەوەی ئەمەریکادا زۆر کەمە. بۆ نموونە کاتێ کە بەڕێیدەخەیت ئەگەر بەیانی بوو دەبێ بڵێی بەیانییەکی خۆش، ئەگەر نیوەڕۆ بوو نیوەڕۆ ئەگەر کۆتایی هەفتە بوو واتە شەمە و یەکشەمە دەبێ بڵێی have a nice weekend واتە کۆتایی هەفتەت باش، ئەگەر بۆنە و جەژن بوو دەبێ ناوی بۆنەکە بێنیت ئەوەندە ئەم ڕستانەم دەوتەوە و چاویشم لە شاشەی کۆمپیوتەری حیسابەکەمەوە بوو گەلێ جار هەڵەی خۆش خۆشم دەکرد و بەوەی کە تازە دەهاتە بەر مێزەکەم بۆ ئەوەی کاری بۆ ڕایی بکەم لێم تێکدەچوو لەجیاتی بەخێراتن خواحافیزیم لێدەکرد و لەو ناوەدا دەبووە بزە و پێکەنین. لەمەدا هەموومان، تەنانەت ئەمەریکییەکانیش، ئەو دەردەمان تووش دەبوو و بووبووینە ئامێری ڕیکۆردەر و بەردەوام بەخێربێی خواحافیزت بێ بووبووە ویردی سەرزارمان جا تۆ بیهێنە بەرچاوی کەسێك تەمەنی ٤٥ ساڵ بێت و نەخۆشی فەقەراتی بێت و بۆ چاوتروکانێکیش بێت دەرفەتی دانیشتنی نەبێت بۆ ماوەی هەشت سەعات، دەبێ چ حاڵێکی بێت و بڕواتان بێت گەلێ جار تاریکایی دەهات بە سەر چاومدا و خۆزگەم بە مەرگی خۆم دەخواست.

ڕامش تەمەنی شەست و حەوت ساڵ بوو، هەندێ جار سوعبەتمان پێکەوە دەکرد و پێمدەوت ڕامش من و تۆ هەردوکمان بێئەقڵ بووین کە هاتینە ئەم وڵاتە، من پێشتر مامۆستای سانەوی و دواتر لە ڕێکخراوی ناحکومیدا کارم دەکرد و تۆش لە وڵاتی خۆت قازی بوویت، ئاخر چی ئەم گەوجێتیەی پێکردین؟ خۆ بەخوا خۆشمان بکوژین تازە کەسمان لەم وڵاتەدا دەوڵەمەند نابین، ئەویش بە تەوسەوە قسەکانی دەسەلماندم و دەیوت Welcome to America واتە بەخێربێن بۆ ئەمەریکا. گیانمان بەوە بوو کچی جوانی لێبوو گەلێکیان بە قەولی ئەهلی سلێمانی سەرولەبز شیرین بوون. هەر لەو کارەمدا ژنێکی هندی، کە ئەویش کاشێر بوو و ناوی ئانی گۆز بوو، بووبووە هاوڕێم. ئانی تەمەنی ٤٧ ساڵ بوو، لە هندستان مێردەکەی مردبوو ئەمیش کۆچی کردبوو بۆ ئێرە و لەگەڵ دوو کچیدا دەژیا کە

هەردوكیان لە زانكۆ دەیانخوێند و كوڕێكیشی هەبوو لە لەنـدەن دەژیـا. ئـانی هێشتا جـوان بـوو لەگـەڵ ئـەو تەمـەن و بێـوەژن كەوتنەشـیدا بـەڵام هەسـتی بـە بۆشـاییەكی دەروونیـی گـەورە دەكـرد لـە ژیانیـدا و بـەو پێیـە حـەزی دەكـرد پیـاوێكی هـەر هـیچ نـەبێ نزیـك لـە كولتوورەكەی خۆی خەمەكانی بلاوێنێتـەوە و لـەم سـۆنگەیەوە زۆری حـەز لـە دۆسـتایەتی من دەكرد و ڕەنگە لـە ناخیشـیدا حـەزی لـە پەیوەندییـەكی سـۆزداریی كردبـێ لەگەڵمـدا و چەند جارێك كە پێكەوە دەبووین لە كاتی ئیش یان پشوودا و بەڕێكەوت كچەكانی دەهـاتن زۆر لێیان دەترسا و دەپەشۆكا. پیـاو ڕاسـت بڵـێ منـیش لـە ناخـەوە زۆرم خۆشدەویسـت و بەزەییشم پێدا دەهاتەوە بەڵام هێندە خەم سواری سەرم بووبوو تاقەتی خۆشەویسـتییەكی هندییانەی چەشنی فیلمەكانی "سەنگام" و "دووبـەدەن"م نـەبوو كـە لـە تـافی لاویمـدا لـە سینەمادا بینیبوومن.

مـاوەی شـەش حـەوت مـانگ لـە سـەر ئـەو كـارە مامـەوە و لـەو ماوەیـەدا لـە ڕۆژنامـەدا دەمخوێندەوە كەوا چەند حاڵەتێكی كاشێر و ژمێریار كوشتن و پارە فڕاندن لـە ئەتڵەنتا و دەوروبەریدا ڕوویـدابوو. كارەكـەی منـیش لـە هەفتەیەكدا وا دەكەوتـەوە كـە دوو ڕۆژی تـا كاتـژمێر دەی شـەو بمێنمـەوە و ئەمـەش مەترسـیی خـۆی هـەبوو، لـە ولاتێكـدا كـە ئەگـەر پۆلیس نەبوایە پیاو پیاوی دەخوارد. ناچار بیرم لەوە كردەوە كە بچمە شـوێنێكی تـر و بـۆ ئەو مەبەستە فۆرمێكم لە بازاڕێكی گەورە پڕكردەوە، بـە نـاوی بـرلنگتن Birlington Coat Factory. ئەمەش وەك مارشاڵ بازاڕی جل و بـەرگ و كـەمالیات بـوو، بـەڵام زۆر گـەورەتر بوو. پاش بەینێك لەم كارە وەرگیرام هەر بەحەوت دۆلار و نیـو لـە سـەعاتێكدا و ئیشـەكەم ئەوەبوو سەرپەرشتیی بەشی پۆشاكی پیاوانەی بازاڕەكە بكەم.

كاتێ بەرپرسەكەم لە پـێش دوو هەفتـەی كاربەجێهێشتندا لـە كرۆگـەر ئاگـادار كـردەوە زۆری پێناخۆش بوو و بەڵێنی پێدام كرێكەم بۆ بكاتـە هەشـت دۆلار لـە سـەعاتێكدا ئەگـەر بمێنمەوە، بەڵام داوای بەخشینم لێكرد و هاتمـە بـازاڕی بـرلنگتن بـە پـەنجا سـەنت كـەمتر، بەڵام ئەمینتر و نزیكتر لە ماڵی خۆمانەوە كە بە پێیان هاتوچۆم دەكرد، چونكە ئۆتۆمبیلم نەبوو. لێرەش هەشت سەعات كارم دەكرد و ٣ – ٤ سەعاتی تری كاركردنی ڕۆژانەشـم هـەر لە مارشاڵ هێشتەوە.

جارێکیتر سەنگەری کار گواستنەوە

بـرلنگتن کـۆت فـاکتۆری Birlington Coat Factory و کـەی مـارت K-mart دوو بازاڕی زۆر گەورە بوون لەم وڵاتەدا، کەوا سـەدان لقیـان لـە سەرانسـەری ئەمـەریکادا هـەبوو. هـەردوکیان هـی کـەمالیات و جلوبـەرگ و پێڵاوبـوون و لەگـەڵ یـەك دوو بـازاڕی لـەخۆیان بچـووکتردا و پـارکێکی ڤیرتـاوکراوی ئۆتۆمبیـل لـە بەردەمیانـدا ڕووبەرێکی زۆر بەرفراونیان گرتبۆوە. من حەزم دەکرد لـە کەی مـارت کـارم دەسـت بکـەوێ چـونکە ئـانی گـۆزی هاوڕێشـم لـە کرۆگـەرەوە هـاتبووە ئێـرە، ڕاسـتێکەی هاوڕێتیەکەی من و ئانی زیاتر هاوخەمی و هاومەینەتی بوو. کەی مـارت بێجگـە لـە جلوبـەرگ بـازاڕێکی گـەورەی خـواردنی قوتـووکراوی مـرۆڤ و هێنـدەی ئـەوەش هـی سەگ و پشیلەی لێبوو. بەشێکی گەورەی بازاڕەکەش هی نەمام و گـوڵ و کەرەسـتەی کشتوکاڵی بوو. بازاڕی برلنگتنی تەنیشتیشی، کە من کـارم تێـدا دەسـتکەوت، سـووکە شـارێك بـوو بـۆ خـۆی. ئـەمیش بەڕێوەبەرەکـەی و سـتافی ئیدارەکـەی کۆمەڵـە خـەڵکێکی بـاش بـوون. لێـرە کارەکـەم سـووك و ئاگـاداریی بەشـی پۆشـاکی پیـاوانم پێسـپێردرابوو. ئەڵبەتـە لێـرەش هـەر لـە بەڕێوەبـەرەوە تـا دەگاتـە هـەمووان کـەس کوێخا نیە لە سەر کورسی دانیشێت و خەڵکی تر کار بکات. لێـرە هـەموو کـەس وەك پوورە هەنگ سەری کردبـووە جلوبـەرگ و کـەمالیات ڕێکخسـتن کـە بـەردەوام کڕیـار دەیانشێواند. لەم بازاڕانەدا کراس و ڤاتی پیاوان و ژنـان و منـداڵان و هـەموو جـۆرە جل و پۆشاکێکی تر ئەوە نەبوو لە پاکەت یـان نایلۆنـدا بێـت، بـەڵکو لـە گەنجینـەی بازاڕەکـەدا هـەر هـەمووی لـە کـارتۆن و پاکـەت و نـایلۆن دەردەکرێـت و لـە ڕەفـە و شـــوێنی تایبەتیـــدا هەڵدەواســـرێت و کڕیـــار دەیانباتـــە شـــوێنی خۆگـــۆڕین و تاقییاندەکاتەوە و ئەوەی دەیکڕێ دەیکـڕێ و ئەودواشـی بـە پـەرتوبلاوی لـە شـوێنی خۆگـــۆڕین و پێشـــانگاکەدا بەجێـــدێڵێت و کارمەنـــدی بازاڕەکـــەش بـــەردەوام ڕێکیاندەخەن و فریا ناکەون.

ئێرە بازاڕێکی زۆر گەورە بوو و نزیکەی ١٥٠ کەسێك کاری تێدا دەکرد. کـاری مـن لێرە ڕۆژانە لە سەعات هەشتی بەیانییەوە بۆ چوار و نیـوی دوای نیـوەڕۆ بـوو، واتـە ڕۆژی هەشت سەعات بێجگە لـە نیـو سـەعاتی پشـوودانی نـانخواردنی نیـوەڕۆ کـە لـە

سەرخۆمان بوو و پارەی نەدەدرا و پێش ئەوەش چارەکێکی ترمان وەردەگرت کە ئەوەیان لە سەر خاوەن کار بوو واتە پارەی دەدرا. ئەو بەشەی ئێمە پێنج کەسی لە سەر بوو، منی کورد، ئەلێکسی رۆمانی، پۆڵی ڕووس، جانگی بە ڕەچەڵەك کۆری و ویلی ڕەشپێست کە لە ویلایەتی مەشیگانەوە هاتبوو، بێجگە لە چەند ژن و پیاوێکی تر کە لای ئێمە و بەشەکانی تری بازاڕەکە کاریان دەکرد. لەم بەشەدا کابرایەکی ئەمەریکی سپیپێست سەرپەرشتی دەکردین کە ناوی ڕاندال بوو و بۆ کورتکردنەوە پێیاندەوت ڕاندی. ئەم ڕاندییە پیاوێکی ڕەقەڵەی سوورشێی تەمەن نزیکەی ٥٠ ساڵ و ڕەبەن بوو. ئەم کابرایە خووی دابووە تلیاك کێشان (لەوێ بە تلیاك‌و بەنگ و هیرۆیین و کافایین و تاد.. هەر دەوترێ دراگ drug و زۆرێك لە گەنج و پیری ئەو وڵاتە پێوەی گرفتارن). هەر کاتێ ڕاندی دراگی پێبوایە ئەوە پیاوێکی هێمن و ڕێکوپێك بوو بەڵام کە لێی دەبڕا دەبوو بە سەگی هار و شەڕی پێدەفرۆشتین و ئەگەر زۆریش سەرمان بکردایەتە سەری بۆڕەبۆڕ دەستی دەکردە گریان، کەچی بە بارێکی تردا بارە خوێت لێبنایە.

لەو سێ شوێنەی کارم تێداکرد، هیچ سەندیکایەکم نەدی بەرگری لە کرێکار بکات لە مەسەلەی کرێ و لە کار دەرکردن و شتی تردا. ئەو خەڵکانەی لەوێ کاریان دەکرد ناوی کرێکاریان لێنەدەنرا و بە کارمەند و مونتەسیب و مووچەخۆر و شتی لەم جۆرە ناودەبران بەڵام یاسای کاریشیان بەسەردا دەسەپی. لە برلنگتن کە زیاد لە ١٥٠ کەس کاری دەکرد دەبوو سەندیکایەك هەبوایە کەچی نەبوو. بەڕێوەبەری بازاڕەکە بە کەیفی خۆی خەڵکی دەهێنا و خەڵکی دەردەکرد و کەس نەیدەتوانی پێی بڵێ لەل، هەروەها بە ئارودەزووی خۆی و بە گوێرەی ڕێککەوتن لە گەڵ ئەو کەسەدا کە دادەمەزرا کرێی دادەنا، بۆ نموونە ئێمە ئەو چوار پێنج کەسە لەوێ، لەگەڵ ئەوەشدا کە لە یەك کات و یەك شوێندا کارمان دەکرد بەڵام جیاوازیی هەبوو لە کرێدا. من ٧,٥ دۆلار بووم و تێیاندا هەبوو هەشت دۆلار و هەشبوو حەوت بوو، کەسیش بۆی نەبوو بە ئاشکرا باسی کرێ بکات لە کۆبوونەوەی کاردا. ئەگەریش لەگەڵ خاوەنکار یان بەڕێوەبەر باست بکردایە پێی دەوتی تۆ تازە وارێکەوتوویی لەگەڵمان. ئەڵبەتە هەموو کەس و لە هەر شوێنێك کارێکی باشتری دەست بکەوتایە لەڕووی کرێ و بارودۆخی کارەوە ئەوە بێدوودڵی دەیگواستەوە و کەس ڕێگریی لێنەدەکرد. ئەوانەی بۆ ماوەیەکی زۆر دەمانەوە لە کارێکدا ئەوە یان

کرێکـەیان بـاش بـوو یـان لـەو شـوێنە مووچـەیان زیـادی کردبـوو و تـازە ئەگـەر بچوونایە بۆ شوێنی تر دەبوو لە نووکەوە دەست پێبکەن. سیستەمی کار وابـوو کـە نابێ کەس کرێی خۆی بەویتر بڵێ و هەر کەسە لە سەرچاوە یان ژمێریاری سـەرەکی کارەکەیەوە چـەکەکەی بـە داخـراوی بـۆ دێتـەوە و نابـێ پێشانی کەسـی تـری بـدات بەنکەکـەی خـۆی نـەبێت. بـەڵام ئێمـە گەلـێ جـار ئـەو مەسـەلەیەمان فـەرامۆش دەکرد و کرێی خۆمان بـە یـەکتر دەوت. ئەڵبەتـە ئێمـە هەفتانـە چـەکی کرێمـان بـۆ دەهاتەوە، بەڵام بـۆ ئیشی حکومـەت و ئـەو کارانـەی ئـەهلیش کـە پـارەی زۆر دەدەن ئـەوە مانگانەیـە. بـرادەرە کوردەکـان یەکـەمجار کـە کرێـی کارکردنیـان ئاسـایی بـوو هـەموو شـتێکیان بـە یـەکتر دەوت بـەڵام دواتـر هـی وا هـەبوو ئیشـی باشـی دەسـت دەکەوت بە ئۆڤەرتایم و شتی لەو جۆرەوە و ڕاستیی پارەی خۆی بە کەس نـەدەوت. مـن پێموایـە ئـەم نەریتـە یەکـەمجار سـەرمایەدارەکان دایانهێنـاوە بـۆ ئـەوەی کـەس نەزانێ کرێی ئـەویتر چـەندە و ئـەمانیش بۆیـان بلـوێ بـە ئـارەزووی خۆیـان خـەڵك بچەوسـێننەوە. ئێستا ئـەو نەریتـە لـە سەرانسـەری ئەمـەریکادا بـاوە و شـتێکی زۆر ناشیرینە بـە خـەڵك بڵێی مووچـەت چـەندە و بگـرە بیشڵێی کارەکـەت چیـە و لـەم ڕووەوە نەریتەکـە بـە ئیجـابی شـکاوەتەوە کاتـێ بـەراورد دەکـرێ لەگـەڵ نـەریتی سەقەتی کۆمەڵایەتیی لای خۆماندا کەوا خەڵك لە خۆڕا مـافی ئـەوە بـە خـۆی بـدات لە هەرکەسـێك بپرسـێ کـەوا کـرێ و مەعاشـی چـەندە. ڕاستێکەی مـن کـە مامۆسـتا بـووم و سـەری مـانگ مووچـەمان وەردەگـرت مامۆسـتای وا هـەبوو بـە پرسـیارەوە نەدەوەستا و دەچوو تەماشای لیستەکەشی دەکرد و پاشان دەیوت فلانە مامۆستا، بـۆ نموونە، سەد و بیست دینار و چوارسەد و پەنجا فلس وەردەگرێ!

لـەم شـوێنەدا بـاروزرووفی کـارکردن بـۆ ئێمـە خۆشـتربوو، بـە پێـی دەسـتووری بازاڕەکـە دەبـوو قـات لەبـەر بکـەین و بۆینبـاخ ببەسـتین لـە کـاتی سەرپەرشـتیی بەشەکە و جلی شێواو ڕێکخستندا و بـە دەم مـەعمیل و کڕیارەکانـەوە بـزە بخەینـە سەر لێو و پێیان بڵێین فەرمانتان بەچیە بۆتانی جێبەجێ بکەین. ئەڵبەتـە هەنـدێ جار ئەگەر ڕانـدی لێمـان بەلەسـە نەبوایـە و دراگەکە سـڕی بکردایـە بۆمـان هـەبوو دانیشـین و دەمەتـەقێش بکـەین و لەگـەڵ کچـان و کـوڕانی بەشـەکانی تریشـدا بـۆ خۆمان قسەی خۆشیش بکەین. لەڕاستیدا من لەم شوێنەدا هەناسـەیەکی باشـم دا و لە هەمان کاتیشدا بۆ ئەوەی قسە و سەرنجی خراپم نەیەتە سـەر کارەکـەی خـۆم بـە

جوانی ئەنجامـدەدا و مایـەی ڕەزامەنـدی و ستایشـی بەڕێوەبـەرانی بازاڕەکـە بـووم. لێـرە ئەگـەر دەسـتپاك بیـت خۆشـیاندەوێی چـونکە لـەو بازاڕانـەدا دزییـەکی زۆر دەکـرێ، چ لـە لایـەن کڕیـارەوە یـان لـە لایـەن کارمەنـدانی شـوێنەکە خۆیـەوە، هەرچەنده ئەگەر کارمەندێك شتێکی وای لـێ ئاشکرا ببێت ئەوە ئـابڕووی دەچـێ و له کارەکەش دەریدەکەن و گەلـێ جار تەسلیمی پۆلیسیشـی دەکـەن و سزاکەشـی زۆر قورسه. ئەمه بەسەر کارلۆسـی برادەرمانـدا هـات. کـارلۆس کـوڕێکی سـەلاری خـەڵکی بەرازیل بوو، ئیشی خۆی به جوانی دەکرد بەڵام لەپڕ له کار دەرکرا چونکه وابـزانم شـتێکی تورەهاتیشـی دزیبـوو. ڕاسـتێکەی لـە بازاڕەکـانی ئـەو وڵاتـە ئـەم دیاردەیـە بووەته دەردێکی بێدەرمان و هەرچی دەکەن و دەکۆشن چاری ناکەن و ساڵانه بـایی ملیۆنان دۆلار دزی لەو جۆرە بازاڕانەدا دەکرێ و هەرچەند دەکـەن نـە کـامێرا و نـە سێنسۆر کە ئامێرێکی بچووکه له جلوبەرگی گرانبەهای چەسپ دەکەن و کەس بـۆی لێناکرێتـەوە و کاتـێ لـە دەرگاکـە بـە نیـازی دزی دەیبەنـە دەرەوە ئـامێرێکی لێیـە دەزیرێنـێ و دزەکـە دەگـرن. بـەڵام دز و دەخـەڵی قـاڵبووی وا هـەن کەرەسـتەی لێکردنـەوەی ئـەو سێنسـۆرانەیان پێیـە یـان ئـەو شـوێنەی جلەکەشـی پێـوەدەدڕن و دەیـدزن و وەك بـەرزەکی بانـانیش بـۆی دەردەچـن. ئـەو دیـاردە ناشـیرینه بـووە بـە خوو و پەیوەندیی به تێری و برسێتیی ئەو کەسەوە نیه که دەیکات. به شێوەیەکی بەرچاویش خەڵکی ڕەشپێست و ئەمەریکای لاتـین ئـەم کـارە دەکەن. ئاسـیاییەکان و به تایبەتی ڕەگەزی چاو تەسکەکان به گشتی پاکن و به موو سەرپێچی ناکەن.

هـەر کەسـێك و لـە هـەر شـوێنێکی ئـەم دنیایـەوە پێدەخاتـە ویلایەتـە یـەکگرتووەکانی ئەمـەریکاوە فـرەی پێناچـێت حەقیقـەتێکی تـاڵی بـۆ دەردەکـەوێ ئەویش ئەوەیە کە خـەڵکی ئـەو وڵاتـە بـە ڕەش و سـپی و ڕەنگاوڕەنگیانـەوە لـەڕادە بـەدەر دەبـەنگ و بێئاگـان لـە دنیـای دەوروبـەری خۆیـان و وادەزانـن لـەم سـەر زەوییـەدا تـەنها ئەمـەریکا هەیـە و بـەس، ئـەویتری خـەڵك و وڵاتـی پشتی دەریـان oversea کە هەر هەموو دواکەوتوو و لەبرسا مـردوون و کـەس هـیچ شـتێك نـازانێ خۆیـان نـەبێت و ئەمـەریکا بـە چـەقی گـەردوون و سـەنتەری دنیـا دەزانـن، بەوانەشیانەوە که دانوولەیان له گەڵ سیستەمی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئـەو وڵاتـەدا ناکولێت. پێموایە ئەمە لەو دیاردە مێژوییـەوە سەرچاوەی گرتـووە کـە لـە تەمـەنی نزیکەی پێنج سەد ساڵەی ئەو وڵاتەوە بەردەوام خەڵکی ئەورووپا و شـوێنەکانی تـری

سەر ئەرز کۆچیان بۆ کردووە و تیایدا ژیانی مامناوەندی و باشیان بۆ خۆیان مسۆگەر کردووە و ڕووی نەداوە کەس لە ئەمەریکاوە بۆ وڵاتانی تر کۆچ بکات. بێگومان هەڵکەوتی جوگرافی و پیت و بەرەکەتی وڵاتەکە و ئەو شارستانیەتەی تیایدا بنیاتنراوە و بەهێزیی باری ئابووری و سیاسی و سەربازیی ئەو ئەقڵییەتەی هێناوەتە کایەوە و لە سەرێکی تریشەوە سیستەمە ئابووری و سیاسییەکەی سەرمایەداری لە پشت دەبەنگکردن و پووچکردنەوەی هزری مرۆڤەوەیە و لەوێ کارێکی کردووە کە بەهای بەرزی ئەو وڵاتە تەنها و تەنها پارە پەیداکردن بێت و ململانێی بێئامانی make money (واتە پارە پەیداکردن) هەموو هەست و نەستەکانی خەڵکی ئەو وڵاتەی بۆ خۆی زەوت کردبێت. مرۆڤ لێرە هەموو ژیانی بووە بەکارکردنی بەردەوام و ڕووبەرێك نەماوەتەوە بۆ پراکتیزە کردنی ژیانی ڕۆحی و هەر ئەوەشی لێدەخوازرێ و کاری بەرنامەڕێژیی بۆ دەکرێت مەخلووقێکی ئاڕاستەکراوی لێدەرچێت و جگە لە مەیك مۆنی هیچی تری مەبەست نەبێت. بۆیە لێرە و لە ماوەی ئەو نزیکەی دوو ساڵەدا من کەسێکی وام نەبینی بخوێنێتەوە یان زانیارییەکی تەنانەت سادەشی هەبێت لە سەر وڵاتانی تری جیهان و بگرە تەنانەت لە سەر ئەمەریکا خۆیشی. دیارە کارم بە سەر ئەوانەوە نیە لە فێرگە و پەیمانگەی تایبەت خوێندوویانە و پسپۆرییان لە بواری وڵاتێك یان کاروبارێکی دیاریکراوی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو وڵاتە وەرگرتووە و لەو بوارەدا کورد واتەنی تەقلە بە فیل لێدەدەن، بەڵکو مەبەستم خەڵکە ئاساییەکەیە کە بێئاگاییەکەیان یەکجار بێتامە و بە بەراورد بەم وڵاتانەی ئێمە تەنانەت شوانێك یان جووتیارێك هێندەی موتابەعەی ڕادیۆ و بەم ساڵانەی دواییەش تەلەفزیۆن کردووە کە هەر هیچ نەبێ شتێك دەربارەی دنیای دەرەوەی خۆی بزانێ، کەچی ئەمەریکییەك لە بەر لووتی خۆی بەولاوە هیچ نابینێ و نابیستێ و لە هەمووشی تاڵتر ئەوان تەواوی خەڵکی دنیا بە نەزان و نەفام تێدەگەن و ئەگەر بیشخوازیت شتێك زانیاریی خۆتیان بۆ باس بکەیت بواری گوێگرتنیان نیە و بە موجامەلەی بۆش و بەتاڵ بەڕێت دەخەن.

کاتێ لە کرۆگەر کاشێر بووم هەفتانە پیاوێکی پیر دەهاتە بەر مێزەکەی من و بووبووین بە ئاشنا، چونکە جارێکیان کە پرسیاری لێکردم خەڵکی کوێم وتم کوردستان، وتی پاکستان؟ وتم نەخێر عێراق ـ بەغدا. بەمە کۆڵێ گەشایەوە و وتی

من سالآنێك لە توركیا بووم و لە جەنگی جیهانیی دووەمدا ئەفسەری دەریاوانیی ئەمەریكی بووم لە ئەستەمووڵ و حەوزی تەنگەی بۆسفۆر و باسی سەركەشیی زەمانی گەنجێتی خۆیی بۆ دەكردم و لە گەڕەكەكانی ئەستەمووڵ و دوورگەكانی بۆسفۆردا و وای بۆ باس دەكردم كە من شارەزای كون بە كونی ئەو شوێنانە بم، كاتێ دەمگووت بابە من دوورم لەو شوێنەوە و هێشتا ئەستەمووڵ و تەنگەی بۆسفۆریشم بەچاو نەدیوە، سەرێكی دەلەقاندو بزەیەك دەیگرت و خواحافیزیی لێدەكردم، بۆ هەفتەی داهاتوو كە دەهاتەوە بە هەمان دەستووری پێشوو باسی تۆپقاپی و فلآن جزیرەی بۆسفۆری وا بۆ دەكردم كە من خەڵكی ئەوێ بم و حەوت پشتیشم لەوێ لە دایكبووبێت. منیش ناچار بزەیەك دەیگرتم و وەك لالە حەمەی گەرمیانەكەی لای خۆمان تەماشایەكم دەكرد و دەموت هاها، هاها!

خەڵکی کوێی؟ کوردستان.. ئیٚ ئیٚ تیٚگەیشتم پاکستان

هەر ئەفسەرە پیرە خانەنشینەکەی مارینز ئەو وەڵامەی سەرەوەی نەدەدامەوە، بەڵکو گەلیٚ کەسی خەڵکی ئەم وڵاتە کە بۆ موجامەلە و دۆستایەتی پرسیاریان لیٚدەکردم بە ڕەچەڵەك خەڵکی کوێم و کاتیٚ دەمـوت کوردستان تەقەی سەریان دەهات لەم وشەیە و هەرە ئاقڵەکەیان یەکسەر لە مێشکی خۆیدا دەیبەستەوە بە هندستان و پاکستانەوە. تاکوتەرایەکیان ناوی عێراقیان بیستبوو لە سۆنگەی جەنگی هەشت ساڵەی ئێران – عێراقەوە و بۆ ئێمە لە دوو سەرەوە خۆش نەبوو بڵێین خەڵکی عێراقین، یەکەمیان لەبەر ئەوەی وەك کورد هێندە ستەم و دەردەسەریمان بە دەست ئەم دەوڵەتە بنەما ئیفلیج و شۆڤێنیەوە چەشتبوو کەوا هیچ مایەی شکۆ و شانازی نەبوو بڵێین خەڵکی ئەو وڵاتەین و خۆشمان ڕەهەندەی دەستی ئەو ڕژێمە خوێنمژە بووین. دووەم و بۆ نەگبەتیی ئێمە گەلیٚ لە ڕەشپێستەکانی ئەو وڵاتە مەیلیان بەلای عێراق و سەدام حوسێنەوە بوو نەك لەبەر خۆشەویستیی ئەو بەڵکو لەبەرئەوەی ڕقیان لە ئەمەریکا بوو. لەمەدا ناهەقیان نەبوو چونکە لە مێژوویاندا ئەوەندەیان زوڵم و ستەمی سپیپێستەکان چەشتبوو لە باسکردن نایەت و ئەگەرچی ئێستا بە پێی یاسای ئەو وڵاتە جیاوازیی لە نێوان کەسدا ناکرێت بە هۆی نەتەوە و ڕەگەز و ڕەنگ و ئاین و.. تاد. بەڵام لەواقیعدا لە ناخی هەردوو لادا ئاسەوارێك هەر ماوەتەوە و دڵیان لە ڕاستی یەکتر هەر پاك نەبووەتەوە. بۆ نموونە بۆ فۆرمی کارێك تا تەلەفۆن بۆ ڕەشپێستێك دەکەن پەنجا ڤێتنامی و چینی و هندی و کویٚ و کویٚ دەخرانە سەر کار و ئەوانیش لە داخی دڵی خۆیان و کاردانەوە بۆ ئەو جۆرە ڕەفتارەی دەرهەقیان دەکریٚ پەنا دەبەنە بەر دزی و توندوتیژی و ساختەچێتی لە هەڵسوکەوتیاندا. بە پێچەوانەوە ئەو ڕەشپێستانەی تازە لە وڵاتەکانی ئەفریقاوە دەهاتن خەڵکی بەئەدەب و لەسەرخۆ بوون و لە کار و کرداریشیاندا ڕاستگۆ و ڕێکوپێك بوون.

جارێکیان ئەمەریکییەك لیٚی پرسیم خەڵکی کوێی، لە دڵی خۆمدا وتم ئەگەر بڵێم کوردستان هەر نەیبیستووە، ناچار وتم عێراق و وتی: ناوی وام نەبیستووە و

وتم ئەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستت بیستووە وتی نەخێر، وتم بابە خەڵکی کیشوەری ئاسیام وادیاربوو بە تەمومژێك ئاسیای بیستبوو. جارێکی تر هەمان پرسیارم لێکرایەوە و ئەمجارەیان وتم کوردستان وتی کوردستان چیە منیش بە تەوسەوە وتم کوردستان ویلایەتێکی ئەمەریکایە لە نزیك ویلایەتی کۆلۆرادۆوە لە ڕۆژئاوا و ئێمە لە جۆرجیا بووین لە باشووری ڕۆژهەڵات، بڕواتان بێ بە تەواوی بڕوای کرد و بەلایەوە سەیر بوو چۆن تا ئێستا ناوی ئەم ویلایەتەی وڵاتەکەی خۆیانی نەبیستووە. کەچی جارێکیان کچێکی گەنجی خەڵکی چیلی لە ئەمەریکای باشوور ئەو پرسیارەی لێکردم و کاتێ وتم: کوردستان وتی کام بەشیان عێراق، ئێران، تورکیا. ئەمەم زۆر بەلاوە سەیر بوو بەڵام دوایی بۆم دەرکەوت ئایریس، کە ناوی کچەکەیە و، زۆرێك لە خەڵکی وڵاتەکانی ئەمەریکای لاتین، ئێمە ئاسا ئاگاداری گەلێ کەین و بەینی سیاسی و کۆمەڵایەتیی وڵاتانی دنیان و بەشی خۆیان زانیارییان هەیە لە سەر مەسەلە هەڵایساوەکانی جیهان، کەچی زۆرێك لە ئەمەریکییەکان تەنانەت بە ناوی چیاکانی ڕۆکی و ئەپەلاشیاش ئاشنا نەبوون کە دوو بڕبڕە چیای گەورەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای ئەو وڵاتەن و قوتابیانی لای خۆمان لە قۆناخی ناوەندیدا دەیخوێنن.

بەهەرحاڵ با بگەڕێمەوە بۆ بازاڕی برلنگتن و ئەو کارەی کوردێك و ڕووسێك و ڕۆمانییەك‌و کۆرییەك و ڕەشپێستێکی ئەمەریکی – ئەفریقی بە یەکەوە کۆکردبۆوە. سیانەکەی یەکەممان هەمان بۆچوونمان هەبوو لە سەر کاڵفامیی خەڵکی ئەم وڵاتە. ئەلێکس و پۆڵ، کە لەڕاستیدا ناوی پاڤڵ بوو، گەلێ جار پێکەوە بە ڕووسی قسەیان دەکرد بەڵام لای هاوکارە ئەمەریکاییەکانماندا هەر بە ئینگلیزی دەدوان. ئێمە فرەجار لە هەڵسوکەوتی ڕاندییەوە تەماشای هەموو ئەمەریکییەکمان دەکرد. ئەم کابرایە هێند دەبەنگ بوو جارجار لەگەڵ من بە ئیسپانی قسەی دەکرد و ئەوەندە ئەقڵی بەوەدا نەدەشکا کەوا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا کەس بە ئیسپانی نادوێ. گەلێ جاریش زۆر بلّحانە پێی دەوتم محەممەد تۆ یەکشەممان دەچی بۆ کەنیسە؟ لەولاوە ئەلێکس و پۆڵ دەستیان دەکردە پێکەنین و دەیانوت بابە ئەو ناوی محەممەدە و موسڵمانە و کەنیسەی چی، هیچ نەبێ بڵێ مزگەوت!

ئەلێکس کوڕێکی گەنج و قۆزی خەڵکی ڕۆمانیا بوو، لە سەردەمی چاوچیسکۆدا باوکی یەکێك بووە لە دەسەڵاتدارە دەوڵەمەندەکانی شاری بوخارێست و کارگەیەکی جینز(کاوبۆی) هەبووە لەو وڵاتەدا و بەرتیلی تەنانەت بە خودی چاوچیسکۆش داوە بۆ ئەوەی کاری بازرگانیی مەیسەر بێت. لە سەردەمی هەرەسهێنانی ڕژێمە بەناو سۆشیالیستەکەی ئەو وڵاتە و لەناوچوونی چاوچیسکۆی دکتاتۆردا ئەمیش هەڵاتووە بۆ ئەمەریکا. ڕۆژێکیان ڕاندی و چەند کارمەندێکی بازاڕەکە لە ئەلێکسیان پرسیبوو لە وڵاتی ئێوە ئۆتۆمبیل هەیە؟ ئەویش لەوەڵامدا وتبووی نەخێر هەرگیز ئۆتۆمبیلمان نەدیوە و لە بوخارێستدا هەر بە کەر و هێستر هاتوچۆ دەکەین!

لەو بازاڕەدا بۆ ماوەیەکی کورت دوو کچی پاکستانی جوان و ڕۆحسووك، کە ناویان ئایشە و زەڕلەش بوو، بوون بە هاوڕێم و هەردوکیان شیعە مەزەب بوون و زۆریان پێخۆشبوو من لە وڵاتێکەوە هاتووم کەربەلا و نەجەف تێدایە. ئەمانە دوو کچی ڕەوشت بەرزی نەریتپارێز بوون و ئایشەیان سەرپۆشێکی تەنکی بە سەرەوە بوو و خۆی زۆر جوان بوو سەرپۆشەکەشی هێندەی تر جوانی کردبوو. زۆری پێنەچوو هێندەمان زانی ئایشە دیارنەما و کاتێ پرسیارم کرد وتیان کارلۆسی بەرازیلی بێزاری کردووە و ئەویش لەداخا کویتی کردووە، واتە وازی لە کارەکەی هێناوە. ئەم بەزمە لەم وڵاتەدا بێزارکردنی سێکسی sexual harassment پێدەڵێن و سزای یاسایی لە سەرە، ئیتر توانج و پلار بێت یان ڕێگە پێگرتن و دەسدرێژی کردنە سەر بێت یان هەرچییەکی تر. ئەم وڵاتە بەردەوام هێند کۆچبەری چاوبرسیی بۆ دێت کە پاش مەرحەبایەك هەموو شتێك لە کچێك دەخوازن و ناشیانە کارەکەیان دەچێتە خانەی بێزارکردنەوە و تووشی سزا دەبن لە سەری.

پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانی کارمەندانی ئەم بازاڕە زۆر باش بوو.. من بێجگە لەو دوو سێ برادەرەی پێشتر باسم کردن دۆستایەتییەکی پتەوم هەبوو لەگەڵ دوو ژنی هاوکارمدا، یەکەمیان ناوی لیزا بوو، کە ژنێکی سوعبەتچی و قسە خۆشی ڕەشپێست بوو، لیزاش وەك من چوار منداڵی هەبوو و دەبوو ئەویش ڕۆژانە

١٣ – ١٤ سەعات کار بکات بۆ ئەوەی بتوانێ منداڵەکانی بەخێوبکات و من لە حاڵەتی لیزاوە بەچاوی خۆم هەژاری و قوڕبەسەریی هەندێ خەڵکی ئەو وڵاتەم بینی. لیزا هەر رایدەکرد و هیچی بە هیچ نەدەبوو. مێردەکەی کابرایەکی ڕەشپێستی تلیاک کێش بوو ئۆتۆمبیل و خانووەکەیانی فرۆشتبوو و لیزا و چوار منداڵەکەی بەجێهێشتبوو. هەموو جارێ ئەم ژنە دنیایەك خەمی بۆ من هەڵدەڕشت و نەیدەزانی چیبکات و منداڵەکانیشی هیچیان لە تەمەنی کارکردندا نەبوون. سەرباری ژیانی پڕ لە ڕەنج و غوربەتی خۆم خەفەتێکی زۆریشم بۆ ئەو دەخوارد. ڕۆژێکیان لیزام بە ڕوویەکی خۆش و گەشەوە بینی و ویستم پرسیاری لێبکەم بەڵام نەیهێشت گفت هەڵبێنمەوە و وتی محەمەد حەز دەکەم نهێنییەکم هەیە پێت بڵێم. فەرموو لیزا یاخوا خێر بێت. وتی لەم ماوەیەدا پیاوێکی ڕەشپێست بووە بە هاوڕێم و شەوان لام دەمێنێتەوە و ئێستا دەیەوێ بمخوازێ تۆ دەڵێی چی؟ منیش پێموت ساوەڵلاّ هەزاری خێرە و دووی بەرەکەت، هیچ دوودڵ مەبە و شووی پێبکە. جا هەرواشی کرد و پێموایە کارێکی زۆر چاکی کرد. ژنە هاوکاری دووەمم سپیپێستێکی ناسك و زۆر جوان و ناوی تێمی بوو، تەمەنی نزیکەی ٣٥ ساڵ دەبوو. تێمی لە بەری دوو مێرد سێ منداڵی کۆکردبۆوە و لە هەردوکیشیان تەڵاقی خۆی وەرگرتبوو. کچە بچووکەکەی لەگەڵ کچەکەی مندا لە یەك مەکتەبدا و لە پۆلی سێی سەرەتاییدا بوو. جارێکیشیان پێکەوە چووین بۆ مەکتەبی منداڵەکانمان و ئەم هاومەکتەبییە پەیوەندییەکی ڕۆحیی بۆ دروستکردبووین. ژنی ئەمەریکی زۆر شانازی بە مێردەوە دەکەن و کە دەڵێن مێردەکەم my husband دەڵێی باسی گەزۆ و حەلوا دەکەن هێند بە دەمیان خۆشە، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا کەمیان هەیە جارێك و دوان لە ژیانی هاوسەریدا تەڵاق نەدرێت. ڕۆژێکیان بە تێمیم وت باشە بۆچی تۆ دوو جار تەڵاق دراویت و ئەم سێ منداڵەشت دروستکردووە. زۆر ڕاستگۆیانە پێی وتم مێردی یەکەمم زۆری دەخواردەوە و ئیشنەکەر بوو دووەمیشم بەنگکێش بوو و لەگەڵیدا هەڵمنەدەکرد، ئەوجا لە وڵاتی ئێمەشدا تەڵاق وەرگرتن ئاسانە و سێکس کردنیش هەر ئاسانە، ئیتر بۆچی خۆم بە بەڵایەکەوە ببەستمەوە. ئەم سەراحەتەی تێمیم بەلاوە جوان بوو و بە سوعبەتەوە پێموت بەتەما نەبیت

ببمە مێردی سێهەمت، من ماڵ و منداڵی خۆم هەیە و ڕێزیان دەگرم. لێرەدا وەك هەر ژنێکی لای خۆمان سوور هەڵگەڕا و دەستێکی کێشا بە پشتمدا و بە پێکەنینەوە وتی ئۆی محەمەد!

هەر لەم بازاڕەدا کیژۆڵەیەکی سپیپێستی سەلار و ناسك کە ناوی ئەلیسۆن هەی Alison Hay بوو، دۆستایەتی دەکردم و هەرچەندە لە بەشی وردەواڵە Accessory کاری دەکرد بەڵام ڕۆژانە دەهات بۆ لام. ئەلیسۆن کەم ئەندام بوو و هەرچەندە گەنج و منداڵ بوو بەڵام پشتی کەمێك چەمابۆوە و کووڕ بوو. ئەم کچە زۆر تێکەڵی کچانی تر نەدەبوو بەڵکو دڵی بە من دەکرایەوە و منیش زۆر ڕێزم لێدەگرت و وەك کەسێکی تەندروست و ساغ مامەڵەم لە گەڵ دەکرد و ئەویش زۆر باش هەستی دەکرد دڵی ڕادەگرم و نەمدەویست چەشنی ژنە کامڵ و هاوکارەکانی ترم پرسیاری ژیانی تایبەتی لێبکەم. پێموایە ئەلیسۆنیش وەك چەندین منداڵ و گەنجی ئەو وڵاتە بێباوك بووبێت و لە نەستیدا وێنەی باوکێکی لە مندا دۆزیبێتەوە.

من لەم کارە سەرەکییەمدا مانگی هەزار و سەد دۆلارم دەستدەکەوت و هەفتانە چەکەکەم سپاردەی بەنك دەکرد. لێرەدا ڕەنگە خوێنەر بڵێ نامەخوا پارەیەکی مۆڵی پاشەکەوت کردووە. ئەوی ڕاست بێت ئەوە پارەیەکی مۆڵ بوو ئەگەر کرێ خانوو و خزمەتگوزاری ئەو کارەی پێنەکردمایە کە کردی. چونکە مانگانە دەبوو چەکێك بنووسم بە بڕی ٦٨٥ دۆلار بۆ کرێ شوقە و دەبوو لە سەرەتای مانگەوە تا پێنجی مانگ چەکی کرێکەم تەسلیم بکردایە دەنا بکەوتایەتە شەشی مانگ دەبوو ١٠٪ زیاتر بدەم و هیچ لاموجیمێکی تێدا نەبوو. هەروەها بە چەك بڕی ١٠٥ دۆلار کارەبا و ٦٠ دۆلار گاز و ١٠٠ دۆلار ئاو (بە هاوینان) و ١٥ دۆلار تەلەفزیۆن و ١٣٠ دۆلار تەلەفۆنی نێوان ویلایەتەکان. کەوابوو بڕە پارەکە کردی ١٠٩٥ دۆلار و لە ڕەنجی مانگێکی ئەو بازاڕەم تەنها پێنج دۆلارم بۆ دەمایەوە. واتە پارەی کرێکەم بە چەك لە بانك دادەنا و هەر بە چەکیش دەمدایەوە بە کرێ خانوو و خزمەتگوزاریدا، واتە لەم بەینەدا تەنها کاغەزم بە کاغەز دەگۆڕییەوە و گوایە ئیشەکەشم خراپ نیە و گەلێ ئەمەریکیش مونافەسەیان لەگەڵ دەکردم بۆ ئەو

ئیشه باشه. مایەوه ئەو ٣ – ٤ سەعاتەی که لـه مارشـاڵ کـارم دەکـرد لەگـەڵ ڕۆژانـه ٣ – ٤ سـەعاتێکی تـری خێزانمـدا کـه هەفتانـه بـه هـەردوکمان ٢٥٠ دۆلارێکمـان بـۆ دەمایەوه بۆ خواردن و جلوبەرگ و خەرج و مەسـرەفی چـوار منـداڵ یـان خێزانێکـی شەش کەسی.

سەردانێك بۆ كەناڵی CNN و باسێك لە ڕاگەیاندنی ئاڕاستە

سـێنتڕاڵیزەكردنی ڕاگەیانـدن ڕەگێكـی قـووڵی هەیـە لـەم جـۆرە وڵاتانـەی خۆمانـدا و سەرچاوەكەشی لە سێنتڕاڵیزەكردنی دەسەڵات و سەپاندنی گوتارو بۆچوونی دەسـەڵاتەوەیە بە سەر"ڕەعییەتدا"، هەر لە ناوهێنان و پەسن و ستایشی خەلیفـە و سـوڵتانەوە بگـرە لـە نوێــژی جومعــەدا، تــا دەگاتــە گوزارشــت لــە بــیر و ئایــدیای تــاكحیزبی دەســەڵاتدار و ئایـدیۆلۆجیای دۆگمـا و نەتەوەپەرسـتی شۆڤێنیسـت لـە چـەرخی نوێـدا. لـە هـەموو حاڵەتەكانیشدا خـەڵك و جـەماوەر هـەر ڕەعییەتەكـەی جارانن و دەسـەڵات بیروبۆچوونی خـۆی بـە سـەریاندا دەسـەپێنێت و هـەردەم سەرچاوەكەشـی تـاكڕەوی و خودسـەری و ئەقڵییەتی (نەخێر) قوبووڵ نەكردن و سەرەنجام چەوساندنەوەی خەڵكە.

لێـرە، لـەم جۆرە وڵاتانـەی خۆمانـدا، ڕاگەیانـدنی ئاڕاسـتەكراو بـووە بـە میراتێـك و بـە فەرهـەنگێكی ئـەوتۆ كـە دەربـازبوون لـە جـوغز و بازنەكـەی جـۆرە نامۆییـەك بـەخۆوە دەبینێت. تەنانەت لە ناخ و نەستی ئەوانەشدا كە پڕكێشی بەزاندنی سنووری ئەو بازنەیـە دەكـەن، یـان بانگەشـەی دیمـوكراتیزەكردنی كۆمــەڵگا و لیبراڵیزەكردنــی ڕاوبۆچــوون و ڕاگەیانـدن دەكەن. ئەوانـە تاكـە كـەس بـن، گـرووپ بـن، حیـزب بـن، هێنـدە لەگـەڵ ئـەو جاڕدان و كۆششەدان كە زیانی بۆ خۆیـان نـەبێت، بـە پێچەوانەوە پێـی دەمارگرژ دەبـن و گـەر نـەبێ بـە "لۆمـە" لـە سنوورێكدا پەكیشی دەخـەن و هەنـدێ جار لێیشـی پەشـیمان دەبنەوە و دەگەڕێنەوە سەر نەریتی چەسپاوی ئاڕاستەكاری و كاریگـەریی گـورز و كوتـەكی ئەو ڕاگەیاندنە بە لۆجێكی"لە بەهەشتەوە هاتنی ئەو كوتەكە".

ئەڵبەتە كاری دەربازبوون لە میراتێكی وا قورس ئاسان نیـە و كـاری ڕۆژ و دوو ڕۆژیـش نیە، بەڵكو پرۆسەیەكی ئاڵۆز و درێژخایەن دەبێت و قۆرت و نووچدانی زۆریشی دێتـەڕێ. بێگومـان ئـازادیی ڕاگەیانـدن بەسـتراوە بـە گـەڵی بـوار و چـەمكی تـەواوكردووی یـەكترەوە. لاموایـە هـەرگیز ئـەو ئازادییـە مەبەسـتی خـۆی ناپێكێـت، ئەگـەر ڕەچـاوی مـافی مـرۆڤ بەگشتی و مـافی تاكەكەس لە كۆمەڵدا نـەكات و سـەرجەم ئەوانـە نەبەسـتێ بـە چـەمكی ئاسایشـی نیشـتمانی و پاشـخانی مێـژوویی، كۆمەڵایـەتی، ئـابووری، دەروونـی..تـاد وڵات و كۆمـەڵگاوە، كـە مامەڵـەكردن لەگـەڵ هـەر یـەك لەمانـە كۆمـەڵێك مشـتومڕ و بێنەوبـەرە دێنێتە پێشەوە.

ڕاسته كۆمەڵگای ڕۆژئـاوایی دەمێكە ئـەو سەربەستییە پیادە دەكات و ئێستا بـووە بـە فەرهـەنگێك، لادان و لێترازانـی كـارێكی نەشـازە و ئێمـەش دەخـوازین و خواسـتێكی زۆر ڕەواشە لایەنی درەوشاوەی ئەزموونی ئەوان پیادە بكەین و بگرە گەشەیشی پێبدەین، بەڵام عەرەب واتەنی"العین بصیرة و الید قصیرة" و وا بـە زوویـی نـاتوانین دەردەستی بكـەین و دەبـێ لەگـەڵ پرۆسـەكەدا بـە شـێنەیی بـڕۆین و كۆڵیشـی لێنـەدەین و ئـەو ڕاسـتییەش بیرنەكەین كە ڕێگای هەزار میل بە هەنگاوێك دەست پێدەكات، ئەگەرچی گەلێ هـەنگاویش نراوە.

پیاو دەخوازێت لە ڕاگەیاندندا دەنگ و ڕەنگی جۆراوجۆر زۆر بێت، بـەڵام بـەخوا قەت "ئەم حەشری نێرەكەرەی" ئیعلامی ئێستای عێراق دەنـگ و ڕەنـگ نیـە و زۆر سەیر ئاشی چەواشەكاری و درۆ و دەلەسە لە گەڕدایە و مرۆڤ هەندێ جار لـە ڕووی تەوسـەوە هـەر زەبروزەنگەكـەی سـەدامیان پـێ قابیـل دەبینـێ، هەرچـەندە ئەمـەش هەر فەهەنگەكەی بەعسە و دیاردەی هەلپەرستی هەروا زوو ڕیشەكێش ناكرێت.

ئێمە كە بەرەو ڕاگەیاندنی ئازاد دەچین نابێت بـەهیچ كلۆجێ ئـەو ڕاسـتیە فـەرامۆش بكـەین كـە دەبێـت كـادری ڕۆشـنبیر و شـارەزا و خوێنـدەوار پێبگەیـەنین. تـۆ بڕوانـە ئـەو هـەموو خـەوش و هەڵەیـەی لـە ڕۆژنامەكانمانـدا بەرچاودەكەون، تـۆ بڕوانـە ئـەو هـەموو سەقەتییەی لە زمانی كوردیدا دەكرێت، هـەر لـە تایپێستێكی كۆمپیوتـەرەوە بگـرە تـا ئـەو بەناو شارەزایەی گەلێ سەقەتی و خەوشی بە سەردا تێدەپەڕێت، تا ئەو فەریكە كیژۆڵەیەی لە ڕادیۆیەكی ناوخۆی ئەم شارەدا بـە هـەزار حـاڵ و بـە حینجـە نـاوی گونـد یـان شـاخێكی وڵاتەكەی خۆی پێدەخوێنرێتەوە. من پێمخۆشە ڕۆژنامـە و گۆڤـار و ڕادیـۆ و تریبیۆنـەكان زۆربـن، بـەڵام كـە بـۆر بـوون كارەسـات ڕوودەدات و هـیچ پـەیامێك ناگەیـەنن و"میزاجـی كوردەواریشـــمان" تێكـــدەدەن. ئـــاخر خـــۆ وەنـــەبێت گلۆبـــاڵیزم هـــەر چـــەپكە گوڵی"معلوماتی"مان بۆ بێنێت، چونكە گـەر ئاگامـان لـەخۆ نـەبێت گـەلێ دەردی دیكەشـی لەگەڵدایـە. گلۆبـاڵیزم فرەجار سـڕكردن و چەواشـەكاری و چاوبەسـتیكردنی ڕۆشنبیریشـی لەگەڵدایـە تـا ڕادەی نەخوێنـدەواركردنی خـەڵك. گلۆبـاڵیزم لای ئێمـە تـەنها لـە ئـامێری سەتەلایت و كەم تا كورتێكیش ئینتەرنێتدا خۆی كـردووە بـە ناومانـدا، كەچـی ڕێژەیـەكی زۆری خـەڵكی لـە خوێندنـەوە دابڕیـوە و مێشـكی سـەدان لاویشـی بـە سـایتە سێكسـییەكان گوشیوە.

لە ساڵی ٢٠٠٠دا کە زنجیرەیەك بوومەلەرزەی، خۆشبەختانە سووك، دای لە سلێمانی، فەندەمێنتالیستەکان دەیانوت: چۆن خوا غەزەب لەم شارە ناگرێت کە ئەوەندە ژنی سەر ڕووت و قۆڵ ڕووتی تێدایە. لێرەدا ڕەنگە گەلێکمان لە دیاردەی ناڕێکی بەکارهێنانی گلۆباڵیزمدا دەق لەگەڵ بۆچوونی ئەو فەندەمێتالیستانەدا یەکبگرنەوە کە چەند بە سەلبی کاری کردووەتە سەر ڕووکەشکردن و نەخوێندەوارکردنی توێژێکی بەرچاوی لاوان، کەوا ئومێدی دوارۆژی گەشی وڵاتمانیان لێدەکەین. من دەخوازم تا سەر ئێسقان سوود لەم تەکنۆلۆجیا ناوازەیەی ئەمەریکا و ڕۆژئاوا ببینین، بەڵام لە هەمان کاتیشدا بە ورياییەوە، چونکە ئێمە خاوەنی گەلێ نەریتی باشین و پیاو تا دوور نەکەوێتەوە و غوربەتی دوورەوڵاتیی تووش نەبێت نازانێت کۆمەڵگاکەی خۆی، سەرەڕای چەندین ناتەواوی و کەموکووڕیش، چەند بەهای بەرزی تێدایە. خەڵك لای ئێمە زۆرباشن، وەلێ ئەوەی کە دیاردە و ڕەفتاری ناشیرین دەخولقێنێ هەمیشە دەسەڵاتی ملهوڕ و دوور لە خەڵك و بەهای باشی خەڵکە. هەمیشە لای ئێمە دەسەڵات، بازنەیەك هەڵپەرست و کاسەلێسی بە دەوری خۆیدا دروستکردووە و هیچ کاتێکیش دەستوور و یاسایەك نەبووە بەو بازنەیە بڵێ لەل، چونکە یاسا هەردەم، وەك سەدام حوسێن دەیوت، لاستیك بووە و بە کەیفی دەسەڵات ڕاکێشراوە یان کورتکراوەتەوە.

کەواتە لە ژێر ڕکێفی ئەم جۆرە دەسەڵاتەدا هیچ کاتێك دەسەڵاتی چوارەمێك دروست نەبووە پێگەی تاکڕەوی و ستەم بلەقێنێ. هەموو کاتێکیش میدیا و ڕاگەیاندنی ئاڕاستەکراو لە بەرژەوەندیی دەسەڵاتی چەوسێنەر و دوور لە خەڵکدا کاری کردووە. ئا لێرەوەیە کە خەڵك دەخوازێت لە سەنترالێزەی دەسەڵات و پەلوپۆکانی ڕزگاری بێت بە میدیاشەوە. مەرکەز ئەوەندە درێوە لای خەڵك تەنانەت ڕاستیش بڵێ، کە قەت نەیگوتووە، هەر بە درۆ لە قەڵەم دەدرێت. لەبەر ئەوە بە شێنەیی کارکردن بۆ چەسپاندنی نەریتێکی نوێ ئەرکی پیرۆزی خەڵك و ڕۆشنبیری ئاسۆ فراوانە. چیتر کەس بایەخ بە ڕۆژنامە و ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی ناوەندی دەسەڵات نادات، مەگەر ئەو دەسەڵاتە بەڕاستی هەڵقوڵاوی ڕای خەڵك بێت و بتوانێت بە هۆی دەزگا جۆراوجۆرەکانی ڕادەربڕینەوە چەوتییەکانی ڕاست بکاتەوە و ئەگەر نا بیهێنێتە لەرزە و ملی پێ کەچ بکات.

لە ساڵی ١٩٩٦ بە دواوە ماوەی دوو ساڵێکم لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بەسەربرد و لەو ماوەیەدا بە چاوی"مشتەری" دەمڕوانییە هەموو دیاردەکانی کە بە من

نامۆ بوون. ئەوەی زۆر سەرنجی ڕاکێشام ڕۆژنامە و میدیا بوو. منێکی ڕاهاتوو بەوەی ڕۆژنامەکانی وڵاتی خۆم هی حکومەت یان هی حیزب بن و هەواڵی کار و کردەوەکانی سەرۆکی حیزب و حکومەت بە مانشێتی گەورە و لە لاپەڕە یەکەمدا بڵاوببنەوە و گەڵێ جار بە وێنەی گەورەشیانەوە. لەوێ ئەمەم نەبینی، بەڵکو هەر ڕۆژنامەکە خۆیشی سەرلەبەر هی حیزب و دەوڵەت نەبوو. من لە وڵاتی ڕۆژنامەی هەشت لاپەڕە یان ئەوپەڕەکەی دوانزە لاپەڕەوە چوومە وڵاتێك هیچ ڕۆژنامەیەکی لە هەشتا لاپەڕە کەمتر نەبوو. تەنانەت نیویورك تایمز New York Times ٢٥٠ لاپەڕە بوو، لە جیاتی پیاهەڵدان بە شان و باڵی سەرۆکی وڵاتدا، باس هەر باسی داشۆرینی کلینتۆن و مۆنیکای دۆستی بوو. قسەی وایان پێدەگوت، نەك سەرۆکی حیزب و حکومەت لای ئێمە، بەڵکو بۆرە پیاوێکیش قوبووڵی نەدەکرد!

ئەو ماوەیە من لە گەورەشاری ئەتڵەنتا بووم و بنکەی سەرەکیی تەلەفزیۆنی بەناوبانگی CNN لەو شارە بوو. بیناکەی لە ناوجەرگەی شاردا بوو کە لەوێ down townی پێدەڵێن و بۆ خۆی شوێنێکی گەشتوگوزاریی خۆش بوو و پێکهاتبوو لە هەشت نۆ نهۆمێك و هەموو کەس ئازاد بوو پیاسەی تێدا بکات و لە پشتی دیواری شووشەبەندی ئەستوورەوە کارمەندەکانی ببینێ کە لەبەردەمی کۆمپیوتەرەکانیاندا سەرقاڵی کاری خۆیان بوون. قاتی خوارەوەی ساختمانەکە چەند کافیتریا و چێشتخانەیەکی تێدابوو، لە ناوەڕاستیشدا دەیان کامێرا و پرۆجێکتۆر چەسپ کرابوون و هەفتەی جارێك دەکرا خەڵکێك کۆببنەوە و لە سەر بابەتێك گفتوگۆ بکەن و لەو کەناڵەوە ڕاستەوخۆ پەخش دەکرا. شیاوی وتنە ئەم تەلەفزیۆنە ئەهلییە و ساڵی ١٩٨٠ تێد تێرنەر Ted Turner لە شاری ئەتڵەنتا دایمەزراند و بە سیستەمی کێبڵ لە ناو ئەمەریکادا پەخش دەکات و ناوی تەواوی بە ئینگلیزییەکەی Cable Network News.

ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام ئەوە بوو CNN یەك جۆر هەواڵی بۆ سەرانسەری دنیا پەخش نەدەکرد، بەڵکو بۆ ئەوروپا جۆرێك و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئاسیای ڕۆژهەڵات و ئەمەریکای لاتین و ویلایەتە یەکگرتووەکان هەر زۆنە و شێوازێکی جیای هەبوو و بە پێی ویست و چەژ و میزاجی خەڵك بوو. ئەو بەرنامانەی CNN کە من لە وڵاتی خۆمان و ئاسیای ڕۆژهەڵات لە دوورگەی گوام و ناو ئەمەریکا خۆی و پاشانیش لە ئەوروپا بینیم، گەڵێ جیاوازییان هەبوو لە گرنگیدان بە شێواز و داڕشتنی هەواڵەکاندا. بۆ لای خۆمان کە هەموومان کوشتەی ورد و درشتی هەواڵی سیاسین ئەوەمان بە زیادەوە بۆ پەخش دەکرا.

پێدەچوو میزاجی خەڵك ئەوەی بخوازێت و بۆ زانیاریش CNN کەناڵێکی سەربەستی ناحکومی بوو، خۆ ناشزانرێ ئەو داوانەی دەیبەستنەوە بە سیاسەتی ئەمریکییەوە چۆن چۆنین؟ هەر لە ئەتڵەنتا بنکەی تەلەفزیۆنێکی دیکە هەبوو ناوی FOX بوو، بە نۆرە ژن و پیاوێك گەلێ لە بەرنامەکانیان پێشکەش دەکرد و هێند لای خەڵك ئاشنابوون لە جیاتی نووسینی ناوی وێستگەی تەلەفزیۆنەکە لەسەر بیناکە، دوو وێنەی زۆر گەورەی ئەوانیان لە سەر چەسپ کردبوو و ئەو دوانە بووبوون بە مۆرك و درۆشمی ئەو تەلەفزیۆنە.

لەو شارەدا چەندین وێستگەی ناوخۆی ڕادیۆ هەبوون بە شەپۆلی AM و FM کاریان دەکرد، جارجار گوێم لێدەگرتن و بەرنامەی خۆش خۆشیان بلاودەکردەوە، بەلام هیچیان "گۆرانیی داواکراویان" پەخش نەدەکرد! ڕادیۆیەکی تایبەت هەبوو بە هاتوچۆی ناوشار و زۆر کەس کە لە ئۆتۆمبیلدا دەبوون، لە نێو شەقامە پانوپۆڕەکانی ئەتڵەنتادا هەنگاو بە هەنگاو هەواڵ و بارودۆخی جادەکانیان دەبیست. شەقامی ژمارە ئەوەندە قەرەباڵغە و خۆتانی لێمەدەن، لە فلان شەقام ڕووداوێکی ئۆتۆمبیل بەرپابووە و لە فلان جادەوە باشترە. شەقامی ژمارە ئەوەندەی فرۆکەخانەی هارتسفیلد ئۆتۆمبیلی زۆری پێوەیە لەویتریانەوە بڕۆ، ئەگەر کەسێکت لەگەڵدایە کاتی سەفەرکردن و هەڵسانی فرۆکەکەی نزیکە.. تاد.

لەوێ ڕادیۆی AM و FM لە نرخی تۆڵەکەدایە، بەڵام ڕادیۆی شەپۆلی کورت Short Wave زۆر گرانە و دەتوانم بڵێم مەسرەفی سوڵحێکی عەشایەریی ڕووداوێکی هاتوچۆی لای خۆمانی گەرەکە. منێکی خەڵکی"ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست" و لە وڵاتی خۆم بەوە ڕاهاتوو کە شەوانە تا هەواڵەکانی لەندەن و مۆنتی کارلۆ و دەنگی ئەمەریکا وەرنەگرم ناخەوم، کێچ کەوتە کەوڵم بۆ ڕادیۆیەکی شۆرت وەیڤ. کاری ڕاست بێت بیلێ کایم کە دۆستێکی ئەمەریکیی تەمەن حەفتا ساڵ و ڕۆشنبیر بوو، بۆی پەیدا کردم. کەچی هەرچیم دەکرد ئەو سێ ئێزگەیەی لە سەرەوە باسم کردن بۆم وەرنەدەگیران و بە هەزارحاڵ نووزەیەکی دەنگی ئەمەریکام وەردەگرت، کە لە واشنتۆنەوە بەرنامەکانی پەخش دەکرد و واشنتۆنیش تەنها هەشت سەعاتی ئۆتۆمبیل لە ئەتڵەنتاوە دوور بوو! بۆم دەرکەوت هەموو ئەو ئێزگانە پەرۆشی ئاڕاستەکردنی هەواڵەکانیانن بۆ "خۆرهەڵاتی ناوەڕاست"ە حەیاتەکە و ئەورووپای ڕۆژهەڵات و ڕووسیا، کەسیش لە ئەمەریکادا تاقەتی نەبوو گوێیان بۆ ڕادێرێ.

لەوێ لە بواری ڕاگەیاندندا، شتێکم نەبینی لە لایەن حکومەتی ویلایەت یان حکومەتی فیدراڵییەوە ئاڕاستەی خەڵك بکرێت. بڕواتان بێت زیادەڕۆیی ناکەم کە بڵێم خەڵك هەر حکومەتی نەدەناسی مەگەر لە تازەکردنەوەی مۆڵەتی شۆفێرییەکەیدا یان بۆ کارێك ڕێی بکەوتایەتە پۆلیس یان سیتی هۆڵ City Hall کە خانە یان بە ئیستیلاحی خۆمان سەرای حکومەت بوو و لە هەموو شارێکدا لە سەر یەك شێوازی بیناسازیی، کە ڕەچاوی نەریت و کولتوورێکی کۆنی دەکرد، دروستکرابوو. ئەو ڕێتێکەوتنەش دەگمەن بوو و کەس تەنانەت پارێزگار یان بەرپرسی حکومەتی شارەکەی خۆیشی نەدەناسی و ڕەنگە بڵێم کەس ئیشی بە حکومەت نەبوو. هەموو ژیانیش زۆر بە ڕێکوپێکی دەڕۆیشت و خەڵکیش بەوپەڕی هۆشیارییەوە گوێڕایەڵ و ملکەچی قانوون بوون.

هیوادارم دواتر بتوانم بگەڕێمەوە سەر هەر بوارێکی ژیان و بە پێی ئەزموون و تێگەیشتنی خۆم باسێکیان لێوە بکەم.

کریسمەس و بەزمی کریسمەس لە ئەمەریکادا

لە دنیای مەسیحییەتدا جەژنی لەدایکبوونی عیسا بۆنەیەکی ئاینی و کۆمەڵایەتیی گەورەیە و سەرجەمی خەڵك ئاهەنگی گەورەی بۆ دەگێڕن و نەریت و ڕێوڕەسمی تایبەتیی خۆی هەیە.

لە ئەمەریکاش، خەڵکەکە لە مانگی نۆ و دەی هەموو ساڵێکەوە خۆیان بۆ ئەم ڕۆژە ئامادە دەکەن و ماڵی بۆ دەڕازێننەوە و کەلوپەلی ناوماڵ دەگۆڕن. بازاڕەکانیش هەر لەوکاتەوە شمەك و کەلوپەلی پەیوەندیدار بە کریسمەسەوە دەخەنەڕوو و بە هەزار و یەك ڕەنگی دەڕازێننەوە و ساڵە و ساڵ خۆیان بۆ ئەو بۆنەیە ئامادە دەکەن و هێندەی خەڵك لەو یەك دوو مانگەی پێش کریسمەسدا دیاری و شمەکیان دەکڕی لە ماوەی مانگەکانی تری ساڵدا ئەوەندەیان نەدەکڕی و بەڕادەیەك وای بۆ دەچوویت کە بە درێژایی ساڵ ڕەنجیان بۆ ئەو ڕۆژە دەدا و لەو ماوەیەدا هەڵپەیەکی زۆری شت کڕینیان دەکرد و خۆیان بەجارێ دەخستە سەر ساجی عەلی. کۆمەڵگەی ئەمەریکی خۆی لەخۆیدا کۆمەڵگەیەکی ئیستیهلاکییە و بە درێژایی هەفتەیەك کار دەکەن و لە کۆتایی هەفتەکەدا هەرچیەکیان دەست دەکەوێت دەیدەنە جل و خواردن و ئاو بێنە و دەست بشۆ، یان بە درێژایی کارکردنی ساڵێك پارەیەك پێکەوە دەنێن و ساڵانە بۆیان هەیە ١٥ – ٢٠ ڕۆژ مۆڵەت وەربگرن و لەو ماوەیەدا سەرپاکی لە گەشت و گەڕاندا بۆ ویلایەتەکانی تر، کەنەدا و مەکسیك یان گەشتێکی دەریایی خەرج دەکەن و دێنەوە سەر سفر و دیسان لە نووکەوە تێهەڵدەچنەوە. ڕەنگە ئەم خووە لەوەوە سەرچاوەی گرتبێت کە هەموو کەس کاری دەست دەکەوێت و کەس بێ ئیش نیە و ئیتر پێویست ناکات ماڵی سپی بۆ ڕۆژی ڕەش هەڵبگرێت، وەك لای خۆمان باوە و گەلێ جاریش دەبێتە هۆی دروستکردنی خەڵکی پیسکە و دەستنوقاو و دەردی "ڕۆژی ڕەش" تا کۆتایی ژیانی سواری سەری دەبێت.

وەك ئاماژەم بۆکرد هەرچی کۆگا و بازاڕ هەبوو چەند مانگێك پێش کریسمەس، کە دەکاتە ٢٥ ی دیسەمبەر و سەری ساڵی نوێی زاینی کە دەکاتە ١/١، خۆیان ئامادە دەکەن و هەرچییەك خەڵکەکە لەو بۆنەیەدا پێویستیانە دابینی دەکەن و لە مانگی ١١ و١٢دا دار و دیواری ئەو بازاڕانە دەڕازێننەوە و دەبێتە وێنەی بابانۆئێل، کە لەوێ پێی دەڵێن سانتا کلۆس.

لە نێو کەرەستە و پێداویستییە هەرە باوەکانی ئەو بۆنەیەدا داری کریسمەسە، کە دارسنەوبەرێکی پلاستیکییە بە قەد و گەڵا دەرزیلەییە سەوزەکەیەوە و دەیان گڵۆپ و میزڵدان و باقوبریقەوە. دەبوو هەمووماڵێکی مەسیحی ئەو دارە بکڕێت و بۆ شەوی ١٢/٢٥ لە ماڵەکەیدا بیڕازێنێتەوە و بەرزیی دارەکەش بە قەدەر باڵای کەسێکی ئاسایی دەبوو. پاشان هەموو ئەندامانی خێزان دیاریی بۆ یەکتر دەکڕن، پیاو بۆ ژن و ژن بۆ پیاو و هەردوکیشیان بۆ منداڵەکانیان و دۆست و دەزگیران و کچە هاوڕێ و کوڕە هاوڕێ بۆ یەکتر. بە تایبەتی دیاریی منداڵان دەخرێتە بن داری کریسمەس و دەستیان لێنادرێ تا شەوی ١٢/٢٥ و بەیانی زوو کە منداڵ لەخەو هەڵدەستن وایان بەگوێدا دەدرێ کە ئەو دیارییانە هی سانتاکلۆسن و شەو لە کاتی خەوتنی ئەواندا هێناویێتی.

لە سەرەتای مانگی دوانزەدا بازاڕەکان هێند قەرەباڵغ دەبن هەر مەپرسە و دەبێتە ڕۆژی حەشر و کارمەندانی بازاڕەکان فریای شت فرۆشتن ناکەون و تەواوی خەڵکەکە بۆخۆی و منداڵو هاوسەر و هاوڕێی جوانترین دیاری و پۆشاك دەکڕن. داری کریسمەس بە هەزار و یەك جۆری دەفرۆشرێت، بە مەدالیا، بە قاپ و قاجاخ، بە کووپ و پەرداخ، بە پەیکەر.. کوڕە نازانم بەچی. هەروا خەڵکە و پەلامار دەدات. بێجگە لەوە دەیان و سەدان جۆر کارتی جەژنە پیرۆزە بە سەدان ڕەنگ و دیکۆر و نەخشەوە دەکەونە بازاڕەوە و خێزان و دۆست و ناسیاو لە ناوخۆیاندا دەیگۆڕنەوە و بۆ یەکتری دەنێرن.

دەزگاکانی پۆستەی ئەهلی و حکومی ئەو ماوەیە لەوپەڕی چالاکیدان و ڕۆژانە بە تەن نامە و کارتی جەژنە پیرۆزە دەگوێزنەوە. کۆمپانیاکانی ڕیکلام بە هەزار و یەك جۆر جەژنانە بۆ خەڵك دەنێرن و پرۆپاگەندەش بۆ کاڵای جۆراوجۆریان دەکەن. قوتابخانەکان و چێشتخانەکان و شەقامەکان و هەموو شوێنێکی تری ئەو وڵاتە دەڕازێننەوە و ئاهەنگ و خۆشی بۆ منداڵانی قوتابخانە سازدەکرێت و سانتاکلۆس دیاریی خۆی دەبەخشێتەوە. لەو ڕۆژانەدا ئەوەی بیناسیت و نەیناسیت پیرۆزبایی سەری ساڵ و کریسمەسی لێدەکەیت Happy New Year and Merry Christmas و کەنیسەکان لەوپەڕی خۆسازدان و ئامادەباشیدان بۆ نوێژ و پاڕانەوەی ئەو بۆنەیە. کەسانی سەر بە کەنیسە جۆراوجۆرەکان لەو بۆنەیەدا کۆمەك بەخشینیان زیاد دەکەن بۆ کەنیسەکانیان بۆ یارمەتیدان و دەسگرۆیی کردنی لێقەوماوانی وڵاتەکە و شوێنانی تری جیهان و چەندین ڕێکخراوی مرۆڤدۆستانەی مەسیحی ئەو کارە دەکەن.

ئەوی کە زۆر سەرنج ڕادەکێشێت ئەو هەموو بازاڕە زۆر و پانو پۆڕانەی ئەو وڵاتەیە کە بە چەندین شێوە پێشبڕکێ لەگەڵ یەکتریدا دەکەن بۆ دابینکردنی کاڵای هەمەجۆری ئەو جەژنە بۆ مەعمیل و کڕیارەکانیان و زۆریان لامەبەستە دڵی مەعمیل بەلای خۆیاندا ڕابکێشن چ لەڕووی چاکی و جوانیی کاڵاوە و چ لەڕووی داشکاندنی نرخەوە و ئاسانکاریی بۆ خواست و داواکاریی کڕیارەکانیان.

من لەو ماوەیەدا لە دوو بازاڕی جلوبەرگ کارم دەکرد و بە چاوی خۆم ئاسانکاریی وام دەبینی کە هەندێکیان بە عورف و پێوەری بازاڕی لای خۆمان لە ئەقڵ بەدەرە. من خەڵکم بینیوە چەندین جۆر جلوبەرگی لەو بازاڕە کڕیوە کە خۆم وەك کاشێر کارم تێدا کردووە، بە ماوەیەکی باش لە پێش کریسمەسدا و پاشان بە مانگیش دوای ئەو جەژنە گەلێك لەو جلوبەرگانەی گەڕاندووەتەوە بۆ بازاڕەکە گوایە بەدڵی نین و ئەوانیش بە کۆڵێ سوپاسەوە لێیان وەرگرتووەتەوە و پارەکەشیان بۆ گێڕاوەتەوە و تا بەردەرگاش لە گەڵی چوون و بۆ خواحافیزیی. باشە ئیتر ئەو کڕیارە چۆن بەردەوام ڕوو ناکاتە ئەو بازاڕە، بەمەرجێ کارمەندان باش باشیش زانیویانە کە وا کڕیارەکە ئەو ماوەی مانگ و بگرە زیاترەش ئەو جلانەی چەند جارێك لەبەرکردووە و لە ڕێز و خێراتن بەولاوە هیچیان پێ نەوتووە. لە سیستەمی سەرمایەداریدا بازاڕی ئازاد بەو جۆرە، لەڕووی چاکترکردنی کاڵاو دابەزاندنی نرخ و ڕاگرتنی دڵی کڕیارەوە پێشبڕکێ لەگەڵ یەکتر دەکەن، کەچی لە بازاڕی بەناو ئازادی لای خۆماندا بازرگانی مفتخۆر و لەپڕێکدا هەڵتۆقیو دەگەڕێن کام کاڵا خراپ و هەرزانبابییە لە بازاڕەکانی وڵاتانی کۆدەکەنەوە و بەو نرخەی کە هیچ یاسا و ڕێسایەکی ئابووری نایگرێتەخۆ بە سەر خەڵکیدا ساغدەکەونەوە و چ منەت و باکیشیان بە کەس نیە و دە بە قەد ئەو گومرگ و بەرتیل و شیرینییەی دەیداتە کارڕانان ئەو قازانجی مۆڵ دەخاتە گیرفانی و کاڵاکەشی بایی پوولێکی قەڵبە.

بۆ جەژنی کریسمەس دەیان ئاسانکاریت لە جۆری کاڵا و داشکاندنی نرخدا بۆ دەکرێت و بەتایبەتی لە جل و دیاری و یاری و لەیستۆکی منداڵاندا کەچی بازاڕی شێواو و بێبنەمای ئابووریی لای خۆمان ئەوەندە لە جەژنە ئاینیەکاندا ساختە و گرانفرۆشی دەکەن لە هیچ کاتێکی تردا ئەوەندە ناکەن.

لەو بازاڕانەدا ئێستا کار ئاسانیی ئینتەرنێتیشی هاتووەتە سەر، تۆ دەتوانی هەر نەچیت بۆ بازاڕەکە و تەواوی ئەو کاڵایانەی پێویستت پێیەتی لە ڕێگەی ئینتەرنێتەوە داوایان

بکەیت و بەو خاسییەت و نرخەی کە پێشتر بۆت دەخرێتە ڕوو پارەکەیان بۆ بنێریت و ئەوانیش بە جوانی بۆت دەپێچنەوە و بۆت پۆست دەکەن.

من لە زنجیرە نووسینەکانی پێشترمدا باسی ئەوەم کردووە کە چۆن ماڵە مەسیحییەکانی سەر بە کەنیسەی سانت دێڤیدی شاری ڕۆزوێڵی نزیك ئەتڵەنتا میوانداریيان کردین و هاوکارییەکی باشیان کردین و من جگە لە مرۆڤدۆستی هیچ مەبەستێکی ترم تێدا بەدینەکرد و لە مرۆڤپەروەریی زیاتر چ کارێکیان بە منێکی ئاوارەی ماڵوێران هەبوو، کە بە ڕەشەخێزانێکی ڕەهەندەی وڵاتەکەی ئەوان بووبووم و تەنانەت ناوی وڵاتەکەی منیشیان نەدەزانی و لای ئەوان کوردستان و هندستان و هەموو ستانەکانی تر هەر یەك شتی دەگەیاند کە نەدەیانزانی چیە و نەشیاندەزانی لە کام قوژبنی گۆی زەویدایە. بەڵێ ئەوانە و بەتایبەتی دوو خانمی جوان و مرۆڤپەروەریان کە ناویان میشێڵ ووڕد و شێڵبی کرێن بوو لە کریسمەسی ساڵی ١٩٩٨ دا و پاش ئەوەی کە زیاد لە نۆ مانگ بوو لەوێ بووین و قۆناخی میوانی و نەشارەزاییمان تێپەڕاندبوو و بۆ خۆمان ئیشمان دەکرد، ئا ئەوانە بە بارستایی منداڵەکانم دیارییان بۆ هێنان و سەرباری ئەوەش لە ناخی دڵەوە هاوخەممان بوون لە غوربەتی تاڵی دوور لە زێد و نیشتمانی خۆماندا. من ئێستا هەواڵی ئەو دۆستانە نازانم بەڵام لە یادەوەریمدا و لە قووڵایی ناخمەوە وەك فریشتە تێیاندەڕوانم و یادیان دەکەمەوە.

جــەژنـــی قــەل و .. جــەژنـــی کــوولــەکــە زەرد

ڕەنگە ئەم ناونیشانەتان بەلاوە کەمێك سەیر بێت و من بۆ خۆیشم ئەو دەمەی لەوێ بووم ئەم جەژنە زۆر سەرنجی ڕاکێشام و لەوەش سەیرتر جەژنێکی ئاینیی تر هەبوو بە ناوی هەڵەوینەوە Halloween و ڕێوڕەسمی بەڕێوەچوونی بۆ منداڵان لە هی شەوی بەراتی لای خۆمان و بە تایبەتی شاری سلێمانی دەچوو و لەمەیاندا کوولەکە زەرد ڕۆڵێکی سەیر و سەمەرە دەبینێ. ئەم دوو جەژنە لەو وڵاتە دەکەوتنە مانگی تشرینی دووەم ــ نۆڤەمبەری هەموو ساڵێکەوە. جەژنی هەڵەوین لە کولتووری دنیای مەسیحییەتدا پێیدەوترێ ئێوارە جەژنی هەموو پەرساکان، کە بە عەرەبی دەکاتە "عشیة عید جمیع القدیسین"و ڕێك دەکەوێتە ئێوارەی ٣١ ی ئۆکتۆبەرلە سەر ١ ی نۆڤەمبەر. ئەم جەژنە بەتەواوەتی لە ئاینی مەسیحیدا لە چییەوە سەرچاوەی گرتووە ئەوەیان نازانم، بەلام لە خاسییەت و ڕواڵەتیدا پێدەچوو زیاتر بۆ دڵخۆشکردنی منداڵان بێتو کوولەکە زەرد تێیدا ڕۆڵێکی کاریکاتێرانەی سەیر دەبینێ و نازانم ئەمەشیان لە پای چیە.

جارێ با کەمێ بێمە لای ئەم کوولەکەیەوە و بە پێی توانا بەخوێنەری بناسێنم. لە وڵاتی ئێمەدا چەند جۆرێك کوولەکە هەیە کە باوترینیان کوولەکە ئاساییە بچکۆلەکەیە و ڕۆژانە لە بازاڕدا دەبینرێ و لە هەندێ شوێن پێی دەوترێ کوولەکە سەقزی و ڕەنگی سەوزباوە و بۆ شلە و یاپراخ و شێخ مەحشی بەکاریدێنن و لێرە کە وتت کوولەکە هەر ئەوە بەخەیاڵدا دێت و بە ئینگلیزییەکەشی زووچینی zuchiny پێدەوترێ و لەوێش وەك باو هەر ئەو کوولەکەیەیە و ئەو ناوکە کوولەکەیەش کە سپییە و ئاشنایە بە هەموومان تۆوی ئەم کوولەکەیەیانە. هەر لای خۆمان دوو جۆری تر کوولەکە هەن و قەبارەیان کەمێك گەورەیە یەکەمیان کولەکە سواڵی پێدەڵێن و بە ناسکی زۆر خۆشە بۆ چێشتە شلە بەلام زۆر باو نیە و بە کەمی لە بازاڕدا دەفرۆشرێ. جۆرەکەی تر کە مەبەستمانە کوولەکە زەردە و قەبارەیەکی گەورەی هەیە و تامێکی شیرین و ڕەنگێکی زەردی سوورباو. لای خۆمان زۆر بەکەمی دەیرووێنن و تەنها پایزێکی درەنگ و سەرەتای زستان لە بازاڕدا دەبینرێت و وا باوە تەنها ماڵە کۆنەکان و ژنی سەرە و قەیم ساڵی یەك دوو جار وەك ترخێنە لێیدەنێن و ئەوەندەش باو نیە بۆ خواردن و من بیرمە دایکی ڕەحمەتیم ساڵی جارێ لێیدەنا و پڕی دەکرد لە نۆك و دەرمانی هەمەجۆری چێشتلێنان و ئەوجا نەشمدەخوارد و گاڵتەم بەو چێشتە شیرینە دەهات. بیرمە لە ساڵانی هەژاری و قاتوقڕیدا

زیاتر ماڵە هەژار و ماڵە جووتیاری نیوەکۆیلەی دەستی ئاغا و دەرەبەگ ئەم کوولەکە زەردەیان دەخوارد لە گەرمیاندا.

ساڵ هات و ساڵ ڕۆیشت و لە دوادوایی ساڵانی سەدەی بیستەمدا ڕێکەوت و قەدەر ڕەهەندەی ئەمەریکای کردم و تەماشا دەکەم لەوێ کوولەکە زەرد خۆی لێکردووم بە "بووك!" و ڕێزێکی زۆری لێدەنرێ و تەنانەت لە جەژنێکی ئاینیی زۆر پیرۆزیشیاندا دەیرازێننەوە و دەموچاو و لووت و برۆی بۆ دەکەن و لە شوێنێکی جوان و قەشەنگی ماڵدا دایدەنێن. من ئەو دەمە کوڕ و کچێکی بچکۆلەم بوو لە پۆلی دوو و سێی سەرەتایی و لە قوتابخانەی میمۆسای شاری ڕۆزوێڵی نزیك ئەتڵەنتا دەیانخوێند. حەفتەیەك لە پێش جەژنی هەڵەویندا هەموو ڕۆژێك منداڵەکان دەگەڕانەوە و باسی نەخشاندنی کوولەکە زەردیان بۆ دەکردین کەوا هەر پۆلێك کوولەکە زەردی خۆی دەنەخشێنێ و دەموچاوی بۆ دەکات و بۆ ئەو جەژنەی دەڕازێنێتەوە و مامۆستاکان پێیانوتبوون لە عارفەی جەژندا تیروپشکیان بۆ دەکەین بزانین هەر پۆلە و کوولەکەکەی بەر کێ دەکەوێت و ڕۆژانە منداڵەکانی من دەست بە دۆعاوە بوون بەڵکو بۆ ئەوان دەربچێت. دوای نیوەڕۆی ٣١ ی ئۆکتۆبەر کە منداڵ لە قوتابخانە هاتنەوە تەماشا دەکەم ڕەنجی کوڕم کوولەکە زەردێکی گەورەی بە باوەشەوەیە بە ڕازاوەیی و نەخش و نیگاری دەموچاوێکی جوانەوە کە لە سەر کوولەکەکە دروستکراوە و لە خۆشیاندا پێی وە زەوی ناکەوێت و هاوار دەکات بۆ من دەرچوو! هەر لەگەڵیشیدا یەك قاپی پەپکەیی گەورە حەلْوای کوولەکە زەردیشیان دابوویە و پێیانوتبوو بە ڕێزەوە لە سەر مێزی نانخواردن دایبنێ. منیش لە ماڵەوە کە تەماشام کرد دەردی کابرای کوردە وتم دار و بەرد بباری خۆ ئەم کوولەکەیە لای ئێمە کەس لای لێناکاتەوە کەچی لێرە ئەم هەموو بەزم و ڕەزمەی بۆ دەکەن! ڕاستێکەی لەم وڵاتەدا ئەم کوولەکەیەم بە چێشتی نەبینی بەڵام خۆشترین و گرانبەهاترین حەڵوای لێدروست دەکەن و پێیدەڵێن حەڵوای کوولەکە زەرد pumpkin pie و هەمیشە لە هەموو بازاڕێکی خواردەمەنیدا دەست دەکەوێت و ئەمەریکیش بە جوانترین دیاریی دەزانێت بۆ ماڵە دۆست و ناسیاوەکانی.

ئێوارەی جەژنی هەڵەوین خانمە ئەمەریکییە دۆستەکانمان، شێڵبی و میشێڵ و سوزان پێرشینگ و لۆرا دۆڤەر و کێ و کێ هاتن بۆ پیرۆزبایی و کەوڵی شێر و پڵنگ و ڕێویشیان هێنابوو بۆ منداڵەکانی من و تێیانگەیاندین منداڵەکان بۆ ئێوارە و شەو ئەو جلانە لەبەر بکەن و لە گەڕەکدا بسووڕێنەوە و لە دەرگای ماڵان بدەن و بڵێن تریکە تریك trick a trick و ماڵانیش نوقڵ و شیرینییان بە سەردا دەبەخشنەوە. کەوابوو مەسەلەکە بەراتەکەی لای خۆمانە!

له گەڵ بانگی ئێوارەدا کۆمەڵێك منداڵ بە دەنگی ناسکی تریکە تریك لە دەرگایاندایەن و منیش کاندی و شیرینیم بۆ بردن، ئەڵبەتە هەر شتە و لە زەرف و پاکەتی خۆیدا و تەماشا دەکەم زۆربەی منداڵەکان بە جلی هەمەجۆری ئاژەڵ و پەلەوەرەوەن و زۆربەشیان دایك یان باوکیان لەگەڵدایە، چونکە لێرە کەس ناوێرێ چاوتروکانێکیش چیە بە تەنها منداڵەکەی بەرەڵا بکات لەبەر دیاردەی ترسناکی منداڵ فڕاندن. چونکە کە منداڵەکەت لە دەست بووەوە جارێکی تر نایبینیتەوە و لە شوێنێکی تردا دێمە سەر ئەم باسە. پاشان دوو منداڵەکەی منیش کەوتنە تەکیان و خۆیشم دوایانکەوتم و لەوێدا بەتەواوی بۆم دەرکەوت کەوا جیهانی منداڵ چەند جوان و بێگەردە و تێکەڵەی ئەمەریکی و ئاسیایی و ئەفریقایی منداڵ بە ڕەنگی سپی و ڕەش و بۆریانەوە، بەدەر لەوەی کە بە چ زمانێك قسە دەکەن، هەموو بە یەك دەنگ هاواریان دەکرد تریکە تریك و لە دەرگای ماڵانیان دەدا و خاوەن ماڵەکانیش بە ڕوویەکی گەشەوە کاندی و نوقڵیان بەسەردا دەبەخشینەوە و ئێمەی باوك و دایکانیشیان پێ بە پێ شوێنیان دەکەوتین. هەندێ ماڵ پارچە کاغەزێکیان بە سەر دەرگاکەوە هەڵواسیبوو "تکایە لە ماڵ نین"، هەندێکیتر نووسیبویان "تکایە لە دەرگا مەدەن"، هەندێکیش کاندی و نوقڵیان حازر نەبوو بۆیە هەر منداڵە و تاك دۆلارییەکیان دەدایە. پێموایە لە هەموو ساڵەکەدا تەنها ئەم شەوە بۆت هەیە لە دەرگای ماڵە ئەمەریکییەك بدەیت بێئەوەی بیناسیت یان پێشتر تەلەفۆنت بۆ کردبێت، دەنا پەیوەندیی کۆمەڵایەتیی هێند گەرموگوڕ نیە، لای خۆمان ئاسا، لە دەرگای ماڵان بدەیت و خاوەن ماڵیش بێئەوەی بتناسێ فەرمووت لێبکات. دواجار منداڵەکانم برد بۆ ماڵی کاك ئازاد و ئاشنا خان، کە ژن و مێردێکی گەنج بوون و زۆربەی کاتیان لە ئیش بوون، بە هەمان شێوەی تریکە تریك دەرگایان لێکردینەوە و ئەو دەمە تەزووی یادێکی شیرینی شەوی بەراتی لای خۆمان ڕایچڵەکاندین و لە ناخی هەستکردن بە غوربەتێکی کوشندە و تاڵەوە فرمێسك زایە چاوم.

بۆنەی دووەم، ئەوەیە کە من ناوم لێناوە جەژنی قەل و ڕاستێکەشی لەمەیاندا لە جیاتی کولەکە زەرد قەل یان عەلەشیش مەلیکی سەر سفرە و خوانە و جەژنەکە دەکەوێتە ڕۆژی ٢٦ ی نۆڤەمبەرەوە (یان دوایین ڕۆژی پێنجشەمەی مانگی نۆڤەمبەر) و پێی دەڵێن جەژنی سوپاس یان سوپاسگوزاری یان شوکرانەبژێری Thanksgiving. ئێوارەی ئەو ڕۆژە هەموو ماڵە ئەمەریکییەك قەل لێدەنێت، بەڵام بە شێوەی قەل و برنجی لای خۆمان نە، بەڵکو قەلەکە لە شەراب هەڵدەکێشن و پاشان وەك دەنووکی کەو لە فڕندا دەیبرژێنن و بە دەستووری قەیسی و پلاوەکەی بەیانیی زووی جەژنی ڕەمەزان و قوربانی لای خۆمان ناکرێ ئەو قەلە نەچێتە سەرخوانی هیچ ماڵێك.

پێموایە ئەم جەژنە زیاتر لە ئەمەریکادا پەیڕەوی بکرێت و لە نەریتی دێرینی مەسیحییەتدا نەبێت و زیاتر لەو خەڵکەوە داکەوتووە کەوا کاتی خۆی لە ئەوروپاوە لە تاو زوڵم و زۆری کەنیسە ڕەویان کردووە بۆ ئەمەریکا و لە زەویوزاری بە پیت و بەرەکەتی ئەو کیشوەرەدا کشتوکاڵیان کردووە و خێروبێرێکی زۆریان دەستکەوتووە و حاڵ و گوزەرانیان باش بووە و ئەم ڕۆژەیان کردووە بە ڕۆژی سوپاسگوزاری و نەریتی قەلەکەش بە زۆری لەوەوە هاتووە کەوا سپیپێستە هەڵاتووەکانی ئەوروپا لە سەر خاکی ئەمەریکا دابەزیون و یەکەمجار بوون بە میوانی خێڵە ڕاوچی و کۆچەرەکانی هندییە سوورەکان و ئەوانیش وەك ڕێزگرتن لە میوان قەلیان بۆ سەربڕیون و پاشان سپی پێستەکان نمەك بەحەرام دەرچوون و وردە وردە شوێنیان بەو خێڵە هندیانە لەقکردووە، کە دانیشتووی ڕەسەنی وڵاتەکە بوون و دواجاریش قڕیان تێخستن و نەیانهێشتن، بەڵام ئەو نەریتە جوانەی قەلیان لێوەرگرتن و کردیانە سیمبۆڵی جەژنی سوپاسگوزاری.

بە گشتی لە بازاڕەکانی ئەمەریکادا قەل بە چەند جۆرێك دانراوە و هەیانە دووکەڵدراوە و ئەمەریکییەکان زیاتر لەو جۆرەیان دەکڕی. ئێمە کە هەفتانە دەچووین بۆ بازاڕکردنی میوە و سەوزە و خواردەمەنی قەلێکی پاککراوی ٦ – ٧ کیلۆییمان بە نزیکەی پانزە دۆلار دەکڕی کە پارەیەکی زۆر نەبوو و لەگەڵ شتی تر هەرزانتر بوو و بەشی سێ چوار ژەمی چاکی دەکردین. ئێمە کە هەموو حەفتەیەك قەلێکمان دەکڕی لە بەر هەرزانییەکەی بوو، دەنا خواردنی دەریایی sea food و بەزۆریش قرژاڵ بە هەموو جۆرەکانیەوە، کە ئەمەریکییەکان زۆریان حەز لێبوو، هەندێ جۆریان کە شیمپیان پێدەوت shrimp کیلۆی بە بیست دۆلار و بگرە زیاتریش بوو. خۆ چێشتخانەکانی ڕێد لۆبستەر Red Lobster ، بە واتای قرژانگە سوور، کە لە سەرانسەری ئەمەریکادا لقیان هەبوو گرانترین قرژاڵ و خواردنی بەحریان هەبوو. جا ئێمەیەکی ڕاهاتوو بە سیستەمی خواردنی وڵاتانی وشکایی، کە سەد دۆلاریشیان بداینایەتی تەبیعەتمان نەیدەهێنا تۆزقاڵێك لەو قرژاڵە بخۆین، بۆچی بە ئارەزووی خۆمان ئەو قەلە هەرزان و حەیاتە نەماشینەوە.

ئەوەی زۆر سەرنجڕاکێش بوو لە عارفەی جەژنی شوکرانەبژێریدا، کە هەمووماڵێك دەبێ وەك نەریت قەلێکی ساغ بکڕێت، نرخی قەل لەجیاتی ئەوەی بەرزبێتەوە دابەزییە سەر نیوە و کەمتریش. لای ئێمە لە جۆرجیا ئەو قەلەی لە ڕۆژانی ئاساییدا بە ١٥ دۆلار دەمانکڕی بوو بە ٧ دۆلار و تەلەفۆنم کرد بۆ کاك شێروان مەهدی هاوڕێم لە کۆڵۆرادۆ و وتم مژدە قەل لای ئێمە بوو بە ٧ دۆلار، وتی حەو لای ئێمە بوو بە پێنج دۆلار!

کــــچه هـــــاوڕێ و کــــوڕه هــــــاوڕێ

قەشەی کەنیسەکەی سانت دێڤید، لە شاری ڕۆزوێڵ، کە وەك پێشتر باسم کرد زۆر بەدەممانەوە هاتن و ئەو کارەی ئەو ژنانەی سەر بەو کەنیسەیە بۆیان کردین دایك و خوشك و برا بۆ یەکتری ناکەن لای ئێمە. قەشە پیاوێکی تەمەن شەست ساڵی سوور و سپی و قەشەنگ و ناوی فازەر هاریسۆن بوو زۆری ڕێز لێدەنام و بەردەوام دەیوت نەریت و فەرهەنگی ولآتی خۆتان بپارێزن و چەند جارێکیش لەگەڵ کێرلی ژنی و ڤەرجینیای کچیدا، کە زۆرجوان بوو لە ماڵەوە سەریان لێدەداین و گەلێ پێداویستیی ماڵیشیان بۆ دابینکردین. ڕۆژێکیان وەك ڕێزلێنانێك بۆ هەڵوێستی مرۆڤدۆستانەیان، لە ماڵەوە خواردنی لای خۆمانمان بۆ ئامادەکردن، کە ئەمەریکییەکان زۆریان حەز لێبوو، تەماشامان کرد تەنها فازەر و پیرەژنەکەی هاتن، وتمان ئەی ڤەرجینیا، وتیان ئەو لەگەڵ ئێمە ناژی بەڵکو لەگەڵ بۆی فرێندەکەیەتی و منداڵێکیشیان هەیە. ڕاستێکەی منیش زۆر پێی پەست بووم و هێندەی نەمابوو وەك مامۆستا قادرەکەی ئاوایی شێخ لەنگەری لای کەلار بڵێم دەعوەت فاشیل! هەر لەو سەروبەندەدا جارێکیان ماڵی مستەر لویس و ليندای خێزانی بانگهێشتی ئێمە و خێزانە کوردەکەی تری خزممانیان کرد بۆ ماڵی خۆیان و پێشوازییەکی گەرمیان لێکردین و یەك بە یەکی ئەندامانی خێزانەکەیان پێناساندین، ئەوە گرێکی کوڕمانە تەمەنی هەژدە ساڵە و ئەمساڵ دەچێتە زانکۆ، ئەوە جاسیکای کچمانە تەمەنی بیست و یەك ساڵە و ساڵی دووەمی زانکۆیەتی و ئەم کوڕەش ناوی ماتە Mat و بۆیفرێندی "کوڕە هاوڕێی" جاسیکایە و هەر لە ماڵی خۆمان لەگەڵ جاسیکا دەژیو دایکە و باوکە ئەوەندەیان مات خۆشدەویست هەر مەپرسە.

لەوێ ئەو خێزانانەی کچەکانیان زۆر خۆشبویستایە ئەوە کوڕە هاوڕێ نانی دەکەوتە ڕۆنەوە و بەردەوام شەوو ڕۆژ لە ماڵی باوکی کچەبوو، واتە بە ئیستیلآحی خۆمان دەبوو بە زاواڕێوی. گەلێکی تریش لە کوڕ و کچە هاوڕێکان دەچوون خانوو یان شوقەیان بۆ خۆیان دەگرت و بۆخۆشیان کاریان دەکرد و هەندێکیان لەپاڵ ئەوەشدا دەیانخوێند. ژمارەیەك لەوانە منداڵیان دەبوو، هی واشیان هەبوو پاش منداڵێك و دوان ئەوجا دەیانکرد بە زەواجی ڕەسمی، یان هەر زەواجیان نەدەکرد و هەندێ جاریش لە یەکتر جیادەبوونەوە و منداڵەکان بەر دایك دەکەوتن و دەبوو باوکەکەش تا تەمەنی ٢٢ ساڵییان نەفەقەی بکێشانایە.

جارێکیان ماڵی مستەر لویسم بانگهێشتی نانخواردن کرد لە ماڵی خۆمان و زۆریان پێخۆشبوو کە جەختم لە سەر هاتنی ماتیش کرد لەگەڵیاندا. کاتی نانخواردن بە دەستووری ئەویَ زۆرم موجامەلەکردن و دانیشتنمان لە سەر خوانەکە ماوەیەکی خایاند و لە پەناوە لیندای خێزانی مستەر لویس پێی وتم: محەمەد، ئێمە لێرە دەمێنینەوە و با جاسیکا و مات بڕۆنەوە بۆ ماڵ پشووی خۆیان بدەن چونکە ئەوان گەنجن. من و دایکی منداڵەکان بە بزەیەکەوە تەماشایەکی یەکترمان کرد و وتمان دیارە لیندا خانم لە فلاّنە ژنی خزمماں دەچێت، کە خەسوویەکی لەڕادە بەدەر زاوا پەرستە.

سوزان پێرشینگ، ژنی پیاوێکی زۆر دەوڵەمەندی ناوچەی ئەتڵەنتا بوو و پشکێکی زۆریان هەبوو لە کۆمپانیای کارەبای ویلایەتەکانی باشووری ئەمەریکادا و خوا هەڵناگریَ لە سەرەتاوە زۆر هاوکاری کردین و بەدەممانەوە هات و تەنانەت هێند عاتیفی بوو زۆری بەزەیی بە منداڵە وردەکانی مندا دەهاتەوە لە سەرەتای خوێندنیاندا لەو ولاّتە و ڕانەهاتنیان لەگەڵ کەش و هەوای ئەو ولاّتە و ئەو غوربەتەی تووشمان هاتبوو. بەلاّم سەیر لەوەدایە هەر ئەوەندەی بەرنامەکەی لەگەڵمان تەواوبوو ئیتر کۆڵی لێداین و تەلەفۆنێکیشی بۆ نەکردینەوە. ئەم خێزانە تاقە یەك کچی تەمەن نزیکەی بیست ساڵیان هەبوو لە زانستگە دەیخوێند و جارێکیان لەگەڵ دایکی هاتە سەردانمان و باریکەلەیەکی جوان بوو، ناوی کۆردنی بوو. ڕۆژێکیان تەلارخانی خوشکی ئازاد کە لە کوردستان وازی لە چوارەم ساڵی کۆلێجی پزیشکی هێنا و لەگەڵمان هات بۆ ئەمەریکا، لەگەڵ سوزان چووبوو بۆ ماڵیان و کە هاتەوە بە سەرسامییەکەوە پێی وتم کاك محەمەد کۆردنی لە ماڵی خۆیاندا شەش وێنەی لە چوارچێوە گیراوی کوڕانی هەڵواسیوە و پێی وتووم ئەمانە هەریەکە و ماوەیەك بۆیفرێندم بوون و شەشەمیانی لە چوارچێوەیەکی زێڕین گرتووە گوایە لە پێنجەکەی پێشوو باشترە.

کە لە بازاڕی مارشاڵ کارم دەکرد ژنێکی ئەمەریکیی دەمودوو خۆش بووبووە هاوڕێی من و دایکی منداڵەکان. ئەم ژنە کوڕ و کچێکی گەنجی هەبوو هەریەکەیان و بە تەنها لە ویلایەتێك دەژیا و دایکەکە زۆر بۆ کچەکەی دەکڕووزایەوە کەوا تا ئێستا بەختی نەیهێناوە و بۆی فرێندی نیە!

هەر لە هەمان بازاڕدا کچێکی تر هەبوو ناوی هێسەر بوو، هەتا بڵێی ئاقڵ و جوان بوو. ڕۆژێکیان منداڵێکی پێنج شەش ساڵی بەدەستەوە بوو و لە هەمان کاتیشدا دووگیان بوو و لە ماڵەوەی ئێمەی پرسیبوو مێردەکەت چی دەکات و چی ناکات، ئەمیش وەك موجامەلە پرسیاری کاری مێردەکەی ئەوی کردبوو، کەچی ڕاشکاوانە وتبووی جاریَ شووم

نەکردووە و ئەم مندالانە لە کوڕێکی هاوڕێمن، ئەمیش بە کوردی وتبووی: "دەك لاولۆت بڕن!".

ئەو دەمەی لە بازاڕی بیرلنگتن کارم دەکرد و سەرپەرشتیاری بەشی پۆشاکی پیاوانە بووم و بە دەستووری کارەکە دەبوو ڕووم لەگەڵ کڕیارەکان خۆشبوایە و بە قات و بۆینباخیشەوە دەوامم بکردایە. ڕۆژێکیان ژن و مێردێکی کامڵ هاتنە ئەوێ و پیاوەکە نازانم کراس یان پانتۆڵ بوو کڕیبووی و لە ژووری تاقیکردنەوە لەبەریدەکرد و لەو کاتەدا ژنەکە وەك موجامەلە پێی وتم: بێزەحمەت خەڵکی کوێی؟ منیش ئەوەندەم لە وەڵامی ئەم جۆرە پرسیارانەدا وتبوو کوردستان و هەر بە هندستان تێدەگەیشتن بێزار بووبووم و لەبەر ئەوە ئەمجارە وتم عێراق، کەچی ژنە زۆر گەشبووەوە و وتی عێراق کە دراوسێی ئێرانە؟ وتم بەڵێ و کە پرسیاریشی لێکردم ناوم چیە و لەوەڵامدا وتم محەمەد ئەوەندەی تر شاگەشکە بوو و وتی ئێمەش محەمەدێکمان هەیە، وتم خێر ئەم محەمەدەی ئێوە کێیە؟ وتی بۆیفرێندی کچەکەمانە و دایكو باوکی خەڵکی ئێرانن بەڵام محەمەد خۆی لە ئەمەریکا لەدایکبووە و ژیاوە و هێندە شەیدای کچەکەمانە ئەوسەری نەبێتەوەو بەردەوام هەر لەماڵی خۆمانە، منیش زۆرم پیرۆزبایی لێکرد و لەدڵی خۆمدا وتم "بەڵام من وەك محەمەدەکەی ئێوە نانم لە ڕۆندا نیە!".

لەو وڵاتە پێشکەوتووەدا ڕاستە ژن گەلێ ماف بۆ دەستەبەر بووە و بە ئارەزووی خۆی جل لەبەردەکات، نیوە ڕووتە یان هەر ڕووتی تەواوە کەس هەقی بە سەرەوە نیە. ژنی موسڵمانی وا هەیە لەچکی بە سەرەوەیە و ژنە هندیی واش هەیە دە دوانزە مەتر قوماشی لەخۆی ئالاندووە و هەشە تەنها شۆرتێکی لەپێدایە و بستێك لە خوار هەرامەکەیەوەتی. ئەگەریش لە ماڵدا چێشت لێبنێن ئەوە زیاتر ئەرکی پیاوە! بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زۆر دەگمەنە لە کۆمەڵگەی ئەمەریکیدا ژنێك بەیەك مێردەوە بوەستێ و جارێ دوان تەلاق نەدرابێ. لەبەرئەوە ئەگەر ژنێکی ئەمەریکی مێردێکی باشی دەست بکەوێت زۆر شوکرانە بژێرە و کە دەڵێ مێردەکەم هەزار مێردەکەمی لە زار دەبارێ و زۆریش دڵسۆزێتی و جاری وا هەیە کچ دوای گۆڕینی چەند بۆیفرێندێك شوو دەکات و بەلاشیەوە نەنگی و شوورەیی نیە و گەلێ جار بە چاکە و پیاوەتی باسی ئەو هاوڕێیانەی دەکات بەڵام هەستی مێردەکەی و دڵسۆزیی بۆ منداڵەکانی ڕادەگرێ. من ئەم ڕەفتارە جوانەم لە شێڵبی و میشێڵدا بینی، کە دووژنی ئەمەریکیی نزیکمان بوون و زۆر پەرۆشی مێرد و منداڵەکانیان بوون. پیرەژنێکی خەڵکی ئەوێ هاتوچۆی دەکردین و دەیوت کچەکەم شووی کردووە بە پیاوێکی عەرەبی خەڵکی لیبیا و لەبەر ئەوەی میوانی عەرەبیان دێت کچەکەم قەت شۆرت لە پێ ناکات، بە مەرجێ ئەو پیرەژنە خۆی شۆرتی لەپێدابوو. پیاوێکی عەرەبی سووریی

ژنێکـی ئەمــەریکی هێنـابوو، ژنــە ببـووە موسـڵمان و سـەرباری ئـەوەش کـابرا دەینــاردە مەکتەبێکی فێرکردنی قورئان. گەلێ ژنی ئەمەریکی حەزیان لەوەیە شوو بکەن بە خـەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ژیانێکی ژن و مێردایـەتیی ئـارام ببەنـە سـەر و هـەموو ڕۆژ تـەڵاق نـەدرێن. کـاتێ لـە گـوام بـووین کـاك سـابیری بـرادەرم ئاگـاداری کردمـەوە کـەوا ژنێکـی ئەمەریکی، ناوی جین نیکۆڵسە و بیسـتوویەتی خـەریکی وەرگێڕانـی کتێبـی جینۆسـایدم و زانیاریی ئەو بوارەم لایە، لەبەر ئەوە دەیەوێ لە نزیکەوە بمناسێت. مـن لـە زەینـی خۆمـدا وێنـەی ئـافرەتێکی مـۆدێرنی ئەمـەریکیم بـۆ کێشابوو، بـەڵام کـاتێ بینـیم تەماشـا دەکـەم جلێکی شۆڕی ئاودامانی لەبەردایە و کە دەستم برد تەوقەی لە گەڵ بکەم داوای لێبووردنی کرد و وتی دەسنوێژەکەم دەشکێ! منیش لە دڵی خۆمدا وتم خـوا بـە زیـادی خێـری نـەکات ئەمە چیە!؟ برادەرەکەم، کە هەستی بەو شڵەژانەی من کرد، فریام کەوت و وتی ئەم خانمە خێزانی پیاوێکی عێراقیی خەڵکی نەجەفە.

ئــەو ئازادییــەی ســێکس لــە ئەمــەریکادا دوو دەردی زۆر کوشــندەی لێکەوتووەتــەوە یەکەمیان نەخۆشی ئەیدزە کە ژمارەیەکی زۆر خەڵکی گرفتار کردووە و وایلێهاتووە ئێسـتا سەرباری بەکارهێنانی کۆندۆمیش مەترسییەکی زۆر لەو کارە دەکـەن و تـرس و لـەرزێکی هێجگـار سـامناکی بـەرپاکردووە و کـارێکی کـردووە کـە بـە تـەواوەتی نـەوێری بـە دڵـی مەرحەبای ژنێك بکەیت نەوەك هـەر بـە تەماشاکردنیشی تووشـی ئـەو دەردە پیسـە بیـت. ئامـارێکی تەندروسـت ویلایـەتی جۆرجیا ئـەوەی دەردەخسـت کـەوا ڕێژەیـەکی سـامناکی خەڵکی ئەو ویلایەتە هەڵگری ڤایرۆسی HIV ن، واتە ڤایرۆسی ئایدز کە درەنـگ بێـت یـان زوو هەر تووشی دەبێت. وەك ئیجرائیچکی پارێزگاری هەر کچێك تەمـەنی لـە شـانزە سـاڵ تێپەڕێت دەتوانێ بچێتە نەخۆشخانەکان و هـەموو کـات بەشـی خـۆی کۆنـدۆم وەربگرێـت. هەر کچ و کوڕێکیش ببنـە ئاشـنای یـەکتر دەتـوانن بچنە نەخۆشـخانە و بـە وردی خۆیـان فەحس بکەن بۆ دڵنیابوون لە تەندروستییان، بە تایبەتی لە ڕووی ئایدزەوە.

دووەمیان ئەو ڕێژە زۆرەی منـداڵی دایـك دیـار و بێباوکەیـە لـەو وڵاتـەدا کـەوا چـەندین گرفتی کۆمەڵایەتی و دەروونیی لای ئـەو منداڵانـە بـەرپاکردووە و هەمووشـی لـە ئـەنجامی پەیوەنــدیی ســێکســی دەرەوەی یاســا و ڕێســای ژن و مێردایەتییەوەیــە. پێموایــە لــە ئایندەیـەکی دوور یـان نزیکـدا دەبێتــە مـاکی هەڵتەکانـدنی بنـەما ئەخلاقیـەکانی ئـەو کۆمەڵگایانـە و لـە ئەنجامیشدا هەرەسهێنانی سـەرجەم سیسـتەمی ئـابووری – سیاسـیی – کۆمەڵایــەتیی – ئــەخلاقیی ســەرمایەداری و ئەگــەر کەســێکیش بــە وردی بڕوانێتــە کاریگەرییە سەلبیەکانی ئەو دیاردانە تێدەگات بوونەتە چ خۆرەیەکی بوون و بـەردەوامیی ئەو سیستەمە.

خوێندنی منداڵەکانم لە ئەمەریکادا

کۆتایی ساڵی ١٩٩٦ کاتێ وڵاتمان بەجێهێشت منداڵەکانی من لە قۆناخی سەرەتایی و ناوەندیدا بوون، ئەو ساڵە تازە ڕەنجمان خستبووە قوتابخانە و سۆزیش لە پۆلی دووی سەرەتایی بوو. ڕاز و کانی لە پۆلی دوو و سێی ناوەندی بوون. ئەوەندە فریاکەوتین کتێبی پۆلی یەك و دووی سەرەتاییمان لەگەڵ خۆمان برد بۆ ڕەنج و سۆز.

نزیکەی سێ مانگ و نیو لە دوورگەی گوامماینەوە لە کەمپدا بۆ ئەوەی دەزگای کۆچی ئەمەریکی INS کاروباری یاسایی خۆی تەواو بکات و لەو ماوەیەدا خوێندنی مەکتەب نەبوو بەڵکو بەردەوام دەورەیان بۆ منداڵ و گەورە دەکردەوە بۆ فێربوونی ئینگلیزی و منداڵە وردەکان لەو ماوەیەدا گەلێ سروودی ئەمەریکیش فێربوون کە بە کۆرس دەیانوتەوە.

ڕاستەوخۆ دوای نەورۆزی ١٩٩٧ چووینە ویلایەتە یەکگرتووەکان و وەك پێشتر لێیدواوم ئێمە بەر ویلایەتی جۆرجیا کەوتین لە باشووری ڕۆژهەڵات و لە شاری ڕۆزوێڵی نزیك گەورە شاری ئەتلەنتا نیشتەجێ بووین و لەو ماوەیەی کە تازە و ناشارەزا بووین گەلێ ژن و پیاوی خۆبەخش لە ئەندمانی کەنیسەی سانت دێڤیدی ئەو شارە هاتن بە دەممانەوە و هەریەکەیان خۆی بۆ کارێك تەرخان کرد لە گەڵمان. تاقمێکیان کاروباری شوقە گرتن و دابینکردنی ناوماڵیان گرتە ئەستۆ، دوو کەسیان مەسەلەی بازاڕ و بازاڕکردن کە هەفتانە بە ئۆتۆمبیلی خۆیان لەگەڵمان دەهاتن بۆ بازاڕی خواردەمەنی و هەفتانە بایی نزیکەی ٢٠٠ دۆلار پێداویستیی خواردنمان دەکڕی و تا سێ مانگ لەگەڵ کرێی شوقەکەدا هەر لە سەر حیسابی ئەوان بوو. بەمجۆرە بۆ ئەو دوو خێزانەی کەوتینە ئەوێوە هەر تاقمە و سەرقاڵی کارێکمان بوون. مەسەلەی خوێندنی منداڵەکانی من بە خاتوو میلۆدی ئەدنت سپێردرا، کە ژنێکی گەنج و ڕۆحسووك بوو، شووی کردبوو و تاقە یەك کچی دووساڵانی هەبوو ناوی چیلسی بوو و لەگەڵ مێردەکەیدا زۆر بەختەوەر بوو. میلۆدی مامۆستای زمانی ئینگلیزی بوو لە قوتابخانەیەکی ئامادەییدا و شانبەشانی ئەوەش خۆی ئامادە دەکرد بۆ وەرگرتنی دکتۆرا لە ئینگلیزیدا. منداڵەکانی قۆناخی سەرەتاییم بە پێی تەمەنیان و لە سەر ڕاوبۆچوونی خۆم لە پۆلی یەك و دووی سەرەتایی، لە قوتابخانەی مێمۆسا Memosa وەرگیران دەبوو بە پاسی مەکتەب هاتوچۆبکەن. دوانەکەی قۆناخی ناوەندیش دیسان بە پێی تەمەن و پاش تاقیکردنەوەیەکی سەرەتایی لە زمانی ئینگلیزی و

چەند دەرسێكدا لە پۆلی حەوت و هەشتی قوتابخانەی ناوەنـدیی ڕۆزوێل وەرگیران و هـەر چواریان دەبوو لە پۆلەكانی ئینگلیزی وەك زمانی دووەم بخوێنن ESL. ئـەم سیستـەمە لـە سەرانسەری ئەمەریكادا پەیڕەوی دەكرێت بە حوكمی ئەوەی ساڵانە زیاد لە ٥٠ – ٦٠ هـەزار كۆچـبەری یاسـایی ڕوودەكەنـە ئـەو وڵاتـەو دوو ئەوەندەشـی بـە شـێوەیەكی نایاسـایی لـە مەكسـیك و وڵاتـانی تـری ئەمـەریكای لاتینـەوە دزە دەكەنـە ئـەو وڵاتـەوە و بـۆ منـداڵی هەمووشیان دەبێ خوێندن دابین بكرێت. ڕاستێكەی میلۆدی هاتوچۆیەكی زۆری كـرد لـە گەڵمـدا بـۆ ڕایـی كردنـی كاروبـاری وەرگرتنـی منداڵەكان و ئەڵبەتـە كـاری میلـۆدی تـەنها گەیاندن و چاوساغی بوو بۆ بەدواداچوونی مەسەلەكە، دەنا سیستـەمی خوێنـدن خـۆی بـە شـێوەیەیەكی ئاسـایی ئـەو كـارەی ڕێكدەخست. گـەلێ جـار میلـۆدی موجامەلـەی دەكـردم و دەیـوت مـن لـە سـەر كولتـووری ئیسلامی هەنـدێ شـت دەزانم چـونكە ژنـە مامۆسـتایەكی سعوودیمان لـە گەڵە و دەزانم ئێـوە حـەجتان هەیـە و نوێـژی جومعـە دەكەن، وەك چۆن ئێمە ڕۆژانی یەكشەمە دەچینە كەنیسە بـۆ نوێـژ، ئەگـەر دەتـەوێ ڕۆژانـی جومعـە دێمـە شوێنت و دەتبەم بۆ مزگەوتێكی گەورە لە ناوەڕاستی ئەتڵەنتادا بۆ ئـەوەی نوێـژی جومعە بكەیت. منیش زۆرم سوپاس كرد و وتم پێویست بەو زەحمەتە ناكات.

سیسـتـەمی ئینگلیـزی وەك زمـانی دووەم، ئەوەیـە كـەوا خوێنـدكاری بیـانی لـە پـاڵ خوێندنی ئاساییدا چەند كۆرسێكی ئینگلیزیی سادە وەردەگرن كە نزیك بێت لـە بابـەت و كەشوهەوای دەرسەكانیانەوە و مامۆستاكان هاوكاریان دەبن بۆ فێربوون و ڕاهاتن بە زمانی ئینگلیزیو وردە وردە تێكەڵی ئەمەریكییەكانیان دەكەن بۆ زیاتر فێربوونو ئاشنابوون بـە زمانەكە و پاشان تا بەتـەواویی قاڵ دەبـن و گرفتـی زمانیـان نـامێنێ. ئەڵبەتـە منـداڵ زوو فێـردەبن و منداڵـەكانی مـن چـونكە هـیچ كوردێـك نـەبوو لـە دەورمـان یەكـەمجار زۆر زەحمەتیان چەشت. تەنانەت دوو وردەكـەمان تـا یـەك دوو مـانگ وەك كـەڕولاڵ دەهـاتن و دەچوونو هەر بە ئیشارەت و دەسگرۆیی مامۆستاكان كاریـان مەیسـەر دەبـوو، كەچـی پـاش چەند مانگێك بوونە بولبول لە ئینگلیزیی ئەمریكیدا و گۆكردنیان ڕێك وەك ئەوان وابـوو بگـرە گاڵتەشـیان بـە ئینگلیزییەكـەی مـن و گـۆكردنم دەكـرد و دەیـانوت بابـە تـۆ وەك مەكسیكییەكان قسە دەكەیت. منداڵەكان هەرچواریان پـاش مـاوەی ئـەو سـاڵە تـا مـانگی شەشـی كـە كۆتـایی وەرزی خوێندنـە زۆر بـە سـەركەوتوویی هـەر یەكـە و قۆنـاخی خـۆی بـڕی و هێنـد ئینگلیزییەكـەیان بـاش بـوو بـۆ وەرزی خوێنـدنی داهـاتووی ١٩٩٧ – ١٩٩٨ هەریەكەیان چووە پـۆلی پێشتر و لـە سیستەمی ئینگلیـزی وەك زمـانی دووەم دەرچـوون و لەگـەڵ ئەمەریكیـەكان تێكـەڵ بـوون. ئەمـە بـۆ مەكسـیكی و خـەڵكی ئەمـەریكای لاتینـی

ئیسپانی زمان زۆر زەحمەت بوو فێری ئینگلیزی نەدەبوون چونکە هەموو لە گەڕەك و کارکردن و پۆلەکانی خوێندندا پێکەوەن و کەمتر تێکەڵی ئەمەریکی دەبوون.

یەکەمجار کە لەگەڵ میلۆدی ڕەنج و سۆزمان برد بۆ قوتابخانەی سەرەتایی مێمۆسا دەستەی ئیدارە و مامۆستاکان پێشوازییەکی گەرمیان لێکردین. مەکتەبی چی بە بینای جوان و قەشەنگو باخچەی ڕەنگاوڕەنگیەوە بەهەشتێك بوو بۆ خۆی و زیاد لە هەزار منداڵی تێدابوو بەڵام گوێت لە ورتەی کەس نەدەبوو. لە سیستەمی خوێندنی ئەوێدا بەڕێوەبەر، یەکەی ناونووس کردن، پاشان مامۆستای سەرپەرشتیاری پۆل و یارمەتیدەرەکەی کە دەکرێ بە ڕابەری پۆل ناوی ببەین و ئەو پۆلە سەرەکییە پێیدەوترێ هۆم ڕووم و لەوێوە بەرنامەی دابەشکردنی منداڵان دادەڕێژرێ و بۆ هەر دەرسێك دەنێرران بۆ پۆلێك کە مامۆستای تایبەتی خۆی هەبوو، بەڵام زۆربەی کاتیان لە هۆم ڕوومدا دەبوون و وای لێدەهات مامۆستای ڕابەر لە دایك زیاتر ئاشنای منداڵەکان و هەڵسوکەوتیان دەبوو. زۆربەی ئەو دەرسانەش کە دەیانخوێند لە هۆم ڕووم بە ڤیدیۆ بۆیان پیشاندەدرا، هەر لەوێشەوە دەیاننارد بۆ ژووری ESL بۆ فێربوونی دەرسەکان بە ئینگلیزییەکی سانا و ساکار و چەند جارێك سەرم لە منداڵەکان دا لە قوتابخانەدا و ڕەنج کە پۆلی یەك بوو لەدایکی زیاتر دەنووسا بە میس لایەسەوە Miss Laias و ئەویش لە دایك زیاتر نازی دابوویە. بە هەمان شێوە سۆزیش ئەوەندە باسی میس ماکلاڤلنی Miss Mclavlin دەکرد ئەوەندە باسی دایکی نەدەکرد. ئەم دوو خانمە مامۆستای هۆم ڕوومیان بوون. کە یەکەمجار منداڵەکانمان بردە مەکتەب و بردنمانە ژووری ئینگلیزی وەك زمانی دووەم ESL تەماشام کرد بە زۆربەی زمانەکانی دنیا لە پارچە کاغەزی ڕەنگاوڕەنگی سەر دەرگاکەی نووسراوە: بە ئیسپانی، بە یابانی، بە ئەڵمانی بە کۆری، بە چینی، بە فارسی نووسرابوو "خۆش امدید" و بە عەرەبی"اهلاً وسهلاً". پێیان وتم تۆش بە زمانی خۆت بنووسە و منیش بە کوردی و بە خەتێکی گەورە نووسیم "بەخێربێن". ئەو ژوورە منداڵانی گەڵێ شوێنی سەر زەوی تێدابوو بە ڕەنگ و ڕوخساری جۆراوجۆریانەوە.

مەکتەبی مێمۆسا وەك لای خۆمان دوو سێ دەوامی تێدا نەبوو بەڵکو منداڵەکان دەبوو پێش هەشتی بەیانی بگەیشتنایەتە ئەوێ و سەعات سێی پاش نیوەڕۆ دەهاتنەوە بۆ ماڵ. جا لەبەر ئەوەی شارەکانی ئەمەریکا وەك شاری لای خۆمانو بگرە ئەورووپاش بەرتەسك و ماڵ بە ماڵەوە نووساو نیە بەڵکو هەتا چاو بڕ بکات پانوپۆڕ و لەبەر زەوی زۆریی ئەو وڵاتە ڕووبەرێکی هێجگار بەرفراوانی گرتووەتەوە. لەبەر ئەوە دەزگایەکی تایبەتی سەر بە

بۆردی خوێندن ئـەرکی گواستنەوەی خوێندکاری لەئەستۆ گرتووە و پێیدەوترێ دەزگای گواستنەوە و دنیایەك پاسی هەیە و بە پێی نەخشەی شار بەیانیان زوو لە سەر شەقامە سەرەکییەکان منداڵان کۆدەکەنەوە و دوای نیوەڕوانیش دەیانهێننەوە هەمان شوێن. تۆ بە ڕێکی کاتی بەیانی و دوای نیوەڕۆی گەیشتنی ئەو پاسە دەزانی کە منداڵەکانی لێوە دەبا و دەیگێڕێتەوە. زۆربەی شۆفیری ئەم پاسانە ژنن و ڕەنگی پاسەکان نارنجییە و لووتێکی دریژیان هەیە و هەریەکە ٥٠ – ٦٠ منداڵ دەگرن و لەهەر شوێنێکی شەقامی شاردا خاوی بکەنەوە و بوەستن قۆڵێکی تەختەی یەك مەترییان لێوە دەردەپەڕێ و تەواوی هاتوچۆی ئۆتۆمبیلی هەردوو سایدەکەی شەقام دەوەستێ تا منداڵەکان دادەبەزن و دەپەڕنەوە. ئێمە گەلێ گرفتی هێنان و بردنی دوو منداڵە بچووکەکەمان تووش دەبوو بۆ شوێنی وەستانی پاسەکان. ماڵی ئێمە بە پێی منداڵ دە دوانزە دەقیقەیەك لە دەروازەی ئەو گەڕەکە شوقەیەوە کە تێیدا نیشتەجێبووین، لە سەرشەقامی سەرەکییەوە دوور بوو و نەدەکرا هیچ کاتێك منداڵەکانمان بە تەنها بچوونایەتە سەر جادەکە بۆ شوێنی وەستانی پاسی مەکتەب، لە ترسی منداڵ فڕاندن و تاوانی هەمەجۆری دیکە کە لەو وڵاتە پانوپۆڕ و تێکەڵ و پێکەڵەدا دەکرا. لەبەر ئەوە هەموو بەیانییەکی زوو سەعات شەش و نیو لەخەو هەڵدەستام وردە وردە تا منداڵ خۆیان کۆدەکردەوە دەچووە نزیکی حەوت و دەبوو سەعات ٧ ی بەیانی ئامادەبن و پاس دەهات دەیبردن. دوای نیوەڕۆش دەبوو دایکیان سەعات ٣ ی ڕێك لە هەمان شوێندا چاوەڕێ بکات و منداڵەکان وەربگرێتەوە و لەگەڵیان بگەڕێتەوە بۆ شوقەکە بۆ ئەوەی نە لە ڕێگا و نە لە ماڵدا تەنیا نەبن. لەبەر ئەوحاڵەتە دەبوو دایکیان پارت تایم کار بکات و ئەودوای کاتی لەگەڵ منداڵەکان بێت. گەلێ جار ڕەنج دوای دەوام لە کاتی دەرچوونی پاسەکاندا لە بەر یاریکردن سەرنجی نەدەدایە بانگەوازی پاسەکان و بەجێدەما و پاشان لە مەکتەبەوە تەلەفۆنیان بۆ دەکردین منداڵەکەتان جێماوە وەرن بیبەنەوە و دەبوو دەستمان لە ئیش هەڵبگرتایە و بچووینایە بە شوێن منداڵدا. من ڕۆحم لەوە ڕۆیشتبوو منداڵەکان ڕۆژێکیان پاسەکەیان لێتێکبچێت و سواری پاسی گەڕەکێکی تر ببن و بفەوتێن. چونکە هەر لە ئەتڵەنتا لەو دەمەدا خوشك و برایەکی منداڵ پاسەکەیان لێتێکچووبوو و ڕۆیشتبوونە گەڕەکێکی تر و بە هەڵە دابەزیبوون و لەوێ تاوانبارێکی نادیار سەری بڕیبوون. ئەو پاسەی منداڵەکانی منی دەگواستەوە ژمارەی ٣١٧ بوو، لە مەکتەب کاتی گەڕانەوە بەم جۆرە بانگەوازیان بۆ دەکرد: "براون باس، سری وان سێڤن brown bus three one seven ، واتە پاسی قاوەیی ژمارە (٣١٧)". منیش هەموو بەیانییەك کە لە ماڵەوە بە پێ دەمگەیاندنە وێستگەکە وەك ڕیکۆردەر ئەو ژمارەیەم دەدا بەگوێیاندا

"ڕەنج، سۆز: سری وان سێڤن بروان باس" ها لەبیرتان نەچێ، کەچی هەندێ جار یاریی لە بیری دەبردنەوە و بەجێدەمان و گیانیان دەگەیاندە کونەلووتی ئێمەش. منداڵەکان لە قوتابخانە نیوەڕوان ژەمێك خواردن و شیر و سووپی نایابیان دەدانێ، بۆ ئێمە کە پەنابەر بووین بە خۆڕایی بوو، بەڵام بۆ ئەمەریکییەکان بە پارە بوو. هەموو هەفتەیەك لیستێکی ناوی خواردنەکەیان دەنارده ماڵەوە بۆ ئەوەی ئێمە ڕەزامەندیی خۆمان دەرببڕین لە سەر خواردنی منداڵەکە و بۆ هەر ڕۆژەی سێ جۆر هەبوو یەکێکیان هەڵبژێرین و ئیمزای لە سەر بکەین. ئەڵبەتە ئێمەش بە خۆشحاڵییەوە ئیمزامان دەکرد و تەنها ئەو خواردنانەمان لێدەپەڕاند کە گۆشتی بەرازیان تێدابوو. بۆ هەر سەیران و گەشتێکی زانستی کە لە قوتابخانە دەرچوونایە دەبوو بەخێوکەری منداڵەکان مۆڵەتیان بدایە و ئیمزایان لە سەر فۆرمێکی تایبەتی بکردایە.

منداڵەکانی قۆناغی ناوەندیشم، وەك باسم کرد، لە پۆلی حەوت و هەشتی ناوەندیی ڕۆژوێڵ چوونە بەرخوێندن و ئەمانیش بەهەمان دەستووری منداڵە بچووکەکان کۆرسی خوێندنی ESL یان وەردەگرت بۆ قاڵبوون لە ئینگلیزیدا و بە چاکی دەچوونە پێشەوە و گەلێ سوودیان لە تێکەڵەی خوێندکارانی وڵاتگەلی هەمەجۆر وەردەگرت، کەوەك ئێمە کۆچبەر بوون. ئەوەی زۆر سەرنجی ڕادەکێشام کە منداڵەکانی قۆناخی ناوەندیم دەهاتنەوە سووردەبوونەوە و هەر پێکەنین دەیگرتن، لێمان پرسین مەسەلە چیە، بە پێکەنینەوە دەیانگوت بابە لە پۆلەکەدا کەس گوێ ناداتە ئەوەی بای لێ بەربێتەوە و تەنانەت هەندێك لە مامۆستاکانیش لە کاتی دەرز وتنەوەدا شەق بایەکی زلیان لێ بەردەبێتەوە و تەنها دەڵێ ببوورە excuse me و مێشێکیش میوانیان نیە و ئێمە و قوتابییە مەکسیکییەکان زۆر بەمە پێدەکەنین و ئەوانیش گاڵتە بە پێکەنینی ئێمە دەکەن. بەهەر حاڵ پاش ماوەیەك منداڵەکانی منیش باسی ئەم بەزمەیان نەدەکرد و پێدەچێت ئەوانیش پێی ڕاهاتبێتن.

شیاوی باسە قوتابخانەکانی ئەوێ هەموو ساڵێ لە مانگی پێنجدا نمایشی وەرزشی بۆ هەموو پۆلەکان ڕێکدەخەن و قوتابیانی هەر وڵاتێك، لەو قوتابخانەیەدا بە ناوی وڵاتەکەی خۆیانەوە بەشداری دەکەن و کاتێ بە بەر سەکۆکەدا تێدەپەڕن، هەر وڵاتە و کورتەیەکی لەبارەوە باسدەکرێت. بۆ ئەم مەبەستە خاتوو میشێڵی دۆستمان سەر و بلووزی بۆ منداڵەکان هێنا کەوا کوردستانی لە سەر نووسرابوو و سەر و ئاڵای کوردستانیشی بۆ دروستکردن و لەکاتی نمایشەکەدا بەرزیان کردبۆوە و ئەو زانیاریەشیان دابووە پەخشکارەکە کە باسێکی کورتی کوردستان بکات و چۆن گرفتار بووە بە دەستی سەدام

حوسێنەوە و ئەمانیش وەك كورد بۆچی ئاوارەی ئێرە بوون. بۆ ساڵی ئایندە ڕاز چووە پۆلی هەشت لە ناوەندیی كراپ ئەپڵ Crab Apple هەر لە شاری ڕۆزوێل و كانییش چووە پۆلی نۆ لە ئامادەیی ڕیڤەروود Riverwood High School. دەبێ ئەوە بڵێم كە ڕاز زۆر زیرەك و دەركەوتوو بوو، مامۆستای هۆم ڕوومەكەی، واتە ڕابەرەكەی، كە ناوی میس ئەگنس گالیگۆسكی Miss Agnes Goligosky بوو زۆر جار سەردانی دەكردین یان تەلەفۆنی بۆ دەكردین و سەرسامیی خۆی لە ئاستی بەهرە و زیرەكیی ڕاز دەردەبڕی. ئەوانیتریشم باش بوون، بەڵام نەدەگەیشتنە ئاستی ڕاز، كە لە كێبەركێی خوێندندا ئەمەریكی و مەكسیكییەكانی بۆڕدابوو و تەنها كچێكی كۆریی كە ناوی كاتی بوو موونافەسەی دەكرد و لەو سۆنگەیەشەوە ڕاز دەیوت ڕقم لە چاو تەسكەكانە و تەنها ئەوان دەتوانن هاوشانم بن. ڕاز بێجگە لە خوێندنی ئاسایی مەكتەب خولیای مۆسیقاشی هەبوو و كەمانێكی لە قوتابخانە خواستبوو و ڕاهێنانی لە سەر دەكرد و لە ڕووی هونەریشەوە كۆرسی موسیقای وەردەگرت. پاشان لە ئۆركسترایەكی قوتابخانەكانی ئەو شارەدا بەشداری كرد و جێی ڕەزامەندی مامۆستاكانی بوو. لەوێ سیستەمێك هەیە كە لەدوای نیوەی ساڵەوە بۆ سێ مانگ هەر مانگە و یەكێك دەبێتە یەكەمی قوتابخانەكانی ئەو شارە، یان ئەو هەرێم و موقاتەعەیەی سەرجەمی شار و ناوچەكانی ئەمەریكای بە سەردا دابەشكراوە و پێیاندەوترێ كاونتی county و ئاهەنگێكی گەورەی بۆ سازدەكەن. شیاوی باسە وردەكاریی سیستەمی پەروەردە و فێركردن لە كاونتییەكەوە بۆ یەكێكیتر جیاوازیی تێدایە. بۆ مانگی مارتی ساڵی ١٩٩٨ ڕاز بە یەكەمی سەرجەمی قوتابخانەكانی هەرێمی فولتن Fulton county دەرچوو، كە بەشێكی گەورەی میترۆپۆلیتانی ئەتلەنتای دەگرتەوە و یانەی ڕۆتەریی ئەمەریكی – لقی ڕۆزوێڵ American Rotary Club ئاهەنگێكی گەورەی بۆ سازكرد، كە نانخواردنیشی تێدا بوو و ئەمەریكی كەمتر ئەم جۆرە ئاهەنگانە سازدەدەن. یانەی ڕۆتەری، یانەیەكی كۆمەڵایەتییە و ساڵی ١٩٠٥ لە شاری شیكاگۆ دامەزراوە و ئێستا لقی لە زۆربەی شارەكانی ئەو وڵاتەدا هەیە. لە ئاهەنگەكەدا چەند كۆنگرێسمانێك و پارێزگاری شار و بەڕێوەبەری پۆلیس و نزیكەی ١٥٠ كەس ئامادەبوون و لە پێشدا خاتوو گالیگۆسكیی ڕابەری پۆلیان ڕازی بە ئامادەبووان ناساند كە منداڵێكی زیرەكی كوردە و ئاوارەی دەستی ڕژێمی عێراقە لەگەڵ خێزانەكەیدا و لێرە زۆر زوو فێری ئینگلیزی بووە و لە وانەكانیدا پێشكەوتووە و ئێستاش ڕاپۆرتێكی وردی لە سەر كۆمپانیای كۆكا كۆلای جیهانی ئامادەكردووە. پاشان بەڕێوەبەری قوتابخانەكە، خاتوو لیندا هۆپینگ Miss Linda Hoping و چەند كەسێكی تر وتاریان خوێندەوە و گەلێ لەو بەرپرسانە بە

خۆشحاڵی و تەوازوعەوە دەهاتن بۆلام و پیرۆزباییان لێدەکردم کە منداڵی وا زیرەکم هەیە و وێنەیان لەگەڵ دەگرتین و پاشان خەڵاتی پەنجا دۆلارو کۆمەڵێك دیارییان پێبەخشی.

ئەڵبەتە لێرە لێدانی منداڵ نەبوو لە هیچ قۆناخێکدا، بەڵام ئەگەر قوتابییەك لاساری یان هەڵەیەکی بکردایە سزاکەی ئەوە بوو کە دەبوو نانی نیوەڕۆی بە تەنها بخواردایە، واتە لە چێشتخانەی قوتابخانە خواردنەکەی وەربگرتایە و لە گەڵ منداڵەکانی تر لە هۆڵی چێشتخانەکە نەیخواردایە و بیبردایەتەوە بۆ پۆل و لەوێ بە تەنها و بێدەنگ بیخواردایە و بەمەشیان دەوت نانخواردنی بێدەنگ silent lunch، ئەگەریش سزاکە قورستر بوایە ئەوە پاش دەوامی ئاسایی سەعاتێك دەیانهێشتەوە و مامۆستاکەشی لە گەڵی دەمایەوە و بە پاسی مەکتەب نەدەڕۆیشتەوە و دەبوو باوك یان دایکی بهاتنایە بیانبردایەتەوە و بەمەش دەوترا حیجز کردن detention بە هیچ جۆرێك پەشیمان بوونەوە نەبوو لەم سزایە و دەبوو خوێندکار ملکەچی بوایە. بۆ هەندێ سزاش نامە بۆ باوك و دایك یان بەخێوکەر دەنێردرا بۆ ئەوەی پێکەوە لە گەڵ بەڕێوەبەرێتیی قوتابخانەدا کێشە و گرفتەکان چارەسەر بکەن. یەکێك لە گرفتە گەورەکانی قوتابخانە ئامادەییەکانی کچان مەسەلەی سکپڕییە کە لە هەندێ کچی ئەو قۆناخەی خوێندن دەقەومێ و ڕەوتی خوێندنیان تێکدەچێت، دەنا هاوڕێ گرتن و سێکس کردن لە دوای تەمەنی شانزە ساڵییەوە لەو وڵاتە ئاوخواردنەوەیە!

شیاوی باسە لێرە قوتابیانی هەموو قۆناخەکانی خوێندن، بە سەرەتاییشەوە، بەیانیان کاتژمێر هەشتی تەواو هەر پۆلە و لە ژووری خۆیان چەند دەقیقەیەك بە پێوە دەوەستن و دەستی ڕاستیان دەخەنە سەر دڵیان و ڕوو دەکەنە ئاڵای ئەمەریکا، کە لە هەموو ژوورێکدا هەیە و بە یەك دەنگ لە گەڵ ئەو بڵندگۆیەدا کە بۆ هەموو قوتابخانەی پەخش دەکات بەڵێن تازە دەکەنەوە و ئەمەی خوارەوە دەڵێنەوە:

"بەڵێن دەدەم دڵسۆز بم بۆ ئاڵای ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و کۆمار کە پشت بە خوا یەك وڵاتە و دابەش نابێت. ئازادی و عەدالەتیش تێیدا بۆ هەموانە".

بە ئینگلیزییەکەشی I pledge allegiance to the flag of the United States of America, and to the republic for which it stands, one nation, under God, indivisible, with liberty and justice for all.

کــــوردێك لە وڵاتی هندییە سوورەکـاندا

کـاتێ کۆڵـۆمبس هەرچـی دەریـا و زەریایـە تـەی کـرد و لـە سـاڵی ١٤٩٢دا لەنگـەری لـەو کیشوەرە پـانوپۆڕەدا گـرت کـە دواتـر بـە ئەمـەریکا ناسـرا هـەروا چۆڵەوانی نـەبوو، بـەڵکو ئەمسـەر تـا ئەوسـەر پڕبـوو لـە خـەڵکێك کـە ژیـانێکی خێڵەکیی سادە دەژیـان و بنـەمای ئابوورییان ئاژەڵداری و ڕاوی گامێشە کێوی بوو، کە بە هەزارانیان لـەو مێـرگ و پێدەشـتە بەرینانـەدا دەلـەوەڕان. ئـەم خێڵانـە کۆڵۆمبس بـە هەڵە بـە هنـدیی لـە قەڵـەمی دان بـەو حیسابەی کە ئەم خاکـەی پێـی خستووەتە سـەر بەشێکە لـە هندسـتان. کەچی لەڕاسـتیدا ئەمانە خێڵی جیا و ناوی جیاجیان هەبوو، کـە گـەورەترین خێڵیـان چیرۆکی Cherokee و بە دوای ئەودا ئەپاچێ Apache و کریك Creeck و چۆکتاو Chocktaw و چیکسا Chiska و چەندی تر بوون.

دیـارە مێـژووی دروسـتبوونی ئەمـەریکا ڕوونـە و کۆڵەکـە هـەرە بنەڕەتیەکـەی کۆچـی هەزاران خەڵکی سپیپێستی ئەورووپایە بە درێژایی چەندین سەدە و پاشـان کۆچـی هـەزاران کەسی تری سەر زەوی بۆ ئەو وڵاتە و گەڕان بە دوای نان و ژیان تێیدا. بەشێکی بەرچاوی خەڵکەکەشـی ئـەو ڕەشپێسـتانەی ئـەفریقا بـوون کـە وەك کۆیلـە بـۆی گوێزرانـەوە پـاش ڕاوکردنیـان لـە کیشـوەری ڕەشـدا و ڕاپێچکردنیان بـۆ ئـەم کیشـوەرە نوێیـە لـە پرۆسـەی بازرگانییەکی بەدناودا کە بەبازرگانیی کۆیلە ناسرا لە مێژوودا.

من نـاڵێم شارسـتانی بنیـات نـەنراوە لـەم خاکـە پـانوپۆڕەدا، وەلـێ ئـەوە دەڵێم کـە ئـەم شارستانییە لە سەر حیسابی قڕکردنی میللەتێك دروستکرا کە خەڵکی ڕەسـەنی ئـەو وڵاتـە بـوون و چـەندین هـەزار سـاڵ بـوو لـەو وڵاتـەی خۆیانـدا ئـەو ژیانـە سـوننەتی و سـاکارە دەژیان و زیانیشیان بۆ کەس نەبوو. ئەم میللەتەش خێڵەکانی هندییە سوورەکان بوون کـە بە دەردێك بران تائێستاش بە نەنگی دەژمێردرێ لە مێـژووی ئەمـەریکادا. سپیپێسـتەکانی ئەورووپا خۆیان لە تاو زوڵم و ستەمی کەنیسە و دادگاکانی پشکنین و توندوتیـژی ڕەویـان کـرد بـۆ ئەمـەریکا کەچـی لـەوێ کەوتنـە تـەنگ پێهەڵچـنین و پاشـان قڕکردنـی خـەڵکی ڕەسەنی وڵاتەکە و بەدرێژایی چەندین سەدە هەرچی تـەفرەدان و فڕوفێـڵ و سـاختە بـوو لە گەڵیاندا کردیان و ئەنجام بە قڕکردنیان شکایەوە لە پرۆسەیەکی جینۆسایدیی کەموێنە لە مێژوودا. بەرچاوترین خاڵی ئەو قڕکردنە ئەوەیە کە لە مێژووی ئەمەریکادا بە کاروانی

فرمێسك دەناسرێ Trial of Tears و تێیدا هەزارانیان لێ قەتڵوعام کردن. هەموو تاوانی ئەمانەش تەنها ئەوەبوو کەوا خاکەکەیان بە پیتە و دنیایەك کانە ئاڵتوونی تێدا دۆزرایەوە و ئەمە سەری خواردن وەك چۆن نەوت لە خاکی کوردانـدا خەریکە سەریان دەخوات.

خۆ وەنەبێ ئەم خێڵانە هەروا بە ئاسانی ملیان بۆ چەقۆی قەسابی سپیپێست درێژ کردبێت و لە بەرانبەریاندا دەستەوسان بووبێتن، بەڵکو مێژووی بەرەنگاری و ململانێیان پڕە لە فیداکاری و خەبات و خۆبەختکردن لە پێناوی ژیان و مانیاندا و بە درێژایی مێژووی ئەو ململانێیە بە سەدانیان لەو سپێپێستانە قەڵاچۆکرد، بەڵام دواتر بە شیر و تیر و ڕم هیچ نەکرا لەگەڵ چەك و تەکنیکی سەربازیی پێشکەوتوودا.

قەدەر وایهێنا کە من لە ئەمەریکادا بکەومە ئەو شوێنەی کەوا سەردەمانێکی دوورودرێژ قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی گەلی چیرۆکی بێت و لەو شارەدا نیشتەجێ بم کە دەکەوتە نزیك شوێنێکەوە پێشتر نیو ئیکۆتای ناو بووە New Echota ماوەیەکی زۆریش پایتەختی بەڕێوەبردنی کاروباری ئەو گەلە بوو. شارەکە ناوی ڕۆزوێڵ بوو و دەکەوتە سەر بەشی باکووری ڕووباری چاراهووچی Chattahoochee، کە بە زمانی هندییە سوورەکان یان ڕاستتر بڵێم بە زمانی گەلی چیرۆکی مانای "بەردی زەرد" دەگەیەنێت. ئەم ڕووبارە لە دامێنی چیاکانی ئەپەلاشیاوە سەرچاوە دەگرێ و بە سەر ویلایەتەکانی کارۆلینای باکوور و جۆرجیا و ئەلەبامادا تێدەپەڕێ و دەڕژێتە کەنداوی مەکسیکەوە. ئەم ناوچەیە ڕۆژگارێك چیرۆکی ناویان نابوو "خاکی دڵگیر". بە پێی قانوون نەدەبوو سپیپێستەکان بچنە ناو خاکی چیرۆکییەوە، بەڵام بە زۆریی ئەمەیان پشتگوێ دەخرا. پایتەختی چیرۆکی لە نیو ئێکۆتا کێشەی بۆ ویلایەتی جۆرجیا دروستکردووە بە هۆی ڕێکەوتننامەی ساڵی ١٨٠٢ەوە لە گەڵ حکومەتی ویلایەتە یەکگرتووەکاندا بۆ ڕامالین و دەرپەڕاندنی چیرۆکییەکان لەو سنووردا. ناوی ئەم شارەی ئێستا دەگڕێتەوە بۆ ڕۆزوێڵ کینگ، کە دەوڵەمەندێکی ناوچەکە بووە و ساڵی ١٨٣٨ یەکەم کارگەی لۆکەی لێرە دامەزراندووە و ماڵی کرێکاری کارگەکە و بازرگانی تری تێهاتووە و وردە وردە خانوبەرە، کەنیسە، بازاڕ و قوتابخانەی تێدا کراوەتەوە و گەشەی کردووە.

کاتی خۆی و لە ساڵی ١٥٤٠ بەملاوە وڵاتی چیرۆکی لە ڕووباری ئۆهایۆوە لە باکوور درێژدەبۆوە تا ئەم ڕووبارەی چاراهووچی، کە ئێستا لە ویلایەتی جۆرجیایە لە باشوور و تەواوی دۆڵی تەنەسی و زنجیرە چیای سمۆکیی گەورە و هەردوو ویلایەتی کارۆلینای باکوور و باشووری ئەمڕۆی دەگرتەوە. ئەم گەورە خێڵەی چیرۆکی بەردەوام لە شەڕدا بوون لە گەڵ خێڵە هندییەکانی تری دەوروبەریاندا، وەك کریك و چۆکتاو. هەروەها لە

ململانێی ئینگلیزو فەرەنسیەکاندا دابوویانە پاڵ ئینگلیز و ساڵی ١٨١٢ ش دایانە پاڵ ویلایەتە یەکگرتووەکان لە ژێر ئاڵای ئەندرو جاکسۆن Andrew Jacksonدا و ئەگەر ئەمان نەبوونایە ئەوە تۆماهووکێکی خێڵی کریک سەری جاکسۆنی لەت دەکرد (تۆماهووک چەکێکی کۆنی کاریگەری هندییە سوورەکان بوو لە شێوەی پاچێکی زل و قەبەدا و ئێستا بووە بە ناوی مووشەکێکی پێشکەوتووی ئەمەریکا). کەچی هەر ئەم جاکسۆنە پاش ئەوەی ساڵی ١٨٣٠ بوو بە سەرۆکی حەوتەمی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا پشتی تێکردن و بە دەردێکی زۆر خراپی بردن.

سپیپێستەکان بە زۆریی لە کەنار دەریای ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کیشوەری بەرینی ئەمەریکادا هەواریان دەخست و شاریان دروست دەکرد و ئیتر تا سەد و پەنجا ساڵێکیش پێش ئێستا شوێنەکانی ناوەوە بە زۆری کەس پەی پێ نەدەبرد و زیاتر خێڵە هندییەکانی تێدا دەژیا، ئەگەرچی ڕاوکردن و فرتێخستنیان هەر بەردەوام بوو و کە شەپۆلی کۆچی سپیپێست زیادی دەکرد فشاری زیاتر دەکەوتە سەر ئەمان. مۆرکی ویلایەتەکانی کەنار زەریانی ڕۆژئاوا زیاتر ئیسپانی و پورتوگالی بوو چونکە ماوەیەکی زۆر کۆڵۆنیی ئەم دوو دەوڵەتە بوون، بەڵام ویلایەتەکانی کەناری ئەتڵەنتیك زیاتر مۆرکی ئینگلیز و فەرەنسای پێوە دیار بوو. ئەڵبەتە سیانزە ویلایەتەکەش کە ناوکی پێکهێنانی ویلایەتە یەکگرتووەکان بوو لە کەناری ئۆقیانووسی ئەتڵەنتیکەوە دەستی پێکرد و پاشان بەرە بەرە ناوچە و هەرێمی تری ئەمەریکا بوون بە ویلایەت و خرانە سەر ئەمانی تر.

ئەو ساڵانە ئێمە لە ڕۆژوێڵی نیشتەجێ دێرینەکەی خێڵی چیرۆکی نیشتەجێ بووین، هیچ ئاسەوارێکی ئەوتۆی ئەو گەلەی تێدا نەمابوو، تەنها ناوی ڕووباری چارا هووچی وەك خۆی مابۆوە و لە سەر ئەو ڕووبارەش بوارێك هەبوو لە زەمانی پێش تەکنیکی پرد دروستکردندا خەڵك لێی پەڕیونەتەوە و ئەمەش بە ناوی ویلیۆی ناوداری ئەو خێڵەوە بووە و تائێستاش ئەو ناوە ماوە. بەنکێك هەیە بە ناوی ئێتاوا واتە بورجی بەرز بەو زمانە چێشتخانەیەکیش بە ناوی چیرۆکییەوە. لە کتێبخانەکانیشدا گەلێ سەرچاوەی هەمەجۆر هەن لە بارەی فۆلکلۆرو ئەفسانە و مێژووی ئەو گەلەوە. هەروەها ئەوەی سەرەنج دەدرێ تائێستا گەلێ ناوی شوێن و شار و شاخ و هەر پاشماوەی سەردەمی هندییە سوورەکانن و سەرباری تواندنەوە و فڕکردنیان وەك تەعریبەکەی لای خۆمانی پێ نەکرا. گەلێ ناوی دیاری وەك ویلایەتی تەنەسی Tennessee و شاری چەتەنووگا Chattanooga و شاری تەلەهاسی Talahassee هەروەك خۆیان ماونەتەوە و دەسکاری نەکراون.

تا ساڵانی بیستەکانی سەدەی نۆزدەش چیرۆکی لەو وڵاتەی خۆیدا کە پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد هەرچۆنێك بوو گوزەرانیان دەکرد و خەریکی ئاژەڵداری و کشتوکاڵ بوون

بەتایبەتی چاندنی گەنمەشامی و ڕاوکردن بوون و کەمتر سپیپێست فشاری بۆ دەهێنان. بەڵام لەو دەمە بەدواوە بەلاّو نەگبەتییەکی نوێ ڕووی تێکردن و ساڵی ١٨٢٨ ئالتوون لە خاکەکەیاندا دۆزرایەوە. ئەو شوێنەی کە کانە ئالتوونەکەی لێدۆزرابووەوە ناوی دەهلۆنیگا Dahlonega بوو، کە نزیکەی سەعاتێکی سەیارە لە ئێمەوە دوور بوو.

ئەم دەهلۆنیگایە (کە ناوەکەشی هەر هی ئەو زەمانەیە) ئێستا شارێکە و دەکەوێتە لای باکووری دەریاچەیەکەوە پێیدەوترێ لێنیر Lake Leneir کە ئێستا سەیرانگایە و جارێکیان منداڵەکانی منیش لە گەشتی وەرزی هاوینی مەکتەبەکەیاندا برابوونە شوێنی ئەو کانە ئالتوونە و لە کەناری دەریاچەکە لمیان پێ بێژابوونەوە و بە ئەندازەی دەنکە لمێکی بچووك ئالتوونیان دۆزیبۆوە و وەك یادگار لە شووشەیەکی بچووکی ئاودا هەڵیانگرتبوو. ئەڵبەتە ئەو کانە ئێستا لە ڕووی ئابوورییەوە بایەخێکی نەماوە و لەو دەمەوە هەموو ئالتوونەکەیان دەرهێناوە و ئێستا تەنها وەك شوێنێکی گەشتوگوزاری مێژوویی تەماشا دەکرێت.

ئەو دەمە کە هەواڵی دۆزینەوەی ئالتوون لەو شوێنەدا بلاّوبووەوە ئیتر خەڵکی سپیپێست بەلێشاو ڕوویانکردە وڵاتی چیرۆکی و بە زۆر و بە خوایشت جێی خۆیان دەکردەوە و زەویوزاریان دەکڕی و زیاتر تەنگیان بە خێڵە هندییەکان هەڵدەچنی. من لە کتێبێکی مێژووی ڕۆژوێڵدا خوێندمەوە کەوا سپیپێستەکان لە هەموو لایەکەوە بە پاپۆڕ لە کەناری باشووری ڕۆژهەلاّتەوە لە ویلایەتی جۆرجیا و بە تایبەتی لە بەندەری سەڤانا Savana لەنگەریان دەگرت و لەوێوە دەهاتنە شاری ئەتلەنتا و پاشان هەنگاو بە هەنگاو بەرەو ژوور دەبوونەوە و دەبوو لەم گەشتەیاندا لە ڕووباری چارا هووچی بپەڕنەوە و پەڕاندنەوەی عەرەبانەو هێسترو ئاژەڵو ڕەشەولاّخ و ماڵی ئەم کۆچبەرانە بوو بە بازرگانییەکی باش بۆ ئەو کەسانەی ئاش و بواریان هەبوو لە سەر ئەو ڕووبارە و چەند قات زیادی کردبوو. ئەڵبەتە ئەو خەڵکەی دەڕژانە ئەوێ هەر تەنها بۆ ئەو کانە نەدەچوون بەڵکو بە نیازی کانی تر بوون و هەروەها تەماحیان کردبووە زەوی وزاری بەپیتیشیان.

ساڵی ١٨٣٠ وەك پێشتر باسم کرد ئەندرو جاکسۆن بوو بە سەرۆکی ئەمەریکا و پشتگیریی سپیپێستەکانی کرد و خێڵە هندییەکانی ناچاری کۆچکردن کرد بەرەو ڕۆژئاوا و مەسەلەکەیان لە سەر کردن بە یاسا و چەکدار و سەرباز دەیانگرتن و ڕاپێچی ئۆردووگای تایبەتیان دەکردن و لەوێشەوە لە ڕێگای ئاوی ڕووبار و وشکاییەوە بە ڕێگایەکی دوورودرێژی نزیکەی هەزار و پێنجسەد کیلۆمەتردا ڕەوانەی هەرێمی ئۆکلاهۆمایان کردن. ئەم کارەساتە لە ساڵانی ١٨٣٨ – ١٨٣٩ دا بەرپاکرا و نزیکەی پانزە هەزار کەسیان گرت و

بە پیادەڕۆیی ناچاری ئەو گەشتە دوورەیان کردن و دوا تاقمی ئاوارەکان لە ساڵی ۱۸۳۹ دا گەیشتنە ئۆکلاهۆما و نزیکەی چوار هەزاریان لە ڕێگا گیانیان لەدەستدا، کە زۆربەیان ژن و منداڵ بوون و بەدرێژایی ئەو ڕێگا دوورە زنجیرەیەك گۆڕ بەمبەرو بەوبەریدا تەرمی ئەو خەڵکە کارەساتبارەیان شاردەوە و شایەتی زوڵمێکی سامناکە لە مێژوودا. ئەم ڕێڕەوە بە کاروانی فرمێسك Trial of Tears ناودەبرێ لە مێژوودا. ئەوانەی کە لە دەست مەرگ ڕزگاریان بوو لە ئۆکلاهۆما نیشتەجێبوون و بە کاری ئاژەڵداری و کشتوکاڵەوە خەریك بوون بەڵام دواترلێرەش نەیانهێشت بە ئاسوودەیی دانیشن و دیسانەوە زەوی و زاریان لێداگیرکردنەوە و هەرچی گامێشە کێوی بوو قڕیان کردن چونکە سەرچاوەیەکی سەرەکیی خۆراکی ئەم خێڵانە بوون.

لە کارەساتی قڕکردن و پەرتەوازە کردنی چیرۆکیدا نزیکەی هەزار کەسێکیان بەختیان هێنا و لە ڕاپێچکرنەکە دەربازبوون بە هۆی خۆشاردنەوە یان لێبووردنی تایبەتی و دایانە چیاکانی سمۆکی گەورەدا و Great Smokies بوون بە بناغەی باندی ڕۆژهەلات. ئێستا لە پاش زیاد لە ۱٦۰ ساڵ نەوەی ئەوانە لە ویلایەتی کارۆلینای باکوور قەدەغەیەکیان (محمیة Reservation) بۆ کراوەتەوە و تێیدا ژیانی نەریتپارێزی و خێڵەکیی خۆیان دەبەنەسەر و تێکەڵی خەڵکی تر نابن و ئێستا لە سەرانسەری ئەو وڵاتەدا ژیانی ئەو خەڵکە ڕەسەنە هاتووەتە سەر ئەوەی لە چەند قەدەغەیەکی تایبەتدا گوزەران بکەن و تا ئێستاش داب و دەستووری خێڵەکیی خۆیان پاراستووە. دەڵێن گوایە نوێنەریشیان لە کۆنگرێسدا هەیە.

سەیر ئەوەیە ئەم خێڵە ڕەسەنە بە ناو هیندییانەی کیشوەری ئەمەریکای باشوور و ناوەڕاست و مەکسیك بەو دەردە نەچوون وەك ویلایەتە یەکگرتووەکان و ئەو وڵاتانەی لە سەرەتاوە بوون بە ژێردەستەی پورتوگاڵ و ئیسپانیا ئاوێتەبوونێکی بەرچاو لە نێوان خەڵکە ئەوروپایی و خێڵە ڕەسەنەکاندا دروستبوو، بە جۆرێك واهەست دەکەیت خەڵکە ڕەسەنەکە بارودۆخیان لە ژیانی ساکار و سەرەتاییەوە بەرەو شارستانییەت پەرەی سەند و فەرهەنگ و کولتوور و زمانی ئیسپانی باڵادەست بوو تێیاندا و زیاتر ئامێزی بۆ ئەو ئاوێتەبوونە کردەوە.

جارێکیان لە گوام مامۆستایەکی زانکۆ موحازەرەیەکی پێدابن لە سەر پێکهاتە و مێژووی ئەمەریکا و زۆر ڕاشکاوانە پێی لێنا و وتی: "نەنگترین و شەرمەزارترین مێژوومان هەیە لە بواری مامەڵە کردنمان لە گەڵ خێڵە ڕەسەنەکانی ئەمەریکادا"!

مەرگێکی پڕ تراجیدیا لە ئەمەریکا

مام ئەحمەد و ئایشێ خان وەك دەیان و سەدان کەسوکاری ئەو کوردانەی ساڵی ١٩٩٦ ڕەوانەی ئەمەریکا کران، کەوتنە تەك ماڵی کاك شیروان و کاك بەرزانی کوڕیان و ماڵی کاك هوشیاری زاوایان. کارەکە بۆ ئەوان هەندێك لەبارتر بوو لەچاو خەڵکی تردا، چونکە لەگەڵ کوڕ و کچ و زاوا و کۆمەڵێك کوڕەزا و کچەزایاندا دەژیان و بێجگە لەوەش ماڵی کوڕ و کچێکی تریان لە نەرویج بوو و هاتوچۆکرنیان بۆ لای یەکتر تاڕادەیەك ئاسان بوو. ئێمەش لەگەڵ ئەوان یەکماڵ بووین و کاك شیروان هاوڕێی سەردەمی زانکۆمە و لە وڵاتی خۆمان و لەوێش ئەندازیارێکی سەرکەوتووبوو. ئەم پیاوە بە شایەتیی هەموو برادەرەکانی کەسێکی تا بڵێی ڕاستگۆ و بەئەمەك بوو لە دۆستایەتیدا و بەش بەحاڵی منیش گەلێ هەڵوێستی مەردانەی هەبوو لە ژیانمدا و پەیوەندیی دۆستانەمان لەئاستێکدایە کورد واتەنی مەگەر هەر حەلاڵمان لێکجیابێت.

کاتێ لە گوامەوە گوێزراینەوە بۆ ئەمەریکا مەسەلەکە وا کەوتەوە کە ئێمە و ماڵی کاك شیروان و خزمەکانی بەر ویلایەتی جۆرجیا و گەورە شاری ئەتلەنتا بکەوین. ئەڵبەتە ئەمە هەر بەڕێکەوت نەبوو، بەڵکو لە کاتی پرۆسێسەکردنی ئەوراق و مامەڵەماندا ناوی یەکترمان لە فۆرمەکانماندا نووسیبوو. پاشان ئێمە بەر باکووری ئەتلەنتا و شارۆچکەی ڕۆزوێڵ کەوتین بۆ نیشتەجێبوون و کارکردن، ئەوانیش هەموو پێکەوە بەر باشووری ئەو شارە کەوتن و لە ناوچەی جۆنسبۆرۆ نیشتەجێبوون و پاش بەینێکیش ماڵی کاك جەمال لە شاری چەتەنووگای ویلایەتی تەنەسییەوە، کە دوو سەعاتێك بە ئۆتۆمبیل دوور بوون، باریانکرد و هاتنە لای ئەوان و لە گەڵ ماڵی کاك بەختیاری برادەرماندا گرووپێکی چوار پێنج ماڵییان لە جۆنسبۆرۆ دروستکرد. لە ناوچە یان گەڕەکەکانی کلارکستۆن و دۆرەڤیڵ و شوێنی تری ئەو شارە گرووپی چەند ماڵیی کورد هەبوون، بەڵام زۆر پەرت و بڵاو، چەشنی گاڵی ناو دڕك.

جۆنسبۆرۆ نزیکەی سەعاتێك بە ئۆتۆمبیل لە ئێمەوە دوور بوو، بەڵام ناوبەناو لەگەڵ ماڵی کاك شیروان هاتوچۆی یەکترمان دەکرد و ئەڵبەتە باوك و دایکیشی کە لەو

غەریبستانە تاڵەدا زۆر دڵمان بە یەکتر دەکرایەوە و پێکەوە گەلێ شوێنی خۆشی ئەو شارە دەچووین، بەڵام گەواڵە هەوری غوربەت هەردەم بە ڕاسەرمانەوە بوو و لە خۆشترین شوێنی ئەوێدا ناخۆشترین شوێنی وڵاتی خۆمانمان بیردەکەوتەوەوە و خۆزگەمان پێدەخواست.

مام ئەحمەد هەرچەندە ژن و کوڕ و کچی لەدەور بوون و لە بەر ئەوەی تەمەنی ٦٩ ساڵ بوو مووچەیەکی خانەنشینیی مامناوەندیی بۆ بڕابووەوە و بەرزانی کوڕی، کە ئەو دەمە ژنی نەهێنابوو و لەگەڵ باوك و دایکی پێکەوە دەژیان، درێغیی لێنەدەکردن و بۆ گەلێ شوێنی دەبردن، کەچی ئەم پیاوە لەوێ ڕانەهات و هەردەم دڵەودوابوو و هەستت دەکرد خەم و خەفەتێکی قووڵ سەری تێکردبوو، بەڵام کەم دەریدەبڕی و هەردەم دەیچەپاندە دڵی خۆی.

زستانی ساڵی ١٩٩٨ بوو، کە ئێمە سەردانمان کردن و بێ ئێوە ناخۆش ئایشێ خان کفتەیەکی کوردانەی بۆ لێنابووین و پاش گەڕانەوەمان بە چەند ڕۆژێك هەواڵێکی کتوپڕ و دڵتەزێنمان پێگەیشت کە مام ئەحمەد تووشی جەڵتەی مێشك بووە و لە نەخۆشخانە کەوتووە. یەکەمجار کە بردوویانەتە نەخۆشخانە دوکتۆرێکی ڤێتنامی بینیویەتی و پەی بە دەردەکەی نەبردووە و هەندێ حەبی سەرئێشەی ئاسایی داوەتێ. بۆ جاری دووەم کە لێیدایەوە بە پەلە گەیەنرایە نەخۆشخانە و ئەمجارەیان زانرا کە جەڵتەی مێشکە و لەوێ ماوەی هەژدە ڕۆژ بە نیوەهۆش و بێهۆشی مایەوە و هەوڵێکی زۆری لەگەڵ درا بەڵام هیچ کەڵکێکی نەبوو بەڵکو هەموو تەکنیکی پزیشکیی ئەمەریکا و پێشکەوتنی هەر توانی ١٨ ڕۆژ بیهێڵێتەوە و دوای ئەوە گیانی سپارد.

تا ئێرە ئاساییە و ئەوەی بێتە دنیاوە دەشمرێ، بەڵام سەختیی مەسەلەکە لای ئێمە ئەو غوربەت و تەنهاییە بوو لەو لێقەومانەدا. چۆنی وەربگرینەوە و چۆنی بەڕێبخەین و چۆنی بنێژین و لە کوێ!؟.. لەوێ دەستوور وابوو کە جەنازە لە نەخۆشخانە ڕاستەوخۆ نەدرێتەوە بە کەسوکاری مردووەکە، بەڵکو بە ئۆتۆمبیلێکی داخراو دەگوێزرێتەوە بۆ گۆڕستان. ئەڵبەتە بۆ خەڵکی مەسیحی بەو ئۆتۆمبیلە دەگوێزرێتەوە بۆ کەنیسە یان شوێنێکی تایبەت بۆ سازکردنی ڕێوڕەسمی جەنازە و پاشانیش هەر بەو ئۆتۆمبیلە دەگوێزرێتەوە بۆ گۆڕستان. بۆ ئەم حاڵەتەی ئێمە کەنیسەیەکی باپتیست دەستی هێنایە پێشەوە کە ئەرك و مەسرە فی بەخاکسپاردن بگرێتە خۆی، بەڵام کەسوکار ئەوەیان ڕەتکردەوە و سوپاسیان کردن و پێیان وتن کە ڕێوڕەسمی ئیسلامی دەینێژن. جەنازەکەمان

وەرگرتو لە شوێنێکی تایبەتی نەخۆشخانەکەدا ڕێوڕەسمی شوشتنی بۆ ڕێکخرا. ناردیان شێخێکی مەغریبیی بەساڵداچووی ڕیشدرێژ هات و جەنازەمان بردە سەر تاتەشۆر و مـن و کـاك هوشـیاری زاوایـان بـووین بـە شـاگردی شـێخە مەغریبیەکـە و ئاومـان دەکـرد بـە مەیتەکەدا و ئەویش بە دەم خوێندنی چەند ئایەتێکی قورئانەوە دەیشۆرد و نەیدەهێشت بە موو دەستووره ئیسلامییەکە کەلیی تێبکەوێت. پێش ئەوەی من و کاك هوشیار بچینە ژوورەوە شێخەکە سوێندی داین کە هەر عەیبێکمان لـە جەسـتەی مردووەکـەدا بینـی نـابێ لای کەس و تەنانەت خێزانیشمان باسی بکەین. لە پاش شۆردنەکە شـێخ فـەرمانی دا بـۆنی بۆ بێنین و بەرزان خێرا چوو بۆنێکی گرانبەهای هێنا بەڵام شێخ قوبووڵی نـەکرد و وتـی: ئەمە مادەی ئەلکوولی تێدایـە و دەبـێ بۆنێـك بێـت هـیچ ئـەلکوولێکی تێـدا نـەبێت. پاشـان ماددەی کافووری پێوەکرد و کفنی کرد و لە تابووتێکی داخراوی ناو بـە هـەمان ئۆتۆمبیلـە قەپاتەکە بردمان بۆ مزگەوتێکی گەورە لە نـاو ئەتڵەنتادا، بـۆ ئـەوەی نوێـژی مـردووی لـە سەربکرێت. هێندەم زانی مەلای مزگەوتەکە و ٢٠ – ٣٠ کەسی ڕەنـگ و ڕەگـەز جیـاواز، کـە زۆریان ڕەشپێست بوون، هاتن نوێژی مردوویان لە سەر جەنازەکە کـرد. شـایانی باسـە ئـەم مزگەوتە نزیکەی ٢٥ ساڵ لەوەوبەر دوو بـرای پاکسـتانی بـە پیتـاك کۆکردنـەوە دروسـتیان کردبـوو و فێرگەیـەکی قورئـانیش تێـدابوو، کـە هـەردوك مزگـەوتو قوتابخانەکـەش نـاوی فارووق بوو.

لە باشووری شاری ئەتڵەنتادا و لـە شـوێنێکی نزیـك جۆنسـبۆرۆ گۆڕسـتانێکی موسـڵمان هـەبوو، ڕووبەرەکـەی نزیکـەی پێـنج دۆنم دەبـوو، دەیـانگوت پیـاوێکی سعوودی بـۆ خێـر کڕیوێتی و نزیکـەی دووسـەد گۆڕێکی تێـدابوو لـە عـەرەب و هنـدی و پاکستانی و بـەوەی ئێمەشەوە کوردێکی چووە سەر.

ئـەوەی کـە مایـەی داخ و پەژارەیـەکی زۆر بـوو بـۆ ئێمـە هـەر چـوار پێـنج کەسـێك و کوڕەکـانی و زاواکـەی و لەگـەڵ خێزانمـان ٨ – ٩ کەسـێك دەبـووین شـوێن جەنازەکـە کەوتبووین و بە ڕێگاوە بۆ ئەو گۆڕستانە من خەیاڵم فڕیبـوو بـۆ لای خۆمـان کـە کەسـێك بـەرەو گۆڕسـتان بەڕێـدەخرێت دەیـان و سـەدان کـەس شـوێنی دەکـەون، کەچـی ئێمـە لـەم غوربەتـە تاڵـەدا هـەر ئـەم چـوار پێـنج کەسـەی خۆمـانین و کـەسمان لـە دەور نیـە و ئـەو ئەمەریکیانــەی دۆســتمان بــوون ئەمــە لــە فەرهەنگیانــدا نیــە و دۆســتە کوردەکــانی ئەمـەریکاشمان هـەر یەکـە لـە بنـی دنیایـەك بـوو بۆخـۆی لـەو وڵاتـە پـانوپۆڕەدا، کـە لـە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوای شەش سەعاتی فڕۆکەی دەخایاند و سێ سـەعات کـاتیش هـەبوو،

واته ئەگەر لە ئەتلەنتا سەعات ١١ ی بەیانی بوایە ئەوە لە کالیفۆرنیا تازە کاتژمێر هەشتی بەیانی بوو. لە باکوورەوە بۆ باشووریش چوار سەعاتی فڕۆکەی دەبرد. ئەو کوردانەی لە گەڕەك و ناوچە جۆراوجۆرەکانی ئەتلەنتا بوون و ئەوانەشیان کە دۆست و ناسیاو بوون هێندە دوور و پابەندی کارەکانیان بوون بەئاسانی نەدەگەیشتنە لای ئێمەو ئەگەر بیشگەیشتنایە هەروا ئاسان نەبوو کار بەجێبێڵن.

لە گۆڕستانەکە تەرمەکەمان لە ئۆتۆمبیلە داخراوەکە وەرگرت و شۆفێرەکەی لەوێ مایەوە و وەستا تا بەخاکمان سپارد و خاوەنی مردوو کاغەزێکی بۆ ئیمزا کرد ئەوجا ڕۆیشت. ئێمە زۆر سەرمان لەم کارە سوڕما و لە هەندێ خەڵکی ئەمەریکیمان پرسی بۆچی وا بەتوندی لەم کارە دەپێچنەوە و وەلاّم ئەوەبوو لەوانەیە هەندێ کەس مردووی خۆیان وەربگرنەوە و تاقەت و توانای دابینکردنی ڕێوڕەسم و خەرجی ناشتنیان نەبێت و لە شوێنێکی چۆلاّییدا بیخەنە چاڵێك یان شیویکەوە و بڕۆن و ئەمەش ژینگە پیس دەکات. جا لەڕاستیدا ئەرکی مردوو ناشتن لەو وڵاتە قورسە و ئەوەی ئێمە زیاد لە دوو هەزار دۆلاری تێچوو کەوا کاك شیروان و کاك هوشیار و بەرزان خۆیان دابینیان کرد و قبووڵیان نەکرد کەس هاوکارییان بکات. لە گۆڕستانەکە نەریت وابوو هەر بستێك لە زەوی بەرزبێتەوە و تاقە یەك کێلیش لە ژوورسەری بێت، کە بەزۆری پارچە مەڕمەڕێکە و ناو و تەمەنی کەسی کۆچکردووی لە سەرە. ئەڵبەتە هەڵبەستنی گۆڕ لە گۆڕستانی مەسیحیەکانیشدا هەر کێلێکی مەڕمەڕە لە ڕاسەری مردووەکەداو لە شێوەی خاچدایە و ناو و تەمەنو شتی لەم جۆرەی کۆچکردووی لە سەرە، بەلاّم من لە گۆڕستانە موسڵمانەکەی ئەتلەنتادا گەڵێ گۆڕم بینی بە مەڕمەڕ ڕازێنرابۆوە کە زۆریان کۆچیان کردبوو بۆ ئەو وڵاتە و لەوێ گۆڕغەریب بووبوون. یەك لەوانە گۆڕی پیاوێکی هندی بوو کە لێی نووسرابوو: ئەمە گۆڕی خوالێخۆشبوو کۆلۆنێل دوکتۆر حاجی فلاّن کەسی خەڵکی بۆمبایە لە هندستان و ساڵی ئەوەندە لە دایکبووە و ساڵی ئەوەندەش کۆچی دوایی کردووە.

ئەوەی کە بۆ ئێمە مایەی پەستیو دلگرانییەکی زۆر بوو لە ماڵەوە پرسەکەمان دانا و تەنها بریتی بووین لەو چەند دۆست و دراوسێ کەمەی لە دەوریان و تەسجیلێکی قورئان خوێندن و کەسێك بە تایبەتی لە سەر تەلەفۆن بوو وەلاّمی سەرەخۆشیی خزم و دۆستی دەدایەوە لە ویلایەتەکان و ئەوروپا و کوردستانەوە و هەروا ئەمەریکی و ڤێتنامی و ئەفریقی و ڕەگەزی جۆراوجۆری دراوسێمان بوون کەچی لە فەرهەنگی کەسیاندا نەبوو

بێنە لامان و قسەیەکی دڵدانەوە و پەژارە دەربرینمان لەگەڵ بکەن و لەولاشەوە لە کوردستانەوە تەلەفۆنمان بۆ دەکرا کە پرسەیەکی زۆر قەرەباڵغی هەیە.

بێگومان کەسێك لە وڵاتی خۆماندا ئەوەی بەسەربێت و مردوویەکی لێبمریت دەسبەجێ خزم و دۆست لێی کۆدەبنەوە و خۆیشی نازانێ کاروباری بەخاکسپاردن و پرسەی چۆن بەڕێوەدەچێت و تاچەند ڕۆژێك خەڵك لە دەوری کۆن و لە سەرێکەوە ئەم کارە بە ڕووکەش و ڕۆتین دێتە بەرچاو، بەڵام کە کەوتیتە غەریبی و کارەساتێکی وات لێقەوما و کەسێکی ئەوتۆت لەدەور نەبوو ئەوکاتە دەزانی ئەم پەیوەندییە کۆمەڵایەتیانەی لای خۆمان چەند دیاردەیەکی جوان و ئیجابین. چونکە هەر بە دەم ئاسانە گوزارش لەو بارە دەروونییە بکەیت کەسێکی ئازیزت لەو دوورەوڵاتییە لەدەست بچێت و کەست لەدەور نەبێت و هەموو پرسەکەت بێتە سەر تەلەفون و تەلەفۆنکاری. ئای کە ستەمە دەروونت کەیلی دووکەڵی غوربەتێکی تاڵ بێت و لەم غوربەتەشدا کۆستت بکەوێت و پارچەیەك لە جگەرت بکرێتەوە و گۆڕغەریب بکرێت و دەوریشت چۆڵ بێت. ئەو دەمە ئێمە بۆ خۆمان دەگریاین و بۆ ئەو فەرهەنگ و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەی لە وڵاتی خۆمان هاکەزایی سەیرمان دەکرد و قەدرمان نەدەزانی وا ئێستا لێمان بوو بە ژانێکی بەسوێ و مەگەر هەر خۆمان بزانین چەند سەخت بوو.

کاك شیروان تازە چووبوە سەر کاری ئەندازیاریی خۆی و تازە چەند ڕۆژێك بوو دەوامی دەکرد و ئەو ڕۆژەی کە باوکی کۆچی دوایی کرد و هەموو پێکەوە سەرقاڵی کاروباری بەخاکسپاردنی بووین و کاتێ نیوەڕۆ دڵتەنگ و خەمبار لە گۆڕستان گەڕاینەوە، لە لایەن بەڕێوەبەری دائیرەکەیەوە تەلەفۆنێك بۆ ماڵەوەیان کرا و وتیان بۆچی ئەمڕۆ دیار نیە و نەهاتووە بۆ دەوام؟ ئێمەش پێمانوتن باوکی کۆچی دوایی کردووە و خەریکی ڕێوڕەسمی ناشتنی تەرمەکەین کەچی جەنابی بەڕێوەبەر زۆر بە خوێنساردییەوە وتی: چاکە کە لە ناشتنی بوونەوە با بێت بۆ دەوامەکەی!! جا توخوا وەرە لە کولتوورێکی وادا هەڵکە و خۆت بگونجێنە!!

له تایفوونەوە بۆ تۆرنادۆ

لـه ناوەڕاسـتی مـانگی دیسـەمبەری ١٩٩٦ دا گەیشـتینە دوورگـەی گـوام، کـه بـوو بـه قۆنـاخێکی گرنگـی سـەفەرەکەمان بـەرەو ئەمـەریکا. وەك پێشـتر ئامـاژەم بـۆ کـرد ئـەم دوورگەیـە دەکەوتـە نـاو ئۆقیانووسـی پاسـیفیکەوە و یـەك لـە دوورگـەکانی هـەرێمی مایکرۆنیزیا و ماریانای باکوور پێکدێنێ و له ڕووی جوگرافییەوە بە نزیکەی سێ سەعاتی فڕۆکـە دەکەوتـە ڕۆژهـەڵاتی وڵاتـی فلیپینـەوە و ڕۆژهـەڵاتی چـین وباشـوری ڕۆژهـەڵاتی ژاپۆنەوە.

من پێشتر له زەینی خۆمدا وێنەی باس و گەشتەکانی سندبادم بۆ دوورگە کێشابوو، وەك ناوچەیەکی لماویی ڕووتەنی بـه دەریـا و زەریـا چـواردەور گیـراو، کەچـی کـاتێ لـه گوام دابەزیم ڕوانـیم ئـەم شـوێنە نـە لـە و نـە ڕووتـەن بـەڵکو یەکپارچـە سـەوزایی و دارستان و شاخی بە دارودرەخت داپۆشراو بوو. دوورگەی گوام له سـەر هێڵـی پـانی ١٣ پلـەی سـەروو هێڵـی کەمـەری زەوی و گـەرم و شـێدار بـوو، بـەڵام لەجوانیـدا وێنـەی دەگمەن بوو لـه دنیـادا و قیبلـەی گەشـتیارانی جیهـان بـوو بـه تایبـەتی ژاپۆنییـەکان. فڕۆکەخانەیـەکی زۆر گـەورەی نێودەوڵـەتیی تێـدابوو، هـەر تاوناتاوێـك فڕۆکەیـەکی لێدەنیشـتەوە یـان دەفـڕی و بووبـووە مایـەی سـەرنج و سەرسـامیی ئێمەیـەك کـه بـه زۆری فڕۆکەی جەنگیمان دەبینی بۆردمانی دەکردین و خۆمان لێدەشـاردەوە. نامـەوێ لێرەدا بێمە سەر باسکردنی ژیان و گوزەرانمان لـەو سـێ چـوار مانگـەی مانـەوەمان لـه گوامـدا، چـونکه پێشـتر باسـێکم لێـوە کـردووە، بـەڵام ئـەوەی زۆر سـەرنجی ڕاکێشـاین زریانی تایفوون Typhoon و ئەو مەترسییە گەورەیەی بـوو کـه ئیـدارەی دوورگەکـه و خەڵك لەوێ حیسابی وردیان بۆ دەکـرد و ئێمـە هـەر کـه گەیشـتینە ئـەوێ دەسـبەجێ ڕێبـەرێکیان داینـێ لـە سـەر دوورگەکـە و ژیـان و گـوزەران تێیـدا و ئـەوجا چـۆنێتی خۆپاراسـتن لـه تـایفوون. زۆربـەی خانووەکـان شیشـبەندی ئاسـن لـه سـەر پەنجەرەکانێتی و وەك دەرابەی دوکان بەرز دەکرێتەوە و له حاڵەتی زریانی تایفووندا دادەدرێتەوە و بێجگە لەوە توورەکە خۆڵیش له بەر دەرگا و پەنجەرەدا دادەنرێت.

من لە ئەڵقەکانی پێشتردا کەمێك بە وردی باسی تایفوونم کردووە و ئەمەی ئێستا دەینووسم تەنها وەبیرهێناوەیەکە و لێدوانە لەو لایەنانەی ئەو کاتە باسم نەکردبوو. ئێمە ئەو ماوەیەی لەوێ بووین تەنها یەك جار زریانی تایفوون هەڵیکرد و چەقی گەرداوەکەش نزیکەی دووسەد میل لە گوامەوە دوور بوو و زیاتر دوورگەی سایپانی دراوسێی گرتەوە و لەگەڵ ئەوەشدا لای ئێمە لە گوام ماوەی نزیکەی هەفتەیەك باران و ڕەشەبای توند بوو. ئەم زریانە زیاتر لە دەریای چین وحەوزی ڕۆژهەڵاتی چین و فلیپین و ژاپۆندا هەڵدەکات و خێرایی با دەگاتە زیاد لە ٢٠٠ کیلۆمەتر لە سەعاتێکدا و ساڵانە زیانی زۆر بەرپا دەکات، بە زیانی گیانیشەوە، بە تایبەتی کاتێ ناوچەیەك بەر چەقی زریانەکە دەکەوێت. بە هەرحاڵ ئێمە کاتێ گواممان بەجێهێشت لە دوو سەرەوە پێمان خۆشبوو، یەکەمیان ئەوە بوو لەو دڵەڕاوکێیەی مەسەلەی چارەنووسمان ڕزگارمان بوو و ئەنجام چووینە خاکی ویلایەتە یەکگرتووەکانەوە، دووەمیش لەو تایفوونە بەسامەی هەردەم هەڕەشە بوو لە سەر خەڵکی ئەوێ و هەر زوو بیرمان چووەوە. بەڵام دیسانەوە لە ئەمەریکا ئێمە بەر ویلایەتێك کەوتین کەوا بە زۆنی زریانی تۆرنادۆ دەژمێردرا و ئەویش زیانێکی مادی و گیانی زۆری بەرپا دەکرد. ئەم تۆرنادۆیە بە پێچەوانەی زریانی تایفوونەوە لە وشکاییدا بەرپا دەبوو، گەڵێ جاریش بە شێوەیەکی کوتوپڕ و لە چاوترووکانێکدا دەستی خۆی دەوەشاند و نەدەما و جاری واشبوو ڕێڕەوەکەی هێڵێکی باریك بوو، یان لە شارێکدا گەڕەکێك یان بەشێك لەو گەڕەکەی وێران دەکرد و ماڵەکانی ئەمدیو و ئەودیوی ئەو هێڵە زیانیان پێنەدەگەیشت. زریانی تایفوون زووتر پێشبینی دەکرێت و ڕێڕەوەکە دەسنیشان دەکرێت کە دووروودێژە و هەرشوێنێك بەرچەقەکەکەی نەکەوتبێت، کە پێیدەوترێ چاو، ئەوە زیانی قورسی بەرناکەوێت. کەچی تۆرنادۆ کارەساتێکی زۆر پڕ ترس و سامە و لە خێرایی و کوتوپڕیی ڕوودانیدا زیاتر لە بوومەلەزرە دەچێت وەك ئەوەی کە لە زریان و گەرداو بچێت و کاریگەریی وێرانکاریشی زۆرە.

جۆرجیا ئەو ویلایەتە بوو کە ئێمە بە پێی پلانی دابەشکردن و نیشتەجێکردنی دەزگای کۆچی ئەمەریکی تێیکەوتین. ئەم ویلایەتە و زیاد لە هەشت نۆ ویلایەتی باشوور وباشووری ڕۆژهەڵات وناوەڕاستی وشکایی ئەمەریکا ساڵانە لە بەهاراندا بەر ئەم زریانە توندە دەکەون. لەوانە ویلایەتەکانی تەنەسی، ئەلەباما، تەکساس، ئۆکلاهۆما، میسوری، کەنساس، لویزیانا، ئیلینۆی، ئایوا، نبراسکا و.. تاد. بۆ نەگبەتی زۆربەی خانووبەرە لەوێ لە

تەختەدار دروست دەکرێت و کاتێ تۆرنادۆ هەڵدەکات فرەجار ساپیتەی خانوو بە ئاسماندا دەبات و دارلە بن هەڵدەکێشێ و تەنانەت ئۆتۆمبیلیش دەبات و تلیدەداتە دۆڵ و شیوەوە و خەڵك دەکوژێت و خانوو دەڕووخێنێت. لەگەڵ ئەوەشدا کە لە ئەمەریکا دەزگای تایبەتی کەشناسی زۆر بەهێزە و ڕۆژ بە ڕۆژ و بگرە سات بە ساتی گۆڕانی باری کەشوهەوات بە وێنەی سەتەلایتی دەداتێ و تەنانەت دەزگایەکی تایبەتی زریانە سەختەکان و تۆرنادۆ هەیە بە ناوی تاقیگەی نیشتمانی زریانە قورسەکان کە بنکەکەی لە شاری نۆرمانی ویلایەتی ئۆکلاهۆمایە، کەچی ئەم تۆرنادۆیە هەر کاری خۆی دەکات و زەبری خۆی دەنوێنێ.

مێژووی تۆرنادۆ لە ئەمەریکادا پڕە لە چیرۆکی جۆراوجۆری خەڵك کوشتن و زیانی مادی. کوشندەترین تۆرنادۆ کە تۆمار کرابێت ١٨ ی مارتی ساڵی ١٩٢٥ بوو کە لە ویلایەتەکانی ناوەڕاستی ڕۆژئاوادا هەڵیکرد و ٦٨٩ کەسی کوشتووە. لە ٤ ی نیسانی ١٩٧٤ دا ١٤٨ زریانی تۆرنادۆی پڕ لە کاولکاری لە ١٣ ویلایەتی دا و ٣١٥ کەسی کوشت. لە ٣١ مایسی ١٩٨٥دا تۆرنادۆ کوڕێکی شەش ساڵانی لە باوەشی دایکی فڕاند و لەگەڵ ١١ کەسی تردا بوون بە قوربانی. دەیان چیرۆکی لەم بابەتە لە مێژووی تۆرنادۆدا هەن لەم وڵاتە.

ساڵانە نزیەی ٨٥٠ تۆرنادۆ لەو وڵاتە دەدات، بەڵام ژمارەیەکی زۆر کەمی کوشندەیە و خێرایی با لە جۆرە کوشندە کانیاندا لە نێوان ٢٣٠ – ٢٦٠ کیلۆمەتر لە سەعاتێکدایە و هەرچییان بیتەڕێ وێرانی دەکەن و دار و دیواری دەدەن بەسەریەکدا. لە ڕووی زانستییەوە هۆکاری دروستبوونی زریانی تۆرنادۆ ئەوەیە کە بایەکی زۆر سارد و وشك لە باکوور و سنووری کەنەداوە هەڵدەکات و بە سەر زنجیرە چیاکانی ڕۆکیدا تێدەپەڕێ بەرە و باشوور و باشووری ڕۆژهەڵات و لە ناوە ڕاستی ئەمەریکادا بە زۆری ئەم با ساردە لەگەڵ بایەکی گەرمی شێداردا کە لە کەنداوی مەکسیکەوە لە باشوور هەڵدەکات و لەو شوێنانەدا کە تۆرنادۆکەی تێدا دروست دەبێت دەدەن بەیەکدا و لە تێکەڵبوونی ئەم با سارد و گەرمە خێراییەکی گەورەی با دروست دەبێت و لە شێوەی گەرداوی لوولەکی و چەشنی ڕەحەتیدا دەچن بە ئاسماندا و ئەو زریانە کاولکارەیان لێ پەیدا دەبێت. ئەم بای سارد و گەرمە لە کاتی تێکەڵبوونیاندا گێژەڵووکەیەکی سەرەکی دروستدەکەن و بە چواردەوریشیدا کۆمەڵێك گێژەڵووکەی لەوە بچووکتر دروست دەبن و هێزی کاولکارییان بەندە بە خێرایی ڕەشەباکەوە.

له بەهاراندا ویلایەتەکانی خوارەوەوە لە سەرەتای هاوینانیشدا بەرەوژوور هەڵدەکشێ و ویلایەتەکانی سەرەوە پێوەی گرفتار دەبن و سەرباری تەکنیکی پێشکەوتووی چاودێری کردنی کەچی هێشتا نەتوانراوە بەر لە زیانەکانی بگرێت و بگرە هەندێ جاریش ئەوەندە بە خێرایی دروست دەبێت ئەوتەکنیکە پەی بە پێشبینی کردنی نابات. لە گەڵ بەرپابوونی زریانەکەدا ئاسمان تاڵ دەبێت و گەواڵە هەور دەکەونە تەپولوول و لە ماوەیەکی کەمدا ئەرز و ئاسمان دەنیشنە سەر یەك.

زۆر جار تۆرنادۆ وەك تاوە تەرزەی بەهاران شوێنێك دەگریتەوە و تەنیشتەکەی دەبوێرێ. لە مانگی نیسانی ساڵی ١٩٩٨دا تۆرنادۆیەکی سامناك لای ئێمە دروستبوو بەلاَم دەزگای زریان و کەشناسی زوو خەڵکی لێ ئاگادار کردەوە و هەموو خەڵك چوونە نهۆمی خوارەوەی خانوو و شوقەکانەوە و ئەو کاتە من لە ئیش بووم و ماڵی ئێمە، کە لە تەلەفزیۆنەوە سات بە ساتی ڕێڕەوی تۆرنادۆکەیان چاودێری دەکرد، چووبوونە ماڵە مەکسیکییەك لە نهۆمی خوارەوەی ئەپارتمانەکەمان و تا زریانەکە ڕەویبووەوە لەوێبوون، هەرچەندە فەرهەنگی دراوسێتیی ئەوێ وەك لای خۆمان نیە بەلاَم لە دۆخی سامناکی وادا ترسی مەرگ هەموو شتێك دەخاتە لاوە. زریانەکە سەرووی ئێمەی گرت و دای لە بەشێکی شارێکی باکوورمان کە ١٥ کیلۆمەترێك لە ئێمەوە دووربوو و لە ماوەیەکی زۆر کورتدا زیاد لە ٣٠٠ خانووی ڕووخاند و هەشت کە سی کوشت و دەیانی بریندار کرد و هەرچی تۆڕی کارە با و تەلەفۆن وخزمەتگوزاریی ترە وێرانی کرد.

هەر لەو مانگەدا زریانێکی هاوچەشن لە شاری ناشڤیڵی تەنەسی زەرەرێکی زۆری دا و ساپیتەی خانووی ماڵە کوردێکی بردبوو بە ئاسماندا بەلاَم خۆشبەختانە خۆیان سەلامەت دەرچووبوون. سەیر ئەوەیە لەگەڵ ئەو ترسناکییەی زریانی تۆرنادۆدا کەچی لێرە نەریت وایە کەوا زۆربەی کەرەستەکانی خانوو دروستکردن هەر لە تەختە بێت. هەرچەندە دەزگاکانی چاودێری و لێکۆڵینەوەی تۆرنادۆ ئامۆژگارییان وایە کە خانووی کۆنکریت بەرگرییەکی باش لەو زریانە دەکات، بەلاَم ئەو خووەی لە سەردەمی کۆچی ئەوروپاییە کۆنەکانەوە بۆیان ماوەتەوە بۆیان تەرك ناکرێت.

ئەمەریکا.. وڵاتێکە بەردەوام غوربەت بەرهەمدێنێت

هەر ئێمە نەبووین تووشی ئەو غوربەتە تاڵە بووین لەو وڵاتەدا، تاڵ و بەڵکو سروشتی کۆچی بەردەوام لە هەموو قوژبنێکی سەر ئەرزەوە بۆ ئەو وڵاتە و دابڕانی خەڵکەکە کۆچبەرەکە لە ژینگە و فەرهەنگی ڕەسەنی وڵاتی خۆی تا چەندین ساڵ تووشی حاڵەتێکی سایکۆلۆجیی تایبەت دەبێت و یادی ئەو فەرهەنگە دەکات کە لە پشتی بەحرەوە جێی هێشتووە، سا بە هەر هۆیەکەوە بووبێت، هەڵاتن بێت لە دەست زوڵم و ستەم یان سەری خۆ هەڵگرتن بێت بە دوای پاروو نان و بژێویدا. پێموایە هەموو کەس حەز دەکات لە وڵاتی خۆیدا سەربەرز بژێت و لە هیچی کەم نەبێت. بەڵام مێژووی ستەم جیهاندا و دابەشبوونی سامانی ئابووری و سروشتی شتێکی تر دەگێڕێتەوە و هەمیشە کۆمەڵی مرۆڤایەتی شەپۆلی جۆراوجۆری کۆچی بەخۆوە دیوە. لە نزیکەی چوارسەد ساڵی مێژووی ئەمەریکاشدا کۆچکردن بۆ ئەو وڵاتە بووە بە کولتوورێك کەوا مێژوویەکی تاڵ بۆ هەندێك بۆ هەندێکیش شیرینی هەیە.

کاتی خۆی خەڵکێکی زۆر لە ئەوروپاوە شەپۆل لە دوای شەپۆل کۆچیان کردووە بۆ ئەم کیشوەرە و هەرئەوەندەی کەشتییەکانیان لەوێ لەنگەری گرتووە بەرەورووی ململانێی سەختی ژیان بوونەتەوە و ئەگەریش لەو کۆچە پەشیمان بووبێتنەوە ئاسان نەبووە جارێکی تر بچنەوە وڵاتی خۆیان و سەرەتای ژیانی سەختی ئاوارەیی و غوربەتیان پێ باشتر بووە لە ستەمی ئاینی و سیاسی و هەژاری لە وڵاتی ڕەسەنی خۆیاندا. خۆ ئەگەر ئەو کۆچەی ئەو سەردەمە بۆ هەندێك ئەوروپایی چاولێکەریی بووبێت و کابرا بە خاوخێزانەوە جڵەوی چارەنووسی خۆی دابێتە دەست کەشتییەك و بە هەزار ناڵی عەلی لە ئۆقیانووسی ئەتلەنتیك پەڕیبێتەوە بۆ کیشوەری نوێ و بەهەشتی خەیاڵ و لەوێ ئەگەر ئەو بەهەشتەشی بە نسیب نەبووبێت و لە ناخی خۆیدا پەشیمان بووبێتەوە ئەوە نەیتوانیوە جارێکی تر پارەی پاپۆر بدات و بگەڕێتەوە و بە لایشیەوە سوار بوون عەیبێك و دابەزین دوان بووە.

من دڵنیام لەوەی ئەو مرۆڤانەی بەدرێژایی مێژوو کۆچیان کردووە بۆ ئەمەریکا، کەم تا زۆر هەر هەموو وەك ئێمە دەردی تاڵی غوربەتیان چەشتووە و خۆ ئەو دەمەش ساڵی

جارێك نامەی ئازیزێكی ولاتی خۆیانیان پێبگەیشتایە ئەوە بەخت یاریان بووە و بۆ گەلێكیشیان ئەو نامەیەی هەرگیز پێنەگەیشتووە. تۆ لە دەلاقەی مێژووەوە تەماشای جوگرافیای ئەمەریكا بكە، بڕواتان بێت شار نیە لە ئەورووپای كۆنەساڵدا ناوەكەی لەو ئەمەریكایە دووبارە نەبووبێتەوە و لە شارێكی تازە ئاوەدانی ئەو ولاتە نەنرابێت. بۆ نموونە لەندەن، بیرمنگهام، ئۆكسفۆرد، پاریس و دەیان شاری تری ئەورووپا ئێستا ناوی شارن لە ئەمەریكادا. سویدییەكان، هۆڵەندییەكان، ئینگلیز و فەرەنسییەكان دوای كۆچكردنیان هەر شوێن و شارێكیان ئاوەدان كردبێتەوە لەوێ ناوی شار و شارۆچكەیەكی خۆیانیان لێناوە. مێژوو دەگێڕێتەوە كەوا كۆمەڵێكی زۆری هۆڵەندییەكان كۆچیان كردووە بۆ ناوچەی مانهاتن و نیویۆركی ئێستا و ئەو دەمەی ئەم شارەیان ئاوەدان كردووەتەوە بە یادی شاری ئەمستردامی ولاتی خۆیان ناویان ناوە نیوئەمستردام و پاش سالانێكی زۆر گۆڕاوە بۆ نیویۆرك. شیاوی باسە كاتی خۆی ئەم كۆچپەرە هۆڵەندییانە هەموو ناوچەی نیویۆركیان لە خێڵە هندییەكان كڕیوە بە بایی بیست و چوار دۆلار متوموورووا!

تا ئێستاش ویلایەتەكانی كەناری ئۆقیانووسی پاسیفیك لە ڕۆژئاوای ئەمەریكا، بۆ نموونە كالیفۆرنیا مۆرك و فەرهەنگی ئیسپانیا و پورتوگالی تێدا باوە چونكە پێشتر هێزە دەریاییەكانی ئەوان ئەو كەنارانەیان داگیركردووە و پاشانیش خەڵكەكەی ئەوێ كۆچیان بۆ كردووە. ناوی شارەكانی سان فرانسیسكۆ و لۆس ئەنجلس و ساندیاگۆ و چەندینی ترهەموو لە كولتووری ئە دوو ولاتەوە وەرگیراون. ئەو شوێنەی ئێستا ویلایەتی لویزیانایە كاتی خۆی ملكی فەرەنسا بووە و لە سەردەمی یەك لە پاشاكانی فەرەنسادا كە نازانم لویسی چەندەم بووە فرۆشراوە بە ئەمەریكا، تا ئێستاش مۆركی كۆچبەرە فەرەنسییەكان بە لویزیانا و هەموو ئەو شوێنانەوە دیارە كە ئەوانی تێدا نیشتەجێ بوون. من لەوێ زۆر سەرم سوڕمابوو لە ناوی ئەو شار و شوێنانەی پاشكۆیان ڤیل ville بوو وەك نەشڤیل Nashville، نۆكسڤیل Knoxville، جاكسۆنڤیل Jacksonville، دۆرەڤیل Doraville.. تاد. باوەڕتان بێت بە قەدەر ناوەكانی پاشكۆ ئاباد لە ئێران و پاكستان و هندستان چەشنی شا ئاباد، ئەحمەد ئاباد، حەیدەر ئاباد، ئیسلام ئاباد..تاد ئەوەندە ناوی شار و شوێنی پاشكۆ ڤیل هەیە لەو ولاتەدا و كاتێ پرسیاری ئەو دیاردەیەم كرد وتیان كولتووری فەرەنسییە. بە هەمان شێوە چەندین شاری پاشكۆ بورگ Burg یش لەو ولاتەدا هەن، چەشنی، سانت پیتێرسبورگ Sant Petersburg (لە فلۆریدایە)، ڤیكسبورگ Vicksburg، هاتیسبورگ Hattisburg كە زیاتر مۆرك ئەڵمانی و ڕووسین. دەڵێن چەمچەماڵ ناوی هەمان ئەو شوێنەیە لە ناوچەی كرماشان كەوا هەمەوەندی لێوە هاتووە بۆ ئەم شوێنەی ئێستایان و وەك پەرۆشی و یادگارییەك بۆ ئەو مەڵبەندەی خۆیان ئەو ناوەیان لەم شوێنە ناوە كە تازە

ئاوەدانیـان کردووەتـەوە. دەبـێ چ دەردێکـی دووریـان چەشـتبێ و چـەند پیرەمێـرد و پیرەژنیـان بـە تاسـەی چەمچـەماڵەکەی زێدیانـەوە سـەریان نابێتـەوە! جـا وەرە کەسـێك چەندین مانگ دەریای تەی کردبێت و پاشان کە گەیشتبێت ئیتر سۆراخی وڵاتی ڕەسـەنی خۆی نـەمابێت دەبێ چ هەناسەسـاردییەکی تووشی بووبێت و تاکە قـەرەبووی دەروونیـی ئەوە بووە ناوی گوندو شارەکانی خۆی لە نیشتەجێ تازە ئاوەدانکراوەکانی ئەو وڵاتە ناوە.

ئێستاش سەرەڕای ئەو پێشکەوتنە هەمەلایەنەی سەرتاپای ئەو وڵاتـەی گرتووەتـەوە کـە پرسیار دەکەیت لە کەسێکی ئەمەریکی، کەوا باوبـاپیرانی چـەند پشت پێشـتری هاتوونەتـە ئـەو وڵاتـە، لـە بنەڕەتـدا خـەڵکی کوێی، لـە وەڵامـدا پێت دەڵێ بـاپیرە گـەورە گـەورەم لـە بـەریتانیا، فەرەنسا، ئیتاڵیـا، سـوید، نـازانم کوێ کۆچـی کـردووە بـۆ ئێـرە. واتـە ئـەو بـارە دەروونییەی ئینتیما و غوربەتە پشتاوپشت گوێزراوەتەوە بۆ نەوەکانی دواتر و با ئێستا لە وڵاتی ڕەسەنی باوباپیرانیشیاندا کەس نەناسن و کەسیان نەمابێت.

ماڵی ئـەو مستەر سنۆیەی یەکەمجار خانـەخوێی ئێمـە بـوو، باسـی ئـەوەی دەکـرد کە باوباپیرانی سەد و پەنجا ساڵێك لەمەوبەر لە ئێرلەندەوە هاتوون و تـا ئێسـتا گـەڵێ نـەریتی ماڵـە کۆنـەکانی ئـەو وڵاتـەیان پاراسـتووە و سـاڵانە خێزانـە ناودارەکـانی بـە ڕەچـەڵەك ئێرلەندی فێستیڤاڵێك دەکەن و نەریت و کەلەپووری دێرینیان دەخەنـەڕوو، تەنانـەت لـەو ڕۆژەدا ژنان و پیاوانیان جلی چەند پشت لەمەوپێشیان دەپۆشی و شمشێر و ڕم و چەکی ئـەو ڕۆژگـارە لـە خـۆ دەدەن و کولتـووری ئـەوروپای سـەردەمی سوارچاکی نمایش دەکـەن. ئەڵبەتـە زۆر لـە تـیرە و تایەفـەکانی تـر ئـەم نەریتـەیان هێشـتووەتەوە و مۆدێرنیتـە و تەکنۆلۆجیا بە شـوێنی خـۆی و ونـەکردنی ڕەگوڕیشـەش بایـەخی گـەورەی خـۆی هەیـە و لەمپەریش نیە لە ڕێی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگیدا بەڵکو پاڵنەرێتی.

ئێستاش هەر کەسێکی ئەو وڵاتە، کە چەندین پشتی لەوێ لە دایکبووە، هـەر کـە قسـەت لەگەڵ دەکات یەکـەم شت ئەوەیـە پێت دەڵێ ئاگـات لێبێت فەرهـەنگی ڕەسـەنی خـۆت لـە دەسـت نـەدەیت. ئـەم قسەیەشـی لـە خـۆڕا نیـە، چونکە کولتـووری ڕەسـەن لەدەسـتدان لـە سەرلێشێوان و خۆ ونکردن بەولاوە هیچیتر ناگەیـەنێت. لۆرا دۆڤـەر ژنێکـی شـۆخ و جـوان بوو لە شاری ڕۆزوێڵ، بووبوو بە ئاشنامان و لەگەڵ پیرەژنێکی دایکی کـە نـاوی مـەیلی بـوو هاتوچۆیان دەکردین. دایکـی مـەیلی عـەرەبێکی لوبنـانی بـووە و لـەم ڕووەوە مـەیلی جـۆرە سـۆز و خۆشەویسـتییەکی بـۆ لوبنـان هـەبوو هەرچـەندە نەیشـیبینیبوو چـونکە هـەر بـە گەنجی دایکی مردبوو. مـەیلی تاکوتەرایـەکی کـەمی زمانەکەی دایکی بیرمـابوو، تەنانـەت لۆرای کچیشی شـتێکی لێـوە فێربووبـوو و ناوبـەناو هەنـدێ وشـەی عـەرەبیی لوبنـانی وەك (هەرام، کبی، بەددی..) تێکەڵ بە زمانەکەی خۆی دەکرد و وەك خۆی دەیـوت گـەڵێ جار ژنە ئەمەریکییەکانی دەستەخوشکی بە بزە و سەرسوڕمانەوە پێیاندەوت ئەوە چی دەڵێی!

لەم ساڵانەدا عادیل ئیمامی هونەرمەندی ساتیریکی میسری فیلمێکی بەرهەمهێنا بە ناوی "هەلەو ئەمەریکا". فیلمەکە زۆر خۆشە و بە شێوەیەکی کاریکاتێریانە و گاڵتەئامێز ژیانی مرۆڤ لەو وڵاتەدا دەخاتەڕوو، لە هەمان کاتیشدا ئەو پەیامەی لە پشتەوەیە کەوا خەڵکی کولتوور جیاواز لە فەرهەنگ و کولتووری ئەمەریکا کاتێ بە دنیایەك خەونی ڕەنگاوڕەنگەوە کۆچ دەکەن بۆ ئەو وڵاتە و لەوێ دەڕوانن هیچ شتێك لە فەرهەنگی کۆمەڵگا و وڵاتە ڕەسەنەکەی خۆیان ناچێت و لێرەوە تووشی ئەو غوربەتە فرە ڕەهەند و بێئامانە دەبن و ململانێیەکی سەخت لە ناخی بنیادەمدا دروست دەبێت، ئایا کولتووری خۆی وەك ئەوەی هەیە بیپارێزێت یان بە شێویەیەك لە شێوەکان لە گەڵ ئەوەی ئەوێدا بیگونجێنێت، کە ئەمەیان زۆر زەحمەتە و زۆر کەس لەم بوارەدا نوشوستی دێنیێت و نە ئەوەیە کولتوورەکەی خۆی پێ بپارێزرێت و نە ئەوەشە ئەوەی ئەوێی پێ قووت بچێت و لەم چەقی ڕێگایەدا گیردەخوات و دەبێت بە مەخسەرە. نموونەی ئەم بارە لە کوردی ئەوروپا نشیندا زۆرە لەوانەی کە بە پارەی سۆشیاڵ خۆ دەلێسنەوە و ناوبەناو باوکێك پەیدا دەبێت کچەکەی خۆی وەك کارە کۆرپە سەردەبڕێ گوایە ئابڕووی خۆی سەندووەتەوە!

هەیە تازە کۆچی کردووە بۆ ئەمەریکا و دەیەوێت خێرا ببێتە ئەمەریکییەك کە باوباپیرانی لە زەمانی جۆرج واشنتۆنەوە کۆچیان کردووە بۆ ئەو وڵاتە و هەر خێرا ناوی خۆی و ئەجدادی دەگۆڕێ و هەشە دەکەوێتە ژێر کاریگەریی مسیۆنێرەکان و دەبێ بە مەسیحی. من لە ناخی خۆمدا و بە بڕوایەکی تەواوەوە ڕێز لە هەموو ئینتیمایەك دەگرم بۆ هەر ئاین و مەزەب و نەتەوە و بیر و باوەڕێك و نازانم تا چ ئاستێك خەڵکانی شوێنەکانی تری سەر گۆی زەوی پابەندن بە نەریت و فەرهەنگی ڕەسەنی خۆیانەوە، بەڵام ئەوە باش دەزانم کەوا دامالینی ئاین و نەتەوە و نەریتی ڕەسەن لای خەڵکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و فەرهەنگ موسڵمان شتێکی نەنگ و ئابڕووچوونیشە. من ڕەنگە ئەو سیفەتەم پڕ بە پێستی خۆی بەسەردا بسەپێت کە هەر بە ناو موسڵمانم بەڵام هەمیشە بڕوام وابووە ئەو موسڵمانەی دەبێ بە مەسیحی وەك ئەو کوردەی جارانی سەردەمی ڕژێمی لەناوچووی عێراق وایە کە دەبوو بە بەعسی و شێلگیرانە و قەرەقۆز ئاسا کاری بۆ جێگیرکردنی پەیامی ناسیۆنالیستیی ئیفلیجی بەعسییان دەکرد.

جارێکیان لە بازاڕی کرۆگەر ژنێکی گەنج هاتە بەر مێزەکەم و هەر بۆ خۆشی پرسیاری ناوەکەیم کرد و کاتێ وتی لەیلا تەزوویەك بە ناخمدا هات و وتم پێدەچێت عەرەب بیت، وتی بەڵێ لە بنەچەدا خەڵکی میسرم، منیش کۆڵێ گەشامەوە و بە عەرەبی کەوتمە دواندنی، بەڵام ئەو نە هیناى و نەبردی و ڕێکوڕەوان هەر بە ئینگلیزی وتی من ئێستا نە عەرەبم و نە میسریم و تەنها ئەمەریکیم! هەڵوێستی ئەو ژنە کابرای لەمەڕ فیلمەکەی

عادیل ئیمامم بیردەخاتەوە کە لە میسرەوە کۆچی خێری ئەمەریکای کرد و لە ماڵی ئامۆزاکەیدا بوو بە خزمەتکار و سێنسۆری موبەقەکەیان بە دووکەڵی جگەرەکەی کەوتە زیڕەزیڕ و ئەمبولانس و ئاگرکوژێنەوەی گەیشتە سەر و ئەمیش مێشێك میوانی نەبوو. ئێمەش جارێکیان بەزمێکی لەم بابەتەمان تووش بوو. کاك ئازاد و ئاشنا خانی خێزانی لە ماڵی خۆیاندا بانگهێشتی گۆشتی برژاویان کردین. ئازاد بە دەستووری لای خۆمان مەقەڵیی لێدەمدا و نێڵەی ئاگر کەمێك بەرز بووەوە و هەر ئەوەندە گۆشتەکەی برژاند و بێ ئێوە ناخۆش دەستمان بۆ برد هێندەمان زانی چواردەورمان بوو بە لوورەی ئەمبولانس و ئاگرکوژێنەوە و پۆلیس لە دەرگایان دا و بە ئەدەبەوە پێیان وتین ئەم کارە لەم وڵاتەدا ڕێگەی پێنادرێت و وا دەرودراوسێکانتان ترسی ئاگرکەوتنەوەیان لێنیشتووە. جا ناهەقیشیان نەبوو خانووەکان تەختە بوون و ماڵێك گڕی بگرتایە بیست سی ماڵی تری پێوە دەسووتا.

ئێمە لە سەرەتاوە کە چووینە ئەمەریکاوە هەر یەکە لای خۆیەوە غوربەت و دەردی دووریی وڵات دەیکرۆشت و شەو نەبوو من خەون بە شوێنێکی وڵات و سەرجەمی قۆناخەکانی منداڵی وگەنجێتیمەوە نەبینم و هەکەسێکیشم لە دۆست و ئاشناکانم دەدواند هەمان دیاردە ڕووی تێکردبوو، هەشمانبوو تووشی خەمۆکی و گۆشەگیرییەکی سەخت بووبوو. سەیر ئەوەیە کە هاتمەوە بۆ وڵات بۆ یەك چرکەش چیە خەیکم بە تەنانەت خۆشترین شوێنی ئەو وڵاتەوە نەبینی. ئێمە گەلێجار قەرەبووی ئەو دەردەمان بە تەلەفۆن کردن بۆ یەکتر دەکردەوە. شەوی وابوو بە سەعات زیاتر لە گەڵ کاك شیروان و برادەرانی تردا قسەمان دەکرد و دواتر کە حیسابی پشتشکێنی تەلەفۆنمان بۆ دەهاتەوە زۆر لە برادەران بە ناچاری تۆبەی دەکرد و تەنها بووبوو بە وەرگر و نەیدەوێرا زۆر تەلەفۆن بکات! بەلاَم ئێمەمانان دەردەکەمان زۆر کاری بوو و هەر کۆڵمان نەدەدا. بێجگە لە ماڵی کاك شیروان و بەرزانی برای و کاك هوشیار و کاك بەختیار و کاك جەمال کە لە گەڕەکی جۆنسبۆرۆی باشووری ئەتڵەنتا بوون و سەردانی یەکترمان دەکرد، لەو ماڵانەی کە دڵمان بە یەکتر دەکرایەوە و لە ویلایەتەکانی تر بوون و نەماندەتوانی بگەینە یەك، ماڵی مامۆستا حەمە عەلیی خزممان لە شاری ڕۆنۆکی ڤرجینیا، ماڵی کاك حەسەن لە فلۆریدا، ماڵی کاك عوسمانی ژاڵە لە مزووری، ماڵی شێخ جەلال لە وایۆمینگ، کاکە ئەردەڵان و شادمانی برای لە شاری بافەڵۆی ویلایەتی نیویۆرك، کاك شیروان مەهدی و کاك وەهاب و شیرین خانی خێزانی لە کۆلۆرادۆ، ماڵی پەخشان خان و کاك پێرس لە کۆنێکتیکەت، گەلێ دۆست و برادەری تر لە شاری ساندیاگۆی کالیفۆرنیا و ویلایەتەکانی نیومەکسیکۆ و تەنەسی و تەکساس، بەدەوام تەلەفۆنمان بۆ یەکتر دەکرد و کەمێك لەو خەمی دووری و غوربەتەمان دەڕەواندەوە. پاشان وردە وردە هەرکەس گرفتاری کار و ژیانی سەخت و پڕ هەڵپەی ئەو

ولأته بوو و تەلەفۆن كەمبووەوە. بەلأم ئێمە و ماڵى مامۆستا حەمە عەلى هەر بەردەوام بووين و لانى كەم هەفتەى جارێك تەلەفۆنێكى دوورودرێژمان لە نێوانماندا هێشتەوە. ماڵيان ئاوابێت دۆستانى وەك كاك سەروەت لە ئەڵمانيا و كاك نەجمەدين لە هۆڵەندا و چەند خزم و دۆستى تر لە ولأتە جياجياكانى ئەوروپاوە زوو زوو بە تەلەفۆن بەسەريان دەكردينەوە و زۆرێك لەو خەم و دووكەڵەى سەرەتاى نيشتەجێبوونى ئەو ولأتەيان لە سەرمان ڕەواندەوە. دۆستێكى بە ئەسڵ خەڵكى هەولێرم هەبوو لە دەوروبەرى واشنتۆن دادەنيشت و لە ساڵانى حەفتاوە لەوێ بوو ، ناوى كاك عەبدولقادر محەمەد ئەمين بوو و كاك فەرهاد شاكەلى تەلەفۆن و ئەدرەسى منى دابوويە زۆر پياوێكى مەرد بوو و باشى دەزانى دەردى غوربەتى يەكەمجار چەند سەختە، لە بەر ئەوە هەموو جار تەلەفۆنى تۆ دەكردم و زۆرى دڵنەوايى دەكردم. كاك عەبدولقادر بلأوكراوەى "بارزان" ى دەردەكرد و منيش يەك دوو بابەتم تێدا بلأوكردەوە.

جێى خۆيەتى لێرەدا ئاماژە بۆ ڕۆڵى گەورە و بەرچاوى پۆستە بكەم لەم ولأتەدا. لێرە هەر ماڵە و سندووقێكى پۆستەى خۆى هەيە و ڕۆژانە دەيكاتەوە بزانێ چى پێگەيشتووە و پۆستە ڕۆڵێكى گەورەى هەيە لە ئاسانكردنى پەيوەندى و كاروبارى هەر كەسێكدا لە گەڵ بەنك و شوێنى كاركردن و ڕاييكردنى موعامەلاتى جۆراوجۆردا. ئێمە بێجگە لە تەلەفۆن لە ڕێگەى پۆستەوە پەيوەنديمان بە خزم و دۆستانى ئەوروپا و كەنەدا و ويلايەتەكانى ترى ئەمەريكاوە دەكرد. من لەم ڕووەوە پەيوەندييەكى ڕۆحيى سەيرم بۆ دروست بووبوو لە گەڵ سندووقى پۆستەكەماندا و ڕۆژى وابوو دوو جار دەمكردەوە و ئەگەر نامەى كەسێكى تێدا بوايە شاگەشكە دەبووم پێى و فرە جار هەموومان لە ماڵەوە بە فرمێسكەوە دەمانخوێندەوە. بيرمە جارێكيان تەواوى ڕۆژێكى پشووم تەرخان كرد بۆ نووسينى نامەيەكى شانزە پەڕەيى بۆ كاك سەروەتى هاوڕێم لە ئەڵمانيا، كە زۆر لايەنى خەمى دوورەولأتيى خۆمانم تێدا باسكردبوو، نامەكە لەوێ ئەويشى خستبووە گريان، كەچى كاتێ هاتمەوە نەمدەتوانى لە پەڕەيەك زياتر بۆ برادەر و دۆستەكانم بنووسم و ئەوەش خەم و خەفەتى ئەوتۆى تێدا نەبوو، تومەز ئەمە بۆ حاڵى خۆم دەگريام!

كاتێ لەوێ بووم هەواڵێكى بەسوێ و جەرگبڕم پێگەيشت كەوا پێشمەرگەيەكى خزمم پاش ساڵانێكى دوورودرێژى پێشمەرگايەتى لە شەڕى نەگريسى ناوخۆدا شەهيد بووە. كاريگەريى ئەو هەواڵە و ئاوێتە بوونى بە بارى دەروونيى سەختى خۆم بوو بە نامەيكى شەش حەوت لاپەڕەيى بۆ برايەكى لە نەمسا و لەوێ ئەويشى خستبووە كوڵى گريانێكى بەجۆش، هەرچەندە زانيبووشى كەوا هەواڵەكە ڕاست نيە و خێرا تەلەفۆنى بۆ كردم. دواتر كە هاتمەوە بە پێشمەرگەكەم وت خەيالٚ نەكەيت، ئەمجارە ئەگەر لە سەنگەرى

بەرەنگاریی دوژمنیشدا شەهید بیت هەرگیز ناتوانم دەربڕینێکی وەك ئەو کاتە بخەمە سەر کاغەز!

هەندێك دیاردە و خاسییەت لە ئەمەریکادا

ئەوە چەندین سەدەیە لەو تێکەڵە کولتووری و ئەتنیکییە پرۆسەی گەڵاڵەبوونی میللەتێك لە گەڕدایە بە ناوی میللەتی ئەمەریکاوە و سەرجەمی کۆچبەرانی نەتەوە جۆراوجۆرەکانی سەر زەوی بە ڕەنگ و ڕوخساری جیاجیایانەوە بەشداری ئەو پرۆسەیەن و کەسیان لە ڕەگی خۆیان دانەبڕاون بەڵام لە هەمان کاتیشدا نەتەوە یان گەلێکیان لێدێتە ئاراوە کە پێگەی ئابووری - جوگرافی - مێژوویی - کولتووریی خۆی هەیە، ئەویش گەلی ئەمەریکایە و هەمەچەشنیی زمان و فەرهەنگ و نەژاد و ئاین و مەزەب مۆرکێکی تایبەتی داوەتێ و نەبووە بە کۆسپ لەو پرۆسەی ئاوێتەبوونەدا. لەوێ دژوارییەك نیە لەوەدا کەوا ئەمەریکییەك کورد، عەرەب، ئینگلیز، فەرەنسی، سکەندەناڤی، چینی، ڕووس، تورك بێت و لە هەمان کاتیشدا ئەمەریکی بێت و دەستوور و یاسا و ڕێسایەکی تۆکمە و مەحکەم ژیانی هەمووانی ڕێکخستووە و هەموو کەس وەك یەك بەرپرسە بەرانبەر بە یاسا و ئەحکامەکانی.

لەو وڵاتەدا خەڵك ئازادە ڕەگەز و ئاین وتەنانەت ناوی خۆیشی بگۆڕێت و ئەمەش نەنگی نیە بۆ کەس. ئەوەی کە سەرنج دەدرێ ئاسیاییەکانی ڕەگەزی زەرد یان چاوتەسك وەك چینی و ژاپۆنی و کۆری و ڤیتنامی کە ناوی یەکەمیان سێ برگەیە و کولتووری ڕۆژئاواییەکە بە ئاسانی بۆی گۆ ناکرێت و پێی ئاشنا نیە، ئەمانە دەیکەنە ناوی ڕۆژئاوایی وەك جاك و کاسی و شتی لەم جۆرە. هەندێ خەڵکی نەتەوەکانی تریش بە ئارەزوو ناوی خۆیان دەگۆڕن. بۆ نموونە کەسێکی سووریەم دەناسی ناوی میکائیل بوو کردبووی بە سام، کچێکی تورك لە بیرلنگتن کاری دەکرد ناوی موکەڕەم بوو کردبووی بە موکێ. هەر لە هەمان بازاڕدا پیاوێکی ئەرمەنی بە ڕەچەڵەك خەڵکی ئورفە ناوی موراد بوو و کردبووی بە مایك. ئەم پیاوە لایەکی ئەو بازاڕەی بە کرێ گرتبوو و کردبووی بە زەڕنگەری. مایك بەینی لەگەڵ من خۆش بوو وهەمیشە لەگەڵ کوڕێکی ئامۆزایدا خۆیان وا لە قەڵەم دەدا

کە خزمی کوردن، هەرچەندە لای ئەرمەن وا کەوتووەتـەوە کـە کـورد لـە سـەرەتای سـەدەی بیستدا قڕیان تێخستوون و لەم سۆنگەیەوە گەلێکیان حەز لە کورد ناکەن. ئەو ناو گۆڕینـە هەندێ کوردیش کردیان. ئـەوەی کـە زۆر سەرسـامی کـردم لـەو وڵاتـەدا کـەس لـە ڕەگـەز و ئاینی کەس ناپرسێت و لە شوێنێکدا چوار کەسی تێدا بێت بە دەگمەن ڕێدەکەوێت دوانیان خەڵکی وڵاتێك بن. لە پەیوەندیی کۆمەڵایەتیدا ئەو کەسانەی بە ئەسڵ خەڵکی ڕۆژهـەڵاتی ناوەڕاست، وڵاتەکانی ئەمەریکای لاتین و تاڕادەیەکیش ئەورووپان زیـاتر کـراوەن و تێکـەڵی یەکتر دەبن. کەچی ئاسیاییەکان زۆر داخراون و پەیوەندییان لەگەڵ کەس نیـە و بـەردەوام وەك مێرووله دەجووڵێن و سـەرقاڵی کـارن، هندییـەکانیش بـەزۆری چاوبرسـی و پیسـکەن. مەکسیکییەکان لـە وڵاتێکـی کـاول و بێدەرامەتـەوە هـاتوون و زۆربـەی کـاری قـورس ئـەوان دەیکەن. ڕەشپێستەکان دوو جۆرن ئەوانەی بەشێکن لەو وڵاتە و کاتی خـۆی بـاو باپیرانیـان لـە ئەفـەریقا لـە لایـەن بازرگـانی سپیپێسـتەوە ڕاوکـراون و بـە کەشـتی گوێزراونەتـەوە بـۆ ئەمـەریکا و کـراون بـە کۆیلـە ، کـە ئەمـە لـە مێـژووودا بازرگـانی کۆیلـەی پێـدەوترێ. لـە ئەمەریکا ئەمانە زۆر دڵڕەقانە چەوسێنراونەتەوە و خراونەتە بەرکاری قورس و جیاوازیی زۆریان لەگەڵ کراوە. ئەمانە ئێستا ژمارەیان دەگاتە ٣٠ سی ملیـۆن کـەس لـە ئەمـەریکادا و هەرچەندە ئێستا لە ڕووی یاساوە هاوڵاتیان وەك یەك تەماشا دەکرێن بەڵام هێشتا گـرێ و گۆساڵی دەروونیی کۆن هەرماوە و گەلێکیان هەر دڵیان کرمێیە لە سپیپێست و تـا ئێسـتاش ڕەشەخەڵکەکەیان کاری باشیان وەك پێویست دەست ناکـەوێت. ئەمانـە لـە ئـەنجامی ئـەو سـتەمە مێژووییـەوە و نەڕەخسـاندنی دەرفـەتی خوێنـدن و کـاری بـاش گـەلێکیان لادەر و تەمەڵ و چەقاوەسوو و بەدڕەفتارن. هەرچەندە گەلێکیشیان دۆستم بوون، بەڵام بەداخەوە زۆربەی تاوان و دزی و گزی لەمانەوە سەرچاوە دەگرێت.

دەزگای پـۆلیس لـەم وڵاتـەدا زۆر بـەهێزە و بـە وردی لـە کێشـە و گرفـت دەپێچێتەوە و ئاسایش دەپارێزێ و دەزگایەکی پڕ بە پێستی ئەرکەکەی هاوکاری خەڵکە و ئەگـەر پـۆلیس نەبێت هێندە تاوان زۆرە پیاو پیاو دەخوات. لێرە بنکـەی پـۆلیس پێـی دەوتـرێ شـەریف و تەلەفۆنی پۆلیس لە هەموو شوێنێکی وڵاتەکەدا 911 یە و بـە نـاین وان وان گـۆ دەکرێـت و تەنانەت ئەگەر منداڵیش ئەو ژمارەیە لێبـدات و تەلەفۆنەکە دانەخاتـەوە و هـەر ئەوەنـدە بڵێ فریام بکەون help دەسبەجێ شوێنەکەی دەسنیشان دەکەن و دەگەنە سـەری. ئەڵبەتـە پۆلیس ڕۆڵی ڕێکخستنی هاتوچۆش دەبینن ئەگەرچی تەواوی ڕێگاوبـان ئیشـارەتی ترافیکـە و کەسێك نیە ناوی پۆلیسی هاتوچۆ بێت و لە چوارڕێیان و شوێنی وادا بوەستێ، بەڵام هەر

شـۆفێرێکیش سەرپێچـی بکـات خێـرا لـە سـەری حـازر دەبـن وەك ئـەوەی موویـان بـۆ هەڵکرووزابێت وایە. تابلۆی ڕێگاوبان پان و فراوانە و دوو سایدە و هەر سایدەی چوار ڕیـز یان لەین ئۆتۆمبێلی پێدا دەڕوات. هەندێ جادە بنکە و بەربەسـتێکی لـە سـەرە و تـا پـەنجا سەنت نەخەیتە ئامێرێکی ئەلکترۆنییەوە بەربەستەکە بەرز نابێتـەوە و ئـەم پارەیـەش بـۆ پرۆژەی خزمەتگوزاریی ڕێگاوبان تەرخان دەکرێت.

تـۆ دەتـوانی سەرانسـەری ئەمـەریکا بگـەڕێی بـە پێـی نەخشـەی تایبـەتی و نـەگۆڕی ڕێگاوبانـەکانی وڵات و بـۆ هـەر شارێکیش بچیت دەتـوانی نەخشـەی وردی شـەقامەکانیت دەست بکـەوێت بـە ژمـارە و ئیشارەتی چەسپاوی خـۆی و تـا بـەردەرگای ئـەوماڵـەی بـۆی دەچیت پرس بە کەس نەکەیت!

لـەوێ چـەند سـاڵێك بـە سـەر مـۆدێلی ئۆتۆمبیلـدا تێپـەڕێت ئـیتر زۆر هەرزانـە و نرخی بەنزینیش تۆڵەکەیە و کاتێ لەوێ بووین باشترین جۆری بـەنزین لـیتری لـە ٢٢ سەنت تێنەدەپەڕی، بەڵام بە پێی بەرزبوونـەوەی نرخـی نـەوت ئێسـتا گـرانتر بـووە و تەنانەت لەم ماوەیەدا نرخی لیترێك لە پەنجا سـەنت پێپـەڕی. ڕووداوی ڕێگاوبـان زۆر کەمە لەبەر فراوانی جادە و پابەند بوونی تەواو بە یاسا و ڕێسای هاتوچۆوە. بـەزۆری هەرکەسـە و ئۆتـۆمبیلی خـۆی هەیـە و لـە پـاڵ ئەوەشـدا پـاس و مـەترۆ و شـەمەندەفەریش هـەن. لـە ئەتڵـەنتا مەترۆکـە وەك تۆڕێـك بـاکوور- باشـوور و ڕۆژهەڵات - ڕۆژئاوای دەگرتەوە.

لەوێ بازاڕی خواردن و پۆشاك و هەموو شتێك لە ململانێ و پێشبڕکێی یـەکتردان بـۆ ئـەوەی بـەردەوام جـۆری شـتەکانیان بـاش بێـت و نرخیشیان گونجاو بێـت. لـە بازاڕی خواردەمەنی و سەوزە و میوەدا چوار وەرزە هەموو شتێکت دەست دەکـەوێت و بە ئارەزووی خـۆت شـتەکان هەڵدەبـژێریت. لـە ڕۆژویـڵ بازاڕێـك هـەبوو بـە نـاوی (هـەریس فارمـەر مارکـت Harry's farmer Market) بـەردەوام شـتی تـەڕ و تـازەی دەخسـتەڕوو، ڕۆژانـە بـە لـۆری میـوە و تەماتـە و سـەوزەی کـەمێك شـکاو و ژاکـاوی فڕێدەدا بۆ ئەوەی ناوبـانگی بازاڕەکـەی هەمیشـە بـە بـەرزی بهێڵێتـەوە. لـە گـەلێکی ئـەو بازاڕانـە میـوەی جۆراوجـۆر دانرابـوو کـە دەتتـوانی بـەخۆڕایی لێیـان بخۆیـت و تامیان بکەیت پێش کڕین.

هـەموو شـارێك کتێبخانەیـەکی دەوڵەمەنـدی تێـدابوو کـە ناسـنامەیەکی تایبـەتیان بـۆ دەکـردی بـۆ هاتوچـۆی کتێبخانەکـە و چـۆنێتی خواسـتنی کتێـب و بـۆ هـەموو تەمەنـەکان

شوێن جیاكرابووەوە. لەوێ دەزگایەكی بازرگانیی گەورەی كتێبفرۆشی هەیە بە ناوی (بارنز ئەند نۆبڵ Barns & Noble) لە سەرانسەری وڵاتدا لقی هەیە و هەموو جۆرە كتێب و چاپەمەنییەكیان هەیە بە جوانترین بەرگ و چاپەوە.

لە ئەمەریكادا نزیكەی پانزە سەیرانگای سەرەكیی سروشتی هەیە كە پێیاندەوترێ پاركی نیشتمانی (ناشناڵ پارك National parks) و هەریەكەیان ڕووبەری ٨٠ – ٩٠ كیلۆمەتر چوارگۆشەیە و تەواوی ڕووەكی سرووشتی و ئاژەڵی كێوی و دەریاچە و هەموو شتێكی تێدایە و هەموو ئاسانكارییەكی حەوانەوە لەخۆدەگرێت.

پۆستە و خزمەتگوزاریی پۆستە زۆر پێشكەوتووە و بەردەوام خەڵك لە ئۆفیسەكانیدا ئاپۆڕەیان داوە و هەر كەسە لە گەڕەكەكەیدا سندووقێكی پۆستەی خۆی هەیە و ڕۆژانە بەریدی بۆ دێت و موعامەلاتیش بە زۆری لەوێوە ڕایی دەكرێت ودەرهێنانی پاسپۆرتیش هەر بە پۆستە و لەوێشەوە بۆت دێتەوە. ئەمەش ڕۆڵی باشی خۆی هەیە لە نەهێشتنی ڕۆتیندا. لە ڕووی تەلارسازی و بینای هەور بڕەوە لەو وڵاتەدا كاری موعجیزە ئاسا دەبینی. لە ئەتڵەنتا دوو بینای دەستە خوشك Twin Towers هەبوون زۆر بەرزبوون ویەكێكیان لە لووتكەكەیدا مەلیكی شەترەنج و ئەویتری وەزیری شەترەنج چەسپكرابوو، بێگومان بە قەبارەی بیناكە خۆی.

ئەوەی زۆر سەرنجی ڕاكێشام ئەوە بوو كە هەموو شوێنێكی ئەو شارەی تێیدا بووم كرابوو بە سەوزی و گوڵ و لێژاییەكانیش بە داركاژی هەمیشە سەوزی خشۆك و ڕووبەری پان و بەرینی چیمەن كە بەردەوام كرێكاریان لە سەر بوو بە بەدلە و دەمامكی تایبەتەوە و بە مەكینەی چیمەنبڕ سەرقرتیان دەكرد.

خەڵك لەوێ زۆر ئارەزووی كاری خۆبەخشی دەكەن. خەڵك هەیە مامۆستای خانەنشینە و دەچێ بە خۆبەخش لە قوتابخانەیەك دەرس دەڵێتەوە یان لەگەڵ منداڵدا دەچێ بۆ گەشتی زانیاری. لە هەموو دامودەزگایەكدا بەردەوام خەڵكێك دەبینی بە خۆبەخش كاردەكەن، بە تایبەتی ئەو ئافرەتانەی مێردەكانیان دەوڵەمەندن یان كاری باشیان هەیە و ژنەكان ئیش ناكەن. لە سەر پارچە زەوییەكی نێوان هەردوو شاری ڕۆزوێڵ و ئەڵفەرێتا كە تێكەڵی یەكتر بووبوون و هەردوك میترۆپۆڵیتانی ئەتڵەنتای گەورە بوون، دانیشتوان لە ماوەیەكی كورتدا شارێكی یاریی منداڵانیان دروستكرد بە كاركردن و كەرەستە و تفاقی خۆیان و هەر یەك بە پێی توانا و مەچەك چەرخانی خۆی بەشداریی

تێدا کرد و حکومەت هەر هەڤیشی بە سەرەوە نەبوو ئەوە نەبێ کە دواتر شارەوانیی ئەرکی ئیدامە و بەڕێوەبردنی لەئەستۆ گرت.

لەو وڵاتەدا کەنیسە بە تەنها شوێنێك نیە بۆ نوێژی یەکشەممان، بەڵکو دەزگایەکە هەموو جارێك پیتاك لە ئەندامانی کۆدەکاتەوە و کاری کۆمەڵایەتیی ویارمەتیی مرۆڤدۆستی پێ ئەنجامدەدەن لە دەرەوەی وڵات و بە تایبەتی بۆ شوێنی کارەستباری سیاسی و سروشتی.

لەوێ هەر جلێکت پۆشیبێت کەس تەماشات ناکات. لە ناشڤیڵ گەلێ کورد بە ڕانك و چۆغە و جامانەوە ئۆتۆمبیلیان لێدەخوڕی و کەس هەر تەماشاشی نەدەکردن. بە هەمان شێوە نیوە ڕووتیش بە کەس سەرنجت ناداتێ. بەڵام بە گشتی خەڵکی ئەمەریکیی سپیپێست زۆر ڕێکپۆشن بە ژن و پیاویانەوە، بە پێچەوانە خەڵکە ڕەشپێستەکەوە کە بەردەوام جلی نارێك و نەگونجاویان دەپۆشی، بەزۆری پیاوانیان و بە تایبەتی گەنجەکانیشیان کە بە تەواوی سیمای بەرەڵاییان پێوە دیاربوو، کەچی لە گەڵ ئەوەشدا گەلێکیان کچە هاوڕێیەکی جوان و سپیپێستیان لەگەڵ بوو!

کەسم نەبینی لەوێ دەم لە سیاسەت بدات، چەشنی خەڵکی لای خۆمان. کەسم نەبینی لەوێ ببێتە دەرویشی حیزب و هەر هەق و ناهەقێك حیزب بانگەشەی بۆ بکات ئەمیش تووتی ئاسا بیڵێتەوە و غەیری حیزبەکەی خۆی کەس بە ڕاست نەزانێت. کەسیشم نەبینی بە کۆماری و دیموکرات خۆی بناسێنێ و ئەگەر جیاوازییەکیش هەبێت لە وردەکاریی بەرنامەکانیاندایە لە بارەی منداڵ لەباربردن و باج و سۆشیاڵ و شتی لەم جۆرە.خەڵك لەوێ ئەوەندە حکومەت ناناسێ و زۆریش کاری پێ نیە و بگرە ڕێژەیەکی زۆریشیان لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیشدا بەشداری ناکەن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کەسێکم نەبینی سەرزارەکی قسە بە سەرکردە یان سیاسییەکی وڵاتەکەی بڵێت و دایشۆرێ، مەسەلەکەی کلینتۆن و مۆنیکا نەبێت کە لە ڕۆژنامە و تەلەفزیۆنەوە ئابڕوویان بردبوو، دەنا کەس بە دەمی هیچ قسەیەکی نەدەکرد. لە ڕووی شەخسیشەوە کەسم نەبینی بە خراپە باسی کەسی تر بکات و زەمی بکات و ئەگەر زۆر لێی ناڕازی بوایە باسی نەدەکرد. هەر لەو گرووپە ژنەی کەنیسەی سانت دیڤیدی شاری ڕۆزوێل کە ماوەیەك بە دەم ئێمەوە بوون سوزانێکیان تێدابوو جار بە جار ڕەفتاری لەگەڵ ئێمە باش نەبوو و قسەی بێمانای دەردەفرتاند و ئەوانیش و ئێمەش زۆر لێی ناڕازی بووین و تەنانەت من نەمویست بێت بەلاماندا و قسەم پێ وت کەچی ئەوان دڵی منیان دەدایەوە و زەمی ئەویشیان نەدەکرد.

ئـیتر نـازانم ئەوانـەی پابەنـدی تـەواوی ئـاینی مەسـیحین ئاوهـان یـان ئـەوە ڕەوشـتێکی کۆمەلآیەتییـە. بەهـەرحاڵ، هـەر کامێکیـان بێـت شـتێکی باشـە و ئێمـە ئاسـا نـین هـەر کەسێکمان بەدڵ نەبێت درێغی ناکەین لە زەمکردن و داشۆرینی و ئەگەر بۆشمان بکرێت زیان پێگەیاندنیشی. لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەو ولآتـە مێژوویـەکی زۆر کۆنی نیـە بـەلآم هـەر شتێك لـەم نزیکـەی سـێ سـەد ساڵەی تەمەنیدا بنیات نرابێت پارێزراوەو بایـەخی خـۆی پێدراوە. دەبێ ئەوەش بزانین کە نزیکەی دوو سەدە و چارەکێکە جاڕی سەربەخۆیی خـۆی داوە. یەك لەوانەی زۆر بەرچاوە داتاشینی پەیکەری چوار سەرۆکی ناوداری ئەو ولآتەیە لە شاخێکی زەبـەلاح و بـە شـێوەیەك کـە تەماشـای دەکـەیت وا دەزانـی شـاخەکە کەللەسـەری ئـەوانن. ئەمانـەش لـە مێـژووی ئەمـەریکادا پێیـان دەوتـرێ چـوار سـەرۆکە باوکەکـەی ئەمەریکا، کە جۆرج واشنتۆن و تۆماس جێفەرسن و ئەبراهام لینکۆڵن و تیۆدۆر ڕووزڤڵتن. پەیکەرەکان لە ویلایەتی داکۆتای باشوورن (دواتر کەمێك بە وردی باسی لێوە دەکەم).

جۆرج واشنتۆن ڕابەری ڕزگارکردنی ئەمەریکایە لە دەستی بەریتانیا. پێشتر ئـەم ولآتـە تـەنها سـیانزە ویلایـەت بـووە لـە کـەناری ئۆقیانووسـی ئەتڵـەنتیك کـە ئەمانـە بـوون: ماساچوسێتس، نیوهەمپشایەر، نیویۆرك، ڕۆد ئایلاند، نیوجێرسی، ڤەرجینیا، پێنسلڤانیا، کارۆلینای باکوور، کارۆلینای باشوور، جۆرجیا، دیلاوێر، مێریلاند و کۆنێکتیکەت. لـە پـاش بێنـە و بـەرە و ملنـەدان بـە فەرمانـەکانی پاشـای بـەریتانیا لـە ٤ ی تـەمووزی ١٧٧٦ دا ئـەم ویلایەتانە جاڕی سەربەخۆییان داوە و فەرەنسای ئەو سەردەمە کە دوژمنی بەریتانیا بووە زۆری پشتگیری لێکـردوون و جـۆرج واشـنتۆنی سـەرکردەی گـەل و داکۆکیکـار لـە مافـەکانی کراوە بە سەرۆك و هەر لەو دەمەوە دەسـتوورێکیان بـۆ سـەرۆکایەتی و بـەڕێوەبردنی ولآت داناوە کە تا ئێستاش کاری پێدەکرێت. پاشان پایتەختیان لـە شـاری فیلادڵفیـای بـاکوورەوە گواستەوە بۆ ئەو شارەی ئێستا پێی دەوترێ واشنتۆن و لە بەر گـەورەیی و خـەباتی جـۆرج واشنتۆن ناوی ئەویان لێنا. ئەڵبەتە ئەو دەمە هـەر یەکـە لـەو سـیانزە ویلایەتـە دەیویسـت پایتـەخت لـە خـاکی ئـەودا بێـت و ئـەوانیتر پێـی ڕازی نـەدەبوون و ئـەنجام ئـەم شـوێنەی ئێستای شارەکەیان هەڵبژارد کە لە موقاتەعەی کۆڵۆمبیادا بوو و سەر بـە هـیچ ویلایـەتیك نـەبوو، بۆیـە ئێسـتا پێیـدەڵێن واشـنتۆن دی. سـی Washington D.C یـە کـە کـورتکراوەی District of Columbia واتـە ناوچـە یـان موقاتەعـەی کۆڵۆمبیـا. شـایانی باسـە ئێسـتا لـە باکووری ڕۆژئاوای ئەو ولآتە ویلایەتێکیش بە ناوی واشنتۆن هەیە و پایتەختەکەی سیاتڵە Seattle.وەك پێشتریش باسم کرد سیستەمی ڕێگاو بان و پرد و تونێل بـە تـۆڕێکی چـڕوپڕ

ویلایەت و شارەکانی بە یەکترەوە بەستووە و باوەڕ ناکەم لە هیچ شوێنێکی تری سەر ئەرزدا ڕێگاو بانی هێند پان پۆڕ هەبن. بێجگە لەوە زۆربەی شارەکان فڕۆکەخانەی تێدایە و بە زۆری هاتوچۆی ویلایەتە دوورەکان هەر بە فڕۆکەیە و من لەوێ سێ فڕۆکەخانەم بینیوە لە شارەکانی سان فرانسیسکۆ و هیوستن و ئەتلەنتا کە هەر یەکەیان شارێکن بۆ خۆی و فڕۆکەخانەی هاوای و گوامیش تاڕادەیەك گەورە بوون بەلام نەدەگەیشتنە گەورەیی ئەم سیانەدا.

لێرە خاکی بە پیت و ئاوی زۆر و سەرچاوەی سروشتیی سامان بەر دەست و ئەقڵی کارامەی مرۆڤ کەوتوون و سیستەمێکی ئابووری و سیاسی و دیموکراتی لە گەڵ سەرەوە پەیوەندی و بەکارهێنانی ڕێکخستووە و سەرەنجام شارستانیەتێکی گەورە و گەشەکردووی لێ گەڵاڵە بووە. ڕاستێکەی شارستانێتێکە مرۆڤ لێی سەرسامە و هەموو کەس دەخوازێ وڵاتی خۆی بەو ڕادەیە پێشبکەوێت و خەڵکەکەی بەری ڕەنجی خۆی بخوات و سیستەمێکی سیاسی - ئابووریی تێدا بەرقەرار بێت کە چیتر جەردە و مفتخۆر نەتوانن بەو ڕەهاییە تاڵانی بکەن. بەلام، وەك لە گەڵ شوێنی پێشتردا باسم کردووە، ئەوە نەبێ ئەم وڵاتە، وەك پەندە کوردییەکە دەڵێ، شامی شەریف بێ و دەرد و سەرئێشەی خۆی نەبێت، کە هەندێکیان کوشندەیە و ڕەنگە کایگەریی سەختیان لە ئایندەیەکی دوور یان نزیکدا دەربکەوێت. ئەڵبەتە ئێرەش بەشی خۆی دەردی ئابووری و کۆمەلایەتی هەیە. ڕاستە کەس لە برسا نامرێت و سیستەمێکی ئەمانی کۆمەلایەتی هەیە بەلام هەژاریش هەیە. ئەگەر پۆلیس نەبێت دز و پیاوخراپ چاوی پیاو دەردێنن و وڵاتەکە دەبێتە جەنگەڵستان، بەلام پۆلیس لەو وڵاتە چاو لە خەڵك سوور ناکاتەوە و بە نەرمی ڕەفتار دەکەن و ئەحکامەکانی یاسا جێبەجێ دەکەن.

بەلای منەوە ئەم وڵاتە بە دەست هەندێك پەتای کۆمەلایەتیی کوشندەوە گرفتار بووە و کاریگەریی زۆری دەبێت لە سەر ئایندەی. لێرە سیستەمی خێزان خەریکە شیرازەی دەپسێت و منداڵێکی زۆری دایك دیار و باوك نادیار لەو کۆمەڵگایەدان لە ئەنجامی نەریتی بۆی فرێند و گێرڵ فرێند girl friend & boy friend و منداڵ خستنەوەی دەرەوەی پەیوەندیی ژن و مێردایەتی. ژمارەی جیابوونەوەی ژن و مێرد زۆر بەرچاوە و بێگومان کاریگەریی سەختی خۆی هەیە لە سەر منداڵ. پەتای ئەیدز بەجۆرێك تەشەنەی کردووە کەوا خەریکە هەموو شتێك لە گرێژەنە دەبات و سەرەڕای پشکنینی پزیشکی و دەرمان و

کۆندۆم هەرچییەك دەكەن زەوتی ناكەن و خەڵكی ولاّتەكە زیرەیان كردووە و تەنانەت مەسەلەكە كێشاوێتیەوە بۆ پەیوەندیی نێر و مێ و سەرباری نەمانی ڕۆمانسیەت لە پەیوەندیی سۆزداریی ژن و پیاودا ئێستا پەیوەندیی بایۆلۆجی و سێكسی هەزار حیسابی بۆ دەكرێت و چنگی ڕەشی ئەیدز لە زەینی هەموو كەسێكدا ئامادەیە.

بەنگكێشان و مادەی سڕكەر یان بێهۆشكەر drug ئەمڕۆ لەو ولاّتە بەجۆرێك بلاّوە و بە تایبەتی لە ناو خەڵكی گەنجدا، كە لە باسكردن نایەت و ولاّتەكە گەورەترین بازاڕە بۆ تۆڕ و باندەكانی بازرگانی كردن بەو مادەیەوە و باندەكان لەوپەڕی چالاكیدان بۆ گواستنەوەی تلیاك لە ولاّتانی ئەمەریكای لاتین و شوێنی ترەوە بۆ ویلایەتە یەكگرتووەكان. هەرچی هێزی پۆلیسی ولاّتەكەشە بەردەوام لە ڕاوەدوونانیاندایە و چاریان ناكەن.

ڕەشەخەڵكە بەردەوام لە ڕاكەڕاكەی كاركردن و كار پەیداكردندان و هەرچەند دەكەن فریای دابینكردنی بژێوی ناكەون و ئەمەش كاری نێگەتیفی كردووەتە سەر ئاسوودەیی و ژیانی ڕۆحیی خەڵك و پەراوێزێك نەماوەتەوە بۆ هەناسەدان و پشوویەك. لەبەر ئەوە دەبینی خەڵكی ولاّتەكە دەرفەتی ئەوەیان نیە سەری خۆیان بخورێنن و كتێبێك بخوێننەوە، سەرباری زۆریی كتێبخانەش. تەنانەت زۆربەی خەڵك لە ڕۆژنامەكاندا هەر لاپەرەكانی كاردۆزینەوە دەخوێننەوە. لەبەر ئەمانە و ڕەنگە كاریگەریی لایەنە سەلبییەكەی گلۆبالیزم Globalism (عەولەمە) بێت كەوا كۆمەلاّنی خەڵكی ئەو ولاّتەی دەبەنگ كردووە و سەرباری بەرهەمە زۆرەكانی گلۆبالیزم لە سەتەلایت و ئینتەرنێت و تەلەفۆن و گەلێ شتی تر كەچی تاڕادەیەكی زۆر بێئاگان لە ڕووداوەكانی دنیا و بگرە چواردەوری خۆشیان.

بێگومان ئەم بارەش كێشاوێتیەوە بۆ ئاكار و هەڵسوكەوتی ئەمەریكا لە سیاسەت و پەیوەندیی نێودەوڵەتیدا و ئەمڕۆ هێندەی ئەمەریكا هەڵە و ڕەفتاری ناپەسەند و ملهوڕانە دەنوێنێ لەو بوارەدا هیچ دەوڵەتێكی تر نایكات. ئینگلیز ڕایان لە سەر ئەمەریكییەكان زۆر خراپە و دەڵێن ئەمەریكا لە پەیوەندی و سیاسەتدا ڕاست و چەوت بەكاردێنێ و هەڵە لە دوای هەڵە دووبارە دەكاتەوە و هەرچییەك دەكات هەر چەوت دەردەچێت و كورتی دەهێنێ ئەنجام پاش تاقیكردنەوەی هەموو هەڵە و چەوتییەكان كاتێ ڕاستەكە تاقی دەكاتەوە كەوا كەڵكی نەمابێت.

باسێك لە هەرێمی كۆڵۆمبیا و شاری واشنتۆن دی . سی

لە سالآنی سەرەتای ١٧٠٠ەكانەوە كەلكەڵەی جیابوونـەوە لـە تـاجی بـەریتانی كـەوتبووە سـەر خـەلكی ولآتـەكە و سـەركردەكانی و فەرەنساش كـە ئـەو دەمـە دوژمنـی خوێنخـواری ئینگلیـز بـوو بـەردەوام دنـەی دەدان و پشـتگیری دەكـردن. ئەمەریكییـە سـەربەخۆیی خوازەكان لەوە دڵنیا بوون كە زۆر ناخایـەنێ بـەری ڕەنـج و خـەباتی خۆیـان دەخـۆن و لـە ژێـر ڕكیفـی پاشـای بـەریتانیا دەردەچـن. هـەر لـەو سەردەمەشـەوە بیریـان لـە شـوێنێك دەكردەوە كەوا شارێكی تێدا دروست بكەن ببێتـە پایتـەختی حكومـەتی داهاتوویـان و لـە هـەمان كاتیشـدا نەكەوێتـە ناوجەرگـەی هیچكام لـەو ١٣ ویلایەتـەوە كـە ئەمـەریكای ئـەو سـەردەمەی لێ پێكهـاتبوو بـۆ ئـەوەی هیچكامیان پاشـەڕۆژ زاڵ نـەبن بـە سـەر ئـەوانیتردا. هـەروەها دەشـبوو لـە شـوێنێكی ناوەڕاسـتدا بێـت و بـە ئـسانی لـە هـەموو ویلایەتێكـەوە هاتەچۆی بكرێت. ئەم خاڵانەی خوارەوە كرۆنۆلۆجیای هەندێ ڕووداوی گرنگە لە مێژووی هـەرێمی كۆڵۆمبیـادا District of Columbia كـە ڕوونـاكی دەخـتـە سـەر قۆناخـەكانی دروستكردنی شاری واشنتۆن و كردنی بە پایتەختی ویلایەتە یەكگرتووەكان لـە سـاڵی ١٨٠٠ەوە، پاش ئەوەی ساڵی ١٧٧٦ جاڕنامەی سەربەخۆیی ڕاگەیانـد و بـە شـێوەیەكی كـاتی شـاری فیلادلفیا، لە ویلایـەتی نیوجێرسـی، كـرا بـە پایتـەخت و دواتـر گوێزرایـەوە ئـەم شـوێنەی ئێستای.

- ١٥ ی ١٧٥١: ئەنجومـەنی مێریلانـد ئەنـدامانی ئـەو نێردەیـەی دەسنیشـان كـرد بـۆ دروسـتكردنی شـارێك لـە سـەر ڕووبـاری پۆتامـاك Potamac ، لـە ناوچـەی ڕۆك كریكـی هەرێمی كۆڵۆمبیادا، لە سە ڕووبەری ٦٠ ئەیكەر زەوی، كە بڕیار بوو لە جۆرج گۆردن و جۆرج بیلّیی بكڕن. ئەم نیشتەجێیە ناونرا جۆرجتاون Georgetown .
- ٢٧ ی شوباتی ١٧٥٢: ڕووپێوكردن و نەخشەكێشانی جۆرجتاون ئەنجامدرا.
- ١٧ ی سـێپتەمبەری ١٧٨٧: ئیمـزا كردنـی دەسـتوور لـە لایـەن ئەنـدامانی لیژنـەی گەلآڵەكردنی دەستوورەوە.
- ٢١ ی حوزێرانی ١٧٨٨: موسادەقە كردنی ویلایەتەكان لە سەر دەسـتوور. بەنـدی ١، بەشـی ٨، بڕگـە ١٧ ی دەسـتوورەكە دەسـەڵاتی بـە كـۆنگرێس دا بـۆ ڕاییكـردن و بەدواداچوونی ئەو یاسایانەی پەیوەندییان بـەم هەرێمـەوە هەیـە، كـە لـە ویلایەتـەكانی

دەوروپشــــتی دابڕێــــت و کــــۆنگرێس قوبــــووڵی بکــــات ببێتــــە بارەگــــای ویلایەتــــە یەکگرتووەکان.

 ٢٤ ی کانوونی دووەمی ١٧٩١: سەرۆك جۆرج واشنتۆن جێگەیەك هەڵدەبژێرێت کە بەشی هەردوو ویلایەتی مێریلاند و ڤەرجینیای تێدابێت.

 ١ ی دیســەمبەری ١٨٠٠: پایتــەختی حکوومــەتی فیــدراڵی لــە شــاری فیلادلفیــاوە گوێزرایەوە بۆ ئەو شوێنەی لە سەر ڕووباری پۆتاماك بنیاتنرا و ناویان لێنا شاری واشنتۆن لە موقاتەعــە یــان هــەرێمی کۆلۆمبیــا Washington D.C. لــە ســەرژمێرییەکی ســاڵی ١٨٠٠دا، دانیشــتوانی ئــەم پایتەختــە تازەیــە: ١٠٠٦٦ سپیپێســت و ٧٩٣ ڕەشپێســتی ئــازادکراو و ٣٢٤٤ ڕەشپێستی کۆیلەی تێدابووە.

 ٣ ی مایســی ١٨٠٢: کــۆنگرێس یەکــەم ئیمتیــازی شــارەوانیی بەخشــییە شــاری واشنتۆن. دەنگدەرانی نێرینەی سپیپێست لەوانە دەسنیشان کران کە باجیان دەدا و لانی کەم پێش ساڵیك نیشتەجێی شار بووبێتن. ئەمانــە مــافی هەڵبــژاردنی ئەنجومــەنێکی ١٢ کەسییان هەبوو کە ئەمانیش حاکمی شاریان هەڵدەبژارد.

 ٤ ی مایســی ١٨١٢: کــۆنگرێس دەســتووری شــاری واشــنتۆنی هــەموار کــرد بــۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنێکی پیرانی ٨ کەسی و ئەنجومەنێکی گشتیی ١٢ کەسی، کە هەردوولا پێکەوە حاکمی شار هەڵدەبژێرن.

 ١٥ ی مــارتی ١٨٢٠: کــۆنگرێس دەســتووری شــاری واشــنتۆنی هــەموار کــرد بــۆ هەڵبژاردنی حاکمی شار ڕاستەوخۆ لە لایەن دانیشتوانە دەنگدەرەکانەوە.

 ٩ ی تەمووزی ١٨٤٦: کۆنگرێس یاسایەکی دەرکرد سەبارەت بە گەڕانەوەی شار و ناوچەی ئەلێکساندریا بۆ ویلایەتی ڤەرجینیا.

 ١٦ ی نیسانی ١٨٦٢: کۆنگرێس کۆیلەیەتیی هەڵوەشاندەوە لەم هەرێمە فیدراڵەدا، کە بریتی بوو لە شار و کاونتیی واشنتۆن و جۆرجتاون.

 ٨ ی کانوونی دووەمی ١٨٦٧: کۆنگرێس مافی دەنگدانی ناوچەیی بەخشییە نێرینە ڕەشپێستەکان.

 ١١ ی حوزێرانی ١٨٧٨: کۆنگرێس موسادەقەی لە سەر ئەوە کرد کە حکومەتی ناوچەی کۆلۆمبیا وەك دەستەیەکی شارەوانی سێ کەس حوکمی بکات کە لە لایەن سەرۆکەوە دەسەڵاتیان بدرێتێ: دوانیان مەدەنی و سێهەمیان لە پیی ئەندازیاری سوپابێت. ئەم شێوە حکومەت کردنە تا ئابی ١٩٦٧ بەردەوام بوو.

 ٢٩ ی مــارتی ١٩٦١: بیســت و ســێیەمین هــەموارکردنی دەســتوور مــافی دەنگــدانی سەرۆکایەتیی بەخشییە دانیشتوانی هەرێمەکە.

 ٢٢ ی نیســانی ١٩٦٨: مــافی هەڵبــژاردنی بــۆردی خوێنــدن درا بــە دانیشــتوانی موقاتەعەکە.

 ٢٤ ی دیسەمبەری ١٩٧٣: کۆنگرێس ڕەزامەندیی دەربڕی لە سەر یاسای حکومەتی لۆکاڵی ڕێکخستنەوەی حکومەتی هەرێمی کۆلۆمبیا کرد.

- ٢٢ ی ئابی ١٩٧٨: کۆنگرێس ڕەزامەندیی دەربڕی لە سەر هەموار کردنی مافی دەنگدان لە هەرێمی کۆڵۆمبیادا، کەوا مافی نوێنەرایەتی کردنی هەرێمەکە دەدات لە ئەنجومەنی سەنات و نوێنەراندا.
- ٢٠ ی شوباتی ١٩٨٧: هەردوو فرۆکەخانەی نیشتمانیی واشنتۆن و داڵسی نێودەوڵەتی لە لایەن حکومەتی فیدراڵییەوە خرانە سەر حکومەتی هەرێمەکە.
- ١ ی ئۆکتۆبەری ١٩٨٧: نەخۆشخانەی سانت ئیلیزابێت چووە سەر حکومەتی ئەم هەرێمە.
- ٢ی کانوونی دووەمی ١٩٩٢: شارۆن پرات دیکسۆن بوو بە یەکەم حاکمی ژن لە هەرێمە کەدا.

چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا و چیای پەیکەریان

جۆرج واشنتۆن، تۆماس جێفەرسن، ئەبراهام لینکۆڵن، تیۆدۆر ڕووزفڵت چوار سەرۆکی دیار و بەرچاون لە مێژووی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا و بە چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا ناودەبرێن و هەر یەکەیان لە پێچپێکی مێژووی ئەو وڵاتەدا ڕۆڵێکی گەورە و یەکلاکەرەوەی بینیوە و ناوێکی درەوشاوەیە لە مێژووی ئەو وڵاتەدا.

- جۆرج واشنتۆن George Washington ١٧٨٩ - ١٧٩٧: ئەو سەرکردەیەی کە بە خەباتی بێوچان گەلی ئەمەریکای لە کۆڵۆنیاڵێتیی بەریتانیا ڕزگارکرد و ساڵی ١٧٧٦ جاڕی سەربەخۆیی دا و بنەمای سیستەمێکی دیموکراتیی بۆ ئەو وڵاتە دامەزراند کە تا ئەمڕۆش بەردەوامە.
- تۆماس جێفەرسن Thomas Jefferson ١٨٠١ - ١٨٠٩: بە ژیری و پلانی ئەم سەرۆکە ساڵی ١٨٠٣ ئەمەریکا موقاتەعەی لویزیانای لە فەرەنسای سەردەمی ناپلیۆن بە ١٥ ملیۆن دۆلار کڕیوە، کە زۆری پێویست بە پارە و پووڵ بووە بۆ شەڕوشۆڕەکانی، واتە هەر ئەیکەرێك بە ٣ سەنت و ئەمە ڕێگەی فراوانخوازیی بۆ کردەوە بۆ ئەرکانساس، ئایوا، داکۆتای باکوور و باشوور، کەنساس، نبراسکا، میسوری، مینیسۆتا، ئۆکلاهۆما، تەکساس، نیومەکسیکۆ، کۆلۆرادۆ، وایۆمینگ و مۆنتانا.

- ئـــەبراهام لینكـــۆڵن Abraham Lincoln ١٨٦١- ١٨٦٥: لـــە شـــەڕی نـــاوخۆی ئەمەریكای ئەو ساڵانەدا ڕۆڵێكی گەورەی بینی بۆ ئـەوەی ویلایەتـەكانی بـاكوور و باشوور لێكتر جیا نەبنەوە و وڵاتەكە بە یەكگرتوویی بمێنێتەوە.
- تیـۆدۆر ڕووزڤڵـت Theodore Roosevelt ١٩٠١- ١٩٠٩: نۆكەنـد یـان كـەناڵی پەنـــەمای دروســـتكرد، كـــە هـــەردوو ئۆقیانووســـی ئەتڵـــەنتیك و پاســـیفیكی بـــە یـــەكترەوە بەســـتەوە. ئـــەمیش وەك جێفەرســـن ڕۆڵێكـــی گـــەورەی بینـــی لـــە فراوانخوازیدا بەرەو ڕۆژئاوای ئەمەریكا.

هونەرمەنـدی پەیكـەرتاش گـوتزون بورگڵـەم Gutzon Burglum لـە نێـوان سـاڵی ١٩٢٧ و ٣١ ی ئۆكتۆبەری ١٩٤١ دا لەگـەڵ ٤٠٠ كرێكـاردا پەیكـەرێكی نیـوەیی زەبـەلاحی ١٨ مەتری بۆ هەر یەك لەم چوار سەرۆكە داتاشی لە شاخی ماونـت ڕەشمـۆر Mount Rushmore ی ناوچەی بلاك هیڵ لـە ویلایـەتی داكۆتـای باشـوور، لـە سـەر ڕووبـەری ١٢٧٨ ئەیكــەر یــان ٥١٧ كیلۆمــەتری چوارگۆشــە، بــۆ نمایشــكردنی یەكــەم ١٥٠ ســاڵی مێژووی ئەمەریكا. پەیكەرەكان لە چوار لووتكەی چیاكە داتاشراون، بـە جۆرێـك كـە هەر لووتكەیەك بریتییە لە دەموچـاوی یـەكێك لـەو چـوار سـەرۆكە لـە گـەڵ نیـوەی لەشـیدا و تـەكنیك وهونـــەری پەیكەرتاشـییەكی وردی تێـدا بـەكارهێناوە و لـەو ماوەیەدا پێنجسەد هەزار تەن بـەردی داتاشـیوە. شـیاوی بـاس ئـەم شـاخە یەكپارچـە بـەردی گرانیتـی ڕەشـە و هـەمان هونەرمەنـد پێشـتریش پەیكـەری جەنـەراڵ لی و هاوەڵـەكانی لـە سـتۆن مـاونتێنی جۆرجیـا كێشـاوە. تـۆ بڵێـی فـەرهادی كۆكـەنی كوردیش ئەم ڕەنجەی كێشابێت!

سەرۆكەكانی ویلایەتە یەكگرتووەكان بە پێی ساڵانی سەرۆكایەتییان ئەمانەن:

١. جۆرج واشنتۆن ١٧٨٩ - ١٧٩٧
٢. جۆن ئادەمز ١٧٩٧ — ١٨٠١
٣. تۆماس جێفەرسۆن ١٨٠١ — ١٨٠٩
٤. جێمس مادیسۆن ١٨٠٩ — ١٨١٧
٥. جێمس مۆنرۆ ١٨١٧ — ١٨٢٥
٦. جۆن ئادەمز ١٨٢٥ — ١٨٢٩
٧. ئەندرو جاكسۆن ١٨٢٩ — ١٨٣٧
٨. مارتن ڤان بویرن ١٨٣٧ — ١٨٤١

٩. ویلیەم هێنری هاریسۆن ١٨٤١
١٠. جۆن تایلەر ١٨٤١ — ١٨٤٥
١١. جێمس پۆڵك ١٨٤٥ — ١٨٤٩
١٢. زەکەری تایلۆر ١٨٤٩ — ١٨٥٠
١٣. میلارد فیلْمۆر ١٨٥٠ — ١٨٥٣
١٤. فرانکلین پیرس ١٨٥٣ — ١٨٥٧
١٥. جێمس بوخانین ١٨٥٧ — ١٨٦١
١٦. ئەبراهام لینکۆڵن ١٨٦١ — ١٨٦٥
١٧. ئەندرو جۆنسن ١٨٦٥ — ١٨٦٩
١٨. یولێسیس گرانت ١٨٦٩ — ١٨٧٧
١٩. ڕەزەرفۆرد هایەس ١٨٧٧ — ١٨٨١
٢٠. جێمس گارفیلد ١٨٨١
٢١. چێستەر ئارسەر ١٨٨١ — ١٨٨٥
٢٢. گرۆڤەر کلێڤلاند ١٨٨٥ — ١٨٨٩
٢٣. بنجامین هاریسۆن ١٨٨٩ — ١٨٩٣
٢٤. گرۆڤەر کلێڤلاند ١٨٩٣ — ١٨٩٧
٢٥. ویلیەم ماککینلی ١٨٩٧ — ١٩٠١
٢٦. تیۆدۆر ڕووزفلْت ١٩٠١ — ١٩٠٩
٢٧. ویلیەم تافت ١٩٠٩ — ١٩١٣
٢٨. وودرۆ ویلْسن ١٩١٣ — ١٩٢١
٢٩. وارن هاردینگ ١٩٢١ — ١٩٢٣
٣٠. کالْڤن کۆلێدج ١٩٢٣ — ١٩٢٩
٣١. هێربەرت هووڤەر ١٩٢٩ — ١٩٣٣
٣٢. فرانکلین ڕووزڤلْت ١٩٣٣ — ١٩٤٥
٣٣. هاری ترومان ١٩٤٥ — ١٩٥٣
٣٤. دوایت ئایزنهاوەر ١٩٥٣ — ١٩٦١
٣٥. جۆن کەنەدی ١٩٦١ — ١٩٦٣
٣٦. لیندن جۆنسن ١٩٦٣ — ١٩٦٩

٣٧. ڕیچارد نیکسۆن ١٩٦٩ — ١٩٧٤
٣٨. جیراڵد فۆرد ١٩٧٤ — ١٩٧٧
٣٩. جیمی کارتەر ١٩٧٧ — ١٩٨١
٤٠. ڕۆناڵد ڕێگن ١٩٨١ — ١٩٨٩
٤١. جۆرج بوش ١٩٨٩ — ١٩٩٣
٤٢. ویلیەم کلینتۆن ١٩٩٣ — ٢٠٠١
٤٣. جۆرج دبلیۆ بۆش ٢٠٠١ ئێستا

بڕیاری گەڕانەوە بۆ وڵات

سەروەختێك ژیان لەم وڵاتەی خۆماندا جۆرێك لە گەمەی مەرگ بوو و زۆربەمان بە هەر ڕەنگێك بێت پڕۆژەی کوشتن و لەناوچوون بووین. تۆ ئەگەر هەر هیچیش نەبوویتایە و لەگەڵ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستاندا پەیوەندییەکیشت نەبوایە، ئەوە جەنگی ئێران و عێراق و جەنگی کەنداوی دووەم لێت بەمەلاس بوو، دەیان و سەدان خەڵکی ڕاپێچی شەڕێکی نەگریسی بێمانا دەکرد کە لە ڕازیکردنی گومڕایی دکتاتۆرێکی تووڕەهات بەولاوە هیچیتر نەبوو، دکتاتۆرێك کە حەقیقەتی تەواوی لەو دەسگیرکردنە پڕ شوورەییەدا دەرکەوت.

لەو سەردەمەدا دەیان و سەدان کەس لە سەرەتای ساڵانی هەشتاوە تا دوای ڕاپەڕین و ئەو کاتەی دکتاتۆرەکەی عێراقی تێدا بەچۆکدا هات ڕێی هات و نەهاتی هەندەرانیان دەگرتە بەرو کارەکە هێندە تێکەڵی و پێکەڵی تێکەوت کەوا چاك و خراپ، بازرگان و سیاسەتکار، ڕاونراوی ڕاستەقینە و ساختە هەر هەمووی پەلەقاژەی "بەهەشتەکەی" ئەورووپا و هەندەرانی بوو. ڕاستییەکەشی باری بژێویی سەختی خەڵك و ئەو جیاوازییە زۆرەی گۆڕینەوەی دراوی بیانی، بە تایبەتی دۆلار، لەگەڵ دیناری عێراقی هیچ نەکردووی هەلاوساودا پاڵنەرێکی گەورەی خەڵك بوو بە ماوەیەکی کەمی کارکردنی هەندەران بگەڕێتەوە ئێرە و بە شەش حەوت هەزار دۆلارێکەوە بتوانێ خانووی باش و ژنی جوان و

ژیانێکی خۆش بۆ خۆی بڕەخسێنێت و وایکرد لە خەڵکەکە ڕەو ئاسا ڕوو لەو ئەورووپایە بکەن. لێرەدا مەسەلەکە لای خەڵك ڕوون و ئاشکرایە و بە هەمان شێوە هۆکارەکانیش و ڕەنگە زۆر پێویست بە شیکردنەوە ناکات.

لەو سەروبەندەدا من هەموو کات بە گاڵتەوە دەمگوت مەگەر فڕۆکەیەك بێتە لای ماڵەکەم و بمباتە ئەو هەندەرانە و ئەم سوعبەتەشم ڕاستییەکی تێدابوو، دەنا بەخوا تاقەتی هیچ جۆرە موغامەرەو سەرکێشییەکم نەبووە و نیشمە. من کەسێکی موحافزەکار نیم، بەلاّم هێند پەیوەندیی کۆمەلاّیەتیم بە خەڵکی خۆمانەوە بەتین بوو ڕۆژێ لە ڕۆژان بیرم نەدەکردەوە چۆن سەرجەمی ئەو سۆزو پەیوەندییە کۆمەلاّیەتیانە بەجێبێڵم، چاك بن یان خراپ.

بەلاّم ساڵی ١٩٩٦ و کۆتاییەکەی، ئەوەی بە گاڵتەوە دەمگوت گوایە مەگەر فڕۆکەیەك بێت بە ماڵ و خێزانەوە بمبات دەڕۆم، بۆیەڕەخساندم و دەرفەتێکی لەو جۆرەی سەرکێشییەکانی سندبادم بۆلوا و ئەو کەسانەی لە ڕێکخراوەکاندا لە کوردستان کاریان کردبوو ژیانیان کەوتە مەترسییەوە و هەلی چوونە ئەمەریکایان بۆ هەڵکەوت و لە نزیکمانەوە فڕۆکە چاوەڕێی دەکردین فەرموون بۆ ئەمەریکا. ئەڵبەتە منیش وەك ئەو چەند هەزار کەسە جڵەوی خۆم دا بە دەست ئەو چارەنووسەوە و بە لۆجیکی ئەوەی با تاقیبکەمەوە خۆ نامخوات جڵەوی خۆم دا بە دەست ئەو سەفەرە و چارەنووسە نادیارەکەیەوە.

ڕاستێکەی من نە لە ڕووی مادی و نە لە ڕووی مەعنەوییەوە زیانێکم نەکرد و بگرە ماوەی ئەو دوو ساڵەی ئەوێ و گەشتی دەوراندەوری زەوی لە بواری ئەزموونی دنیابینی و ژیان لە ناو کۆمەڵگایەکی فرە ڕەهەند و فرە کولتووردا گەلێ شتی باشی پێبەخشیم و لە زۆر سەرەوە ئاشنای کردم بە ژیان و گوزەرانی ئەو جۆرە کۆمەڵگایانە. لەوێ مانای پیرۆزیی کارم زانی و ئەو دەرسەی دامێ کەوا کار چۆن مرۆڤ و کۆمەڵگە پێشدەخات و چۆنیش بنیادەم نوێدەکاتەوە و ئەقڵ و هۆشی پەرەدەستێنێ. لەوێ ڕاستە بیمەی بێکاری و سیستەمی سۆشیال یان وێلفەیرwelfare هەیە بەلاّم نابێ بەو پارووە نانەی بە دەستی خۆت پەیدای دەکەیت و منەتیش لە کەس نازانیت. هەرکەسێ کاری کرد جارێکیتر ناچێتەوە سەر پارەی بێکاری و گوزەرانی مەمرەومەژی بەو پارەیە. لە بایەخی کار و ئەو پیرۆزییەی کە تێی دەڕوانرێ لەوێ، خەفەتبار دەبیت بۆ ئەو مفتخۆرییەی لای خۆمان باوە و کەم کەس ڕێز لە کاری خۆی دەگرێ و دەسەلاّتیش لە پشت خولقاندنی سوپایەك

خەڵکەوەیـە کـە بـە ڕووکـەش کاریـان هەیـە و مووچـەخۆرن و بـە واقیعـیش بێکـاری دەمامکـدارن و بـارن بـە سـەر ڕەوتـی پەرەسـەندن و پێشکەوتنی ژیانـەوە. هـەر ئەمەشـە بووەتـە نـەریتێکی سـەقەت و خـۆرەی ئـەم کۆمەڵگایـە و بـەردەوام توێـژی مفتخـۆر و قاچاخچی و دز و درۆزن بەرهەم دێنێ و تەماشا دەکەیت ساڵ دێت و ساڵ دەڕوات و هیچ بە هیچ نەبووە و گەندەڵی پتر ڕەگی خۆی دادەکوتێ و چنگ دەخاتـە بینـی هـەموو جـۆرە گەشەکردنێکەوە.

بەهەرحاڵ ئەم هەویرە زۆر ئاوکێشە و بواری ئەم باسەی ئێستای من نیە. بـەڵام بـا پـێ لەوەش بنێین کەوا ڕاستە کار پیرۆزە لـەوێ بـەڵام لـە سـەرێکی تـرەوە هێنـد مرۆڤـی پێـوە جـەنجاڵ بـووە کـە دەرفـەتی بـۆ ژیـانی ڕۆحیـی نەهێشتووەتەوە و خـەڵك هـەر ڕادەکات و دەتوانم بڵێم بە هیچڕا ناگات و ئـەنجام بووەتـە مرۆڤـە ئامێریـك و تـەنها مەبەسـتی پـارە پەیداکردنە، کە بەو ئاسانییەش پەیدا نابێت. لەبـەر ئـەوە کـەس نیـە بـەلای کەمـەوە دوو ئیش نەکات و بێگومان ئەمەش تەواوی وەختی مرۆڤ دەبـات و پـەراوێزێك نامێنێتـەوە بـۆ ژیـانی ڕوحـی و کۆمەڵایـەتی. لـەم ڕووەوە ئـەوەی مـن بینـیم جۆرێـك بـوو لـە کارەسـات، ئەڵبەتە لە دیدی خۆمەوە. چونکە کار بەڕادەیـەك کاتت دەگـرێ کـە ئـیتر ئاگات لـەخۆت نامێنێ و بەرە بەرە بێهۆش و دەبەنگت دەکات و واتلێدەکات تەنها لە دەلاقەی پارەوە ژیان ببینیت.

ئەڵبەتە من لێرەدا مەبەستم ڕەشەخەڵکە هـەژار و مامناوەندییەکەیـە، کـە ئێمـە لـەوێ بـووین بـە بەشـێك لەوانـە. بـە بـارێکی تریشدا دەوڵەمەنـدە قەبـە و سـەرمایەدارە خـاوەن کارگە و بەرژەوەندیەکانیش هێند جەنجاڵی ئیدارەدانی پارە و پرۆژەکانیانن کە ناپەرژێنـە سەر ژیانی ئاسایی و ڕۆحی و لەم خاڵەدا لەگەڵ خەڵکـە مامناوەندییەکـەدا یەکدەگرنـەوە. ئەمەش وات لێدەکات کەوا هەست بکەیت لە کۆمەڵگایەکی بێئاگادا بژیت و لەو کولتوورەی کە پێیْ ڕاهاتووی دابڕێیت، هەرچەندە خۆ ئێمە بە هەموو شتێکیشمان هەر ناڵێین ئامین.

لە سەرێکی تریشەوە منێك مندالم لـە سـەر نـەریت و کولتوورێـك ڕابێـت کـە هـی خـۆم نەبن و ئەنجام بچنە ڕیزی ئەو خەڵکەوە کە نـە بتـوانن کولتـووری نـوێ قوبـووڵ بکـەن و ئەوەی خۆشمانیان لە دەست بچێت دەبێ چ تەیرێکیان لێدەرچێت و چۆن بتوانن خزمـەتی ئایندەی خۆیان و وڵاتی ڕەسەنیان بکەن. ئەڵبەتە چیرۆکی ئیفلیجی لـەم بابەتـەش زۆرن و هەرکەسـەمان چـەندین حیکایـەت و بەسـەرهاتی ئـەو خەڵکـەی لایـە کـە بـە دەردی خـراپ چـوون. کـە واتـە لـە دوو سـەرەوە مـن گـرەو نابەمـەوە، یەکـەمیان دەبـێ ڕۆژ تـا ئێـوارە

بڕەتێم و کار بکەم بۆ دابینکردنی بژێویی ڕەشەخێزانێك کە هەر چوار منداڵەکەم پێش تەمەنی کار کردن بوون تێیدا، گوایە چیە لە ئەمەریکادا دەژیم. دووەمیان لە ڕووی کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆجییەوە کەسمان دانوولەمان لەگەڵ ئەو نەریت و بارە کۆمەڵایەتییەدا نەدەکولا، کە لە ئەڵقەکانی پێشتردا ئاماژەم بۆ کردووە و من و دایکیان تووشی دەردی غوربەت یان هۆم سیك home sick بووبووین چونکە لە شوێنێك بووین دابڕاو لە زۆربەی دۆست و ئاشناکانمان و بەردەوامیش خەریکی کارکردن بووین و هیچیشمان بە هیچ نەدەبوو. ئەو غوربەتە تاڵە وایلێکردبووین لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە دڵمان زۆر بە عەرەب و فارس و تەنانەت هندی و پاکستانیش دەکرایەوە و تەماشا دەکەین منداڵەکانیش، سەرباری زیرەکییان لە خوێندندا، بەڵام تووشی هەمان دەردی دووریی ئێمە بوون و هەرکە گوێیان لە کاسێتێکی گۆرانیی کوردی دەبوو بێدەنگ فرمێسك بەچاویاندا دەهاتە خوار. لەگەڵ دایکیان بیرێکمان لێکردەوە تا ئەم منداڵانە دەگرین و تکامان لێدەکەن بابیانبەینەوە با بڕیاری خۆمان بدەین، ئەگینا پاش چەندساڵێکی تر کار وادەکەوێتەوە ئێمە بگرین و بمانەوێ بیانهێنینەوە بۆ وڵات و ئەوانیش ئەو دەمە پێبکەنن و گاڵتەمان پێبکەن، وەك ئێستا لە گەلێ خێزانی کورد قەوماوە.

ئێمەیەکی تا سەر ئێسقان پەروەردەی کۆمەڵگەیەکی نیمچە داخراو هەروا ئاسان نیە دەسبەرداری هەندێ نەریت بین کە فریشکمان پێوە گرتووە و بووە بەخووی شیریمان، با لاڤ پێچەوانەش لێبدەین. من لەگەڵ ڕەوتی گۆڕان و پێشکەوتنی کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدام و باش دەزانم مەسەلەکان ڕێژەیین و ئەمەی ئێستا داکۆکی لێدەکەم پاش سەد ساڵی تر هەر لە کۆمەڵگاکەی خۆمدا شتیکی ترە. بەڵام هیچ کاتێ مرۆڤی ئاسایی بەدەر نەبووە لە یاسا و ڕێسای ئەو سەردەم و زەمانەی تێیدا ژیاوە. من لە شوێنی کارەکەمدا کوڕێکی ڕەشپێستی برادەرم بوو ناوی ویل و خەڵکی مەشیگان بوو، دۆستایەتیمان زۆرخۆش بوو. جارێکیان پێمگوت ویل من ناوم محەمەدە و کوڕی فلان کەسم و ئەمەش ناوی بنەماڵەکەمە ئەی تۆ؟ ئەویش لەوەڵامدا بزەیەك گرتی و وتی من بنەماڵەم نیە و دایکم لە بۆیفرێند منی بووە، واتە کوڕە هاوڕێ یان هاوسەری ناشەرعی. ئەمەی زۆر بە ئاسایی باس دەکرد و مێشێکیش میوانی نەبوو. پێمناڵێی کێ لای ئێمە خۆی بەوە بزانێ پێشکەوتووترین کەسە و نەریتی کۆمەڵگاکەی ڕەتبکاتەوە دەتوانێ قسەیەکی وەك ئەوەی ویل بکات؟ ئەمە ئێستا وایە بەڵام پاش سەد و دوو سەد ساڵی تر ڕەنگە مەسەلەکە لە کۆمەڵگای ئێمەشدا جیاواز بێت. باشە تۆ پێت قووتدەچێت ببیتە

بەشێك لەكۆمەڵگەیەك كە زیاد لە ٣٠٪ ی منداڵ تێیدا دایك دیارە و كەس نازانێ باوكیان كێیە!؟

لە سەرێكی تریشەوە من كەم تا كورتێك خۆم بە نووسین و وەرگێڕانەوە خەریك كردووە و بەتەما بووم لەوێ كەشێكی ڕۆشنبیری لەبار بدۆزمەوە و بتوانم ئەو كەمە توانایەمی تێدا بخەمە گەڕ كەچی لە كوێرەوەریی كاركردنی سەرومڕ بەولاوە هیچیتر نەبوو. كەواتە ئەمیشیان هیچ و گەلێ نووسەری زۆر باشی لای خۆمان چوونە هەندەران و لەجیاتی پێشكەوتن لەوێ پووكانەوە. من لە بێكاری و پشوودانەكەی دوورگەی گوامدا كتێبی جینۆسایدم كردە كوردی و پێمابوو كە چوومە ئەمەریكاوە میدڵ ئێست وۆچ، كەخاوەنی كتێبەكە بوو، بە گەرمی پێشوازیم لێدەكەن و پێم دەڵێن "دەستەكانت خۆش بێت كاكە حەمە بۆ كارێ كە كردووتەوە !" و خێرا بۆم چاپ دەكەن و خەیاڵیشم لەوە زیاتر ڕۆیشت كەوا ڕەنگە بانگهێشتم بكەن كاریان لەگەڵ بكەم ، كەچی دەردی شێخ ڕەزا دەڵێ "شێر وانەبوو" بەڵكو ڕێگریشیان لێكردم و وتیان خۆ ئێمە تەكلیفمان لێنەكردووی بۆ لەخۆتەوە كاری وات كردووە. ماڵی ئاوابێت د. بەرهەم ساڵح لە سەر ئەو كتێبە شەڕی زۆری بۆ كردم، كەچی ئەو دەزگایە هەر ملیان نەدا و ئەنجام كتێبمان هێنایەوە لە كوردستان چاپمان كرد. لێرەدا جێی خۆیەتی سوپاسی گەلێ دۆستی نووسەر و ئەدیب بكەم كە پشتگیرییان لێكردم بۆ ئیجازەدانی چاپی ئەو كتێبە، لەوانە بەڕێزان دلێر شوكری، مامۆستا مەحمود تۆفیق، د. ڤێرا سەعیدپوور، حەمە ساڵح جەباری و گرووپێك لە برادەرانی ساندیاگۆ – كالیفۆرنیا، قادر سەرچناری و ئامانج شاكەلی و هاوڕێی شاعیرم كاك فەرهاد شاكەلی و گەلێ دۆستی تر. هەر لە ڕێكخراوی هیومان ڕایتس وۆچیش سوپاسی هانی مەجالی بەرپرسی بەشی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی ئەو ڕێكخراوە دەكەم كەوا زۆر پشتگیریی لەچاپدانی لێدەكردم بە هەمان شێوەش د. یوست هیڵتەرمان، كەوا كاتی خۆی سەرپەرشتی پرۆژەی ئەنجامدانی ئەو كتێبەی دەكرد، زۆری بەلاوە بوو بە كوردی بڵاوبێتەوە كەچی هەندێ كەسی ئەو ڕێكخراوە و پێموایە دەستی كوردێكی دانیشتووی لەندەنیشی تێدابوو، كە هیومان ڕایتس وۆچ ڕاویچژی پێكردبوو، بوون بە كۆسپ لە بەردەم لەچاپدان و بڵاوبوونەوەی وەرگێڕانی كوردییەكەی ئەوكتێبەدا.

كەوابوو ئەمەشیان هەر هیچ ! ئەی ئیتر بۆ لە ئەمەریكایەكدا دانیشم كە هیچ هیوا و ئامانجێكی شەخسی و كۆمەڵایەتی و گشتیمی تێدا بەدی نەیەت. خۆ وڵاتی خۆیشم لە ژێر

دەستی ڕژێمی عێراقدا نەمابوو و ئەو هەڕەشەیەشی کە لە ساڵی ١٩٩٦ دا باسی لێوەکرا وا دەرنەچوو. پەندێکی ئینگلیز هەیە دەڵی "East and West Home is best" بە واتای وڵاتی خۆت لە هەر شوێنێکی تری دنیا باشترە.

داوای لێبووردن دەکەم من نامەوێ ئەم تاقیکردنەوەیەی خۆم گشتگیر بکەم و بڵێم ئەوەی من کردوومە بۆ هەموو کەس ڕاستە، چونکە هەر کەسە و باروزرووفی تایبەتی خۆی هەیە و لەو خەڵکەی کە ڕۆیشتن ئێستا دەیان ئەزموونی خۆپێگەیاندن لەڕووی خوێندن و گوزەران باشکردنەوە هاتووەتە ئاراوە و گەلێ کەس لە هەندێ پێگە و شوێندا سوود بە کۆمەڵگە و وڵاتەکەی خۆی دەگەیەنێت و لە پاڵ دیاردە نەگەتیڤەکانیشدا لایەنی پرشنگدار جێی خۆی کردووەتەوە.

تەنها وەك نموونەیەك باسی دەکەم مامۆستا حەمەعەلی خزم و دۆستم دوو کوڕی هەن یەکێکیان دکتۆرە و لەو وڵاتەدا بەکارامەییەوە پراکتیزەی پیشەکەی خۆی دەکات و ئەویتریان ئەندازیارە و لە بواری خۆیدا کار دەکات و دایك و باوکەکەش پاش نزیکەی حەوت ساڵ هاتنەوە بۆ وڵات و لە ناو کولتووری ڕەسەنی خۆیاندا ژیان دەگوزەرێنن.

چەندین نموونەی تری پرشنگدار هەیە لە ئەورووپا و ئەمەریکا، کەوا بێجگە لە خزمەتی خۆیان و خێزانیان خزمەتی گەلەکەشیان دەکەن و ئێمە دەخوازین نموونەی ئەوانە زۆر بن.

پێـــڕســـــــت

بابەت	لاپەڕە
یادەوەریی کوردێکی ڕەهەندەی دوورگەی گوام	١
هەندێك زانیاریی لە سەر دوورگەی گوام	٩
لووتکە چیای دوو دڵخواز و ئەشکەوتی عەریفە ژاپۆنییەکە	١٥
لە گوامەوە بۆ ئەمەریکا .. بە سەر ئۆقیانووسی پاسیفیکدا	١٧
ویلایەتی جۆرجیا و میوانە کوردەکانی ماڵی مستەر سنۆ	٢١
سەردانێك بۆ مەزاری مارتن لووسەر کینگ	٢٧
سەگی براوە .. جەنەراڵی دۆڕاو	٣٣
ئەمەریکا و ململانێی کار پەیداکردن	٣٧
کەم کەس هەیە لە ئەمەریکادا دوو ئیش نەکات	٤٣
ئەمەیە ئەمەریکا .. بەخێربێن بۆ ئەمەریکا	٤٧
ژمێریار لە بازاڕی کرۆگەردا	٥١
جارێکیتر سەنگەری کار گواستنەوە	٥٥
خەڵکی کوێی؟ کوردستان .. ئێ ئێ تێگەیشتم پاکستان	٦١
سەردانێك بۆ کەناڵی CNN و باسێك لە ڕاگەیاندنی ئاڕاستە	٦٧
کریسمەس و بەزمی کریسمەس لە ئەمەریکادا	٧٣

جەژنی قەل و جەژنی کوولەکەزەرد	٧٧
کچە هاوڕێ و کوڕە هاوڕێ	٨١
خوێندنی منداڵەکانم لە ئەمەریکادا	٨٥
کوردێك لە وڵاتی هندییە سوورەکاندا	٩٢
مەرگێکی پڕ تراجیدیا لە ئەمەریکادا	٩٧
لە تایفوونەوە بۆ تۆرنادۆ	١٠٢
ئەمەریکا .. وڵاتێکە بەردەوام غوربەت بەرهەمدێنێت	١٠٦
هەندێك دیاردە و خاسییەتی ئەمەریکا	١١٢
باسێك لە هەرێمی کۆڵۆمبیا و شاری واشنتۆن دی . سی	١٢٠
چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا و پەیکەرە چیایان	١٢٣
بڕیاری گەڕانەوە بۆ وڵات	١٢٦
پاشکۆی وێنەکان	**

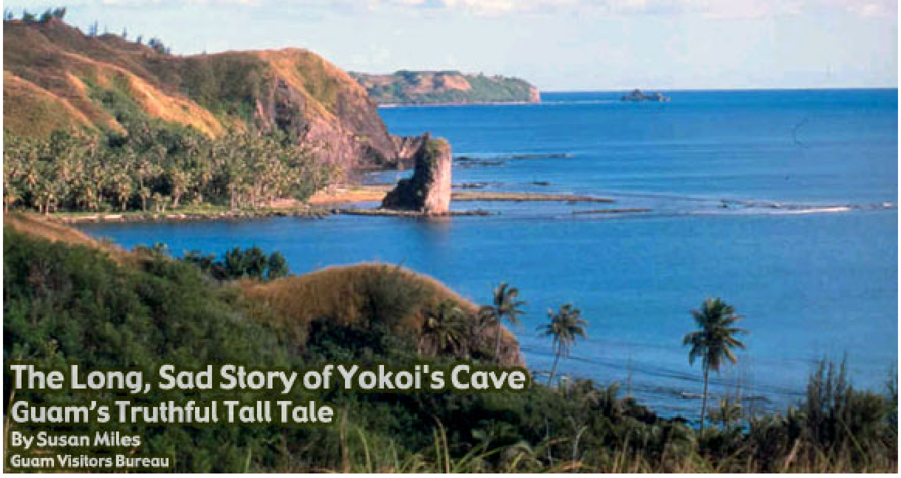

چەند دیمەنێك لە دوورگەی گوام

ئەو عەریفە ژاپۆنییەی پاش جەنگی جیهانیی دووەم

٢٨ ساڵ لەم ئەشکەوتەی دوورگەی گوامدا خۆی شاردەوە

نەخشەی دوورگەی گوام

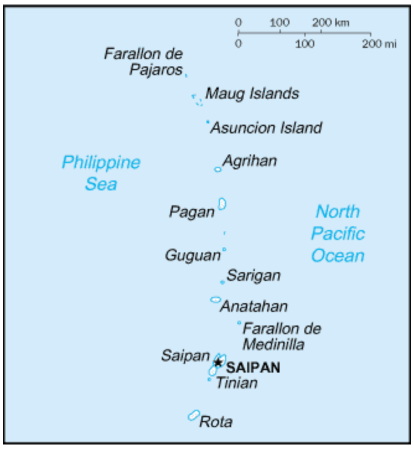

نەخشەی دوورگەکانی ماریانای باکوور

لە ئۆقیانووسی پاسیفیکدا

مارتن لووسەر کینگ

ڕابەری خەباتی مەدەنیی

ڕەشپێستەکانی ئەمەریکا

ساڵی ١٩٦٨ تیرۆر کرا

مەزاری مارتن لووسەر کینگ لەشاری ئەتڵەنتا ویلایەتی جۆرجیا

سەردانی مەزاری مارتن

پەیکەری جەنراڵ لی و هاوڕێکانی لە ستۆن ماونتێن جۆرجیا - ئەتلەنتا

جەنەراڵ ڕۆبەرت لی

سەرکردەی سوپای ویلایەتەکانی باشوور

لە شەڕی ناوخۆی ئەمەریکادا

١٨٦١ - ١٨٦٥

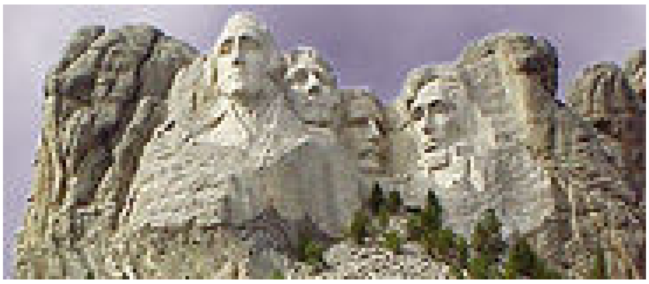

پەیکەرە چیای چوار سەرۆکە باوکەکەی ئەمەریکا لە ماونت ڕەشمۆر- ویلایەتی داکۆتای باشوور

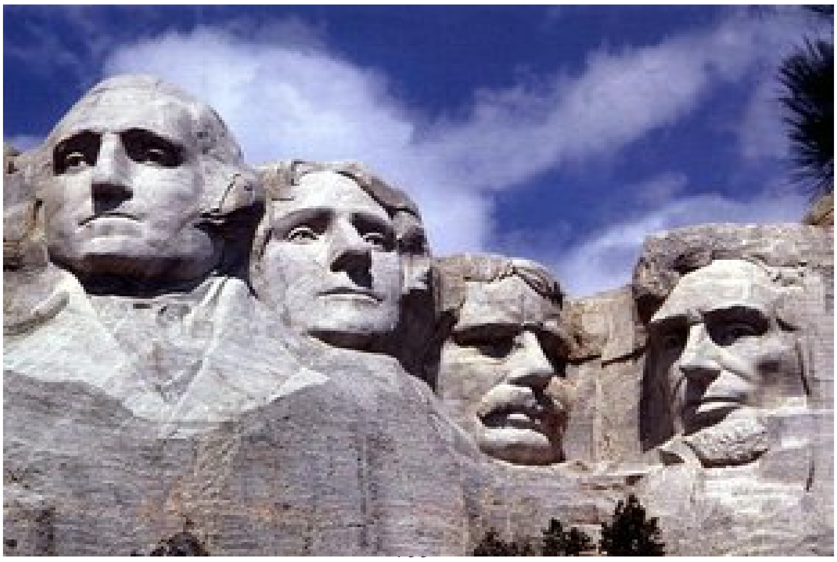

پەیکەری ئازادی ـ نیویۆرک

له دوورگەی گوام و له پاڵ دارمەتاتێکدا

منداڵەکانمان لە کۆرسی زماندا لە دوورگەی گوام

کاتێ گەیشتینە فرۆکەخانەی ئەتڵنتا لە ویلایەتی جۆرجیا